

میوانه
 دیار کتب خطا
 از منشات خاطر شاد و طبع
 و قفا و مقرر الکتاب منسج بفضل و الآداب
 قدوة الأدباء تاج البلغاء عالیه مقرب الخاقان
 محمود خان ملک الشعراء است که در دولت تو
 شوکت قاجاریه حلد الله ملکهم ملقب ملک
 الشعرائی بوراشت و استحقاق خلفا عن سلف
 سرافراز و مشار الیه بعدا و فضایل صور
 و منوی در حسن خط و بیان و
 و فنون نقاشی از دیگران
 ممتاز است
 الله تعالی

۱۳۰۷
 ۳۲۱

کتابخانه مجلس شورای اسلامی
 مؤسسه ۱۳۰۲
 اسم کتاب: منشات
 مؤلف: میرزا ابوالقاسم قائم مقام فردا
 موضوع تالیف: —
 شماره دفتر: ۲۲۵۰
 ۲۵۵

 کتابخانه مجلس شورای اسلامی
 مؤسسه ۱۳۰۲
 اسم کتاب **مثنیات**
 مؤلف **برزد ابراهیم عظمی**
 موضوع تالیف —
 شماره دفتر **۲۲۵۰**
۲۵۵

مثنوی
 دیباچه کتاب
 از مثنیات خاطر شاد و طبع
 و قفا و مقرر کتاب منبج لفضل و الآداب
 قدوة الأدباء تاج البلغاء عالیجاه مقرب الخاقان
 محمود خان ملک الشعراء است که در دولت تو
 شوکت قاجاریه حلد اند ملکهم ملقب ملک
 الشعرائی بوراشت و استحقاق خلفا عن سلف
 سرافراز و شار الیه بعلاوه فضایل صور
 و مثنوی در حسن خط و بیان و
 و فنون نقاشی از دیگران
 مثنوی است

۱۳/۶۷

اجتمع طلب الكلام
في موضعه وفلاناً
طلباً معروفاً
المنزل في طلب
الكلام

[illegible]

وَالْعَرَضِ الْوَافِرِ وَالْوَجْهِ الْهَائِجِ وَالرَّأْيِ الْمُنْجِجِ وَالنَّبِّ الْمَذْكُورِ وَالْحَسْبِ الْمَوْفُورِ
وَالْكُوكِبِ الْمُنْعُودِ وَالْمَقَامِ الْمَحْمُودِ وَالنَّزْلِ الرَّفِيعِ الشَّامِ وَالْمَحَلِّ الْمُنْجِجِ
الْبَازِخِ قَرِيبِ يَاقْتَبِ بَارَكَاهُ مِنْظُورِ عَنَانِيتِ يَادِ شَاهِشْ هَزَادَهْ آزَادَهْ
نَايِبِ لَا يَالَهْ الْبَايِرُ مَعْتَدُ الدَّوْلَةِ الْقَاهِرَةُ فَسْرُهُ دَمِيرُكَ بَا قَرِيبِ دَرَكَاهُ قَرِيبِ
شَاهِشْ تَحَلُّلِ فَادِحَاتِ حُكُومَتِ وَبَاهِطَاتِ يَاسْتِ اَرَضِجِ كَلَامِ فَارِسِي نَبَا
بَلْخِي وَپَرُوی دَعَا بِلِ دَنَامَانِ بَدَوِي وَ قَرُوی وَ فُضْیای خُرَاحِ وَ عَذَمَانِ وَ بَلْغَا
قَرَارَهْ وَ قُحْطَانِ خُودِ رَچُونِ صَبْحِ اَزْخَنیدِنِ وَ مَحَرَّادِ نَاسِدِنِ وَ سَحَابِ اَزْخَنَاسِ
وَبِهَارِ اَزْطَرَاوَتِ رُوی مَعْقُوقِ اَرَضْفَاوَدِلِ عَاشِقِ اَزْوَ فَا بَا زِشْوَ اَنْدِشْ
اَزْ اَیْنِ جَمْلِیْ کَچِ مَحْضَبِثِ فَوَا یَدِ فُضَا حَتِ وَ نَشْرُ فَوَایِجِ بِلَاغَتِ وَ سَوْحَنِ اَیْنِ عُدُ
وَسَا حَتِنِ اَیْنِ سُرُودِ وَ رَوَاجِ اَیْنِ لَقْدِ وَ نَظَامِ اَیْنِ عَقْدِ خَاطِرِ دِرْیَا ذِخَا یَرِ بَرِ کَمَاشِ
وَرِ سَا یَلِ مَخَاوِضَاتِ وَ فَرَا مِیْنِ وَ نَا مَجَاتِ وَ حَکَا یَاتِ بَیْجَتِ اَیْکَرِ وَ نَوَا اَوْرِجِ
اَمِیْرِ اَزْ مَکْتُوبَاتِ سَیْدِ بَرِ کَوَارِ وَ دُزِیْرِ عَالِیِ مَقْدَارِ حَاصِلِ کَرْدِشِ کَرْدُونِ شِیْخِ اَدَوَا
وَ قَرُونِ طَرَا زَنْدِهْ مَعَانِیِ مُسَلِّمِ اَقَاصِیِ اَدَانِیِ دَایْمِهْ عَصْرِ بَاقِعِهْ دِهْ جَنَابِ
رَضْوَانِ مَآبِ مِیْرَا بُو اَلْقَاسِمِ قَا یَمِ مَقَامِ لَا زَالَ مُتَعَرِّفَانِیِ سَجَارِ لِقَاسِمِ

نقطه
الامر کمنع غلبه
و ثقل علیه
فی

الساعة الرجل الذي
والذي العارف
لا يفوت شيئا
في

وَمُسْتَرْوَجًا بِقِيمِ التَّسْنِيمِ كَمَا مَشَتْ وَ مَسْتَرْقُ بُوَدِ اَوْقَاتِ كَرَامِي خَرَجِ وَ دَرِیْنِ
مَجْمُوعَهْ دَرِجِ کَرْدِ وَ اَحَقِّ تَا مَسْتَرْسَلَانِ دُکَانِ دَبْ کَشَادَهْ وَ تَبَاعِ هَمَزِ رُوی نَهَادَهْ وَ تَا
بِلَاغَتِ رَا بَخْطَارِ اسْتَهْ وَ خَاوَهْ فُضَا حَتِ رَا بَقْطِ پِیْرَ اسْتَهْ اَنْدِ دَسْتِ خَرُودِ اَیْنِ
وَزِیْرِی وَ مَلِکِ اَدِ بَرِ چَسِنِ بَشِیْرِی وَ بَاعِ فَضْلِ اَمْرِی بَدِیْنِ شِیْرِنِی وَ کَانَ عِلْمِ رَا
کُوهرِی بَدِیْنِ نَکِسِنِی نِشَانِ نَدَادَهْ اَنْدِ وَ فَا ضِلَالِ بَخْرُودِ دَانَا یَا نِکِ بَدِ کَظَرَفَا
رَسْتَهْ بَرَا عَتِ وَ ثَقَاوَدِ اَنِ هَرِ صُنَا عَشِدْ چُونِ بَطْرِ حَقِيقِ خَالِیِ اَزْ خِیَالِ اَبَا طَلِشْ غُسلِ
شَاغِلِ وَ تَهْمِ مُغْضَلِ دِرْ بَدِ اَیْجِ اَیْنِ صَحَا یَفِ وَ رَوَا یِجِ اَیْنِ لَطَا یَفِ اَزْ تَا مِیْنِ خَا لَفِ
وَ اسْتَمَالَتِ مَتَمَرْدِ وَ تَحْشِیْبِ اَجَانِبِ تَقَرِیْبِ اَبَا عَدِ وَ تَسْلِیْهِ مَحْزُونِ وَ تَشْیِیْهِ غَا فِلِ
وَ شَدِ کَرِهْ عَا قِلِ دَرِ کَرْدِ دَنَشْ کِهْ دَرِیْنِ حَقِقهْ کُوهرِ تَا وَ دَرِیْنِ طَبْلِیْهْ چِهْ عَنَبَرِ تَا وَ دَرِیْنِ
دَلِ چِهْ رَا زِ تَا وَ دَرِیْنِ پَرْدِهْ چِهْ آوَا زِ تَا سَتِ وَ مَعْلُومِ شُودِ کِهْ بَیْجِکِ اَزْ مَسْتَرْسَلَانِ سَلَفِ
وَ خَلَفِ چِهْرِهْ پُضَا صَفْحِهْ رَا بَدِیْنِ خُوشِیِ نِیَا رَ اسْتَهْ وَ لَمَهْ سُو دَا یِ خَطَرِ اَبَدِیْنِ دِلْکَشِیِ
نِهْ پِیْرَ اسْتَهْ اَنْدِ وَ بَیْجِکَرِ اَزْ اَبَا صَبْ سَمَاعَتِ بِلَاغَتِ وَ بَضَاعَتِ بَرَا عَتِ مَعْنِیِ
جَلِیلِ رَا دَرِ لَفْظِ قَلِیلِ وَ مَقْصُودِ دَقِیقِ رَا دَرِ قَالِبِ قَسِیقِ بِهْ پِیَانِیِ حُلُوْ الْمَذَاقِ وَ تَبِیَانِ
عَذَبِ الْمَسَاعِجِ بَحْثِ یَحْلُوْ عَلَیْ اَلَا فُوْ اَلْفُطْهْ وَ یَلْذُ عَلَیْ اَلَا ذَمَانِ حِفْظِ بَدِیْنِ لُطَا

ایراد کرده در حقیقت کلام این استاد رضوان معاد در روانی و سلا
 و سادگی و لطافت آب تسراج باران است و وجه صبح یاران
 که این بی لایشی در خلق شکان کوار تر است و آن بی آیشی در چشم عاشقان
 زیبا تر اگر چه شانه زاده آزاده لازال مؤید الرفع علم العلوم و تصفح المنشور
 و المنظوم در نظم این فراید فراید و جمع این اوابد شوار در عجمه طلب تقصی کرده
 ولی چون سلاله خاطر وزاده طبع آن سید عالم مقام در اطراف ایران بل
 اکناف جهان پراکنده و مشرق بود و چنانکه علاقه در ورشته گوهری
 که منصرم و منقسم شود و هر دانه در رخیه یا شکافی ضلالت و مجهول بحال
 بماند جمیعش معتبر باشد وین این جمله متبذرات نیز معتذر بنمود بدینچه
 درین مجموعه مضبوط و ثبت است اقتضای کرد و همین قدر بر فضل استخانت
 بر مانی است وافی و قشای کتاب اقتدای اصحاب کافی که دهنی از
 کلمای بستان و ترانه از ترانه های هزار دستان باز نماید که این باغ را
 چه رنگها و این مرغ را چه آهنگهاست امید که در سایه عنایت شاهنشاه
 اسلامیان پناه که روزگارش بکام و عهدهش تا ابد بردوام باد این شانه زاده

آزاده بر مراد دل و کام خاطر روزگار گذرانا و از طریق
 لیالی و بوائق ایامش گراهی می مرسد ما ترادف
 اللیل و النصار و تعاقب القرون و الاغصان
 این دعوت را بجا بتهلیل
 آمین آمین کناد حیرل
 و سلام

بسم الله الرحمن الرحيم

کاخ غدست که قائم مقام میرزا صادق وقایع کار و حین امور
بجانب بغداد نوشته است بعد از گشت چوپان و غلی و فتح
دولت ایران

مخدوم مطاع شوق قربان من آمنت بمن نور بکظم و اوضح بک البهم جعلک
ایه من آیات ملکه و علامه من علامات سلطانه رقیه کریمه رسید و اسباع مکرمات و
بهسات سجده نمود کثا دن در بای بسته بوشن پیمانهای شکسته همه موقوف
باشارت انا من فضل شامل بوده و از بغداد تا هرات و ریخون تا فرات کمر آرد
خاکی است که بمن قدم پاک شما حلاوت امن و طراوت امان نیافه باشد

خوشا نواحی بغداد و جای فضل و هنر که مکتب مسعود و قایع کار چون نسیم باغ بهار
بر آنجا خواهد گذشت و مساحات آن بر حات امن امان مشون خواهد گشت خاطر بنده
مخلص بالفعل که خبر غنیمت سامی بدن نواحی رسید از کار آن طرف جمع است و سچو
و غنچه پریشانی نذر و بار اول نیست که بغداد خراب بر همین قدم شریف خود آباد کردید
وزیر را بتدبیرت و لیدر با صلاح آورده باشد ای نوریت بنده چون نوری هنر
وقت آنست که بار و یکرانی بر روی کار آید و پدید و باران رحمت بر خلق انسانا
بیاید کا نذر امید قطره باران نشسته اند کار ایران و روم از دست بهم بسته است آنچه
متعلق بهمت ارنیه و رزته الروم بود بجهت نطفی دارد و آنچه مربوط بان بهمت فضل الله
در جنب تبه شما عظمی دارد و ذکر می که در قرار نامه صلح دوسین در باب ایل با ان و سخا
کردستان شده بود بطری که البته مقروض سمع شریف علی شده مقبول طبع است
علی نقیاد و کار تجدید کماله از حضرت نایب سلطنت اقامه و بعون الهی و نجیب شایسته
جانب شرق تقلد و ساطق تعهد کفایت کرده و تا کیه برام در تحمل و ارسال قائم خان
که بشارت منصوبت نموده و اینک امروز که هفتم رجب الثانی است بر فاقه یقینات سجا
رویه نشود و امینه است که بوضع خوب بی جنبه و ثوب مقاصد دولت در اندوختن

و بار دیگر تیغ جدال بین مسلمین آخته نکرد چه اگر خواهشهای این دولت بمهر و خیریه تمسک است
 و شریعت تا شریعت محمد صلی الله علیه و آله و سلم است و هم باینکه شاه مردان خبری خورده و حسابی برده اند
 چنانکه از نظر فساد پاسبانی متعبد بود و قلاع محترق و بشود انشاء الله تعالی خواهند گرفت مردمان را
 میبایست شد ای قدر بسک و شک جابل نمیشد که دنبال کرد و صحرای پشند و ازنی
 مرغ در هوا پروند ایلات بابان از آفتاب تابان رو شتر است که نوکر قدیم است
 قومند و اگر منکر و مشاجری باشد برانی قاطع مثل همراهان سیرت با نظم و ترتیب
 و سیف و سنان طوع العنان در دست دارند خاطراتان جمع باشد و قلب ثابت و
 ساکن و حواس مجموع مطمئن حرف بزنند و هر چه هوای دلتان و صلاح دولت است
 بهما بکنید و انصاف بدهید بهما باید شکر کنیم و قدر این دشمنان را ندانیم
 سگشان صد هزار بار بر این دوستهای دانا و خوش عیادت با الله همایه ملک
 محرومند شرف دارد نه از رسوم حکایت کن نه از رسوم بنده مخلص را با حرف
 و صحبت ملک دولت چه کار است شغل نفسی عن الدینا و ما فیها تیسر و تیر
 مشرق و صاحب صادق و مخدوم و موافق من آخر چه بلای تو که در وصفینا
 بسیار بخشیم و نکردیم پانته عجز الوصفون عن صفیک این بار که چا پار آمد

این چه طور مطلب بخاری و دلربائی بود که تا مهر از سر نایه بر گرفتیم بی حشیا شعله
 شوق نگرش شد و خرم صبرش گرفت من بیدارم که این جنس سخن را نام صیت
 یک لیری کنم قرینه شرک کتم لا اله الا الله و الهام
 سو او در قمی است که مرحوم و معصوم طاب الله راه بخط مرحوم قائم
 مقام میرزا محمد علی اشتهانی استونی در حین ماموریت مصاحبه
 عثمانی مرقوم فرموده اند بعد از شکست چوپان او علی سردار عثمانی
 عالچاه مقرب الخاقان میرزا محمد علی بداند که تعریف و توصیف چند که از سر عسکر
 ارزنده التروم در ضمن شرح مرسله نوشته بود بنظر ما رسید و اگر سر عسکر که از دولت عثمانی
 وکیل مصاحبه است دانا و عارف واقف است چنان نیست که وکیل که ما از این دو
 فرستاده باشیم نادان و جاہل و غافل باشد انعالچاه که او را بان شدت عالم باذا
 مناظره و استماد و فنون محاوره دیده و دانسته است بنمطلب این براند که اگر پایانه
 عالچاه را در همین علوم و فنون دون پایانه امید داریم و بهتر و برتر نیستیم با و کا
 مطلقه در مقابل او نمیفرستادیم دیگر انعالچاه نوشته است که سر عسکر هر چه مازو
 ناظن است و از هر چه مازو نیت سبکت و ما تصدیق عرض انعالچاه را در این باب

می گسیم لکن در نظر انغالجه البته هست که بر طبق آنکه اختیار نامه طالش و قریب را
در فعل داشت چون از صد چندان مبالغه و اصرار نشد و قایم مقام بچنگ جونی مسموم
بر کنار شد پس سخن را شد بر این تحویل داد و هیچ چیز دیگر نداد و مراجعت نمود و هرگز
که از دولتی مامور چنین خدمتی شود رسم و قاعده این است که همین طور حرف بزنند
و غیر این گوید و نگذارد آن عالجه هم باید همین سیاق خود را بر عسکر بشناسد لکن
واقع نفس الامر خود را بهر چه خیر و صلاح دولت قاهره است ناذون و مختار دانند
و اینکه انغالجه نوشته بود که رجال عثمانی مردم فارغ البال بی شغل و بیکار
و بتانی و تامل تربیت میشوند و در مکالمات و دولتها استادی بهم میرسانند
راست است و فی الحقیقه نوکرهای این دولت هر یک هزار کار و گرفتاری دارند
و اینطور و معصیتها و فرستاده در دولت و مملکت ایران میفرستند لکن منکر این مطلب نیست
بود که هر که در کار تر است بر کار تر است و هر که پکار تر است بی کاره و تر جاب است
آنی جزیره و کیستی و خلق اینجا آفریده که از ناتنی و آرام و تعلم و تعلیم آنها هزار بار
و با نفع تر است من قبالتاس لم یظفر بحاجته و فاربایطیات الفکالتیج
و دیگر اینکه نوشته بود که این کار را خطیر است مزید وقت و استقامت در آن ضرورت

معلوم است که هرگاه ما بر عتبات نشان این کار را ندانیم لازم نبود که مثل انغالجه کسی را
بفرستیم و ممکن بود که هیچ آدم نفرستیم و توسط خارج مجلس و ایچی متوقف اسلامبول
همین خواهی که با فعل عسکر در باب حدود قدیمه می کند امضا بداریم و صاحب نامه مضبوط
با همین قیود و عهد و شروط که در عهدنامه در می سطور و مذکور است بدینیم و بگیریم چرا که دولت
عثمانی بفضل و عنایت ربانی بهوس ملک ستانی از ما ندارند و همچنین ما هم این مروت
در ملک آنها نمی بینیم است که از آب خالقین و خاک میوگان تا که حلقه و تان
دیوار شهر سلیمان هر چه در دست داریم همه را بدینیم منت ما را میدارند و فو غظیم میدارند
و حاجت رحمت هیچ بغیر و موقوف باستعمال هیچ فکر و تدبیر نیست لکن انغالجه
از جرک کل چاکران برای این کار انتخاب و هشیار کردیم برای این بود که خود از ظاهر
و باطن کار ما آگاه و خبردار است و عدد سپاه و مقدار استعداد و وضع ولایت
و کنجایر تضاعت ما را تحقیق میداند و از اندر کار اقدس سلطان و قشون عراقی و دولتی
و انعامی که در امثال این اوقات از دربار فلک میارشد و سیورساتی که از خوی و
ایرون بصرف سپاه باید برسد حسب الواقع مختصرا که می رود و از دستگیری که در دوسال
سابق با نظر کرده ایم میزان کار و معیار قیاسی در دست انغالجه هست و در این

که وارد ارثه الروم شده بفرط درست و کیاست فهمیده خواهد بود که اوضاع امر
عثمان درین سال درین حال بر چه منوال است و علاوه طایفه روم با ولایت آن
و بوم در چه قلب قدم میباشند و سپاه و استعداد و کواکب و ادویه اگر او آنها
تا چه قدر مجتمع و موجود میتواند شد و در انبار و ذخیره و علق و حیره و سعت دارن زیاده
میکند راند و اضطراب انقلابی در رصیت و ولایت است یا نیست و احتیاج
و حسابی از غنیمت و بهر میت خود دارند و یا نه و پاشایان اطراف و آقایان کُر
و حش و دشتی از ملاقات عسکر بهر ساند اند یا مطمئن و خاطر جمع باشد یا محمل
باید آنغالچاه اوضاع اینجا و آنجا را بنظر وقت ملاحظه کند و مصلحت دولت قاهره را
از آئینه استخرج و استبساط نماید و از فکر عواقب امور غفلت نگیرد و حال آنکه آنغالچا
کاری دیگر و گرفتاری دیگر ندارد و کیاست ایرانی را با فراغت عثمانی جمع کرده
هم واحد دارد و در یک فن تنبیه و تمرین میکند بعد از تقدیم این ملاحظات که باین
تفصیل مرقوم و معلوم داشتیم هر نوع کم و زیادی که تشخیص دهد و تقصیل عموماً صلاح
ما ذون است که بکند و لازم است که هر چه می کند بفرط جرئت و بلند می بیند
و ظهار تر وید و بیکار در انشای محام خطیر قسج و ریکت اند و بجای تسویش و

توکل و توسل بهر ساند اما دینبی در رسد و کارهای بسته گشایش باید من قس
الناس مات بها و قار بالذلة بحسب امور امنای و دولت بزرگ و سپاه و
و مملکت عظیم چشم و گوش و دل بهوش خود را بکاری که بالفعل در عهده آن عالی
و رؤف پاشاست داده شب روز در انتظارند و دولتهای خارجه از هر طرف هرگز
عیون و ابصار دارند و هر قلمی که در این کار نوشته شود و هر قدمی که در این راه گذاشته
کرد و برای ممالک خطیره و خلایق کثیره در عاجل و آجل موهم حاکمین خیر و شر و ششتین
نفع و ضرر میباشد و تا کسی بر سجد نزدیک نشود و شل مبارک نشود و محال است که در مضار
حریف یا نخورد و کار خود را از پیش برود هزار نکته باریکتر نمواند بجاست و در بحر
سفر کردن و از موج طوفان خذر نمودن با هم غیازد باید با کمال جرات اقدام کرد
و با علو تمهت تمام نمود و در هر حال بفضل خدا و پادشاه لافقی شتیه بود و کار را
بهر جا که قرار گیرد گذرانند و دیگر در باب شهر و روزناب که ما این همه تفصیل را در مرقوم
داده ایم باین جهت است که هر چند متابعتنا در شاه طهماسب نقض دولت قاهره
و راه بحث برانمی شود لکن این مطلب را در کل عراق عرب و عجم و مصر و شام و فارس
خراسان و آذربایجان معدودی از خواص و فضلا و بعضی از قصه خوانها و تاریخ دهنها

میدانند خلیق این چیزها را نمیدانند و نمی فهمند همین قدر در این راه و افواه مذکور و مشهور
 و در قلوب و اذهان ثابت نقش پذیرد که این ولایت و ایل را تا شاهنشاهی
 فلک بارگاه مبرحوم شان برده که اشته بود و کجا بدشت سهل است که اگر مانده بود
 می گرفت و با ما سپردنش را بخشد که از دست او هم سهل است که زبان هم برود
 آن رفت بر آن عالچاه معلوم است که ما همیشه همه جا صلاح کل را منظور می کنیم صلاح
 خود را لکن ارباب ننگ و نام زبیرند که از زبان عوام و ما اگر از
 یک فقره حتی با کینم ننگ نخواهد بود جراحات آسمان لاهوت نیام
 و لا یتام با جرح اللسان زبیر که بخواهد قبله عالم و عالمیان خصمت نداده و با
 ایل با بان و ولایات شهرزور و کوی و حریر اگر خدا نخواست و است آن عالچاه از
 هر چاره و کزیر کوتاه شود تا این حد هم اذن و اجازت میدهم که الفاظ مبهمه و فقرات
 ذواته این فصلی که موقع ذکر این مطلب است بزور میرزائی و قوه انشائی بکنند
 که راه سخن برای باقی ماندن این تصرف و تسلطی که حالا داریم سلب نشود و از روی
 عهدنامه بحث بر ما وارد نیاید و این آخر الدوا و آخر العلاج است و می دانم است که هرگاه
 طورهای دیگر است الله تعالی ان پیش برود البته بهتر و خیر و با شکوه تر خواهد بود

در این

و همچنین جاهاست که از دست و پیر خانه بدیزبانه از هزار نیر و شمیر توقع داشت
 میتوان داشت تحریرانی شهر شوال المکرم ۱۲۲۸
 کاغذ است که مرحوم قائم مقام میرزا صادق مروی قانع
 نگار از تیریز در زمان حیات نواب لطف الله علییه نوشته
 رب اشخ لی صدری و یسر لی امری و حل عقد من سانی یقوه و قولی ریمه رسید
 عرضیه رساندم جوابی مبارک دادند تاج تارک خواهید فرمود حیرتی دارم که قول معوذ
 شما را بنطق مجهول خود چگونه جواب دهم اما نه این بدعت من آوردم بعالم این
 شیئی الا تسبح بحمده و لکن لا یفقهون شیخهم کتاب شما غالباً کلیات توانی بود خبری
 هوای را که مغلوب ساخت این هنوز از شیخ سحر است بفضل الله صبحهای روشن
 و باغهای گلشن و پیش داریم مقدس هم بهاء و اقدس هم هوا و کلیات خاص عقل است
 خبریات کافیه ان النفس لا تارة بالتو مطرب عشق سبب ساز و توانی دارد
 قانع الراس عجب نفس باطل السحر کین و کبر بها کن هر چه مشورده هر غرور جامع کفر
 مانع الشور مشور شد از رایت و آیت مهدی منوخ شد از رایت و آیت مهدی منوخ شد از رایت
 فغلبوا بنا لک و اقبلوا صاعین وینا در کافات است و لکم فی القصاص سیو

یا اولی الالباب تلافی بقیامت نماید خون پروانه شمع را با صبح امان نمیدهد
 و اولی اولی با خدا تبار و اندر غرر و استقامت محتب خم شست و من بر او کوتا
 است البتة کنیم زود است که از محمد بدامنه خواهد رسید و نعم ما قال التابغه و لای
 فیم غیر ان سیوفهم بین قلوب من قراع الکتاب سخن من از زمان یوم حلیه
 الی الیوم قد جبر کل التجارب حق و بقره الله تعالی که کلمات نوالی مانند
 منصرف است چرا که از اهل این زمان میگوید تا امروز نکست این بطق و بیان بقدر
 نشده و این سهل ترین معجزان کلک بنان است بلی بدایع افکار سرکار نیز در یکجا
 بجائی است که دست چپ آفریده بد بخارزند طور ما و اراء الاطوار نه بنوت می توان
 گفتش نه ساعری ابوالقاسم تیر در باب عبد الله بن معن چنین بود همچنانکه انور
 در بچو غمزد و مولوی در مدح حسام الدین و بر و جردی در صحبت کاتب میفرماند که طر
 مارا با این طرز سخن رانی شاملی منجاست حاصل شده ز دنا مشرق و بفضیلا نزد
 عز و بفضیلا عجیبی الدهر فی قلبه و کل احوال بهر عجب حوض صیت و فرا
 کیت و پاشویه کجاست و واکویه کدام و حاجت الدیار شغف قلبی و اکویه مردمان بغیر
 کشار را همچنان امان لذت دهد که نوشوار شتران با برادر را امان از واکویه از هر

بگذری

بگذری سخن دوست خوشتر است خصوصاً در قح و شمان و مدح دوستان کاغذها
 کاغذ بنود جوهری نافذ بود لهما فی عظام اش این دب فتمت فی مفاسلت
 کتمشی البر فی السقم جلوه خورشید در روی حمید را از وقع و نمودند خست رزم کم شد
 و پنج کنجی گرفت و یکدیر و شمس ناس از بریعه و التماس از با جرفه بناید خست
 سبائی را زیر اعجب که با انبازی شما آنچه خود داشت ز کانه متنا میکرد بلم الی
 احکام العذب الزلال کارخانه و قایع کار صنف نور لمعه طور صحیفه قدس حدیقه غل
 فیها ما تشتی الانفس و لهذا العین فرمودند ما را با الفاظ و عبارات و احاطه و اشار
 کاری نیست مولع مضامین و معانی هستیم نه در پی اسجاع و قوافی حافظا که مغنی دار
 پار از آن معانی دجوی و خواه شادی افزای چو جان و چو جوانی غم گاه هر چه
 که گفتی در وصف آن شامل هر کوشش که گفتند در قائل امید داریم که تار سید
 این ذریعه تازه های بی اندازة تحصیل کرده باشد محتاج با عاده افکار و تکرار اخبار نشو
 لکل جدید لذة تقویم پاری نیاید کار اگر می آمد کرد دل غمزد و غم غم خور و کار سلی
 قد غزلناک فقم نمی گفت چو زمری لاصیب بقدی می گفت در حدوث است کا
 بقدم نباید داشت از غوانی بکار کا عب معصرا است احادیث مرویه هر چند حکمی

از قلم جوهری
 و سبک است
 بسیار معنی
 میفرستد

نزد و قمر
 که شبی بخور
 حدیث کنایه
 از زو جات
 و قاصد کار

بالاشاق طاهر طیبند اما بعد از نقل حکایت و روایت حکم مقرر و مثبت خوانند
داشت خلافت النعمان المحمود چه بهتر که طیب باشد و مثبت باشد کائنات ایا قوت
و المرحان لم یطیشین قلوبا ولا جان اذی بها از جان ثم تمیجی فاصیری کل
اللسان فداها از شاد و بود که در باب دلایل برنده بحث کنید کلم الناس علی
قدر عقولهم دلیل و برهان اسباب قیل و قال است چه ربط بوجود و حال دارد احتلا
اقوال با خلاف احوال موطا است حالها نیز نکرد و ز روش که نگاه لایعنی ملک
مقرب کجا و غلبی نی یامیر پای استدلالیان چون بود اما حرب ساد و کر
خاص بهرام چوینه است سرهای بی مکنین با خبر پای بی مکنین نشاید پس و معارضه
از دست نباید داد بلکه ای راه از پنهانی گاه بی نیازند که همان محتاج و لیلند و پیران
کیاب قلیل فی العشق تو منی لیلنا و جهک اوضح الدلائل تالله کنت بالکاف
فی شقوتی لولم ارک ایجا خواهم گرفت باقی مطلب باینجا یاد کرد

کاف نیست که قایم مقام بوقایع کار از برتر نوشته است
در زمان حیات نواب سلسطنه

جاء الکتاب فجائی روح و روحان و راه قما حوی نکت البراعه و البلاغه و الفصاحة

رقیمه جات شریفه بعد از هزار انتظار رسید و خجالتی کامل دست داد که در عرضیه
سرکار رکن الدوله در باب ترک رقیمه کاری و الترام فراموشکاری شامی ادبها
کرده بودم معذور دارم که پرشتاق بودم و زیاده محروم ماندم باین سبب بی اختیار
از روی لبت منکی جبارت نمودم که بخشی جاکمی در بنواری روستا شکایتی از عراق
و فارس در ضمن مسطورات سرکار ملحوظ شد فرمودند بیا که نوبت تریز و وقت بغداد
ادم وزیر آنجا است البته وقایع را خواهید گشت باینجا نواب سلسطنه
روحی فدا منحت محکم و استوار پای کار ایستاده بودند باز هم کاجبل لا تحک العوا
هم شد اما شاقدری است گرفته که حقیقت از ملک خوب حضرت اینجا مذکور
و مشهور است که عالچاه محمد صادق خان از فارسین عراق بر این داشته اند که
بر خلاف عقیده التفات قدیم باشد بخدمت صلوات الله علیه با و زکردم و یکم
اگر العیاذ بالله بهر دو چشم به چشم یا بهر دو گوش بشنوم چرا که او کل بهشت محمد در است
حیوان است بد ندارد هر چه بکند خوب است اما من بر خودت از بس بدم شایسته
صد هزار چند نفهم تا مراد و حاجی بابا چه بگویند و ملک محمد و مشهدی حسن چهار از اینجا
در دل برده باشند فراق یار که پیش تو پرگاشی نیست بیا و بر دل ننده و جلا از

که کوه الوند است البرز است و دماوند است جلایری باقی نمانده مثل طفل نیم مال
پس صاحب شاعری خریدار زبان بریده بکنی نشسته ضم کیم جلایر نامه طلی شد مقاله سنجاشه
اگر نماند شوی احسام آتین میگفت تا میل از فیض کل آموخت سخن در نه بود بهمه
قول غزل قبیله در مشارش ای شب بچران تو پذیری برون از روز کاری یاد آن
شبه خورشید آن روزها باری از صحبت حضور که مجوریم قصیده بدین وزن و روزی زود
ارسال فرماید که بالمره محروم نباشم فرمودند این بار و قایم کار رباعی و دویتی را
مشغول است زیاده رحمتی بطبع خود داد

کاغذی است که قایم مقام بفاضل خان کروی خراسان
نوشته است

بابی و اتمی فاضل فی لفظه من تباع له القلوب و تشری قطف الرجال القول
وقت نباته و قطف انت القول لما تورا بدیت که از تحریرات شما مخطوطاندهم
در این مرارت و زحمتهای خراسان چیزی که بفریاد ما میرسد همان لفاظ و معانی
دلپذیر شما بود که مروه را جان میدهد خسته را درمان حال چاه افتاده که باب این
فیض مدد است فیض این نعمت مقطوع مگر خدا نخواسته قصوی در محبت بر کفیه

یا قوری در مودت خود دیده یقین القمار علی در نیام و زبان سعدی در کام
نشاندهم المصحف و المقله و اذن المحبة المفعلة تا آخر از صرخه زیر آری و پاشی
کوهر از برون آری و ریزی بخار لم تخشی شکم فاضلاً لکل شیء شایسته
بدیع فی الکتب فی غیرها بدایع ان شایسته البسته از اوضاع و احوال
عالی جناب فرزندی میرزا محمد علی و نور العیسوی میرزا حسین و قوه القلبی میرزا محمد
سلمه الله تعالی غافل و پنهان شد و چون من از عالیجناب فرزندی بناچار دو
شده ام شما که نزدیک مراقبت خواهید بود یا لیستی گشت معکم فافوز فوزاً عظیماً
همچنانکه فرزند غیر نرم و فقه الله در هیچ حال از شرح و ببط حقایق اوضاع شما
غفلت نداشته و نخواهد داشت توقع دارم که شما نیز گزارش اوضاع او را
بعد از ورود و دیدن مفصل مطابقاً للواقع مرقوم فرمایید

کاغذی است که قایم مقام بجایگاه میرزا محمد علی آشتیانی
مستوفی سرکار نایب السلطنه علیه نوشته است و هی
احسن الکتب عربیاً و فارسیاً

الکبت و لم یکن کتابی حاکماً عن عدلی ولا قلمی عن الی و لا مدی عن و داد

ولا بنا في عن جاني وليس تحضرنى عبارة أفصح بها عما يقينه قلبى وسجود صدرى
 حيلتى فى شرح حالى ونصاح مقالى أتودع فى الطرس الرقيق ما فى القلب المحرق
 أم تدريج نار من النصب فى شبر من القصب أم يحكى سواد المدوع من سوداء الفؤاد أم تحت
 بالاصابع ما يحتم فى الاضالع كلاً وقد كلفت لالسن وعيت انحواط وبلغت القلوب
 انحاء عن شرح ما رايت من بعدك وحيث فى بعدك ايم الله انى لم اد حقيقة حرة
 احزن وغرارة المزن حتى حال بينى وبينك البين وشهدت ما شهدت فى القلب
 والعين فما انا الا ان ثقل قلب بين طوفان وينان جامع بين الماء والنار واقع على شفا
 جرف ريمان آب وانش مائه حيران خيالت كرده در دیده مصور زشب يك نيمه
 چون فرزند عمران وكر نيمه زشب فرزند آذر تاره يدر كنى الغرق واخرى يملكى اسحق
 وما عجب فى هذا الحال الا من بقاء عمرى و دوام صبرى لاني مع ما تعرف من توه نصبت
 افوق على صم الصخور فى الصلابة لا تفرقنى النار فى تاجه ولا البحر فى توجّه كاني عاص
 خلده الله فى سقر كلما نضج جلده بدله جلداً آخر او سمند رقيق النار لغيش فى الشار
 او حوت قوتها الملح الاجاج وعيشها فى تراكم الامواج وقد رزقت جمع الضمن
 ضعف السجد وان كنت واجد بعد لغت فى عيش رغبت او مت بموت قريب واكنت

كحالى هذه كل يوم فى كرب شديد بل كل ان فى موت جديد انى لموتى غير ان لم نطق حقاً
 وصوتا وليس موتاً ان راك مغارتى وليس موتاً و عمرى انى رى من بحر كايرويه الناس
 من طير ان الروح و طوفان نوح ولو كان لى صبر كصبر اتوب طاقه كطاقة يعقوب وحلم
 كحلم ابراهيم و حمال كحمال شيب فما اقدر بعد ذلك على احتمال فقد وصا لك
 و شياق غرة جمالك ان لم اجمع خصال النبوة فقد جمعت شمائل القوة و عليك
 بالرحم والمروة ارحم على بروج فيك قد تلفت بعد الفراق فهذا اخر الرمن مخدوم
 اشك نميد انم كدم شب هفت است و چند ساعت ارسته رفته مجلس انى ارسته
 بل محفل قدسى پرسته دارم و جمعى از خاديم و اجاب تشريف شريف رنده كه هر چه درنيا
 و عبقى ماسون لها و جانها است در فيض خدمت و نيل صحبت ايشان است بس و در
 بسط و صحبت عيش و عشرت بهيچ نقص و تمامى منت مكر وقت ملازمان بهامى كه كوا
 جمع مالى مقدم شما پهرى بى فروغ محض است و جمعى حضور شمع و كاشنى به وجود كن
 و عقدى بى رابطه نظم و سلكى به وسطه عقد و كعبه بى منى و شعر و حستى بى تسنيم و كوش و كفى
 باليه شيد كه آنچه عرض كرده ام نه اغراق نشيانه است و نه تكلف شاعرانه از قيل
 خصوصيتهاى اهل خانه و بجان غرض شما كه اين بار دورى حضور شما دلى بهر بار دارد

و تائیدی در دل جان ناتوان کرده که فو فی بر آن ممکن و مستعد و نیست مدتها بود که
 روز و شب گاه و بگاه با هم بودیم و معاشرت یکدیگر خوشی داشتیم و اکنون که چشم
 بدروزگار گذشت یکبار ترک عادت و سلب ارادت کردن خیلی دشوار است
 و بسیار ناگوار است لست اقدر علی کتمان حتی و لا املک غمان قلبی یزید
 و جدا علی وجد و یجری القلب فی الغور و التجرد و ان مکنتی ما اکن القلب من الترام
 حضرتک الدوام فی الاتصال بخدمتک لست فی العیش و السرور و لا اخی الموت
 و النور و عشت حیاً و ریاً فی ظلال رافقت من زلال صحبتک و رجوعی جل صحبتک
 و بذلک ان تمنح لی من صنیع یراعیک ما تشق الاقرن و تذل الاین و ان لا تمنح
 بعذر ترک التواغل عن نیل صحایف الریال کی ترتع ناظری و خاطری بعد ما قاسمتها
 و ادیتها بطول التمد و فرط الکمد فی جنات ذوات یجات بحقه الیاض فقه ایضا
 معطرة الشیائل منقطرة النخائل مغردة الحمام موزدة النائم و رجوا الله ربی و ربک ان
 یجمع پسنی و بینک فی اقرب الاوقات علی حسن الاتفاقات و یدیم السرور
 ببقائک و صحبتک و صحبتک السلام خیر ختام

کاغذی است که قایم مقام بعالیجاه میرزا بزرگ نوری وزیر

و مدح را

نواب امام ویردی میرزا کشکچی باشی در سال مصاحبه روسی
 نوشته است *

عرضه داشت تا لان زده قدیم آه ز فشار آه از این قوم آه از آن دم اینجام
 سهل است آه از رقم ترجمان و فرمان لان و محصل قاجار و دادن ناچاران اطفال
 از مقراض و سرخوشت چهار سر دیم کی فرمودند و ما فرستادیم اللهم العن
 اول ظالم ظلم حق محمد و آل محمد نعمای اول که در مقدمه امیر خانی به بنگاه اولاد رسو
 رسید و آخر تابع له علی ذلک غارت دویم که در مقدمه سپه داری بنجا نواده افغان
 بتول قناد اللهم العن العصابة التي دخلت تبریز و هبت لپست البریز من الجافوا
 التند و المقراضهای التیز تا لان سیم که در مقدمه روس تیریم بگویم منجوب کتا بنجا
 و کاغذستان و چاقودان اقل سادات آید اینها همه کم بود که ناخت و ماراج
 چهارم بفرمان شما و محصلی قجر آقا شود تو ایمان داری اسلام دار
 مسلمانی کو مروت کجا زین هر دو نام ماند چو سمرغ و کیمیا هر کس میرسد سیر
 که سار قهای که شاهزاده برای نایب السلطنه فرستاد دیدیم بو قهای که وزیر را
 قایم مقام فرستاد و شد لی انصاف پمروت من چه جواب بدیم رقم ترجمان را درم

و چاقوی دوسرا ز کجا پارم بنمایم کیم این دیکه چه خواستی است چگونه فرمایستی است
مگر من تا بفرستیم یا صاحب مجلس یا چیزی از جانی شنیده بد و بخطر افتاده بدی این
دوسری که شنیده شد بشیر بود و نه چاقو و بدمن داشت نه خود من بخدا که این بفرست
مرخصی از خدمت شما هیچ خبر دوسر ندیدم مگر یک بره که یکروز قبل از مصاحبه پیش ملا
ترکمانی را بنظر ایچ آقاسی و وزیر خارجه هم رسید دوسر داشت و سه کوش و
یک شش آذربایجان که یکولایت در زیر لکه و دولت و س شیعیه از دو کوش
مدعی آنجا بودند و هم هم حالا از کوشه و کرد آمد و مدعی اروانت فخرزاه شاهی
رقعه است که قائم مقام میرزا بزرگ قبل از مصاحبه روس نوشته است
مخدوم من مکتوب جا خالی منظومی که بعد از مهاجرت مهربان اتفاقا ایروان
بود است بنظر رسیده است اولش این بود که آه از آن دم که رفت لابد و ناچار
رو به ایروان سواره قاجار یا من از من جدا شدیم و ششم یار باند و ورج و غصه
اما آنروزها همان حکایت مفارقت بود و تمام فرستاده بودم که گذارش
نخوان و خوی خودمان و ماموریت تبریز و سبب رفت و آمد بنده شما با ایچی بر
سازش و کرة بعد از آن خلاف آرومای غریب اتفاقا تراندشت ملا عین الدین است

مرحوم
اسم حضرت
در محل آلا
براعونش و امثال
تبریز است

ولا اذن سمعت سخن بسیار است مجال عرض نیست خدا زمان ملاقات را با حسن
مرزوق کند اگر انشاء الله تعالی قبض این نخواه که موقوف علیه مصاحبه است قبل از مرزوق
از مجلس صاحب رسد فراغی و دماغی بفضل خدا هم میرسد که باز اتفاق صحبت است
و حواس جمعیت باشد و آلا باقی دستا زانی یوم کان مقدار خمین الف شده
معروض است آن خواهم داشت این روزهای ده ساعتی نه ساعتی را چندان ظرفیت
که مجال آنده حرف باشد و السلام

کما غنیت که قائم مقام میرزا بزرگ نوری در مراجعت نوا
رکن الدوله علی قی میسر از تبریز که کمال بعد از مصاحبه رسیده
بود نوشته است

جذب است مساعد که پس از چندین کاه پروانه التفات مخدوم مشفق مهربان شکر کلام
دوستانه و نصایح شفقانه رسید و فرید عطا و بقای عهد مودت کردید کلام مشکین تو
هر دم که زبانا کند ببرد و صند بنده که آزاد کند کلام فرموده بودید که چرا قیامت
شفقانه را بعرض صادقانه جواب نکرده ام مگر خود بنور زنده اندیشه ای که فرمایشات سرکار
همه عین صواب است و سبب جواب اگر شما بنده مخلص قیمه بنویسد و رتحات کلام کلام را

از مخلصان امیدوار در بیغ بفرماید جای بخش و کلمه است برخلاف من که هر چه هست
 ندیم خوبتر است خور و یا ز شادی سزاوار است و نشت رویا ز ستوری چهره ز
 چند که محو تر باشد مرغوبتر است طیب بچهره هر چه زگر کرد و دلکش تر است و بوی سی
 هر قدر ضایع تر شود ناخوشتر اگر من با مثل خدام محاریم کرامی را از رواج کیهن یا
 و سیر رنج و دلگیر سازم راحتی برایشان خواسته ام و رحمتی کاسته بلی در باب چاقو
 اگر حرفی درید جوابهای شافی در مقابل هست چندان که چاقوهای بسیار خوب
 و ممتاز مرغوب بحضرت سامی انفاذ شد بقول طبع بلند و خاطر شکل سپید نقاد
 و بخند که خوبتر از آنها در کارخانه فرانسه و انگلیس است نمی افتد تا چه رسد به کارخانه
 تبریز و انگلیس از آن گذشته وقایع نگاری باین ولایت فرستادید که آفتی بود
 آن شکار فک کنین صحرانگشت کج چاقو و کرد و آنچه چای و قند کنایه در این ملک
 چنان شد که اسلام در دیار فک انصاف در بلاد ایران و صبر در قلوب عشاق و عشا
 در اقطار آفاق ظلم و در عهد عدل شاهنشاه و پول و کیهن ثوابت پای سلطنت روحی
 بلی از این تمنا اگر در این حدود وجودی است اینچه انهای بساط و ابناء
 لازم الا بساط باید خواست تا چه کند قوت بازوی تو روزی که مرکب ثواب کن الود

این هم حضرت
 شاهنشاهی
 و قاجار

بر جناح نهضت بود بسیاری و تلاش کردم که شاید برای کوهرکان بر وجود محمد کینام
 از همه عالم امکانش بزرگتریم یک قبضه چاقو تحصیل کنم صورت امکان یافت وجود
 خارجی نداشت اما تصایح مشقانه سرکار چون همه بروقت مصلحت بود و دلایل محکم داشت
 بگوشت جان شنیدیم و تصدیق نمودیم و دنبال فرمایشات مؤکده شمارشیم که البته حقیقت
 آن تا امروز برای صوابهای ملازمان بهای مشهود و مکشوف شده خواهد بود و متوکلا علی الله
 مستغنیانه و متذکرانه باری رخ نماید قی خواجهیم راند

۲ ایضا کاغذیست که میرزا بزرگ نوشته است

مخدوم معظم مکرّم خیری نخستم که در آب و گل تویت کسی که یک سطر خوش بنویسد
 و تمام بنویسد و قلم و آذین بپایان بخورد و قطعه و مشرق شکسته و متعلق خواهم
 دو سال است بمضایقه گذشت یا ماطله اگر امدادی فرضا در کرد و رنوی میخواستیم چه
 برپاره کاغذی دو سه خط میتوان کشید بنده که بشما که عریضه بنویسم پی ندارد چرا که
 حاجی بخط و کاغذ من نیست اما از شما که حاجت هست چنانچه بنویسد یا چنان بجهل و شتاب
 بنویسد که بعدی نفی از آن بزدباری این بار مثل برار کند ملک کتاب محصلی
 مثل ملک عذاب جزو دان سرکار را بغیرم تماشا خواهد و برسم بنمایم مثل زردلی قیون

بریق رفیق برداشت که بطهارت میروم و بعارت میرفت ایقدر بدان که اعتماد
نایب الهی فدا در برادری بنواب ملک قاب شاهزاده و غلی و بستی
هیچ کس ندارد همه گویند سخن گفتن بعدی در گشت شماعرضه سید بوجه حسن و شجاعت
مربوط ترضبط و بدانجه است که کاهی جبارت نمیکسم

این رقعہ معلوم نیست که قایم مقام کی نوشته است

باد آمد و بوی غیر آورد باد شکوفه بر سر آورد نامه نامی که نافه شک تر و خنده خط
بود در بهترین وقتی و خوشترین وجهی رسید و ساحت خاطر را رشک باغ بهشت و
موسم اردی بهشت ساخت مجور شتاق حالتی غریب پدید آمد که جان در گشت
داشت و دل در آتش حیرت گاه از دیدن خط مکتوب معش و گاه از ندیدن روی
مطلوب مشتعل یارب این آتش که در جان من است سرد کن آنسان که گردی خلیل
بلی رسیدن این قاصد رساندن این کافه بعد از غم بعد و قطع امید فرجی بعد از نه
و فرجی بعد از محنت بود و خاطر پریشان از با همه اشک چنان شاد و شکفتگی و دکه نقود
اگر شمه از این معنی با بمان رسد و فکر اتمام کند خدا میداند از آن عهد و زمان که در
جفای آسمان بقطع رشته وصل بر داشته و ما را از یکدیگر جدا ساخته مگرم از غم خود شام

و نفسی بکام دل برآرم هرگز ندیده بودم کرامت و زکات کاشته ملک سیامی رسید و سر الکتاب
نصف الملاقات ظاهر شد باده خاک آلودمان مجنون کند صاف اگر باشد ندانم
چون کند جانی که دیدن چند سطر خواندن چند حرف بدینسان مایه حیات و سیه
نشاط شود نمیدانم دیدن یار مهربان و بوسیدن آن دست و بنان چه خواهد کرد
وصلت نماید و دلکش باشد هجران تو و دوزخی بر آتش باشد نادر خورد و زخم یاز
هر کو در خورد بهشت است بر او خوش باشد حاشا و کلا استغفر الله ربی و توبه
هرگز خوش نباشد و تا قیامت دلکش نباشد مگر من نه آن بودم که بر مرغ جان و تخم
چشم خود در شکهاداشتم که طرآن بر لب یار است و این محرم دیدار حالا از کجا اشتیاق
حاصله و طاقت بهر رساندم که می خوردند حریفان و من نظاره کنم بخدا بعد از این
و توانایی ندارم و ایقدر صبر و شکیبایی در قدرت من نیست لایکلف الله
الا و سها تا قوت صبر بود کردم اکنون چکنم اگر نباشد اینجا قبول حیرت است
بلکه هنگام رشک و غیرت سایه خود را در کوی یار رخصت بارشوند و اکنون همه
در میان می پندم و خود را در کنار پندار که باز مگر صبر و قرار با شتم لا و لست تا ختم
از روی تو مجبور بود روزم همه همچون شب مجبور بود اکنون که من از روی تو دوم

هر کس که برویت نکرد گوی و سلام

وله ایضا

مهربان من دیش که بخانه آدم خانه رحمن کلزار و کلبه ابله عطار دیدم مستغنی
لوصف که یانه ناز و محرم راز بود گفت قاصدی وقت ظهر کاغذی سر مهر آورد
که سبب بطاق ایوان است و کلبه تنباغ رضوان کفتم اتی لاجدریج یوسف لولا
ان تقدون فی الفو با کمال شف و شوق مقرر نامه بر کرشمه کوئی که سر کلابه است
نه استم نامه خطی است یا نامه مشک شاخا رخا نه چین است یا نکار خا نه غیرین
دل پر دوزن خط ناکارین کوئی خط روی دستان است پرشی از عالم کرده بود
از حال مبتلای فراق که جسمش اینجا و جان در عراق است چه میرسی تا تصور کنی
که مقصوب بوم بخدا که بی آن جان غیر شهرت بر برای من تب خیرت بلکه
از ملک آفرین بایجان از بایجان درم و از جان و عمر بی آن جانم پسرانم
گفت معشوقی ببا شوق کی می تو بغیرت دیده بشهرت پس که این شهرت نه
خوشت گفت آن شهری که دروی دلبر است بلی فرقت یاران شوق
بیان جسم و جان باریچ نیست لیس با نالعب ایام هجرت و یالی بی فجر در

دوری هست تا بسبب بوی نیت رنج حرمان موجود است راه درمان مسدود
یارب تو فضل خوشتن باری زین و رطبه هولنا که بر نام همین بهتر که چاره این بلا
از حضرت جل و علا خواهم تا بفضل خدائی رسم جدائی از میان برفشد و بخت پدر و روز
دیدار بار دیگر روزی شود و سلام

کانه دیت که قایم مقام بفاضل خان کروی نوشت

هر ملک وجودی که بخوبی بگرفت سلطان خیالت نباشد بخلاف شا
که از زمان مفارقت صورتی تا حال کنونی یاد شما گذشته یا نقش خیال از رو
وصال از دیده و دل محو شده باشد ارید لانی ذکر با کلمات مثل لیلی کل
سپیل منقعه ای که غایت مقصود و جان جامع محتات معانی و بیان بود
کالماء فی القلیل و البر للعلیل سید و خاطر آرزو مندر تلی و سگین داد من نیست انم
که این جنس سخن با نام حسیت نواب است لطنه روحی فداه با مشاغل لا تعد و لا تحصى که
این اوقات در اوقات شریف ملاحظه مسطورات آن مصروف داشته بکار
برکن رک نشسته و فی محقیقه تفریح قلبی بعد از آن حوادث ایام و توار در مقام فرموده با
مقرات شمه رسید عرض کردم اول منصب کالت است تصدیق کردند که بالا

والاستحقاق از اینطایفه است ثانی مقدمه محمد مقدود فرمودند بوسیله روس حکم کرده ام
و بسردار روس نوشته ام بدست که انشاء الله تعالی جواب بروفتی خواهم شد
ثالث حکایت واهی بود که بایست علی قلی خان بشمار سنده باشد و هر چند در
نفاق مابین اولاد مرحوم نجفعلی خان و حتمالی که در کار حکومت باعث شده چنانکه
اندک انتظامی حاصل شد بفضل الله و عونه عاید و وصل خواهد شد خصوصاً حال آنکه
والا عازم دارالخلافه است و شرفیابی شما بخدمت اشرف فیضیابی من بجهت بیعت
که مایه بیعت ضمیرت نزدک میباشد باین آرزو مزاج خوش

کاغذیست که مرحوم قائم مقام بقاضی خان کروسی در دست
یحیی خان از جانب حضرت المعتمد مامور بگرفتن میرزا تقی
اشتیانی بود نوشته است

خدا من صبا بخدا ما لقلبیه امروز از رسیدن این کاغذ بخدمت رسید کمال شد
و حسن و شایسته قصیده این خیاط جان و دل بود و شایسته او در خصوص این است
آغاز اذ انست فی الحقیقه حذار علیه ان تکون بحجه معنی دوستی و دوستدار
همین است و هر که خیر این باشد نه عاشقش خوانیم نه صادقش دانیم بقول شیخ کل تبع

کتاب یحیی خان روانه است کاغذ پر و پوچ بی صلی چندان باید نوشت که تلخه جا بکند
شک کرده حال زندگانی عالم صحبت اجاب است اگر حضور مقدور نشود ناچار بعین
و توسط قاصد و کتاب آن سخنها که میان من و آن غایبه لطف بزبان بودی اکنون
برسول است پیام ای یکنانه بر که خبر گیری بدوست یا لیت اگر بجای تو من بود
رسول در جواب میاطالب و پائی که مشعر بر نسخ آثار صاحب بل جیای شفا و
رحمه الله علیه نوشته بودند همین بس که عالیجاه یحیی خان آنجا خواهد آمد و خدمات محو
انشاء الله تعالی است تمامی وافی بکنید عالیجاه خوی میرزا تقی را بر احم خاطر و الا
و طمیسنانی که شما خود بجهت جامعه معلومه از من دارید مطمئن باش انشاء الله تعالی است
اجتماعی عازم شرفیابی شوند کُلُّ المآرب از جوهه حضرات حاشا و کلاً بخدمت بخوابی
و بی آرامی و تشویش و اضطراب و صحبت های دلکوب و رؤیهای جاگناه هیچ
حاضر ندارم اما امیدوارم که عمر باشد تلافی همه را بیکدیگر صحبت شما بکنم یکت وید
تلافی صد ساله فرقت است حکیم کنیل زیاده از من شتاق است بفرزند هست
خود داند و خدای خود اما در حقوق آشنائی بسیار باید پسندید و را خصوصاً با شما
کاغذیست که بقاضی خان در حین حرکت از خراسان که در کار

خواهد یافت منعم شبتی با بخامیور زم و این فرد خواب علیه الرحمه استعظم بخوا
 باشد ای داری خرمین اگر رحمی کنی بر خوشه چینی پانصاج حکیم آلمی که میفرماید
 در هر مقام شبتی که کامل خوبست مرفعه من باشد محض استمال و کسب فضالی است
 برای من بر شامت که در جواب عتاب نفرماید و اگر سماعت پسند محض جفا
 بداند بدستش ناو ریشون رفت بیایاب باشد که شمار نیز از اینگونه چیز نویسی
 تذکر و تجریش از اینک هست دست هد بلی هر زبان را پانی است و پانی را
 لسانی و هر میدانی را پهلوانی هر دیوانی را خوانی و هر خوانی را مانی و هر خوانی را
 بازار کانی و هر یوانی را سلطانی و هر سلطانی را دیوانی و هر دیوانی را پور و شتا
 و هر بوستانی را خزان و هر سرخر خوانی را قرآنی هر خندانی را دبستانی هر پاپ
 السلطنه را یحیی خوانی هر قرآنی را سوره الرحمنی اگر کا نشان است پاسکان میخواهد
 و اگر اصفهان است لجان و اگر جوشقان است و لجان لازم دارد و آذربایجان
 صحرای مغان نیست و سمنان بی دمنغان نمیشود چنانچه شاعر در وصف قاطر میگوید
 قاطر مهدی روان است اینخدا پشت سمنان دمنغان است اینخدا این معضل
 و مسلسل کشتن از آن بابت است که بدینکه کلک نیز زبانی و پانی دارد و اشک

یکی که بشما زیاد است حاج است رفته شمار خواند و گفت این رفته عروس بی زیور و طاق
 بی پریماید اگر عبارات عاریه را بر داشته شود دشت ماریه خواهد شد بل و دیگر
 ذی نزع هرگاه آنچه از مردم است ببرد ثبث الاعراض و لایمقی من بود غیر الدیاض
 یا ض من هم خدمت شما هست اگر از مطالب بخواهید

کانه نیست که مرحوم قائم مقام مرحوم قاضی خان نوشته است

قل لن یفیکم الفراق فی البحر و البر وقایع بعد زور و قنوره الزمانی در لگو کتبی مستطاب
 که رشک کار از رشک مانی بود بکلا حظه رسید و مرده سلامتی وجود مسعود حسود
 هزار گونه فرج و شادمانی کردید خطاطیف حجن فی جبال تینته تدبها ایدلی لوزخ
 از قراریکه مرقوم داشته بودید کویاتمامی اوقات سرکار و قنوره روزگار با نشان
 ضالیه مصروفست چنانچه فرض زین کار دارید جانی که باشد ثقل و می بکار است
 این کارها بل العیش الا ان تلذتشی وان لام فیة ذو شنان و قد یاد
 شریف سامی دنیا و مافیها را از خاطر برده نیست بلوح و لم خرافت است و
 مردم اسرار هفتت را بر می نویسند بنده آیات ثوق و محبت را آشکار و عیان بعر
 میرسانم دل کز برین کم شود پید نشود باز عالم همه دانند که اندر چنان است پید تر از

گرفتوان گفت بگویم تا باز کنونی تو که این راز نهانت کرم که زبان آیدم ز کشتن
این راز روای غمت را چه غم از سود و زیانت کوه در سودای تو بازم سرو جان
زانکه سودی کرم زین سرو جانت بهانت کار دینار با اهل دنیا باید گذاشت
و کار دین را با اهل دین بجهلند من بنده نه اهل غم و نه این من و فکر طره طلعت تو
من الغده آلی العشاء هر ساعت که بیا دمی آنی فراموشم شود موجود و معدوم
هر که رفت رفت هر که ماند ماند بما و شما چه از هر چه بگذری سخن دوست خوشتر است
اوین بدین آهباتی تو جنت رکاب است دینی و ایمانی از دینی و آخرت
کز دست و زحمت دوست ناگزرم اللهم ارزقنا السلام

وقتی که فضل خان کروتن که از خیم خاقان نوشته بود و حوال
مرحوم میرزا عبد الوهاب نوشته او عاودشت که بهتر ازین کسی نمی تواند
بنویسد قائم مقام در مجلس حاجی محمد حسین خان قاجار مروزی در
حضور جمعی قلم برداشته مرتباً این انشا را در احوال مرحوم میرزا کرده است

نشاط نام نامیش میرزا عبد الوهاب از جمله ساوات جلیل الشان است و مولد
شیرفش مروی صفهان در بدایت سن و اوایل حال چنان مولع بحکال بود که اندک

وقتی در فنون ادب بر فحول عرب فائق آید و در علوم و حکم بر عرب و عجم ساکت
حضرتش مرجع علم است و مجمع مذا و محبت اشراف و شام و محفلش دولت و ثناء غالب است
جهت در علم حکمت میگرد و دو تن طبع را طبعی ریاضی با صفت میفرمود و چون از بنا
حکیمان ملول میشد بصاحت دیدمان مشغول میگشت و از مسائل علم و فضل رسایل نظم
نثر میرداخت و گاه گاه که دیده التفات بخانه و دوات میکشود خط شکسته را بدستی
استاد و تعلیق را بپایه رشید و عماد مینوشت و در نسخ و تعلیق بجای رسید که یا تو ش
به بندگی اقرار و حشیا را ش بخوابی اختیار و لم نزل یقین و انانیت و تفصیل
من فضل و استعجول من نطقه و پیا نه فضل و بنا نه حتی علت همه و علت نیست و لم یفیع با
الیسیرین انحر اکثر فرغته عن الفقه بالمعروفه عن التحلیه بالتصفیه تصطفی القیس علی التدریس
و التخیل علی التحصیل و الشریع علی الصنایع فالقی الم لعلق و التقی قلم لملشق خصر که
مجمع در سن و سبب بود بقعه ذکر و فکر شد و خلوتیکه خاص ظرف بود و وقف عرفا کرد و علوم
عمل در میان آمد بحث و جدل از میان بهر خواست ناه شوق فر و خواند خانه شوق فرو ماند
آتش و جد و طرب و دفرقن ادب بر خست غفل ارشاد و هدایت رونق نشا و است
ببر با بجهل چندی بدین بنظر و نطق طالب طریق حق بود و از نهیت اقطاب او نادم فتح تا

مراویجت و یک چند زنی ز ناد و عباد قفا و کشف استار از ابل و ستار سنجست
عاقبت چون جان طالب شک آمد و یل مطلوب بچکیت مداد عظم المطلوب
قل المساعد همت اقطاب خدمت زبا و جمله دام دل بوده کام دل فحشی از آن
ظاهر گشت و نه کشتی از این حاصل آمد روز بروز مودت و جد و طرب افزون می
و شدت شوق و تعجب پیشگفت تا دور طاقت و تاب پایان آمد و رسم آرام
و خواب متروک اند و سر و قدش از بار غم خم شد و چهره کلکون از تاب درد زرد کار و
بایاس و حرمان افتاد و کار و روز چاره و دوران در گذشت قاعانه جدّه و اغانه جدّه
و بلغة الشوق الی خضره العیش فذلّ الیه العشق تنظیرة و متحمّنه البجدة قلبه بجدّه و تغلبه
چنانکه برق شراری از آن عرصه عالم قلوب بر عرصه التهاب سازد و در غم و وجود و غیرش
و قلبی که قانون حکمت بود کانون حرقت گشت مجمع دانش و مجرّش شد صندوق
مقروض شب گردید هو العشق فاسلم با حشام الهوی سهل فما اثاره مضنی به و عقل
قوت بازوی عقل با پنجه پرتاب عشق بر نیامد خاطر مجموع لب طاق سودا حسی نیامد
لاجرم پیشه پریشانی پیش گرفت و پیری ویرانی خویش افتاد تا قابل کنج و لاشد و حال
رنج و بلا گردید همانا با سابقان بزم قدش انسی حاصل آمد که بی شراب مدام ذوق مدام

داشت و بی جام شراب ست و غراب بود و نمیدانم چه در میان کردند که بکار دمان سلمان
از کف باد و دعوی تقدس کی و نهادنه با کسی مهر و کنش ماند و نه در دل کفر و دیش
عشق جان و ز جمله وجودش چون سبکه زرد تاب آذر که خست و از هر چه بود هیچ نماند مگر
جوهری مجرّد و کوهری مژد که عالمش خبر عالم آب و خاک و صورتش معنی جان پاک
لاجرم طرز رفتارش در چشم خلایق که در دام علایق بسته و از قید بطایع زسته متنبه اند
ظنی و حق او برد و امری نسبت با و داد که به عالم او دخلی داشت و نه بعبادت او ربطی نیامد
حال ششم هیچ خام تقرض نادان پدنا حکایت شخص ناپیاست که در کوی و معبر بر کنج و
کوهر کند رد و زاده صدف پاره خرفه خض کرده مانند خضاب نوک عصا عرض دهد که
قوت بصیرت داشت آنچه بی می سپرد و چنان میخرد و بصر میگذاشت که لکت قومی که حق
صاحب کانی به بی انصافی سخنی گویند اگر از وی خبری و از خود بصری میداشت شد زبا
شفقت و میان خدمت بسته حضرتش رحمتی از حق بخلق میداد و در دهر چو او می
او هم کافر پس در همه دهر یک سلمان نبود الغرض حضرت صاحبی در عقوفان شبنا
قبل از آنکه از شور شوق پتاب شود در شطر صفهان منصب شهریاری داشت و هر ساله
از راه تغزل منصب ملاک موروث و کتب اموال جدید بر احوال قدیم می افزود و از

خود صاحب مکت و ثروت بود و مالک غنث دولت تا وضع کارش از دور و نزدیک
 در کون شد و مال فراوان را و مالک تاوان دینت ضبط املاک با عشق و بیابان بط
 زبانت نظم حایق با کشف حقایق جمع نمید مزارع از منافع افتاد و غفار و ضیاع سر و ک
 و مضاع مانده عمارت و و بحرانی نهاد و غل و عمل بی حد و عمل شد و ویری بخشد که سر کار
 شریف از نقد و جنس و حب و فلس چنان پرداخته اند که قوت تمام خبر بوجه و ام میسر نشد
 باز همچنان دست کرم میزد و کرم شده داشت و خوان احسان بر سایر روزگار نهاد
 اسباب تجمل فروخت و آداب تجمل اموخت طبع کریش از جمع غریم برنج نمودی و قطع
 نائل و منع سائل نمودی و از تلخ و شیرین و ذم و تحین پرو میگرد نه از رد و قبول ملول
 و شاد میشد و از پش و کم هجت الم میافت چه غرن و سرور و مثال آن که انفس و
 طبع ناشی نامی شوند و قتی قدرت عروض و مکت حصول یابند که نفسی نده باشد و طبعی بجا
 مانده ولی چون پرده بیعت بکلی چاک و نفس سرکش عرضه هلاک کرد و ظاهر است که عارض
 بی وجود و معروض معدوم باشد و ناشی بی ثبوت نشا موجود ذکر و نفس مقول امر و
 و مقول کیفیت جسم بچار پروای نش عقرب و تریاق مجرب مرده این شتر ترسنا
 نقد دنیا و وعد آخرت در خور التفات حضرت نفعاد و بجه و یکبار شیت باز تا بر تبه ا

سوق و طالب الحق الحق کردید بل طلب الحق با حق دو عالم را یکبار از دل شک پرو
 کردیم تا جای تو باشد اغلب اهل عالم و نسل آدم از د و صنف خارج نباشند یا کما
 معاشند یا طالب معاد قومی بعثه اجل در پیش و قومی بوعده اجل در پیش و لحد در پیش
 و نیابسته و شهادت طلب عقبی خسته خنک آنکه خود را از این هر دو رسته دارد و جان پاد
 یکی پیوسته را حیال قایدیه است با دجه تا سیاه عن دو و قلبه دوا به بدنه حیاته فی فناء
 فناء فی بقائه کرد و دو جهان کام دل و راحت جانت من صیل تو جویم که به زهر
 جهان است فلسی خرم عثوه اینجا که پدید است با و نکم و عده اینجا که نهان است اینجا
 که پدید است بدیدیم چمن پست اینجا که نهان است چه دینم چه سان است من کوی
 تو جویم که به غریش برین است من روی تو خواهم که به زبان جان است از کلام بگر
 که دنیا عاشق خود را تارک است و تارک خود را عاشق صدق و اسلام الله علیه چه شاه
 این مقال در آینه وجود صاحبی میشود است و اینک می پسیم که اگر تارک دنیا باشد
 مالک دنیا گشت و اگر طالب عقبی نیست صاحب عقبی است هر چه درین راه نیست
 دهند که رستمانی به آمنت دهند صاحب کافیه که نقد و کون را با سر باز گرفت
 کرد طاعت بارگاه بی در عروض گرفت که بهتر از دل جان است و خوشتر از سر و دها

در بلندی سپهر و به رخسار
 موج تسنیم این بدان زنجیر
 آسمانی که آسمان سازد
 آفتابی که آفتاب بود
 ساختن راهبست خوانم لیک
 گزنی زندگی است جلوه این
 دوش رضوان بگرد درگاهش
 کفتم اینجا جازنی طلبی
 کفتم از پاسبان بجزرت گفت
 کفتم از جاجان شارت راند
 کفتمش تا گزیر باید دید
 قصر شاه است و بار آن دشوار
 بس قفا خورد باید از حاجب
 کا فرم کر کفی ز خاک درش

این کاغذ را معلوم نیست که قایم مقام کی نوشته
 مالترب رب الارباب ای جفای تو ز راحت خو تر اشقام تو ز جان مجو تر
 نیش تو این است نوشت چون بود ذیل عفو جرم پوشت چون بود شرمی
 چند که بر حسب فرمایش در طلی کارش آمده بود زیارت شد آنچه نوشته بودید
 هوشی دو هر چه فرموده بودید آویزه گوش خاطرهایون سلطانی مهبط حکمتها
 سبحانی است که بنده ناتوان از بر حمت پیکران مرده حمت بدیده رتبت بر نه
 زخم و مرهم با هم فرستد و در درمان تو ام سبقت غنیمت و رحمت و وسعت کل شیئی
 نعمته مهر و مهرش معنی مکی و بصورت فرق اندکی چوب ادب اگر چه در آرد
 عین درمان است و روی طیب اگر چه تلخ باشد لغزش شیرین است چه خوش گفت
 آموزد و فروش شفا بایت و روی تلخ نوش این بنده هر چند نادان و ناشناس
 باشد چندان تا شکر و ناسپاس نیست که شفا از بخاند و کرم از الم شناسد کلک الهام
 سلاک شما کار جبرئیل این داند که هم آیت و عید آرد و هم مرده امید لاجرم طاهر
 رقص در هر خط خطائی از من است و هر نقطه کتھا بر من ولی چون بر تو لحظ از پرده
 لفظ چهره معنی افتد بر چه منی مراحم کریمانه است و مواعظ حکمانه ادب رقی فانی

تا بدی بجهت از وصول این نامه وحی و نسخه الهام دل‌های خاص و عام هم به دست خدو
چندان قوی گشت که خرم و دشمن یک پرگاه و یکره و عالمی بدخواه یک کف
خاک در حساب نیاید نه زکی از سودا بر صفت نوید ماند نه زکی از سواس بر آینه حواس
رای شرف پیاپیون را بار از عالم چون مطابقت بود که تا این معانی تقریر بحار
لفظ کبریا را گشت آمد دور گردون مقوی شد و ملین و غنای از او یکباره مجموع
مشق ساخت که با غم راسخ در مقابل هجوم روش ثابت و قائم شوند و نا کسی چند
از آبل آق قوشه را که بر یک شتی و جبهه گرفته جانب کفر رفته بود بدجلای ازینج و
بر انداخته عبرت دیگران سازد و ملوف از این معنی بحیرت مالوفت و قوم رس
بدست مالوف غافل از اینکه بخت شاه شاه روی زمین بدای این بدین در مقابل
کشیده است و طرف همت بر حفظ ملک دین گشاده بهر سو رکنند نیز طالع همایون
طالع شود و حرارت میخوس منکوس گردد و بکنش اندرینی غما و رحمت و رنج بهر
اندریابی عطا و نعمت مال حواله کرد بدیوان مهر و پیش مکر خدای قسمت آجال
نامه آمال دیگر در باب مقرب انخاقان میرزا موسی که ضعف فقر و عرض خبر نبات و
وقوع او را در مواقع معاتبات بر کتاب ازین ضعیف محمول داشته اند شما خود که از

اجار و سیراکا و متخیر و واضح تر خواهد بود که نه این بدعت من آوردم بعالم موسی علی
فتیما علیه السلام را در قدیم الا یام پیوسته رسم و آیین چنین بود که هر وقت از خجتم
به شک می آمد بطریزی بر دامن سوال چنگ میزد که گاهی برق جلالش میخست
و گاه پانخ غنایت می شیند عالیا میرزا موسی نیز اگر در حضرت اعلی عرض کرده و
خورده شاید که از انشای اسمی باشد نه انکتاب اسمی علی امثال و را از زمره چاکران
که بخدمت ثغور ما میوزند واجب عینی است که امر خرنی رخت کلی گرفته هر چه پسند
و شنود بی تا تل در معرض آرنده و یکد قیقه محل گذارند رای سلطانرا نند که باید مهر انوار
کند ثوابت و ستار راسخت محضیر کرد ولی فرقه بند کار که بخودی خود مانند چراغ
عجایر است کجا جایز باشد که حرم بهار را در نوز و بهار و شمار دوز برق ضعیفی در جو هوا
احتمای طر و نذر در دیای محیط که بر کرد بسیط است هزاران قلم و عثمان از هر کران
بران ریزد که خرو و تندی بخرد و شور شیرین یا میز و بل حمله موجها اینجا ساکن شود و هر چه
شور است شیرین گردد و خلاف آبهای خورده چشمه سار ضعیف که بعضی اندک در جو
آیند و بعضی خرنی خاموشی گاه ماری و مکر شوند گاه صافی و منور بجزر و مد است
خورد جمله را از شاه باید باید بود و السلام

سواد ملفوفه فرمان بهایون است که از جانب خاقان خلد
ایشان شعلی شاه قاجار میرزا ابوالقاسم قائم مقام بولعبد
قاپرو نایب السلطنه عباس میرزا طاب الله راه نوشته خود
حامل ملفوفه فرمان بوده و این ملفوفه در ۲۳ بهمن سال
مصاحبه روستیه بود مرقوم شده و قائم مقام از جانب بولعبد
بجمله مطالبه کرو رات وجه مصاحبه بطهران آمده بود

نایب السلطنه بداند که مقترب الخاقان قائم مقام را که بدار دولت بهایون فرستاده
بود و در مطالب مصحوبی او استحضار حاصل آمد و عرضها را کرد و عذر را را خواست
و چون باز ابواب رحمت گریمانه باز بود بسمع قبول اصفا شد و بقرع جابت مقرون
فاجتنباله و بختیانه من الغم و عین الرضا عن کل عیب کلید مقدار فضل و رافت خدیو را
خاصه درباره آن فرزند از اینجا بقیاس کرد که بعد از آنچه این دو سال در آن خود
حادث شد باز نظایای عطایاست که پی در پی از خزان رزمی با کروات شده در
مرور است ختمه خواهد بود و اینک تا عشر اول حبس بروج یقین بشهر قزوین خواهد رسید
که مری لطف خداوند کار خط و خطای چنانکه بذل عطای خیرین با او شده خداوند

که اگر بایه خدمت خبری بنظر میسر سید بایه نعمتهای کلی تا کجاشی شده و آن تقد و العتمة
لا تحسوها با بکلمه مبلغ پنج کروار آن بابت بصبغه انعام است و یکت کرد بر رسم ساعده
و دوم تا آن فرزند را بدقولی نزد مردمان غریب بدنامی در ولایت های بعید و قریب رو
نهد و ضعیفانک زرک الذی انقضی ظرک علاوه بر آن خیل و سپاهی که برای تیر
اعادی و تعمیر خرابی آن فرزند در همین دار الخلافه مجتمع شده اند هر روزه بروجه استمرار
برده هزار تومان نقد با کمال غبطه و دقیق صرف جیره و علق انکاست معلوم است
معادل پنجاه هزار ریاده و سواره که از مالک عراق و قصی بلاد خراسان و دشت قبا
احضار بشود درین فصل نستان که خلاف عادت سپاه کشی ایران است و جبالا پوش
و موجب و سایر رجهای واجب آنجا بروی هم کمتر از نفی صد تومان صد
پنجاه تومان نخواهد شد سوای دو کرو علیحه که برای تدارک پوتات و مخارج و انعام
الثاقیه این سفر تحویل و بایانت معتدله دوله نقویض فرموده ایم و سوای دو کرو
بقایا و مالیات امسال که بواسطه انقلابات این دو سال بعضی تخفیف شده بعضی تکلیف
شده با تمام باقی محل و موقوف و لم یصل می باشد اینجا همه را که حساب کنی نقصان دخل
و توفیر خرج دیوان اعلی درین طرف قافله کوه علی العالی است که در گذشته است

و حال آنکه غلب مصارفی که سابقا از داخل نظر میکند از قبل موجب سبب باز
 بماند و غیره و وجه معاش سالیانه مالیاتی و شروانی و غیره حتی تا کول و بوش
 متعلقان آن فرزند و سایر با فضل از وجوه خاصه سرکار قدس میکند و در بعضی
 اندک انصافی ضرورت است که همین قدر تحمل و تحمیل نیست یا باز هم دنباله خواهد داشت
 بی چندی قبل بر این که سیف الملوک میرزا طلای مسکوک خزانه عامه را هشتاد و
 می گفت شاید که در خزانه خاطر آن فرزند باقی باشد شاید که شان و شوکت نیست
 که بگویند نذریم و چو حریفی بزبان پاریم چرا که منعم به نعمت و نایب بی منت عم بوده
 و غرض وجوده دست ما را بالاتر از هر دست و است ما را از قرون تر از هر دست خواسته است
 قد جعلنا ربی حقاً و قد حسن بی پس با وصف آن اظهار پستی کردن و عذر شکستی
 آوردن ایما ذی الله نوعی از کفران نعمت و انکار رحمت خواهد بود و شکر الله را
 مستنداً انما شکرمو جبلاً زدیاد فیا دینا ترا لا یؤدی فوق ایدلوری و فوق الایا
 اما اگر آن فرزند را شیر فانی استقامت علی انشاء الله تعالی مرزوق شود و بخت عیبت خوا
 دید که چگونه بجای آگنه را پر کند گشته و اندوخته انداخته شده خدا آگاه است
 که اینها همه را یا سر خاطر آن فرزند و آنکه آواره و بی سامان و مورد طعن و توجع اخوان و عوا

و در حال آنکه نماند و تحمل شده ایم آنچه در پیشیم در راه تربیت و محبت آن فرزند گذشتیم
 و نیندیشیم بعد از آنکه بفضل الله تعالی ممالک آن دریا بجان تخلیه شد و آن فرزند بود
 استقرار و استقلال در آنجا حاصل کرد و حدی در راهی این همه نعمتها تقدیم خواهد نمود و از
 استغای مردم و استعداد و لشکر و تحصیل دعای خیر و حسن سلوک با دولتهای همسایه که خلافت
 سابق یا حصول آن نیست و ملت باشد و خلاف دستور العمل اولیای این حضرت باشد
 یا بازار از یکطرف بحرف پرمایه بنای بر پهنی با هر همسایه خواهد بود و از یکطرف حاجی آقا
 و حیدر علی خان خواهد بود و جان و مال مردم از با بجان و هر طرف فراشی و ششمنی حکم
 ولایتی و ظلم ریستی خواهند پذیرد خست تا عاقبت بجائی رسد که این بار دیدیم و رسید حکومت
 بدست کسانی خطاست که از دشمنان و تها بر خدست سحر است یا این را بنابر
 بر انصاف بگذار قلب و اوصاف کن با خدای خود درست باش و با پادشاه خود راست
 برو و بندگان خدای عیبتهای پادشاه را که سپرده تو باشد خوب به سر در دعا جزا خود
 برس حرف عارض را خود پسر نو که هر چه این باشد از آقای نو که این تربیت چه لازم
 که رانی خود را در راهی نو که چاکر مستحک سازی و خود با لمره عاطف مستدرک باشد
 خواه قایم مقام باشد و خواه میرزا محمد علی میرزا تقی یا دیگران که بکمی آموخته باشند و

خاطی و ساهی شدند هرگاه و بعت ظرفشان در خور پاسبانی ملکی و پاسدار
 خلقی بود خدا آنها را نو کرد و محکوم نیک کرد و پادشاه آنها را والی می ساخت این نصایح
 مشفقانه و اوامر ملوکانه را وسیله نجات دین بدو و بروز وی مصالحه بگذران زیاده بر این
 طول مد حکم همان است که کرده ایم و پول همین است که داده ایم اگر صلاح میجوید
 حاضر و آماده ایم و اگر جنگ میخواهند تا بجه جایستاده ایم لنا سلم لمن سالم و جز
 لمن جربا اگر کار بجنگ کشید فرزندی شجاع السلطنه با جوش خراسان و جنود دارا
 و در آن خلافت حاضرند و محمد تقی میرزا با جمعیت خود در نزد پسر داریا سپاه عراق در شام
 و شیخی میرزا با سپاه خود و در تاج خسته و قراکوزلو و شامون در مقدمه بحد و در سنجان
 تقسیم شده تا ده هزار سوار و سرباز چندان و کرمانشاهان و کروس و کرمان و غیره
 از سمت کروس ما مورست با مدون فرزندان پدید هر نوع اجتماعی که از آذربایجان بفرستند
 هم آن فرزندان در فکر باشد و در آن حد و مشغول جدال و جهاد شود عسی الله ان یافصح
 نامه شاهنشاهی با میرزا طاهر عظم در باب کشن خون المیچین باطلو
 که خواش کرده بودند

اول دفتر نام ایزدانا صانع پروردگار و حتی و توانا وجودی بی مثل و مانند

میرزا چون و چند که عادل عالم است و قاهر هر عالم پاداش هر نیک و بد را اندر
 و حد نهاده بکسالت باله خود بدکاران را زجر و عذاب کند و نیکوکاران را اجر و ثواب بخشد
 و در روزنامه و در بر روان پیغمبران راست کار و پیشوایان فرخنده کردار باد و بعد
 بر رای حقایق نمای پادشاه و بجاه انصاف کیش عدالت اندیش با جد بازیت و شهیدان
 بحر و برادر و الا که خسته آخر امیر طور محاکم رویت و مضامین که دوستش با جا
 و خطر است و ترس با فتح و ظفر مخفی و مستور همانا که ایچمی اندولت را در پای تخت این
 دولت با قصای حوادث و هر و غوغای کسان و با جهال شهر سپی رسید که تپرو
 تدارک آن بر ذمه کار گذاران این دولت واقعی واجب لازم افتاد لهذا اولای برای
 تهیه مقدمات عند خواهی و پاس شریعت و احترام آن برادر گرامی فرزندان چمنه خود
 خسرو میرزا پاسبانی تخت دولت بنیره رسید و فرستاد حقیقت ناکا بی این حادثه و ناگاه
 انسانی این دولت را در تلونامه صادقانه مرقوم و معلوم داشتیم و نمایان نظر بحال کجائی
 و اتفاق که ما بین این دو حضرت آسمان رفعت استقام المیچین مزبور را بر دست
 سلطنت خود ثابت داشته هرگز از اهالی و مکان دارا خلافت کمان میرفت که در آن
 کار زشت و کردار ناسزا اندک خلعتی تواند داشت بازنده و استحقاق کمورد و سیاست

و خود را خرج بلد نمودیم حتی داروغه شهر و که خدای تعالی را نیز همین جرم که چرا در خبر داشته
و قبل از وقوع این حادثه ضابطه شهر و محله را محکم داشته اند غزل و شبهه و ترجمان که در
بالا تر از اینجا همه پاداش و سزای برد که نسبت به این جناب میرزا مسیح وارد آمد بمرتبه
اجتماع و در دین اسلام و تقوا و قناعتی که زمره خواص و عوام با و داشتند بواسطه
اجتماعی که مردم شهر به حکام حدوث غایب الی در دراز کرده بودند گذشت و انقضای
نظر با تاجا و دولتی شایسته ندیدیم و شفاعت هیچ شفیع و توسط هیچ واسطه در حق او
مقبول نیفتاد پس چون اعلام این گذارشان برادر بیکو سیر لازم بود تخریر این نامه دوستی
علاوه بر دشت اعلام شصیل و ضاع را بفرزند نمودن و شوق ناپ السلطنه عباس میرزا محمول
دشتم امید از درگاه پرور کار داریم که دم بدم مراتب داد این دو دولت بدین سیم
در ترقی و زید باشد و روابط دوستی و یگانگی حضرتین پیوسته باشد پس در سایل شما
و متعاضف کرد و العاقبه بالعافیه تخریر فی شهر ربيع الاول ۱۲۴۰

سواد رقم نواب السلطنه بکراف پیکوچ نوشته
جناب انصاری خواه ملا صاحب جمیع حایله دولتی رسته خبر انصف غراف پیکوچ را با اعلام
شفایه مخصوصیم ذریعه آوا و بعد از آنجا رسیدن فرزند خیر السیر نورخ صلاح و است چون اینجا

در مع ما در این دین این کرده ایم و داریم بسیار رسیدیم و میدیم که آنچه درین خود منظور و مقصود است
توسط آنجا و میان است شایسته تعالی درین فرزند بی عمل آید و شایخ خیر و خوب
شود که عمده آن است رضای خاطر نصفت اقصای علیحضرت غم کرم با جدار امیر اطوار
اعظم افخم میاشد و همه مقاصد مطالب بعد از فضل خدا ب حصول این است رضا انجام و تمام
میاید در باب غایب الشافیه که از خودت روزگار رخ نمود و مایه تاسف دولت قاهر
ایران بود بسیار خورند شدیم که آنجا این کار را بعد از ورود فرزند بی نفیس کن را ند
عریضه خالصانه بدربار سلطنت مادر شاهنشاه جل اعظم خلد الله ملکه و سلطانه اتفاق داشته
و اگر چه در عریضه مزبوره و تکلیف از جانب دولت بهیته رسته نموده لیکن در حقیقت و
نفس الامر آن دو تکلیف در حکم واحد هر که عمده اسباب دفع این غایب همین است که
علیحضرت شاهنشاه بجهت ممالک ایران فرزند خود را برای معذرت خواهی و تفریر مراد
پسکنای این منای این دولت و ماکاهی این قضیه بحضرت شامل حمت امیر اطوار اعظم
کل ممالک رسته فرستاد و شایان و شوکت پادشاه و الایجاه صاحب قدرت
چنان است که بعد از آنکه از این نظر فایده سیاق عذر و در خواست بعمل آید از نظر فیه
از جهات عفو و گذشت شایان شامل شود لکن مع هذه المراتب معلوم است که انصاف

این دولت برای رفع بدنامی و حفظ نظام مملکت آنچه لازم است تمام است در غیر موارد
 مرکب و مفید عمل خواهند آورد و یکی در باب اموریت عالیه خیرال و لغزو کی که بحسن
 اخلاق و فرط اخلاص مرغوب معروفست و فرستادن توابعی بجایه بدالو
 از آنجناب خوشنویسستم و از تعارف و مهربانی که نسبت بفرزندی و همایان و نمود
 کمال رضامندی داریم است الله عن قرب منظور وصول اخبار شول عواطف و الطاف
 علیه حضرت امیرطور و باره او میباشیم دوازده عراده توبار رفائی علیه حضرت معظم المیم
 بسته در اقرب از زمان بوفور استقامت آنجناب خواهد رسید بلکه امید عاطفها
 کلی در حق خود داریم که بر همه عالم ظاهر شود خصوصاً حضرت بلند مرتبه شاه مجاهد ایران
 روحافه از این رکنه رسیبیدی و روینفیدی کامل بفضل الله تعالی حاصل نمایم

والعاقبة بالعا فیه و السلام

نامه پادشاه عالم شاه حضرت امیرطور عظیم بعد زور و دولهارو
 سپاس و ستایش خداوند بر آنست که بواسطه ارسال رسال و ابلاغ کتب بروش
 رفیق و سیاق و فاق دلهای ریمده را آرمیده ساخت و امور پیش از بحجت
 باز آورد و در و دنا معدود و نیز بر روان رسولان رست کار و ایمان حضرت کردگار

که از آن

که از جانب جناب قدس رفیع و حش از عالم انس کنند و خاطرهای آگاه را از خطر
 اشتباه بر آورند و بعد از آنکه ضمیر آفتاب نظیر پادشاه و لاجاه مظهر سپاه ممالک پناه
 برادر معظم مکرم نیکوئی نیکخواه برگزیده حضرت له واسطه عقد مودت و مصافحات
 امیرطور تمامی ممالک و مضافات که رای صواب ریش بر خیز و شرقا و
 قدرت و حکم محکم تنیش در بحر و بر ساری و سایر و ملک و اسعیش از هر چه متصون
 و مامون و تحت عالی رفیش انبار طارم کردند و مرسوم و مقرر میداریم که نامه هر علما
 دوستانه پادشاهانه که مصحوب ملحق مختار اند دولت در خوشترین اوقات رپ
 انجمن وصول کشت و مرده سلامتی وجود آندوست یکانه و ظهور محبتها و مودتها
 برادرانه خاطر آرزو مندر آخرم و خورشید ساخت و چون مدتی بود که مقصیبات قد
 و قصا در میان مقصود و دلها حایل بود و راه آمد و شد رسل و رسایل از حوادث زمان
 و ثواب دوران سدد و وصول نامه مبروره و حصول اتحاد تازه و ارتباط بی انداز
 چندان موجب فزاید شادمانی و کامرانی گردید که زمانه خبرد و ستاره چشم بدزد
 و پایان آنهم شیرینی شاد کامی و عشرت تلخهای اندیشه و حیرت رسید چه اگر میرزا
 گریاید و ف از جانب آندولت بهیه پای سفارت و رسالت و شت و مهمان عزیز

ارجحند این دولت بود باین سبب پاس اعزاز و اکرام و ارجحند این سید شتم و حفظ حرا
 و اوقاف لازم شدیم که نسبت به سچ رسول و غیر آنطور سلوک و رفتار شده بود و غافل
 از اینکه اقصای تقدیر برخلاف اندیشه و تدبیر است و حادثه چنان که تذکره خاطر آن کهن
 مطایب را بغایت نقص و ملول میازد ناگاه و بخت بروی خواهد و در عالم الیر و رخ
 و ظاهرت که از این عالم ناکر تا چه حد تافت تا شروا شتم و هیچ راه تسلی و تسکین نپوشیم
 بخرانیکه حسن بدین و صفای وجدان آن پادشاه و الاجاه صیقل بخار اشتباه است
 و بسته دریافت کرده اند که حدوث اینگونه امور از مردم بهوشمند دانا دور است چه جا
 آنکه ایضا و مانند امثال این شبهه در حق ارکان دولتهای قویم و عیان مملکتها
 عظیم برود و آنگاه با وصف آن تجدید عهد که ما بین دولت جاوید محدثه بود و
 خوشوقتی و شادمانی که از این دوستی و محبتی بی هر چند بدو نشاء این حادثه
 جز مشاجره چند نفر این المپی با چند نفر و باش بازاری نبود و نوعی اتفاق افتاد
 که مجال هیچ چاره و تدبیر نشد و لیکن علی ای وجه کان ارکان این دولت از نوا
 آن علیحضرت نوع خجلی است که غبار از اجزای مبعذرت خواهی نمیتوان شد و برا
 انجام این کار و شستن این غبار هیچ تدبیر خوشتر از این نظر نیامد که فرزند گرامی خود امیرزاده

خسرو میرزا را با عالیه مقرب سخاوتان امیر مختارها که نظام ما محمد خان که از نعمت ان دریا
 این دولت است بحضرت آن پادشاه معظم و برادر کرم مخم روانه سازیم و تخریر این معذرت
 نامه را شایسته گردانیم و دیگر اختیار رد و قبول موقوف باقتضای رای ملک است
 بزرگوار است پیا که نوبت صلح است و دوستی غایت بشرط آنکه نگوئیم از آنچه رفت حکایت
 ایام خسته فرجام بکام باد و السلام

کاغذ نواب نایب السلطنه بامیر طویر اظم که باید نوا آخر فرموده
 خداوند است بایشان کینم و نیایش نمایم که عفو خطا پوش است و لطفش معذرت بپوش
 و محبتش از قدرش بیش و فضلش از عدلش بیش و از آن پس مخصوصان جناب قرب و محراب
 حرم قدس اعراس که وجود و یحیو دشان موجب صلاح اتم است و موجب اصلاح عالم و بعد
 بر شگاه حضور الشفات ظهور پادشاه و الاجاه قوی شوکت قویم قدرت قدیم دولت
 اتم اگر امجد فخر امیر طویر خسته طور بختل معظم معروض و مشکوف میدارد که فرزند گرامی
 ما خسرو میرزا بکرم محکم علیحضرت شاه شاه و الاجاه ممالک پناه رو خافداه برا
 تقدیم معذرت خواهی بحضرت بلند و بارگاه ارجحند این دولت ما سورت و سبب انشای
 او برای این خدمت همین است که شمول الطاف و مرحمت امیر طویر در باره ما بر شگاه

خاطر مبارک شایسته محض و ستوریت مدتی بود که ما خود تنهای دریافت حضور
آن پادشاه دپجاه را در خاطر اخلاص و خیر و شایسته و اکنون که خود باین تمنای رسیدیم
خویشندی که داریم ازین است که این نعمت و شرف بفرزند تنگبخت ما خواهد رسید
پس هیچ وجه لازم نمیدانیم که از فرزند خود سفارشی عرض کنیم یا از کارم امیر منظور عظم اکرم
و درخواست نماییم که در مقاصد و نوعی بذل توجه فرمایند که موجب سرفرازی و در شایسته
شایسته می شود و این باعث سرفرازی ما در این دولت و این مملکت گردد چرا که در اوقات
ضرورت و حاجت مکرر از خودیم که اشفاق و طینت ان علی حضرت با بنجاح مقاصد قلبی
متوجه شده و بی آنکه عرض حاجتی نماییم توجهات ملوکانه در حق ما بذل آمده است
معتمد شایسته آن است که بعد از فضل خدا بامر تقویض اختیار با منای آن درباریم
و مطلقا در هیچ مطلب عرض و اظهار نکنیم حتی افزونی افسردگی و بوی اندوه خود را در حد
ساخته ایچی مختار اندولت بمضامین ذریعه مصحوبی عالیجاه میرزا مسعود متحول داشته حمل
بعافان حضرت از تجدید غدر خجالت نکردیم چرا که صفای قلب و خلوص ارادت ما امر
نیست که تا حال برای خدای آگاه آن پادشاه و الایجاه در پرده اشتباه مانده باشد
و شک نیست که چنان که بر اتحاد و اتفاق عم و پدر بخوبی خداوند در کفر افرازی برای ما

مأمول و نخواهد است و خلاف آن لایعنا و بانه کدورت و گمراه دیگر میسر نمیگردد نظام
این مملکت محمد خان از معتمدین دربار این دولت و محرمان خاص ما خود میباشد توقع داریم
که در محام دایره بین آلتوسین نوعی که از نظر فائادون است از آنجا بستی انجوا
نیز رخصت عرض باید و هر گونه فرمایش که نسبت باین دولت باشد بی ملاحظه مغایرت
با و مقرر دارند ایام سلطنت فرجام بجام باد و استلام

رقعه ایست که به آقا علی رشتی نوشته است

رشتی علی این روشن رشت تو پخت این وجد و شاد و سیر و کشت تو پخت
عاشق که باید نرم و هموار بود این پست و بلند کوه و دشت تو پخت
بر حکم الله تعالی فقراتی چند که بجایات مهرتیم عیار حسین کرد بشتری ما
بود از شمار سید جاد و شت بقصص موزحمزه الحاق کنم یا بجای فطرت شیخ رضا پیرام
یا بدرویش میرزا ارغمان بفرستم سوار ثقاب اندازار و پهل که بود و سبب بشود
انزلی و کسر چه بود قراولهای دریا کنار را با حق و پری سرو کار است یا با قلا
حام و اشل مایه بنجار کرده عیب می جمله چو کفتی بهر شش نیکو آفرین آفرین
بر درختهای نارنج رضوان بهم هر گز مثل انجمن داشت طوبی باین خوبی نیست سدره

باین جلوه نپاشد باقی مدایح شما و صفای ناز نهاد رعد شاه میرخان باشد
چرا که جهود آمد و مرا بحضور برد و استلام

کاذبیت که مرحوم قائم مقام شایسته زاده خانم همیشگی و
بطنی مرحوم پسر سلطان که کوچ او بود نوشته است و این
اشعار نیز از قائم مقام است

بسمیتنا و تبرکات باشد دل من بسته زلف چو پیر هم دل بشد از کارم و هم کار زید

تقدیر چنین بر من و دل فتنه شاید	باقوت تدبیرش اندیشه یغیر
چون دل که اسیر آمد و حلقه آرنف	تدبیر اسیر آمد در پنجه تقدیر
ای زیور یوان من یوان من از تو	که طعنه بفرخار زندگاه بکشید
تا با تو ام از بخت منم غم و دشت	چون پستوام از عمر منم رنج و دگر
جان ارباب هم شرم زخم خشت ملاق	بوس از دهنی غدر لب شفت تیز
رخسار تو خلعت که رضوانش برایت	کونی بشکر لعل و گل مشک بی شیر
جا کرده دران خلد و شیطان که بدست	دارند بنجم دام و کفت تیغ و بره
نکفت که نخچیر کنندم دل دین را	بس هوش سیمبر که فتنه بخیر

تقصیر بر حسب چو شد بولش از راه	جرمی بچوان نیست چو کمر اه شود
ز اشک غش تو کرد و شش زینت	در خدمت درگاه خداوندی تقصیر
بخشود چو بر آدم داد از حبس انداز	شاید که بمن بخشد دارای جهانیکر
عباس شد آن خسرو فرخنده که کرد	اوزک شهنشاهی با قبضه شمشیر

دیشب اینجا بود اوقات بر من تلخ بود همه کاغذی که نواب پسر سلطان رو
فداه فرمایش کرده بودند نوشته ماندند خواب کردم نه کار تا حالا که صبح شد اقا
آید مشکش را خواسته بود اما او نفهمیده بود که همان قالی و ترشی و دو شاپ و سوغا
ولایت را باید فرستاد یا قالی و با جا قلی را بهتر دانسته اید هر کدام که مناسب است
حاضر و موجود است اما نمیدانم جواب پسر سلطان را امروز چه بگویم که دیشب از د
شما هیچ کار از پیشم نرفته تا حالا که دو ساعت از روز گذشته هیچ نخوایده هم مشک که امروز
کاری توانم کرد چرا که بالفعل مدیونش و کیم آه از دست تو آه از دست تو دیدی حکمت
تا را بگذشتی رفتی پیجویی دل از بار داشتی و رفتی آخری پر حرم نکنی دل پاران
این کنند دوستان پیجویی باد و ستاران این کنند امی پادشاه خوبان و داوران
تختانی دل پیجویان آمد وقت است که باز آئی و سلام

حضرت میرزا علی سلمه الله تعالى می نویسد بنام که هنگام ربیع است شما خود که
 فصل ربیع و خریف را نمی شناسید حق رفیق شریف چه می شناسید کیتی و
 لاله پر از نقش بدیع است ان یقولون لا قولاً لارورا کسی که بدینا تممت و اثر که ارد
 بمن کمنام چه خواهد کرد از ربیع تا شافو شتی است انظر که پرو سکی آمد تا انطو
 که چایار منان آمد سبحان الله بین تفاوت ره زکجاست تا یکجا سحر بر است
 دار اختلاف را که بحضور بریدیم از هم فرو سکلج با کتھای محموم بلاک که تالی اصل
 محموم و هلاک بود نزدیک فرشتند و سرخی از خطوط شاکر فتنه فرمودند الفاظ عیار
 و قایع کار مثل آب لال صافی است که حاجب و ارنیت مضامین و معانی چون
 جانب غوانی ظاهر و کشف شده حاضر و آماده بی پرده و حجاب مثل ماه و اقیان
 نه چون رشتان شهر و پلستان دهر که مخدر و هموس و مجدرو یا یوس مانند خلا
 شاه هر هفت کرده در پشت حجاب پرده باشند بهمانه عفاف آرزو بارز و
 زفاف میزند رمز نویسی و پنجان کاری دیل صپ است و صرب بکوشی
 کلید سرهای کچل و روی چو ریحیل را روند و کلاه در کار است اما زلف و کاکل

مثل سوسن و نخل و در دست باد صبا و میوت باد شمال شد بهر چه فرو ترازه حجت
 بسرخاب و غازه نذر و با قامت زیبا احتیاج بدین و دیانت منظور این است
 که خاطر بسیار طالب است که از خطوط شاکف اسرار و درک اخبار شود اگر فلان مثل
 الف هیچ نذر و مخلصان دیگر دایره که مثل شین هم نقطه دارند و هم دندان و هم دایره
 من چه و پرمای تویرم که منری تو بود سر نیز نیست که شایسته پای تو بود اما زرت
 بحمد الله تعالی و السلام

مخلصان نواز مطاعا آتش برباب مقراض رو غده و فرو چو خای نور چشم عزیز
 میرزا محمد جعفر خرفی مذکور شد و اکنون که ماهوت ندوخته بجای چو خای دوش
 ارسال میشود شاید بر این حمل کنند که بالمثل خرج یقه و فرو خطا را نفع خود کرده
 این خبری را هم نوعی از صرفه دانسته ام اقرار خودم در رقع ان شبی هم شاید گشت
 و مقره ارج فلسی بسته در نظر شما هست الحمد لله شاعر عارف و واقع که اقرار عقلا
 کشته اند نهضت و جهلا و بالفرض که آنچه آنجا گفته ام حجت شود باری حال که کجاست
 بنده با اقرار خودم بر من ثابت و دل شده چه لازم که حقیق و سخاوت را هم بگردار خود

بر خود لازم و موثره کنم ای چو خای مستقر بعد از مدتی چنین حضرتی بران حاکم است
هر چند از روی صداقت باشد و ما بهوت میایستد و پایه ایشان سزاوارتر است
هر چند بی خرج یقه و زنا را رسال شود دیگر استقانی در باب چاقو فرمودید صورت
فتوی این است که نور چشم عزیز در این خصوص حق دارند برخلاف شما چرا که عمل مکرر
حسین ندارد و ایشان هم شایسته هم مستقیم در کتب کمالات استقل و مبتد و اگر چه
سابقه غایت ندارند من ساله از ادب دارم و در حق نمیکردم همان مفاضله از شما

کاندلست که قائم مقام مرحوم میرزا زکریا نوری وزیر نوا
امام ویرومی میرزا نوشته است

ای جفا پیشه یار دیرینه که فزون باد بایست یاری رقیه سرکار را که خواندم کویاد را
بهشت را بر روی این دور قاده میکنی کشوند و چندان خوشوقت و شاد کام شدم
که فلک نغز باند اگر فکر انتقام کند الله از مراحم و اشفاق نواب شاهزاده
نوشته بودید که عالمی زنده و برده کردید خصوصاً من و نواب پسر سلطه روحی
فداه را الله رواش و معتقد ساعیه که عالیشان محمد حسین پاک بهتر خبر دارد بلی حق
این است که بهت و الا نمت فرمودند و ما همگی را از خاک برداشتند خدا عمر و توفیق

بمنده و شما بد که خدمتی در مقامی این همه محبت تو اینم کرد هر چه خواستم وضع ضایع
سندی خود را از برادر گرامی مهربانم میرزا بنی خان اظهار کنم بخارتی نیافتم که از آنچه
در ضمیر دارم بعبیر بدان کنم لابد سکوت حشیا کردم اما سکوتی بیان عنده تجلی
کاندلست که مرحوم قائم مقام میرزا ابوالقاسم وزیر کرمان
نوشته است و میرزا ابوالقاسم از قائم مقام در خصوص وزارت
خود مشورتی کرده است

برادر جان فقرانی که در عالم صدق و اخوت از من مشورت کرده جواب بی پرده
خواسته بودند جوابش این است که عمل دیوان بقول شیخ سعدی مثل سفر دریاست
پیم جان دارد و امیدمان هو محبت فاشکم با حشامان لوی محفل فاشا حاره مضنی
و که محفل چون من خود از این کار خو نخواه بسیار ضرب خورده و ضرب خورده بسیار
دیده ام و از خو نخواهی این کار بر تسیده ام قبل از آنکه شما بر این را ثابت و درین حلقه
داخل شوید و حالت شما را فی نقبه بی راه گیر و سپر بلا معتقد نبودم و لکن بعد از آنکه
در حلقه خود مان داخل و بخدمت دیوان دخیل و کجی کافی و کفیل شدید این قاله و انکار
و اعاده و استغفار شما را هیچ وجه موافق صلاح و منج خیر و فلاح نمیدانم بنیاست از او

آشنائی چو کردی چیت بموجب جدائی تو در آغاز یاری خوش لیری ولی سزا
 یار زود میری طماندیس باس اهل آفریند و میرزا با اساسی دل دنیا کار شما با فعل از
 لباس که نشسته است و اگر خدا نکرده باین اساس نکند و العیاذ بالله از اینجا راند
 و از اینجا مانده خواهید بود خسرالدینا و لا خیر ذلک هو بخشن لبین کار خیر
 کردی نه دنیا هوساکی تا کی عبت کاری تا چند مردمانه باش پای دوم ثبات
 پشمار کار خود را بنده از معصی را از راه دنیا باز رتباتا فی الدنیا حسنه
 و فی الآخرة حسنه و قبا بر حمتک عذاب النار شما که الحمد لله مثل حاجی نیستید که
 از جمع ضرر مان عاجز شوید و با سوخته عفاریت و عجز نیرا بشید یا از نار خشم و حرمان
 بر سید و زود ایش در روید عشق از اول سرکش و خونی بود تا که یزد بهر که پیوست
 بود بشما چه شما الحمد لله خودی و خودمانی و محرم و درونی نیستید چه از زیر کار گیر
 دیگر مصلحتی دیگر که از من کرده و شسته بودن جوار بقید قسم شرط نموده بود بدو جانش
 که اگر واقعا سخن من بر وید حالیا مصلحت وقت آن می رسد که ملازمان بهائی
 تن بقضا در داده و بند از کلوی همیان کشاده با کمال جلال وارد در انخلا شود
 و هر که خواهد و هر چه خواهد بدید بجهای طهارت خودتان بهتر شناسید بزرگوار فرود آید

و یس از اول قار و رة گشت فی الاسلام اگر خواهید خست ملائی را در کسوت
 میرزائی خرج دهید زینش میرو و دو کار عیب میکند باین بحث خواهی کرد که هر دو
 اقاله چندان طاکه کردم و شمار بعد از و استکی بر سر کار عاشقی آوردم برادر جان من
 دوی در دشتا امرو و منحصرا با سقراق فاقع صفر است و در ایضا و حمر که هست از
 بالا و پست باین رام خواهد شد و باین دام خواهد آمد هر که زردید سر فرو دارد
 و راز وی بهین دوش است چا پار آخری شما حالا در ثنائی تحریر نوشته رسید
 کا غذا و را خواندم این فکری که کرده اید نشاء الله خیر است معلوم است حالا
 بر سر حرف من آمده اید و راه گیر و سپر بلا میخواهید اگر چنین است آفرین بر شما بیایا
 خوب بسته اید بهتر از این سبالی برای آنچه میخواهید کیر ثنائی آید آسمان این جابرا
 بقدا و و وحشه است خدا پام زدن و ریر ایک قطعه را خوب کفشت خانه بی جا
 خراب شود یا دم نیست بسته شما در یاد و آید خیر یک پیش رو است و نشاء الله

از زمین نامحرمان دور است و اسلام

برادر مهربان من این پرده بکوی تانیکبار زحمت بردیشستان این نقیبه

ظالم مکررده ظلام است که با شوق می آید و با فلق می رود و ما را تمام جواب کفتم
و خلق روی زمین همه در خواب بر شند و شب نیمه گذشت و این نوکر کرم
خودم مثل علم نریدر پاپاستاده کوئی ابریت که از پیش قمری نرود نه پایشته
می شود و نه زبانش بسته قفساق سلس القول دارد و کاش سلس البول نیست
در قوه لافظه و قدرت حافظه بی مثل ماند است فض الله فاه و قرب فاه و کثر
غمه و غنا میسر از اسمعیل جان من جای شانه چندان پیش ما خالی است که بصف
آید و شرح بکند هر شب روزی که پتو میرو و در غم هر نفسی میرو و هزارند است صبح
و این ظالم کا خسته نشد چو پیش زن لوندش میخوابد پیش من در دمنده می آید
من از حضورش حالت احضار دارم و آن قبه با حسرت و تظاریده بخش کن
همی خارد و السلام

این کا غدر اقام مقام بمیرزا محمد بروجرودی نوشته
جا، کتاب فحاشی روح و ریحان و راحه قماحی تحت البلاغه و البرقه و انصاف
جمعت صحیفک الشریفه بالکتابیه بصراحه بین اللطافه و النظافه و الملاحه
ماکان فیها سئی لو لم یکن فی الاستقامه اقصر فان الاستقامه استنباط الوقایه

ماذا یضکر ان رحت فاوفک سترحه قد صلیت لی رقه طریقه فی بقعه شریقه ستر
من ایتم استی الی کتبه موصله قلب الشجی الی منسیه واقع فی العین محل السواد راقعه
بالرق خروق الفواد فوشت علیها و نظرت الیها نظر الصب الکلیب علی وجه اب
اذا کان لوصول بعد الصدد و الصدد بعد العود ما زلت متع فکری بها و ارجع ذکر
لها و اردو طرفی فیها متفکرا فی کتبه معانیها متحرافی وجه غواهیها متفصل عینی فی کل
ساعه و دقیقه من حقیقه و یطیر القلب من غصن الی غصن و من شجرة الی شجرة
و یستطعم ثم بعد ثمرو ما هی الا ریاض ذات بهج ترتع فی القلوب و المبح و جنت
ذات فواکه و اثمار تستلذ منه الطباع و الافکار و انا الا کا بی عامل جوعان
حضر علی یاده استلطان یعطف من ادم و یا کل من طعام بعد طعام جاها بما کل
و یطعم النظر الی خط کا نیج طاروس و صدغ غروب فاعطف عن لفظ کا نه لحظ غرا
الم یسل وصال ثم اتبعی کشف القناع و ایهوی الوقوف و الاطلاع علی باطن حجله العرا
و حجره النفایس فغلنی و قاق المعانی عن عرقاق الالفاظ تا ره اندر سعی الخ الغیر و فضل
انعامه و اخری یکرنی شوق کلامه و ذوق مداه فاصبح متقلبا بین السکر و الشکر و لا
ادری فیم اطعم و تم وقع اید لیسان عن صنیع البنان ام بحلو المطایبه عن حسن الکاتبه

۲ الی حقیقه ۴

۳ الی ادا م ۴

ابو بصیرح الروایات عن فضیح کنایات ام تلحج الاشارات وتفتح العبارات
 بچه عضو تو زخم بوسه نداند چکند بر سر سفره سلطان چو نشیند ویرش کاتی رزق
 التاج و دخلت الپت فرایت قبله کل مارایت او و ردت بیاب سلطان الملک
 و امام الانام فشدت ملکا و اما ما فی کل محل و مقام و اسئل الله التوفیق و الشکر فیما
 اقدر و اطلق علی رزقت خیر الکلام من خیر الکرام تا بدینجا آنچه مرسوم شد مشهور است
 که خود پسند از ادام دل کام عقل است خلاف مخردندان که بحکم خردنیک را از بد
 شناسند و با طرا و اطراب مغرور و سرور بگردند حضرت صاحب قعه که خود را
 در فهم و ادراک از اوج افلاک برتر شمارده همان به که از کتاب خود بجواب حقیر کفایت
 کند و مکتوب مرسل مکتوم و مهمل گذارد تا ارباب نظر از مطالعه آن بمعاتبه برنجیرند و در
 از لوم لا ثمان در امان مانیم سبحان الله اگر این مرد را عقل و تمیزی بود چگونه آنچه
 منی که ارجح فلسفی علی نفسی و وجهی علی قلبی و صرة عینی علی قره عینی و بدرة فضتی علی
 بوجه مجتبی آمل کرم و سائل درم میکث و لعجب ثم العجب منی دیاج تصنیف و تفاسیر
 قسطنطین یا فاجرا اما تاجر ان حضرک قد فعلیک بسوق التجارة و الاغلی
 سنگ البحارة و بنده حقیر که در جرک مالیک محبوم و در حضرت نیابت پجاری

موصوف منوب عمریت که از دبار و الابد رکاه علی ما مورشته و محام حذر
 عهده است تمام دارد و که به نظی خلهما و کادنی ثقلها فرصت کو مهلت کجا که فرور
 چند را بنر خرفی چند جواب فرستم یا بر رفته مجهولی صرة معلومی فشانم استر قنک
 فی ثقیات لا تطمع فی مال حدالم تعاونه بلهان اوید و علم اتنی بعد ورود
 بنده البدر عرضت متهی علی مناه السلطان و استغنت للاخوان و الاخوان فهازل
 متقفا لهم متقفا علیهم متقفا بهم و مقطعا الیهم و استرح راحة ملزم الساحة و عشق لاسماحة
 و سخی الکف و ملعی السجود و تسرف فی صرف الاجناس و المقود و لزم باهم فی کل
 و اسئل حاجتی بالاتصال حتی وجع رجلی و غرق نعلی و ویت کل ما کبت فی عمر
 و اهلکت کل ما املکت و بذلت کل ما حصلت و لم یحصل شیئ الا فرط الذم و بحر
 القدم و انبتهت من رقدتی و منامی بعد کسری و خلوکا سی و علمت ان لنخل فی
 موقعه احسن من البذل فی غیر موضعی و بذل المال علی فته ذات خصا
 احسنها الکذب و لمطال جرتکم انیها الاخوان و وقفت علی حلیکم و کمون مقالتکم
 این کاغذ نیست که از طهران قائم مقام با ذریا کمان
 میرزا موسی خان زیر برادرش شسته است در سال مصاحبه عثمانی

خوات الدار
 خوات خلعت من الیها

نور چشم قبله عالم قبل از عید من فرمودند که حاصل احضار تو و معتمدین بود که شما
 دو نوکر این بزرگ شایید با هم نشینید مرا خراسان را و حالی تو کند مرا در اینجا
 تو حالی و کن با هم مشورت کنی مصلحت دولت شاه را بقصد قرار شاه را
 بدید و بنای مرا این دوسر حد را در خاکهای شاه بگذارد مقدمت روز بعد از
 وارد شد شب عید و روز عید صحبت خارج گذشت روز بعد از عید پیشکش خراسانها
 بسلام دیوانخانه آوردند میرزا محمد نائینی عریضه خوان حاضر نمود اسبهارا با شالها
 و عریضه بخند آوردند محمود خان عرض کرد و عریضه را آورد و هر قدر تخریج کرد و ازش
 یکس از صف میرزا پیرون رفت عریضه را بکیر و بخواند آخر شاه اشارتی فرمود پس میرزا
 اسد الله رفت و عریضه را طوری غلط و بد و متوج خواند که سلام نداشت شد و
 متعجب شد و دفعه دیگر که محمود خان آدم المغانی را آورد تا عرض کرد پس میرزا اسد الله از
 جدا شد و تانیمه راه رفت معلوم شد که عریضه را محمود خان همراه نیاورد و میرزا به
 دقت بصف آدم محمود خان و دقت از دیوانخانه در رفت و شاه و مقربان بخت برخواست
 و خراسانها تعجب کردند و از غلظه شاهزاده باو تیم طرانی که پای شاهخانه و روی متعجب
 ظل السلطان تماشا استاده بودند بی اختیار شلک خنده بلند شد شاه بجلوت رفت

اولین طلبید که چرا متوجه نشدی تو چه کار هستی تعلت چه خیر است مرده شوی
 میرد در خانه مرا ضایع کردی این گفت من چه نه خراسانی دیده ام نه پیشکش را خبر دارم
 نه دخل و تصرف در اینجا میکنم در عجله حضور بر بطی با من است شاه پیشتر متعجب شد معتمد را خوا
 فرمود شما صفهای نهاد در کوههای چهار باغ کون میدیدید حالا بعد از آن یکدیگر امر در خانه
 مرا ضایع می کنید باز بروید بی کس قدیم خود مانم نخواهم اینجا باشد و هر دو را با خفت
 و جوه از حضور خارج و از غاج فرمود و محمود خان را بمواخذه خواست اللیما رخا و دست
 کرد و تقصیر را برگردن میرزا ابراهیم لشکر نویسنده گذشت ماده بجز وضعی ریخت آن
 چاره را در زیر چوب زیانده چشند و معتمد متفصح شد و از من تحقیق فرمودند که تو هم
 در امثال این امور بمن چه میکنی عرض کردم بله او لهما می کشم و در نظر ناپسندیده از
 کتیر بودم و همه کس را یافته بود و امر در خانه مغشوش بود و همه بمن چه می گفتند بعد دیدم
 که تلف میوم ترک کردم و توبه کردم و حالا چند سال است بمن چنین میگویم سهل است که
 هر کس خوب خدمت کند خود را مستوجب تحنین میدانم هر کس غلط و خطائی کند خود را
 مستعد سیاست میکنم و ضرب تربیت ناپسندیده را بشخصه یا بیکس خبر خودم و اندام
 دنیا است در خانه است بی غلط و خطا نمیشود هر وقت امری اتفاق افتد ضرب حضور را

خودم بخورم و ضرب پروا خودم میزنم و تو ام را خودم را و در خانه آقای خودم را
ضرب خوردن میدهم اگر بگویم بامثل ترک اولی از میرزا ده صادر شود و ضرب آنرا
من خود بخورم و من خود ترنم خود مرا مغرول و مخدول و مرا آن در خانه نمیشناسد
میدانم تا حال قائم مقامی بودیش سفید بود و خرامی داشت الله کی داشت طور
میکندست حالا اگر من باین طور نباشم نمیکند و نوکهای بزرگ مثل حسین خان
و امیر خان و محمد خان و برادر همین اللهیار خان آنجاست اگر من قابل ضرب خوردن
و قادر ضربیدن نباشم بیکدیگر قحطیت در جای من بندند فرمود پول
انبار کردی حکومت بسیار بخوبی استی و الله آنجا میخواستی
اینطور راه بروی نه اینجا میدستی اینطور حرف بزنی باید ناپ لطفه قدر نوک
میرزا بزرگ را بداند تو قدر پیری و را بدانی کم آدم نبود قانون است که در راه
میر و دو پستخانه ما همین حرف وقتی که پول استیانیها در راه بدست دزدان
و ملک خریده بودند و سلطانیته از قائم مقام مرحوم شنیدیم و این عرض بود
پسر همان حرف است و کار تو امیدوار شدیم و خدا تو توفیق خواهد داد حالا ما همه را
دو نیم و ایلچی بیداره شد و فردا جشن میدانت پس فردا سب وانی است و مردمان

غریب اینجا هستند و کار و کاغذ و فرمان بسیاری هم در میان است و حقیقت کار گذر
ماثل السلطان است تو و میرزا محمد علی خان هر یک بکاری که وظیفه شماست اقدام
کنید انشاء الله تعالی معطلی و نا ملائم روند میرزا محمد علی خان را خوشبخت و فرمود
و با هم برآیدیم او بر سر کار آتش بازی و جشن و اسب وانی و قوچ جنگلی و کشتی و پهلو
رفت و من بخت یقم تر داین و معتد رشم و تا عصر هر چه کاغذ و نامه و کار ایلچی و سایر
مردم بود بدست خودشان تمام کردم و وقت عصر والده سلطان محمد میرزا و اسطه
این شد و او را احضار فرمودند و معتد بالمشجع رفت و باز ضرب بود و ضرب بود
بود و تکرار حکایات روز من بود و او از معتد پرسیدند که جلال مانع بود زرفی خودت
عرضه بخوانی عرض کرد مقصودم فرمودند فلانی تو خودت عرضه بخوانی عرض کردم
چشم من و او از برادر من ضعیف است و چند نفر از ما بهتر است و همیشه حاضرند اگر العیاذ بالله
حاضر نباشند ضرب خوردن با ما است و عرضه خواندن با ما نیست شاه فرمودند دراز
این هستیم که بخیر باشد فرمایش را موافق خواهش ما بنویسید شک آید ایم میرزا خا
ستوفی است از او توقع نداریم معتد سربازین کار فروغی آید این الدوله عزت منفعده
نمیدانم در میان میرزا کسی است که این خدمت بخند یا نه معتد عرض کرد که میرزا اید

و میرزا فضل الله شیرازی و میرزا تقی نوایی و لدمیرزا رضاقلی و میرزا بابای آشتیانی
 هست شاه جواب فرمود و برخواست و باز فرمود امیرزا خاوند را خواست خدمت
 تخریر را با و رجوع فرمود و تا حال یکبر بر سر آن حرف نیامده روزیکه از این غوغاها
 گذشت من و معتمد را خواست و ثورت بمیان آورد و من صلاح در این دیدم که شاه را
 تکلیف با و جان کنم و امر سرحد را کلی تعلیم دهم و معتمد شاه را میل بخراسان میداد
 و میگفت بار و س ما شات صلاح است یکدو مجلس مدعی او شدم و آخر الامر بنا
 خراسان شد و هر قدر خواستند از من تصدیق بشوند تا حال نکرده ام و مصلحت را در این
 سیاق دیدم و قول جواب چایا سابق استم هر روز چایا برسد روز دیگر بی قضا
 الهی عازم خواهم شد فرمودند ما یلچی را اینجا نگاه داشتیم لکن شما اگر از قاسم خان طبرستان
 نباشید او را معطل کنید تا خبر برسد پیغم نگاه میدارند یا نه بی گرو نباشید مثل بابا
 نکتید و السلام علی من اتبع الهدی

از مسودات و مشقهای قایم مقام که تعلیم جلی شسته نقد شده

حضرت ولیعهد تا حال بنال آگدن مال زفته اند و این کار
 بسیار سهل گرفته اند حتی نجاصه و جو و مبارک شهای قشاعت از ماکول و بلوین کنند

و هر چه باشد صرف مدفعه روس و محافظت ملک محروس با زندمصار و قلاع را
 بر اینار متاع مقدم داند و هیچ کج زرد و درج کوهر را با یک جعبه آلات حرب
 یک کیسه بار و ط و سرب برابرند این ملک محضر را که از سه طرف بحر و بریا
 روم و روس محصور است و جمیع اوضاعش با سایر ممالک مغایر ممالک الملک الحکمی
 باید از مخواه نه بر مخواه تا مجو نه کا مجو چنانکه این وجود مسعود نیانی قانع نیست
 غرض بجهانی قانع نیست و کرباس پوشد و لعل و الماس بختد فتح و نصرت
 خواهد و عیش و عشرت نخواهد نمای جنگش کار است نه نای و خشک اگر از ملک
 جهانش حاصلی است همین احت خلق است و رحمت خود دادن کج و بردن رنج
 خلاف سایر ملوک که گاه و حشما را صید کنند و گاه سرکشان را قید حضرتش را اگر
 صید است قلوب است و اگر قید است بمان کفارین است و کردار خود

رقیمه گریمه بود با قصیده فریده یا کاروان شکر از مصر به تبریز آمد حاشا و کلا با کاروان
 مصری چندین شکر نباشد بسر تو که تو انگر شود از مشک شکر هر که را با کلا تو
 سرو کار بود مثل بنده که بفعل شکر اینجامین و مشک بخور بود و نمیدانم از مدح و

کم یا مدح یا مذبح اما جناب مدح طیب الله فاه جعلنی السفة معجز و زکات
و کمال قدرت آفرید کار چنانش آفریده که خود خواسته بفرش جهان پارسه
احترار چرخ بریزد پاشد بوق کوه هر زکک بسک آرد و ریزد بخار و کان بخت
لسانه مار و تنفیس سحر و کان خوشبانه دهنها و عطر اما مدح نعم قال الحجاز
خط کا جحه الطواویس اغتمی لحدوده کبراشن لاساد معنی تسلسل کالعقود و انه
لذوی العقود سلسل الاقباد رمل مثنی از رمل مثنی خوشگوار تر فرموده بود و بدبحری
سالم و وافی مصون از لغزشهای زحافی صحیح الارکان سلیم الاجزای تمام الضرب
و العروض متوافق الصدر و لا ابتداء عاجز از صفات آن عاجز کرکایت دیری
کم قرینه شرک قل لو جمعتم الجن و الانس ایدیم بر مدوح کانی بالاقراع و ان من جمیع
حوله و مستمعون قوله و هو ایدیه الله فی الدارین یضیک و یسیر و یقصر و یطیل اما ان
بعد از این کمان این مرد را غیتوان کشید و سلام

این کاغذ نیست که قائم مقام بعد حسن خان پسر صدر
اعظم نوشته در سال فتنه روی

مخدوم کرم من فرشته است در این طاق لاجورد اندود که پیش آرزوی پیدلان کشد

دیوار خدای واحد شاید است که خوشی بنده شما در طهران در طرازست شما بود باقی
همچو صلی و بوالهوسی شد اگر چه الحمد لله تعالی نوعی میکند ردولی بر حمت و شفقت آرد که
و راحتی نیست خدا آسان کند دشواری را عالجی غیر زمره بران میرزا عبد الغنی حب الام
قدر قدر نواب ستطاب تی النعم علی الهم نایب السلطنة بانجامی ای از همه جا خبر
و آگاه است هر چه اسفشار فرمایند عرض خواهد کرد منت خدا که ایام شکفتی رفت
و هنگام شکفتی در رسید آخر عمر کفر و کین است و اول نظام دولت دین الحمد لله
الذی ذهب غما سخن مشار الیه قطع نظر از این که نوکر خوب نواب نایب السلطنة
روحی فداه است ایس و هدم و حلیس و محرم بنده شماست فرصت فرمود
او را زود و خوب روانه فرمایند آن صلح بهم برزن و از خاک بدوزن بکشت
خورد کار درستی کرد اینجاماندنی است نه طهران رشتی قبله عالم و عالمین
روحی و روح العالمین فداه بود و بدرا بخلافه بنده کان صاحب کرم من الله و
خواهند خواست برک خودت که فرصتی ندارم که شرح دلی بخارم هر چه پرسید
میرزا عبد الغنی عرض خواهد کرد و سلام

بعد از فوت قلعهد معر حوم زخراسان بمیرزا تقی علی آبادی نوشته است

یا بانه انجمن لولایه اسخادی لما شملت من وادی وادی جذبه لطف سیل
 شاست که این پیر شکسته بال امیکند هر جا که خاطر خواه اوست آن بار مجال
 صحبت نشد و زمانه فرصتی نداد تا این بار چکند نمیدانم در میره نواب غفر
 مآب فکری کرده اید و دستی بختی طبع قادر و اصداف بحر اخر خواهد بود اما
 بحر بی غواص و بزم بی رقص معل و عاقل دارید لا تسمع الا همنا امان از
 قصیده که باد صبا ای سلاله شب چران یکی دیگر هم برای مرحوم محمد علی میرزا
 دیدم که هر که در مقابل آن برخیزد احمق است اگر چه عمیق است سبحان الله بنده
 و شما اگر چه مرثیه خوان و مرثیه دینم چرا تا بحال خود نخوانیم و برای خود ندانیم عمر
 بگذشت به چاهی و بوالهوسی تا کی و تا چند جوانی تا پیری زیری تا کی ای کینه
 رفت و در خوابی مگر این بخروزه دریایی و سلام

سوا در قمی است که سر کار جلالت دار نواب استطات باب
 الساطنه در حکومت کرمانشاهان نواب محمد حسین
 الملقب بحشمه الدوله ولد ارشد و اکبر مرحوم شاهزاده طاب الله
 شاه مرحمت کرده اند و رقم بخط مرحوم قائم مقام بود

حکم والا شد آنکه چون انظار فضل و رحمت الهی نسبت بوجود مسعودمانا مشایبی بود
 امداد لطف رحمت شاهنشاه بلند پایا که خسرو ملک عالم زیور نسل آدم قهرمان باطن
 آفتاب مان درین خلد الله ملکه و مساطنه درباره ما از حد نصاب افزون شد و از
 حصر و حساب بیرون فاجده شد لایه پدانا لحد و ما کننا لحدی لولا ان پدانا الله
 پس حکم این موهبت سبحانی و مکرمت سلطانی پایه اعتدالی چند در مدارج اوصاف
 و احوال ترقی و تصاعید یافت که زبان از شکر آن قاصر است و بیان از ذکر آن
 عاجز و آن تقد و القه الله لا تحسبوا اننا نجعلکم لعبدا انکم از طرف اشرف هم چون مهم
 خطیر با سدری ثغور آذربایجان بعهد تمام مامرجوع شد و بمن توجه و التفات
 روز افزون نظامی در خور وسع و قدرت یافت چند ولایت دیگر از ممالک
 عراق ضمیمه ایالت و تمیمه جلالت ما کردید که یکی از آنها دارالدوله کرمانشاهان بود
 و چون ولایت فرور موطن اولاد و اعتقاد شاهزاده مغفور بالله صلوات الله
 و جمع معاشر طایف و احشام و سرحد عراقین اعراب و اعجام است و وظیفه بهم چاکر
 و خدمتگذاری آن شد که میرد جحد و استقامت در مرتب انضباط و نظام استخفا
 بسدوان اریم و نظر توجه و التفات بر تربیت اخلاف عظام برادر رضوان مقام

کجا یم که جلالتی فرزندان کرامی خود بی تفاوت و فرق اثر یک برج و کوه یک درج
و فرع یک صول و نور یک شمس بنا علی ملک المراتب صلح و انس چنان بود
که مرزبانی آن ملک پاسداری آن نغز از جانب سستی انجوا نیست یکی از اولاد
برادر مغفور میر و موقوف و موکول سازیم تا بخوی که اولیای دولت قاهره
زاهره شامشایی زر بکند رتقویض بها آسوده خاطرند خدام اعتبار مستطاب
مائیز بواسطه نقویض باو مطمئن القلب فارغ البال باشند باجمله فرزندان سعید محمد
پهل نال دوخته دولت و قبال محمد حسین میرزا حتم الله عواقب امور به بخیر
و حفظ عن کل ضمیم و ضمیر که از سایر عقاب برادر غفران مآب اکبر شاد و خضر
غضنا و صلب عود او و غر وجود او بود برای تقلید این مروه است آن نغز انشا
نموده مرزبانی آن ولایت و صاحب حشیا ری ایلی و رعیت مخصوص دایتم
که بخوی که شاید و باید در پرستاری خوان خود و سایر عیال و اطفالی که در
دارالدوله میباشد سعی بلیغ و کوشش کافی بعمل آرد و سرحدات عراقین را
بر وفق عهود و شروط و ولتین علین السلام ضابطه و نظام داده جمع عیار و
عساکر کند و حفظ اصاغر و اکابر نماید ایالت را تابع عدالت سازد و رعیت را مود

رعایت دارد و لیکن احب الامور الیه و سطها فی الحق و اعتمدا فی العدل و جمعها
لرضا الریة و کملها لمصالح الجندیة مقرر آنکه فرزندان عظام و امرای کرام و وزیر
حلیل الاقشام و عموم سرحداران جانبین و رؤساء و اکابر و رعایا و عساکر
فرزند ارشد کامکار را صاحب حشیا کرمانشاه و سرحد عراقین بنند
و قول فصل وارد خلی و خارجی آخذ و دوغور معتبر شمارند و در عهد هند حیره

۲ کاندلیست که قائم مقام بوقایع کار میرزا صادق
مروزی از خراسان نوشته است در زمان حیات
نواب مستطاب نایب السلطنة طاب ثراه

رقیحات مفصل مصحوب ذوالفقار یکس رسیده بود عرض منتهی در جواب ششم
تا او اسط صفتی بوسیله با هم راه آیدیم آنجا قلم سر کشی کرد عثمان از دستم گرفت
پیش افتاد دیدم بی سیر از خانه سرکار و قایع کار قیاس کرده زاع
زاع راضفت کبک است جلوس را محکم کشیدم خانه خراب بهم مرغ
طوطی ملیس میشود که بی پرده عاشق باشد و خوش لهجه و ناطق گردد منت
بد الصمت خیر لک من الکلام و ما ارسلنا من رسول الا بلسان قویه رستی

یعنی درستی کجاست بی پرده کوئی چرا پنهان خورید باده که بخت نمی کنند
مردی که اینجایی پرده و حجاب حرف نزنند تا در ترزا است که زنی در فرنگ
با چادر و نقاب برود اتی لم استطع معک صبرا کاغذ را مثل انبای زمان
دم بریده کردم نشاء الله با جوینت مثل آتش که بدبری میخوسن با من معارض بود
کاغذی معکوس میان انداختم الحمد لله با جویند شکر الله منصور شد مومن
فریاد از پدر آموختم طاب ثراه که باروس معارضه مثل مصلحت دید بلی شام و سلیمان
در تجا هر ایمان بر نمیتوان آمد سیف شاه خاصه سلمان پاریسی است صدق طایفه
مخصوص صادق مروزی نه هر کس حق تواند گفت کست با خنده با مقتضا
صبر و استیاطی که بالذات دارم بکنایه و رزم مقدم تا از سعایه و غم محزون باشم
یا خفای لالطاف بختما نخذ روخاف بجای محمد و آله صلی الله علی محمد و آله

این چند سطر بخط رفر بوده

حسب الامر حضرت ولیعهد روحی فداه چند فقره مبلک نوشته ام باید جواب
با صواب از شما برسد و طول بخشد که بسیار انتظار دارند خدمتی مخصوص است

بمورد هفت

که بعد از فضل خدا از شما میخوانند تو علی خدمت به جوارحک و شد علی الغریبه جوارحک
جلودار سرکار شرف که اسب سلطان آباد میردن در کشاکش ملاقات قرانی دوم
مجال شد حالاد و کلمه نوشتم نزد ملک فرستادم که انشاء الله تعالی زود برسان
و عذر بنحو امید حق این است که دو رقیبه از ایشان حال سیده و من هیچ جواب ندهم
کاغذ نیست که قائم مقام از خراسان میرزا صادق و قایم
نکار نوشته است در زمان حیات نواب تسلطه
زاهد طایفه پرست از حال آگاه نیست در حق هر چه گوید جای هیچ اگر است
درهم و ما یقولون شماتت با همسات آنها چه طور است انما العاقل من لم یحم
فاه بلجام بگذارد خاموش باشم بهر است پیم آن داریم کربس نشان بر دل زنده
شکمان آزند و نظری بسته ما نرا و اکند مسطورات شما کلام فرج روح است بشار
مفوح روح و ریحان و نجشیم لاشک اگر بروق علم شما در این مملکت عمل شود
کار با رجب مراد خواهد بود و لیکن غافلید که فراهم کردن اسباب چه قدر با
مرارت دارد خصوصاً طاعون پارسا و مفرد و سال نو که رویت از بیجا را
ضرب کامل زده و قحط و غلای خراسان طرین رکاب لارا از بضاعت انداخته

حالا که اول بهار است بلبوس و مواجب چادر و اسقاط و بایب و ادب و آخو
راست بفرمایند پس کلام کمی از این دو تار امید پیدا نمائید بختنا انا اسر و دوته
و انا دم و الموت با تخرید و این چند سطر بخط مرغزیده

ایضا کاغذ است که قائم مقام بوقایع نگار نوشته است
وقتیکه نواب سلطان علی از خراسان بدرنگ
احضار شده بود

حضرت ولیعهد روحی فداه میفرمایند ذوالفقار علی درینام و زبان و قایع نگار
در کلام شاید چه واقع شده که دوبار است غلام شاه و چا پاریچی آمده و رفته حکایت
احضار را در میان آمده و از جانب قایع نگار هیچ واقعه نگاشته نشده نمیدانم
تقصیر از میرزا مهدی است که ناخوش بوده و خبر نشده یا خوش بوده و خبر نگرفته یا خدا
نخواست و خود شریف نقاشی عارض بوده یا رفت و آمد خدمت بندگان
خداوند کار را کمتر فرموده اید اگر اینطور اسباب علل نبود چگونه امکان داشت
که هزار محاسن قباچ در باب ترک فعل این بفرمائید و انشا و نفرموده باشند

چنانکه مکرر میفرموده اید و میدیده ایم و معتقد بوده ایم و اکنون که خلاف مشاهده میشود
سبقت میداریم و مستحب میدانیم و از روی کمال استعجاب این صفحه کاغذ با این خط
علی تو میدیسیا بد و آخر الا و نام که در خاطر ما خلبانی دارد این است که خایه کفر
مثل خانه و صاف صیرج و صابونی و صاف حتی متی جری بلا اجر کفش باشد
قلم اینجاریسید و سرگشت صاحب بنده اگر از صاحبکار فرمان که مختدر است
بنده است و اول رخصت جلدی ترا بجا کم خدمتی اشاق افتاده باشد خجسته
شرمندگی باینده و غلغله و غمی که اگر همه از بقیه منافع املاک مرهونه باشد از عهد
برایم و یکن خراسان و ولایت شما و من پیکانه و یا آشنا حضرت ولیعهد روحی
فداه تا رخصت و خرج و نوبت فوق بود تشریف داشت و اکنون که هنگام
رتق و اول بهار و قرار خراج است احضار شدند و از اینجا هم فرصت که مطلق شوند
عرضه است که سرکار نایب طنه علیه سال اول و رو
خراسان قبل از فتح امیر آباد و قوجان و سرخس بخاک
خاقان مرحوم نوشته و در نشانی قائم مقام است
قربان خاکهای مبارکتانم فرمان واجب دعا نماند و حیاتی نماند

مقرر فرموده بودند که غلام فدوی نوکر شاهنشاهی را بکار بگذار و تصدق کردم
بعد از آنکه این جان نثار در محرومیت و صفا از رکاب مبارک حضرت یافت پشما
که همراه فدوی بودند جمعیتی که از یزد و کرمان بوی جمع فرمودند همواره با ما
بعیده بر پای خود پیاده پیاده اندید و محاصره قلاع و محاربه و نزاع بسر برده
با وجود سردی هوا و شدت برف سرما شب روز در چادر و در صحرا رست
و در شکستگی صابر و در جنگجویی ثابت بوده تا حال اتفاق افتاده که پیکار با
حالات غیر متظر برخواستن برف رستن کیا هند که انشاء الله تعالی تا هنگام رسیدن
عساکر کلیه از عراق و آذربایجان باز در اینجا پیکار نباشند و بعون الهی و طالع شاهنشاهی
به سمت که مناسب تر افتد دست باز و بی کشاید تا چه کند قوت بازو شاه
عی اللہ ان یاتی بالفتح و بامر من عهده ایام سلطنت و شاهنشاهی کام باد

سواد رقمی است که نواب سلطان است سلطان بعد از
ورود و نیز در بخت قائم مقام بهالجه مقرب الخاقان محمد خان
این نظام ریش سفید آذربایجان نوشته است
مقرب الخاقان این نظام بداند که تحریرات سر آغا لجه بنظر رسید بجهت تعالی

از کار یزد آتوده شدیم اخوی شجاع سلطنت از رفتار خود نامشده و نظر تعالی را
در بجوی کرد بعد از خوابی فرستاد و رفت و بعد از رضا خان و فضلا و جمع سر
و وضع دارالعباده طوری باستقبال شافتند و دعا گوئی کردند و خورشید و شمع
شدند که فوقی بر آن تصویریت سلیمان خان سرتیپ با بنیر از نفر سر باز ما مور بجا
قلعه کردیم و توپخانه و قورخانه و حبه خانه را که در زارین قلعه بود کلا با و سپردیم
و راهبهای قوافل و تجار را که از فارس و عراق و خراسان بیزد می آمدند و کلا
نا امن و معشوش بود همه را سواره و سرباز و تفنگچی و لاتی قیسین فرمودیم و فراریها
رعایا را استمالت دادیم فوج فوج در زیر سایه پیاپیون شاهنشاهی بر سیکر و دزد
و عمارات ویران و اراضی بایر است که بعد از انصاف ظل الله و خوفه
آباد و دایر می شود فانظر الی آثار رحمہ الله کیف یحیی الارض بعد موتها اولاد و عتقا
مرحوم تقی خان که متجاوز از هفتصد نفر ذکور و اناث صغیر و کبیر در این دوسه روز
امن و فراغتی یافتند که از کسالت خوف و ترلز آن دوسه ساله برآمدند
حمد خدا و شکر شاهنشاهی بر ما واجب لازم است که بفضل الله تعالی وجود فای
ابجد ما موجب این عفو و گذشت خیر و آنه کردید اگر صد نفر از جان داشته باشیم

که در راه خدمت شاهنشاه بدسیم و با صد هزار زبان ستایش و ثنا گویم معتقد
ما خدا گواه است که هر سوز از بی زبانی خفته باشم ز صد شکرش یکی ناکفته باشم
این غیاتی که امسال نسبت با دزبایجانی فرمودند و نام آنها را به نیکی در صفی
عراق برآوردند فوق آن اعانت بود که در ایام تغلب روس همه خلق آن سر
زیر خیر کردند و بر عموم خلق آذربایجان فرض است که حق کداری کنند و ملا
این نوع عاطفت خدیوانه را بخدمت کونا کون و جان نثاریهایی صادق
بعل آرد و خاطر جمع دارند که همین که منت بنده در درگاه خدا و عقیدت نوگردد
پادشاه صافی و صادق باشد بجزر و کسند قبایل بخت است شوی بخ
منت همچنانکه این بفر اصفای نیت و شوق خدمت شاهنشاه رو خافده
کردند و دیدند که اقتضای فصل زمستان اعتدال موسم بهار شد و پس از قحط و غلا
را بجا و رنج و بلای منتر بجا سپو چه آسیب ضرری رسیده و بکفر نماند و فو
و موتی اتفاق نیفتاد و جانانی که بهر روزه و آینه بسیار بد و ناخوش میگشت
ببین اقبال شاهنشاه رو خافده برین خیل و حشر بسیار خوب خوش گذشت
اینجا همه ز صدق و خلوص که خلق آذربایجان است که در خدمتگذاری شاهنشاه

والا جاه خود داری ندارند و هر نوکر که این طور خالص و صادق باشد لا شک
فضل خدا و رافت شاهنشاه همه جا — و در هر حال با او خواهد بود چکونه شکر
این نعمت گذاریم که سه سال قبل از این سپاه خراسان با مدد آذربایجان موروث
و حاجت نیفتاد و امسال سپاه آذربایجان برقع خود سیرهای خراسان مامور است
و اینکه نفوق و زبردستی که برای مردم این ولایت بهم رسیده از این رکب است
که در بندگی استان شاهنشاهی یادگوشیده اند و لا دور واقع نفس لامر نیفتاد
و شاهسون از افغان و وزیرک در شاه دولت پشتمند ارومی و خوی رفته با
و خوارزم بهرست باید بعد از وصول این ملفوفه هر چه از توپهای فرمایشی سابق راه
نیفتاده باشد و هر چه از توپهای سرباز که خواسته بودیم و هنوز در ولایت باقی مانده
که با یکی از فرزندان بایست پار در کمال شوق و ذوق و استکی و اعتقاد
روانه شوند و اخوی ملک قاسم میرزا و فرزندی محمد حسین میرزا و هر یک از ستا
فرزندان که از پذیرفتن نضایج آغایلیجاه و حکومت فریدون میرزا در آذربایجان
عارو انکاری داشته باشند یا بهین توپها روانه شوند و بار دوی مایساند
یابی تا مل روانه نزد برادر کار کا رطل سلطان باشند و مخارج آنها را با آغایلیجاه برساند

و کسانی در آن ولایت بممانند که آنجا را بطریق جمع شوند که ابد از رضای آنجا
تخلف نمی کنند و بفرزندی فریدون میرزا مکن نمایند و اگر غیر اینطور باشد محبت
که در سفرهای طولانی ماکار آن ولایت بگذرد و در این باب به نوع اعاشی که لازم است
برادر کما رطل سلطان و از جمله می آصف الدوله آنجا را خواهند کرد و شایسته

نقالی شهر شوال المکرم ۱۲۴۶

کاغذیست که قائم مقام قبل از فتح قوچان و امیر آباد
از خراسان بوقایع نگار نوشته است

حضرت مخدوم مهرور بنده امی توبه کار یار و یاور بنده ریحبات رسید فصل
مطالعه و مذاکره شد بل چندین بار بواکوفت هر کوشش گفتند در قایل آنچه
از ضعف ملزمین رکاب و عهد و قوت دشمنان خارجی و طغیان یا غیهای داخلی
خراسان در آنجا شهرت کرده عیب مذہب و آه احادیث است خدا هم الله تعالی
که سخن را با قضای خواستش فرماید و میگوید مطابق واقع عجب از شماست چرا سماع را
بشود در اج میاید انصاف خوب چیست بعد از مقدمه نواب محمود ولی میرزا کلام
سال از کشاکش افغان و اوزبک و میاق و ترکمان فارغ بوده و بد وقت اتفاق

که ازین

که خراسانیها از یکدیگر و خارجیه از خراسانی هر سال بل همراه بل هر روز قبل و غایت
نکند و احتیاجی داشته باشند یا طرق و شوارع را امنیت باشد و زوار و تجار برق
آمد و شد نمایند همین پارسال از همین خراسان بسته دوازده هزار اسیر بخارا و خوارزم
رفته که اغلب ترکمان خوارزمی تباخت برده اند باقی را امر او خوانین خود با اسب و
بل با جل و جوال سودا کرده اند اگر با ورنه از دیده بده ولایت بولایت سیما به خوا
فرستاد که چه اشخاص رفته اند و بالفعل در کجا هستند از روزیکه حضرت بعهد روح
فداه باین مملکت وارد شده رسید و پرسید اگر یکت برغاله از خراسان بخارج رفته باشد
بنده را لفظ بزنید بفرستاد و همچنین از شصت تا پشاور و تاجیک را و تا ارکج ملکه تا مسکو اگر
یک نفر پیاده و سواره تر بود بکند آسیب بجان و مال کسی رسیده باشد از این موجودات و
بنخواهید که لکت از اینجا تا یزد و تا کرمان که همیشه است ببلوچ و سستانی و بوجو و حق فرما
که حالا چه طور است راه بطام هم با آنکه اسمعیل میرزا آنطور که باید باشد نیست و ضا
احشیا رب وضعی که شاسته است صاحبی کوکلان نمیکند و حشیا رب موت ندارد
و باز بر عابرین سپید تر معلوم است که از روز و روز و دو موبک همیون و بعد تا بحال
شاهوت کتلی نکرده کرده است امر او خوانین و خلای هم از دو حال خارج نمیشوند

یا خدگارند و صادق و جان نثار یا از فرط وحشت و فکر جان و مال و عیال علی
اتی حال مجال خلل در کار دیوان و ایذای یکدیگر ندارند و دماء و نفوس مسلمانان
و شیعیان بل جهودان و سنیان هم که رعیت دولت قاهره بایون شام باشند
باشند در امن و امان است بر سر غیر خودت که پارسا پارسا چندی نفر از اهل شهر
مشهد بل از جواری صحن مقدس درده فروخته بودند که حضرت ولیعهد روحی شده
ارسال ترکب المشیه فرمودند از کسان قرانی بود و اسیر از سرخس باز آوردند
آنچه در این صحیفه نوشته ام بر این جیه نهوده دارد حاجت فکر و نظر دارد اعیان
خراسان آنچه از غرب قرانی هستند کلا در خدمت نواب خسرو میرزا بودند و خدمت
نمودند تا تشریف است آوردند و آنچه از تراک کلات و دره خرو و سرخس است که حضرت
قلینان شاهسون از ضابطه دره خرو فرموده اند و کارش بسیار مضبوط است و ضابطه
از خوارزم آوردند در مشهد است و قلچ محمد خان را دروغه سالور فرموده اند و دوست نفر
نوکرشان را خوب گرفته و همه را حسب الواقع بخدمت و عیسی و ادب داشته باز آورده
موقوفست بلکه نوکر آنها و ایم بقراولی مشغولست و قافله را یکبار از مشهد تا کس
بعیون که سستی چهار جوبست در عمده آنها که شده اند و بسیار خوبان عمده بر می آیند

کلمات وضعی است که انشا الله تعالی از سفارت نیکو شکر و پوشش خوارزم خود
آمد تا مشهد و شایان و سبزوار و روزی که از فرقدم ولیعهد زیور کرگمشند شهر با
بی صاحب طالب مثل شیر و رونی پهلوان و آنکه ملا در شوی گفت بی دم و سرو شکم
که دید بودند تقی خان قیما خلوی مضطرب حیران که خدمت بخورد کند یا بخوش
سجده قسم که هم دار انحلاف طهران در میان بود و بلوکا ترا بعضی قرانی و بعضی ایلانی
و بعضی ترشیزی و بعضی خورشابی بعضی بغایری بعضی پاتش بورصا
شده علیمراد خان جوینی هم حرکت مذبح می کرد و حاکم بطام هم سبیلی میزد و باز
و تکه و قرانی شرکاء غالب بودند و همچنین شایان بود و مشهد که اطراف شهر و بلوکا
کلا در تصرف اکراد قرانی بود و چوله و رادکانی و در رودی و عشق آبادی و امثال
آنها سهل است بخدمت قسم بابا خان سخی آبادی و عجبای سا خلورامیکرفت و پس
میکرد تا رثوه نمیکرفت میزد و میزدای شاندیزی و حسین طرکه بی و الله بود
پوچنی شهر می آمدند و ماست نمیدادند و پیاز زیره نمیکردند حتی و جوهه شهر و جاراترا
خوانین هر یک سدی جدا داشتند و ملاها باج علیجه میکردند بخدا که کثیر از خراشها
وستی با وزیر بکند ده از دولت قاهره هم داشتند که خدمت نمایند و اندیشه شد

اینکه در مشهد
کلات

که خدمت نمایند و این فقرات هر چه عرض میکنم پوشیده و پنهان نباشد بل قوتی
که حکمی برانند مع هذا ملاحظه فرمایند که حالا جانی نیست درین سه ولایت که مضبوط
نشده محل مانده باشد و بالفعل اوزبک و افغان و ست بدمن چاکران این دولت رزده
امثال ملا و مجتهد را واسطه و شفیع میازند تا حد آن دارند که کسی دست توسل با آنها
نبرد مخدوم من قبل من جان من درین برف و سرمای شمار و قحط و غلای بسیار
بی پولی و بی نانی و درازی سفر و تمام شدن خرجی و تدارک همه کس اعم از اعلی و ادنی
ایشان کار کرده است کم بدیند و اگر تاب آید و شتاب نیاید بفضل الله تعالی
خوششان و بخوردی مانده است آنهم بسیار آسان میدانم که بخوبی و خوشی نه بد
و ناخوشی حسب انخواهش تا بگذرد بلی تمام در فرمایش کردن و کار خوشتر بسیار دید
اما در حفظ الغیب کار را حاشا نمیدانم چگونه باشد پس فردا که بنای قشون فرستاد
اول مرتبه بعضی از حکام و ولایات و سرکردگان مغلطه خواهند کرد که فلانان حسب
عرضه بعضی هم خواهند گفت که موجب بقشون بدید و بفرستید غدر کمیت
واسطه بسیار است و البته بعضی دیگر هم خواهند گفت موجب سال گشته نرسیده
از تویم طلب داریم هدائی رست میگوید که یا پول قرض خزانه و طلب تاج الدوله را

میتوانیم بدسیم یا نوکر سوار و سرباز راه اندازیم بارنخصر خواهد شد همان از برای سجا
فحش شمار می پسندم که از نهب انت و ربک فقا تلاتا مهنا قاعدون خوا
فرمود تا ناپست لطف از انطرف و خراسان کردند انمای دولت یزد و نایب
پروخت فارسی چیا و لشکر با یک انت و صفهانی ملاقی و میرزا علیخان بر
مفسده نگاهدشت و بحق خوب متوجه شدند که از دنبال آسوده باشیم کار خود در نیم
صد هزار آفرین صدقاً و ائمت و السلام

کاذبیت که قائم مقام از خراسان میرزا صادق و قایم کار و
ملک مصونت حصن ملک حصین است و از خدایا که محام این مملکت همه
بر حق خویش شاست و مصالح صادقانه آویزه گوش و هوشنا خود کمان شدیم
که این رستماز با این بی نانی و بی پولی چهار برسانیم و اهل ولایت یقین داشتند
که نمیرسانیم خدا را شکر که اینک رستمان بگذرد و سر ما سراید نارنج و بقیه بر طبق
رخت باید و کار از شهر سوی صحرا برد اگر سپاه از برای چان همان و کرمانشاه و
شاه سوزانش الله تعالی درست و بموقع رسانید و در ساخلوهای سمنان و غیا
و هزار جریب و شتر با و قص و کسری واقع کردید خاطر جمع دارید که همه دستور العملها

شما ان شاء الله تعالی عمل خواهید نمود و زو شب مواظب سرکار خداوندگار باشید
تا بفضل الله و توفیق بکوشند و ببارسانند و اسلام

ایضا کاغذیست که بوقایع نکاح از تیر نوشتن است

مخدوم من ای که مراد همه عالم مانند تو یک روفا در نباشد ان شاء الله تعالی

همیشه بامر او خود باشد مثل بنده و جلای که از مفارقت شما نا کامیم و نامر در قیمه رسید

الطاف نواب کن لدوله را که شرح داده بودیم چه فکر می کنیم خدمتی بسزا بر نیاید

از دستم شاید زینچه غایتها و عاشای شما باشد اینجا که بزرگ و کوچک آقا و کو

همه خود را برین خجالت میداند ایچ آقایی شای را خوب نشد که در طهران ندیده بود

شد که در قزوین دیدید بقاعده مالایر که کل از اینجا میرزا صادق نشی را با حواله

فرستادند تا مهتد مقدمات شما را تمهید ذیل شود اما سچهارا که مخلص انفرمات

شما بحال اعتماد است لکن کاغذهای ولایت طورهای دیگر میرسد ملک الکتاب

بهتر از من خبر دارد یکی از کاغذها را نزد اخوی میرزا موسی خان فرستادم است

ملاحظه خواهند فرمود قدری از فارس و عراق مالیه بودند بنظر نواب است

روحی فداه رسید بسیار تغیر فرمودند اما دانسته باشد که نه نواب است بطنه عرضها

نواب
مجلس شورای ملی
وقایع نکاح

شمار یکی برور داده اند بنده از فرمایشات شما برور کسی داده ام ملاحظه فرمائید که با و
فروش از گنجایشند فرمودند حقیقت این امر را درست تشخیص میدهند و بعد از ورود و در آن
وقت کامل کنید و ز روی علم یقین اعلامی کنید در باب جناب آصف الدوله فرمود
صرف همانست که فرموده ایم تخلف ندارد و اسلام

ایضا کاغذیست که بوقایع نکاح از تیر نوشتن است

مخدوم شوق مهربان رقیه مرسله رسید با بشارت توجه خاطرهایون و اشارات بامر

مکتوم و سرکنون اگر وجه مردگانی را از فرط مهربانی بشد جان بگذرانید جا دارد که حجت

حظایر قدس شریفین بخش کنید در دلم بود که جان بر وقتش نامنا باز در ظاهر

اند که متاعی است حقیر اگر چه ملک را خبر نموده بودند و حامل عرضیه عجب شتم که در خطی

از بندگان عظمت نشان خداوندکاری ندانست لکن خطوط مبارکه و قایع نکاح را لایفا

صغیره و لاکیره هر چه میخواستی دشت فیحما تثنی لافض عرب کوید کل لصد

فی جوف الفرا بله بگویند که گوشه بایستی سروشت احمد الله و خون بود و نمی کشم

انشاء الله اگر اندک سست نیندازید دع لافاضیل راست نوشته اند بفضل خدا

بی کم و کاست از مقوله اطرب اطرب است و نه تحریف اغرابل قول حق کلمه صدق

سبحان الله چنانکه از دوستان و محاریم همی از دوست حقیق و یار قدیم غیر غیبی
کاغذهای دار الخلافه را که خواندم نام نامی استاد لانا می قایمیر از محمد سله اندرا
ندیدم هر گاه هست خدا با بسلامت و ایش و سلام

کاغذیست که قایم مقام در فتح قوچان بوقایع کار نوی

مخدوم بنده عالم الغیب هست شما از کجا آوردی این علم را و چه شد که تا قصید
شما رسید فتح حاصل شد محمد آله ثم حمدا له خواش کرده بودید که هر وقت فتح قوچان
شود ابتدا کاغذ شما را بشما بنویسم با آن اعجاز که دیدم و ایمان که آوردم قدرت
تخلت کجا بود و معنا و طغیانی بجهالت فتح قوچان حاصل و ایمانی بار و دود خلوت
خدا شما مقصود و اصل شدید دیگر خواش کرده بودید که تفصیل عرض کنم بلی بقدر مقدور
بندگی میکنم بعد از فتح امیر آباد سبب اظفار قشونها و حفظ حدود مشهدش بوزار او
و افغان و هزاره و ترکمان چند روزی در خاران و جندی در اردکان قنق
شد و بعد ذلک منزل بمنزل لشکرها در شاه که بکفر نمی شهر است تشریف آورد و با شما
و اتمام حجت پرده شدند و چون یغی شدند و دانستند که لایق نموا حتی یرو العذاب الیم
روز ۲۴ ربیع الاول ۱۲۴۱ هجری لشکرها در شاه بدروازه مشران نقل و تحویل فرمودند

و باز با همال توسط میرزا محمد رضا که شش تا روز ۲۸ چهار فوج سرباز بنکر نامور
و بعد از آنکه روس و نشابوری و سمنانی رسیدند و دوماهی سپاه پاپی آمدند
بدین موجب در دوازده محل احداث شد

شکری در دوازده روزه شیروان الی دروازه مشهد

اولین فوج دوم فوج سیم فوج چهارم پنجم ششم هفتم مراغه
شیروان خاصه تیریزی فوج ارس شقایق یشابور

اردو
اول اردوی تو دوم اردوی سیم اردو چهارم اردوی پنجم اردو سربازان
طهاسب میرزا صاحب آشیان والادروست ملاقات میرزا بزرگ
در مقابل دروازه بر سر راه مشهد و بخورد و شیروان
شیروان بنزوار و جین

و حکم اردوهای سپاه توسط عالچاه نور محمد خان بود لا غیر در خدمت شما بزرگ
محمد میرزا و حکم شکری در دوازده توسط اخوی محمد رضا خان لا غیر در خدمت امیر
قهرمان میرزا و محل یورش در وسط لشکرها معین شد که مقابل فوج روس بود و بچه تو
بزرگ قلعه کوب در پشت سر آن لشکرها داده بودند که از سه طرف برج و باره را فرا
کند و شقایق و تیریزی هم در است و چپ روس بکار خندق نباشن ششال شمشیر

و شکر حسین پاشا سرتیگ مرغی بجائی رسید که ده قدم بدروازه ماند و سکر تیر
و مرغی کنار خندق بود و زیر خندق با طپانچه و تفنگ و سرنیزه و کار در جنگ میکردند
و در توی خندق با شغال و تفنگ و بازوری و دونه و روزه هر از خوار خاک و خور
و علف و سنک بگل و آب سرکار و اهل اردو در هر طرفی از رست و چپ خندق
میرخت و وقت پاریج و مورچل بجای بود که عراده توپ و بار خاک و چوب علف
تا همه جا میرفت از ۲۰ پیرع الا اولی امروز هم در تنید و ترغیب خلق اطراف مضایقه
کم کم یا غنیمت کوی چاک مثل عشق آبادی را و کانی بفرجی اردکی اخلدی برورید
و شمشیر عیت شد تا آقایان دره خرم کلا و اردو کردید و بخت کوشیدند
و قلعه را و کان خراب قلعه دره خرم آباد نام سا جلیوشین شد نظر همبایگی ترکمان
خرابی مصلحت نبود رفته رفته از یک هم رفت و افغان را آوردیم و نواب صاحب
احیار بنجی شت تافت و نجفعلی خان آمد و بخت در جان خوش و خارج و دخل
کسی نماد که محک استظنا قلعه کیان باشد شب و روز هم خمپاره و توپ در کار بود
و بیچاکس اجمال قرار بود از ترس خمپاره حمام و مسجد و محل است خانه قاضی و بن
بر خلق دشوار شده بود آرام زن و مرد و بزرگ و کوچک قطع بود چون خلق قوچان را

آخوندی است در نزدیکی
خوار از در میان کوه
و قلعه آخرین دارد
از راه و بنجی در دو جا
در بروج کوارش شده
مستقیم

بقوت جعفر قلیخان و مقصد پیاده بخوردی مکند شسته بودند و بکنج نجفعلی خان با رود آمد
توقف جعفر قلیخان ممکن نبود و اگر از ارک در نمی آمد شهربانی نمیداد الغرض فضل خدا و توفیق
پادشاه و غم و اقدام و لیه و کوشش و جان نثاری چاکران دست بهم و دانه
که بعد هم ماه ربیع الثانی است رضا قلیخان ایلیانی را بر مرتبه اهل قوچان و توپ و خمپاره
پیشانی کرد که بی اختیار خود را بپا در مخلص انداخت و مخلص فرزند را همانند او
کردم و شفاعتی از او در خاک پای و لیه شد و وقت ظهر رضا قلیخان بخاک پای لیه
روحی فداه شرف شد و حالتی که چهار ساعت بغروب مانده محمد حسین خان شک
اقاسی میروند که شکر را بار دو پا آورد و مستحفظ در دروازه و قلعه گذشت و شانه نشاند
تعالی نواب خسرو میرزا با پنجه از آدم و توپخانه بکریان و سپهری همیشه خود خواهد رفت
عرضه خاک پای همایون را عالیه محمد طاهر خان خواهد آورد و طفلی دیوانه آدم من بکانت
که رضا قلیخان با من مصافحه کردی که غنایب دوازده بدر خلافت آمده است لهذا
کاغذ را زود فرستادم که مبادا او را بکند و بکند و چون کاغذ را در اثبات و
خود بر نیاید جواب سایر فرمایشات شما انشاء الله تعالی بعد از این عرض خواهیم کرد
حالا فرصت نمیشود در باب فارس و کرمان و سنه باشد که از ضابطه و لیه نام او

که کار تو چنان کند نشسته بودی چیک برات نفر کشیدن نشسته تا امر و شهرت را رد

کاغذ نیست که قائم مقام از خراسان بوقایع نگار نوشته است

صبا بلطف بگو آن غزال غنارا که سر بکوه و بیابان تو داده مارا جاده خراسان را
شماش پای ما که نشسته و حالا میفرماید پول پارسالی هنوز رسیده است بل شما

لطف کنید شما الله تعالی ما را بر حسب خواه باز آید پنج پنج الف بگیرد ما کجا

کجا مرغ نمکین چه خبر داشت که گلزاری هست آنقدر که کارهای اینجا همه خوب است

مگر آنکه نقد و غله هیچ بهم نمیرسد اگر اگر ادبگذارند در هرات و سرخس سورت

فراوان است لاش و فراهم است دعای ساخلو کرده اند و نقد و غله کمی کنند

لکن هم حضرات گرد عادت کرده اند هم کاغذهای شمای بسیار نشین شده است

تا تقدیر چه باشد این کاغذ آخری شامیم با آنکه بچکس انطور کمان غیره نشین

و فی الواقع از غریب بود اما حکم شده که در این باب اول ملک شمار به بیند

کاغذ نیست که مرحوم قائم مقام مرحوم محمد خان امیر نظام

با احتشام از خراسان نوشته است

مخدوم مهربان عسکر خان یا و از معکرت شرف و نه است انجمن طیش محفل

ما مور شده در ظل صراست شایسته و ولیعهد روح العالمین فدایا امیر خراود کرد

عید عید باید بگذرد تا باز بوقت بجا بر طبل محبت ساز کند و بعون الله تعالی

صید فلک و شکار انداز کرد و آفرین بر آن پدر که چندین پسر از او در سفری چنین طبع

مکوب معوضند و همه در جان ثناری و جلالت شکاری عدیل و نظیر دارند هر قدر

نواب جهاگیر میرزا دوست شو که زیاده پرورش احوال عالیه امیر خا

بفرمایند جادو دارد چرا که پاره های جگر خود را با این شاده رونی در راه خدمت دوست

قاهره بگذارد حضرت ولیعهد روحی فداه چندان غنایت و حمیت در حق او دارند

که اگر شما اندکی از بیمار آزار بدهید خیلکی کار حاصل عرضیه بالا خواهد گرفت بل شایسته

میدانید و خوب و اسلام

سواد رقم ولیعهد رضوان محمد طاب الله شراه است

که بخط قائم مقام بامیر نظام مرحوم صادر شده

مقرب الخاقان محمد خان امیر نظام بداند که مسطورات امصوب محمد صابریک

چاپا رسید و از گذارش کرد ستانات اطلاع حاصل شد حسن تدبیر انعالی چاه

شش سیر تمیز غایب شکار کردید و مجال انکار نماند اما قطع بدینکه حلقوم میر

خواهد شد که ان شاء الله تعالی گوی بدست آید یا روزه منقوح شود و شکایتیم که هرگاه
محمد خان میرتب بهمان حالت در دستانات بگذاریم و سربازان را حاضر نگذاریم
کنیم این دو مطلب مع شئی زاید عمل خواهد آمد اما فرض کنیم ازین کار داریم خراسان را
بجمله طور از خود سر و کسرس برداشته ایم که دشمن و بدخواه زبان نگازند و چه جا
دوست و نیکخواه و محسن باشد به الضرات اگر برات مرور این حال بگذاریم
و باینم مثل عمارتی است در نهایت خوبی و مرغوبی ساخته و آراسته که دو دراز و
طرف داشته باشد و هر که هر چه خواهد در آن بگذرد انچه انچه بخواهد تمام سربازان از موده
قدیمی در ولایت را در زیاده از یک فوج هم جدید و تیریز و قراجه داغ گرفته است بخواهد
کرد و ترک هم بقدر کفاف را در هیچ جا خبر نیست که در میان آلودگی و احتیاط انداخته
ما که خبر از یک افغان و هزاره و ترکمان هزار در در بیدمان دیگر داریم که خوش نیست
فرزندی خسرو میرزا چون بسیار عجله در کار داشت دست فرستادیم که ان شاء الله تعالی
تا اوایل جوزاسه هزار تنک را سرباز بعد از وضع صنایع لاغی و شمشیر و زره و زره
که آن عالیه اعتماد کند تیپ خودمان باشند ان شاء الله تعالی ما برسد حالا وضع
غریبی شده که انچه انچه با اینجی و سس طایفه پیدا و خسرو میرزا به تیریز و دوسر بار

در جویهای حیرت میندم این کار چگونه صورت پذیر است حکایت چهار صد هزار تومان
باقی آذربایجان که انچه انچه میفرد شرح و بطا و ده بود ربط بان عالیه داشت بل یکی
از سخنان بود که میرزا های خارج از قری برای غل میرزا احمد صاحب توحی میفشد و عا
از سخنان دشمنان هیچ آسیب و زید هر چه رسید از یک دست و بود آقا محمد حسن
دوستی پول چشم و گوش و را کور و کرده با وجود که پکانه و خوش از پس پوشش نگرفتند
بر است سیغه تحول صادر میکند و ز شهر تیریز پول میگیرد و فرزندی فیدون میرزا شفا
میرزا محمد علی فراوانی را در این وقت کرده است و جواب او این است که هر وقت خوا
آقا محمد حسن بپاکی درستی نوشت و همان خوب که تا میرزا احمد محول بود عرض میکرد
و تا بخودش محول کردیم هرگز و ندو داشت و خند آشکار و نمایان گفت آنوقت از
سینات آن کاغذ که با آقا محمد حسن نوشته بود و بدست افتاد میگذریم و حق این است
که تحقیق و تحقیق محاسبه آقا محمد حسن را مثال میرزا احمد نیست کار میرزا محمد علی است
و سر رشته آن و قاتر هیچکدام از میرزاها مثل او نداده و این خدمت را حکما بخاره آن
کاغذ باید بکنند تا اعراض انکار با بقول القات بتدل کرد و آن احسانت یزدین است
که لکت چون مقرب حضرت میرزا اتقی سر رشته معاملات سنواتی ما و انچه ما را دارد

لا غیر چنانکه می دانیم که هر چه در ایام عظمت و پکاری مبالغه و فائزانه تحصیل علم کرده باشد
 حالا وقت آنست که در عمل آرد که چرا که منت بی فعل و علم بی عمل اقبیل مضارب بود
 و درخت بی ثمر است العلم بی تفیال و الا فارتحل انعالیچاه عرض کرده بود که برای
 طلب کل فکری بفرمایم خود انصاف به در خراسان که بر قحط و غلا و برف و سرما
 و جنگ و دعوا هیچ بهیم نرسد و از برای چنان که خیری داریم خودت زما آگاه تری
 ای که حالا بخاطر میرسد چنانست که از یکطرف آصف الدوله و ملک الکتاب
 مسطورا ترا بکل رسانند و همت خواهند که خسرو میرزا راه افتد و از یکطرف انعالیچاه بیجا
 میرزا تقی و میرزا محمد علی ثقیق و ترغیب نماید که از امثال این دو حساب خیر نماید
 خدا در آرد انعالیچاه میرزا اسمعیل و میرزا احمد هم محاسبات توشقان نیل و لوی سیل را
 پس بدیند بسته بی باقی نخواهد بود دیگر هر وقت خسرو میرزا با پاشا انعالیچاه
 هرگز اگر شیم ایراد انعالیچاه در امثال این قروض اشکال ندارد و در باب ظل السلطان
 و معتمد الدوله مکرر فرموده ایم که سه هزار تومان قرض حسنه را اگر ندادی البته بسته بد
 اما پست هزار مال شاه است بمعتمد الدوله ربط ندارد و سجد ششم میفایم دادیم که مطالبه
 فرزندی طحاسب میرزا هم از شکوی مستحضر احتمال دارد خود هم در استانه نایب

ملاقات کنی خود حرف بزنی لا شکب ترو خو تر سیک زانی نیمعیل آدم ظل السلطان هم
 هر چه حساب گفته در خلایان اردبیل پاک شود و پاشا انعالیچاه طوری برگردد که آه و ناله
 ظل السلطان زود از خلافت اینجا نرسد اما از نو هیچ نیاید و هر چه بدیم از همدان و یزد
 انشا الله خواهیم داد و بصد خوار غله که آصف الدوله نوشته ربط بدیوان ندارد و قلم
 مقام از تیولات کرم و تعارفی کرده است شاید آصف الدوله در باب حل و فصل آن
 بدار انخاله خواهشی از انعالیچاه کرده باشد و چنانکه با و لا دم مرحوم محمد خان ایروانی داده
 اگر همان است که از کربس برقرار بود انعالیچاه دانسته باشد که ما بعد از خواهشها
 و تو سطعی خازن الدوله نصف شتر می سیغلی خازن در وجه ورثه او برقرار کردیم و که
 از خوی است چنان در نظر داریم که خبر سیاه و معاش خبری بهمشیره امیر سلطان خان نبود
 بلی برات انعامی شاید در کرمان و صفهان بسیار و لا دم محمد خان داده باشیم این تفصیل را
 با پنجمه مرقوم داشتیم که مکرر نشود مثل موجب سلیم یک قفه که خبر موجب سلطان احمد خان
 و او در همدان است و سلیم یک در سرب جدا گانه گرفته در حقیقت خرجی مکرر شده
 از میرزا حسین قزوینی مؤاخذه باید نمود و در باب شقاقی که آقا جانی خان بکر میروین
 و میرزا قاجار در تبریز نگه داشته و تو شما لا از استقلال داده و از جهای خان عرض نمائند

نموده بسیار خورند و متعوف شدیم و از این امر بجهت کار بگوکات و ایلات
نقص و عیب ندارد اما میرزا قاجار نوکر کار آمد نیست چکار بودن این معنی ندارد اینجا
با چند نفر امثال او و اما معالی سلطان و حاتم خان که عامل و رعیت در و کسب و عت
کرده نفع و ضرر رعیتی و حاکمی را خوب فهمیده باشند ضرور داریم حالاکه حاجی امعلی
در کار است و حاتم خان عذر لنگ دارد میرزا قاجار را بی استخاره و استشاره روان
حضور کنان خانه چنانکه بعد از چند سال علی کل شقای روز اول و در رفته تقاضا
او برسد و روز دوم دو آب در بجهای علوفه و طبوس در از می گوای فوطه و قطیفه
پول حمام بر نازند و زور خیم غریبان و جوغان ضیعت من لغت بالایاب بگویند و خاست
که همه دیده اند مشهور معتمد رضوی سلام الله علی را قدامی ضرب الیه اکبا و الالبال هر
می آید اگر چیزی دارد که بدیده بهتر و اگر خواهد که بکیرد چنان بیکرد که سلیمان پاشا
و نبلی دوسه نفر و نبال انداخته باین هوس آورده بود آخر بهر اراجر اطوری که تمام طرا
بر سنده و عجبتر از فرزند خود مان برام میرزا می شود که خفا و ثقا لا نفرت کرد و تحقیق چنین
رجعت تا سایر ایندکان دستور العمل که در تخریرانی شهر توال ۱۲۴۱

مقرب الخاقان امیر نظام بداند که عریضه و سایر مسطورات آنعالیچاه بنظر رسد در بنا
محمود پاشا و وزیر بدان بقتضیل عرض کرده بود استمالته را بار قم سر دشت نزد آنعالی
فرستادیم که انشاء الله تعالی در این دست آورید و اگر نیاید محضی که ما بوزیر
موقوف داشته ایم بمقتضای از خود بملا عبد الغفر از انقاد بغداد کند و اگر آن هم مؤثر نشود
کلی و تدبیر اصلی این مقوله مهمات همان است که باقتضای وقت اقدام می گردد
فلا یؤمنوا حتی یروا العذاب الالیم آدمی که نزد وزیر رود باید از همان نوکران که در فریاد
اشتباه شود دیگر در باب کرد و هم که عالیچاه میرزا صاحب مضمون نامه را مصلحت ندانسته
حق است و از روی دولتی و خواهی است بلی از روز که این مضمون نوشته شد با امر و
انصاف دولت و مملکت عثمانی کلا در تحت اقتدار امیر طور است ثقاوت کلی دارد
و در نظر داریم که محمد حسینیان ایشیک قاسی باید یا بفرستیم و درخواستی برای جعلت
بکنیم محمد حسینیان برای این خدمت از هر که برود بجهات عیدیه بهتر و خوشتر است الا
آنکه هر وقت بهر کار از استمانه والا مفارقت کند حرکت اقسری و منظراری خواهد
بود نه شوقی و طبعی دیگر چون این مضمون مسطورات آنعالیچاه چنین مفهوم می شد
که عالیچاه محمد خان مرتب لا غیر ما مور خدمت سلیمانیه باشد و فی الحقیقه شهرت

و بدست او را هم سایر نوکرانند شد لحد اذن و اختیار کلی در این باب باغالی
 وادیم در باب مرخصی که باز تجدید عرضی از آغالیچه شده شاید نیست که هر روز
 تجدید حکمی از ما بشود قضی الامر لدی فیه تسفیان فتحدی خان قاجار حاکم شد و نیز
 عامل خلعت حکومت را بر قم مصحوب آقا حسین فرستادیم و بعد از این اوقات آغالی
 باید مصروف باشد که پول بخانوز دو بقایا بوصول سد و رعایا از اوضاعی که در
 معروض میداشتند آسوده شوند و قضی بغایت کشند مرید هم که به پسر خان مقول
 شده حکمی برخلاف آن صادر شده تا کیدی که در باب وصول طلبهای مرحوم پسر
 کردیم ربط تغییر حکومت و یا ملت ندارد البته پسر خان در کار خود بکرمی مشغول باشد
 و آغالیچه استامی که باید و شاید بکند که طلب مرحوم یوسف خان در مرید نوز
 و گفتگوهای ملاک روش در محکم صدر الفضل بکند و قرار روش مهر نوز در اینم
 آغالیچه صلاح و اندک بختی خان و آقا ابراهیم بدو آستین و سایر جانا که
 بملک قاسم میرزا و اگر آشته ایم باید حکما با و برسد صدای او بیرون نیاید فرزند
 طهاسب میرزا هم هر طور رضای خاطر شن باشد ما راضی هستیم و آن آغالیچه
 همین قاعده را باید معمول کرد و آقا حقیقی آدم و یک چند که در اینم قاعده توقف نمود

با میرزا تقی سخن داشته که ما بین او و حتمه الدوله سازشی بدید که ایکی باشند
 آغالیچه بهتر میداند که این دو نفر هر دو را همیشه با یکدیگر فرزند دیده ایم و زیاده
 و مایل هستیم که در هر حال یکدیگر ایکی باشند آغالیچه میرزا ابوالقاسم مکید و بار درین
 اظهار و اصرار کرد چون بواسطه انکاری که حتمه الدوله از عربستان کرد و فرزند طهاسب
 میرزا و لکران بود ما ملاحظه رضای او کردیم اما حالا آغالیچه ما ذون است که این
 انشا الله بطوری که مرضی خاطر فرزندان باشد صوت انجام دهد دیگر در باب تفکیک
 از معانی امیر طور که بسیار موقع و بجا رسید آنچه باید در قیوم وزیر محار را طهار رضامند
 نمودیم آغالیچه هم اگر تواند که بطور خوش یا قصد قبضه را بکیر و است به بسیار است
 احضار میرزا احمد ستونی را که آغالیچه بدن روش عرض کرده بود باید کاغذ
 که در این باب با و نوشته شده ملاحظه کند حقیقت این است که او استماع
 احضار کرده بود و جوابی که با و نوشته شد این است که بعد از تفریع محاسبات کاغذ
 بکیر و پیادین مطلب منافی با مضمون عراض آغالیچه ندارد و دیگر در باب
 معاون و ستیک خان از قرار می که آغالیچه صلاح دیده از اکثر کار میکانیم
 پرسید و با ستیک خان گفتگو نمودیم فرمود لکن اصل کار آن است که آغالیچه

مراقب باشد و استقام کند که این کار نشاء تعالی بایه و پایه بهم رساند و بنا
شاطر انلو و خلجان که آنجا پناه بقصیل عرض کرده حکم همان است که سابقاً فرمود
داشتیم البتة کیفر از اهل نظام که محل اعتماد باشد در میان شاطر انلو و یک
تخلیلار که ملاحظه خدمت محمد قلینا را بکنند در میان خلجان بگذارند حکومت
ایل و رعیت با محمد قلینان و داد و ستد مال دیوان با تخلیلار باشد
و بقایای طاعونی و لم یصل که آن عالیجاه بی پادشاه تحقیف مقرر شود

تحریر آفرین شریع الاول ۱۲۴۹

کاغذیست که مرحوم قائم مقام میرزا نرنگ زریزاد
امام میرد می میرزا ارغراسان نوشته است

هر کس بدست جام دارد سلطانی جم بلام دارد اگر خواهر است میسکفت میرزا علی
که جام در دستش است بایست یکدانه نلغم داشته باشد که خودش از کرسکی نمیرد
تا بمال که همان این سرزمینیم چه پرسد حالها تیر بگرد و ز روش گاه بگاه پیروز
کندم در اردوی سرخس صد من بکصا حقران خریدارند شت اموز در منرا جام
جو کمین و صاحبقران بهم میرسد قوت حیوان و انسان منحصراًست بیرون بردن آنجا

میرزا احمد میسکفت کاغذی از خدمت میرزا برای تو آورده ام اما هستنوز این
اخلاص مندی زیارت آن فایز نشده خبر جدال و خلیفه خیری ندیده ام مگر بعد از مجادلات
و محاورات شنیده عذیه بجدت تعالی کارخانه عجز کار زیارت شد و ایراکه
بیاد شما بوده ام شکر بگویم و چون ضمون کاغذ خبر معرفی و سفارش عالیجاه شایسته
چیزی دیگر نبود با آنکه در این وادی غیر ذی رزع از هر جهت خجالت حاصل بود با
یکطوری راه اندختم که چون خودش خوب کسی است نشاء تعالی در خدمت شما
نا رضائی از من نخواهد کرد و از خدا میخواهم که تا زنده ام خلاف فرمایش شما از من در نشود
خواه خبری و خواه کلی و توفیقی گرامت فرماید که از عهده خدمت تو انهم برآمد تو علی
خدمتیک جوارچی و اشد و علی الغزیه جوارچی و هب لی بجد فی خشیتک آدم
فی الاتصال بخدمتیک و السلام

و بیایچه از مرحوم میرزا ابوالقاسم قائم مقام است
سجنانک لا احصى ثناء عیدک انت کما اثبتت نفسك ذات واجب عین
کمال است و وصف امکان نقش و بالایه نقش خود چه داند که از عالم کمال سخن
را ندیده نفس را نیز بد که بر حضرت قدس شما خواند معانی چند که در طی لفظ نیستند

و از طبع ملحوظ گرایند غایت خیال انسانی است نه بالغ ثنای ربانی طبع ناقص
 چه زاید که لغت کمالش توان خواند نه و هم و خیال نطق قاصد چه گوید که حد و ثنائیش
 توان گفت نه و هم و قیاس نای دانش کجا و پایه ستایش شایع خیال کجا و علاج
 کمال عقل بشر محجوب و مجوس است و ذات خدا معقول و محسوس نیست اگر از
 مجلس طبع خلوت غیب اله بودی یا دیدنش بر منظر قدس نظر کشودی شائستی
 عرفان روشن و لغت یزدان کاشن ولی اکنون جای شرم و انصاف است
 که با این قوه عقل و فکر و فکر و فکر شوده نطق اکبر در میان آیم و کلک ابر در بنا
 حمد احد بفکر و فکر و فکر و فکر نمونک تسلیم بیجاست بیجاست نه در عالم تصور
 عالم سر غیب توان شده نادیده و ناشناخت را لغت توان گفت سخت نیست
 معرفت باید آنگاه تقدیم محبت شاید ذات چو نور افکند و دانش شود این بنا
 دعوی معرفت نمودن بدان ماند که فر کوم و خیر را ز بند ریز و مشک و عطر و مهر
 روشن و عطر گلشن سخن را نند زندانی آب خاک را با عالم پاک چه کار است و اعمی
 و فر کوم را با مرئی و مشموم چه باز از تعالی شانه عما یقولون عجز از حمد عین محبت
 و اقرار بجهل عین معرفت حق تعالی رستایش نزد و پیرش باشد که در لغت وجود

و شرح شودش از عجز و تصور گزیری نیست و در قدس جمال و جلال و شرف و کبریا
 نه وجود چون و چند بر اثر مثل و مانند برمی ریزد و بنا بر این انجام و آغاز زین
 داننده اوست نه چیزی مانده او و لایق ارفاق و انحراف و لایق قیاس به غیر لیس کشی
 و هو التسمیع بصیر عین وجودش نفس و جوب شد و انجای عدم از او معلوم است
 بسیطه آید تعالی شانه عن ذلک بل احاطه علما و قدر او بهوت محیط نقص مکان
 با کمال و جوب مقابل افتاد تا سلب نقایص کرد و ثبت خصایص لم یلد و لم یولد
 و لم یکن له کفوا احد چون جمیل صفات خوب از نشأت و جوب بود و خود بد
 عین صفات شد و جامع جمیع کمالات فهو العلم کلمه و القدره کلمه علمش تقاضا
 معلومات نمود عالم صفات پدید آورد عینی قدرت برور کرد پس از تجلی ذات
 اشعه صفات صورت اسما جلوه کرد دید هو الاول و الاخر و الباطن و الظاهر
 ذاتش عین وجود است عینش عین شهود جلوه کمال و وحدت از غشوه شهود
 کثرت است و قوام نفس کثرت بدوام ذات و وحدت عرش حسن بر قوام
 اربع قرار گرفت نور یزدان از نیل کل امکان ظهور یافت الرحمن علی العرش
 استوی و هو بالافق الاعلی از اطلاق تقلید آید از احاطه تجرید بریدیم منقض

از جهت فضل و جنبش آمدن شعاع وجود بر بقاع شود تا بش گرفت عوالم امر و خلق
پیدا شد حقایق جزو کل میوید گشت الاله الخلق و لا اله الا الله احسن الخالقین
کو هر عقل از عالم امر پیدا و در مایه نفس از سایه عقل شود یافت طبع ظل نفس شد
و جسم از طبع حاصل آمد طبایع اجسام حکم ضرورت از موهل صورت ترکیب یافت
و عوالم اسباب بدین وضع و سلوب نظم و ترتیب پذیرفت و اجرام مشیج مویس
شکل گانه شد و موجب نظام زمانه پس از جمله موالید ثلاث جنس حیوان الحامل اجناس
شد که قوه احساس داشت و نوع انسان شرف انواع گشت که علت ابداع بود
با جملة چون راوه ازلی بر این بود که شکل امکان بیاراید و باغ کیهان پدید یافت
انسانی موجود شد و کفر مخفی مشهود گشت و از خود وجودی قابل آمد در کلیات
جامع مقابلات که مخزن اسرار غیب شود و شد و مطلع انوار قدس و انس گردید
کبر در جرم صغیر نهادند و نفس قضا و ظلم تقدیر کردند آن صفات کمال گردید و
جمال جلال عتوه جمالش بر بهری و پیشوائی شد جلوه جلالش سروری و پادشاهی
زیران پاک بعالم خاک تشریف دادند و سروران ملک بعرضه هر قدم نهادند
میوایان مادی راه دین کشیدند پادشاهان حامی خلق زمین بر سر غلغل هدایت

انداخته شد و هر جارایت حمایت افراشته در هر عهد و عصر پنهان میوای خلق ظاهر گشت
بود و پاسبان داری ملک خدیوی و سروری تا نوبت نبوت بخواجه کائنات و سر
موجودات رسید علت کیهان و معنی کج پنهان آشکار گردید و در عالم که در عهد
اوم مشابه نهالی تازه بود عمری در نسل نشو و قامت شد پفرخت و پاید هیچ دین بود
ساخت تا شاخ شکوه در کاخ شود بکثره و غرض نما بر اوج مبارکشید و چون وقت
آن رسید که شیوه زینت فرد در روش برک برافزاید عهد جناب خاتم بود و فصل بها
عالم رهبران پیش که راه آیین و کیش بخلق جهان نمودند بمنزله پیشکاری بودند که تقدیم
سلطان کند و وظیفه بساط ایوان دهد پس چون صنف پیشگاه پیراسته شد و مستجاب گشت
اراسته گشت خسر و ملک شای و پرتو نور پدید و خواجها ارض و سما و سرور هر دو
محمد محمود مصطفی علیه آلاف التحية والثناء که مهتر میوایانست و رهبره نمایان و
سلطان انبیای رسل و سالاران دیان رسل و مبعوث بر جن و انس و خرو و کل پاک
موت بگاه نبوت نهادند و رسالت بمقدم جلالت پیار است و در جهان عهد
سیدش حکما داشت و جمله ذرات کون اعم از نیک و بد چنان در عهد خود بکمال
سعادت و تهنیت شاد گشته بودند که تقدیم صلاح و ترتیب جزو وجودی اعم و احسن گشت

اجل و اجل صورت نمیست لاجرم حکمت خدائی و رحمت کبریائی مقتضی شد
که خواجه کیستی خود بملک خویش گذر کرد و بر حال رعیت نظر حضرتش حجت ظاهر
و حقیقت جامع و رحمت عامه و کلمه پادشاهی ظاهر باینوائی باطن جمع داشت
و ریاست بنوی با اسباب خسروی قرین فرمود و رسم دولتی و جدائی که از دیر باز با
جنبه جلالی و جمالی بود بر انداخت و قهرش عین رحمت شد و محضش محض حکمت
لطف و خشمش معنی یکی بود و بصوت فرق اندکی بنفس ظاهر و زکات ظاهر
سلطنت عدل کردی و حکم باطن تربیت عقل نمودی و در هر حال از تعلیم حکم و
احکام و تهذیب عقول و افهام ذایل بنودی تا قانون معاش و معاد هر را بداع
و ایجاد را بشارت امر و نهی و لایل شریع و وحی تعلیم خلق جهان کرد و چنانچه
شایست با اعلان را از نهان موجه از بحر حقایق اوج گرفت سیلها از موج
معارف بپاخواست که هر کس در خور بخت خویش بری از آن برد و غیری روان کرد
کافران پلید و مؤمنان بعبودیت که در پایه صدق و نفاق غایت استعداد
استحقاق بود چنان عرضه ترتیب ساخت که این مالک درجات عالیه
و آن مالک کائنات ویه فریق فی التجه و فریق فی التبع قومی پادشاه سرور و خراج

حنور کردند و قومی بواسطه غیر زریه خیر رسیدند و چون حق تربیت ادا شد
و ظرف جمیع خلائق از ما بهین حقایق در خور و مع مملی ساخت و عده روبرو رسید
و نوبت رجوع باصل آمد و از آن سبب چندی که خسرو بارگاه ولایت کشور
و هدایت در زیر کین داشت و منت رهبری و حمایت بر خلق زمین با سلطنت ظاهر
و باطن مجموع بود و حجاب فرق مابین جهان جلال و رفوع و لیکن در سایر اوقات
همان ماده جنک جلال که با قضای ذات مابین این دو وصف بود و عود نمود
سنگ نقره در میان افتاد و رحمت جمالی از سطوت جلالی بر کران شد چنانچه
موجب شریف بنوت از راحت دنیا بخت علیا فرامید اصحاب شقایق است
نفاق و اهرام کرده حق خلافت غضب کردند و ایت خلاف حق غضب بعد از این
این شیوه شوم و عادت مذموم چنان ساری و سار گشت که امده طاعت
سلام الله علیهم اجمعین با آنکه شافع روز جزا بودند و شفاعت غرا و قلاب قدس
و قضا و عمرت مصطفی و شهابال مرتضی باز بیک رهبر حمد که گاه است
بکام کرامت سپردند بموجب قضای زمانه از نخت و ملک کرانه کیده بملکت باطن
اکشا کردند و از سلطنت ظاهر خفاخت حضرت محبتی فل ظاهر بملکت ظاهر

افتاده حضرتش را وی طلق شد و زاده هندی خلیفه ناحق پسند خلافت از آن
طالب بدست غاصب افتاد و یکصد سیاست ملک یاست با بن آل امیه
و عباس بود صاحب عهد و عصر نیز با قضای حکمت التزام غیب فرمود اما
ایمان و اسلام که میراث خواجگان نام بود ببلغم ترک و تازی شد و نام ناموس
پادشاهی در ورطه تباہی افتاد و کاهی شورش عرب بود و گاه قسرت عجم و گاه
ترک و دیلم از شرم و ادب نام نشان نماند از رسم کیان سبی در میان ملک
عجم راه عدم گرفت خیل عرب حفظ ادب نکرد و ترک فتنه ترک بر آورد و هر کجا
سرکشی بود دعوی سروری کرد و بجز خود دیگری بر دهر کجا که تری بود پایه مهر
خواست رتبه برتری جست مردم بی ادب و حرص و طمع بجائی رسید که بنده چند غاصب
ملک خداوند گشت و چاکری چند صاحب تخت سروری شدند تا کان چشم طرد
از کحل حیا بشد و بر بند خواجگان نشسته کشتی ملک در گرداب فتن افتاد و
جم و دوست اهرن نزاع و زغن در باغ خمین راه یافت دور زمین بارنج و محن خو
گرفت کارستی و اضطراب آمد ملک ملت در احوال افتاد دیده روزگار در
اشغال بود و شوق و ولع پیروز و که باز کوهری جامع و خلقی کامل از عالم غیب ظهور نماید

که حکم جامعیت و کمال نزاع جلالت جمال رفع کند و شعیاری باطن با تاجدار
ظا هر جمع خسرو ملک صورت معنی باشد و مالک ش دنیا و عقبی و وارث حق
ملک ملت و ناظم دین و دولت و صاحب تخت و تاج کیان شود و نایب خدا
عصر و زمان عمر با سودای این خیال نقش ضمیر زمانه بود تا میراد بر نشانه اندوخت
الهی اقتضا کرد که بار دیگر فیض احسان از بحر فضل چون مایه و ر شود و باران رحمت
عام بر مزارع ارواح و اجسام بار دین پیوستی شریف که در عهد زل بر وجه جل از ما
معین رحمت بادست و بنان قدرت تخمیر یافته بود و نوار جمالش بر عرشین بن تافته
از صقع خلوت قدس بعد محفل انس در آورده مشکوه پر تو دانش گردند و مرآت صفات
شاهد قدس که از دیده غیر در پرده غیب بود عموه خود نمائی کرد و قامت و کربا
پی فراخت رحمت حق که از جمله جهان چهره نهان داشت سایه نشود و بر راحت خود
بندخت کاشش طو کلبین نور پرورد و دی این نخله روشن بر آورد و شمع احسان و جمع
انسان پی فروخت آب حیوان در جوی امکان پامد نور یزدان از عرش رحمان تبارند
موجود شاپد و مشهود شد رحمت معهود طایر و معلوم گشت شعیار زمان و زمین
مر زبان دنیا و دین بر تو ذات حق صوت جمال مطلق آیت قدس و جود غایت

توسعه و سلطان انفس و آفاق عنوان مصحف اخلاق سایه لطف هدایت جوید
 آیه فتح و علا و فتح علی شاه قاجار که عدل مصور است عقل منور و نفس منوره و روح مجید
 مقدم پاک به عالم خاک نهاده بخت تاج و تخت پفرخت و صد درگاه و قدر را
 الیوم انخرفت الامان و عدا و کوب المجد فی افق العلی صعدا جهان خلق چهار
 کام دل حاصل شد زمین و دور زمان رعیش و طرب شاکست قدم کر خاک از او
 طارم افلاک در گذشت عالم حسن و کون بر عالم قدس و تجرید بنارید فراج زمانه تغییر کرد
 جهان خراب تعمیر یافت چرخ فرو تو را عهد جوانی تازه شد زال کیتی چه بسیار
 غازه کرد کلین و هر کلهای ملن بار آورد کاشن و زکار را موسوم نو بهار آید شاخ
 شوکت که برک ریز بود و عطر نیکوشت باغ دولت که عرضه بر دعوته و زد کرد ملک
 و ملت از دست غیر درآمد غوغای زراغ از جمن باغ کل خاص طبل شد و شاخ و برگ
 تذرو و اختر از چندان پر نور و شنائی بود که مهر رخشان فروغ دید خرواز را چنان
 دعوی پادشاهی بود که شاه کیتی ظهور کند اکنون زیور تاج و کاه بجلوه فروجه
 خدیوی است که شاه همه عالم است و ماه نبی دم هنر نیکون است و خسته خور
 و خواج تاجداران و خاتم شهریاران دور فلک نیست اوست جان جهان زنده باد

۲ باغ بیفتاد م

مطلع قدر را بد تمام است صاحب عصر را نایب عالم نیابت ایام کند طراست نام
 فرماید خنک کرد و وزارت را سازد و توسن و بهر را کام آورد و سلامت
 و پیاچه از مرحوم میرزا ابوالقاسم قایم مقام است
 بسم الله الرحمن الرحیم چون نوع انسان خاصه آنرا که روز و شب بقدر خود
 و حضرت سلطان جویانی نام و پویای مقامند سلب ذایل و جلب فضایل
 لازم ذات و ملازم صفات است و کسی این سعادت مقدر و تواند بود که انعام
 و استعارات و لفظی باب نظم و نثر کتب آداب پیدا و حصر کند خاطر را در حکمت و
 ضمیر را کمن معرفت نماید لهذا درین عین و باین خزینه از لالی منظومات صنیعه
 و دراری مشوات بدیع و بشرطی در سطرهای متن نهاد و هر پستی بخانه معین جای داد
 و هر عبارتی را عبارتی تشبیه و هر اشارتی را به اشارتی رسانید تا مجموعه شود جامع
 هر گونه تحف و تحفه از خوش و زواید مصحف و رساله شامل هر مقاله بصورت جنبی و کتب
 بل از ریاض فردوس تازه ترنجی رسم ترنج است که هر نو بهار پیش و بد میوه پندارند
 در بد و شروع آنرا بنام کرام حضرت مقرب سلطان پاشا خان بلقعه الله با علی در
 یقین العرفان مصدر گردانید و بتدات بسم الله الحمید الحمید الله تعالی لما یشاء یرید

پاشا خان
ایروان

پاشا خان ایروان

سواد رقم و لعمریکه پسرمان اند خان والی سندج
محمد حسن خان مرحوم قایم مقام نوشت

عالیجاه سیجہ الولاة العظام چاکرزاده ارادت فرجام محمد حسن خان پاپیالہ
کردستان بند کہ چون عالیجاه فدوی بلا استثناء عمدة الولاة العظام امیر الامراء
العظام پسرمان اند خان والی زبایت کار چاکری و خدمتگذاری الی آلان در ہر حال
ہر چیہ دقیقہ از وقایق خدمتگذاری و جان نثاری غفلت و ہمال نکرده و گاہ و گاہ
در طاعت استمان خلافت آنچه در قوہ بندگی و ارادت دشت بفعل آورده است
لہذا بر ذمت ہمت و لایزال واجب است کہ در ہر باب از لوازم مرحمت و بارہ عالیجاہ
مغری لید غافل بنودہ خبری و کلی امورات و وضع اورا ہموار بنظر الثقات و تمام
ملفوظ داریم و ہر گاہ لازم شد اصلاح مشفقانہ و توجہ بیکرانہ مبذول سازیم و این مطلب
مشہود و معلوم است کہ امر و لا و احداث و سایر امور ہمہ واقدم و اہتمام در اصلاح
آن نسبت داریم است و امر و زربہ اولاد و عمدة اخلاف عالیجاہ مغری الیہ عالیجاہ
کہ ہمہ بحسب سن اکبر است ہمہ بپایہ منصب برتر ہر چندی از الترام استمان نشانہ
کسب دت کردہ و ہمہ وقت زیادہ از دیگران مشغول انجام خدمت و مشمول مقام

ترتیب بودہ یکد و بار در ردوی سلطانیہ و اوجان ہم بحضور و الا مشرف شدہ
وضع قابلیت و استعداد او در نظر مرحمت کہ تبر قبول و تحسن آمدہ و از رزق تخت تو
الثقات و غنای کلی بساحت حال او انداختہ ایم و اورا استعداد خدمت و قابل تر
شناختہ شایستہ نمیدانیم کہ خانہ زاد می مثل عالیجاہ کہ سلفا بعد سلف زادہ صلیب
و پرورده حجر عیودیت باشد در غفوان شباب مانند نہالی نورس کہ بی ترتیب با غنای
نشو و نما میدبار آید و عاقبت مظهر نہایت اعوجاج کرد و بے تغییر و تبدیل ناچار
احتیاج افتد اگرچہ منصب جلیل ایلت کردستان از میان الطاف بالغہ سبحانی
نظر فرید خدمت و حقوق قدمت و لدہ عالیجاہ سلفا بعد سلف و فرعا بعد اصل در دونا
او ثابت و برقرار خواهد بود و عالیجاہ بحکم فرمان ہمایون شایستہ ہی بر تہ و را
و منصب ثابت مغز و مہابہی است لیکن چون اولاد عالیجاہ منحصر بفرہ دست یابد
عالیجاہ از این نکتہ آگاہ باشد کہ در شگاہ حضرت ہمایون مدارقرب اغراز و قرا
احصاص و تسمیہ با فرودن اسباب کمال است نہ فرونی سن و سال و بڑ
کیاست ملک ریاست میتوان گرفت نہ محض فراشت بہتری پایہ برتری است
نہ مہتری و کلیت موجب فضیلت خواهد بود نہ اکبریت با کلمہ نواب والا کہ مقتضای

الشفات فطری پیوسته احوال انعالیجاه را از کسان سرکار و وارین اسخود
پرسیده ایم و حکایه ای اوضاع و امور را بر سمع و وقت و استقامت شنیده و پنجه لایق
نمیدانیم که با آنکه انعالیجاه بخدر شد و تیر رسیده و قابل قبول حضرت رجوع شد
کر دیده باز بغایت اطفال و شیوه جمال تمام باشد و از جاده ایالت براه
بطالت میل کند و مردم دور و نزدیک سوزا و مانند طفلان نوآموز طلب
باز و یوز و عاشق ستیزی و شیفته قوش و تازی و نند اگر چه رسم شکار مشقتی است
که از عهد قدیم معمول ارباب جلالت بوده اما هر کاریر در روزگار انداز و قرار
مقرر است که تجار و زاران مکر و بطاع و ناپسند اسماع خواهد بود و غالباً هر چه مکر و
و دایم است و در نظر ما نایم اقدام سید و سواری و شق و شمن نگاری چند آن است
که مشقش توان گفت غمخشش توان خواند انعالیجاه را امروز که اول وقت تحصیل
اغار نیمیل کار است هزار گونه مشق دیگر در پیش است که مشق سواری و پیش آن بسیار
جزئی است و بعد ازین دیگر فرصت این مشقها که کار طفلان نوآموز است نخواهد داشت
اگر عشقی دارد باید همین عشق خدمت باشد و اگر مشقی بکشد مشق صدق و ارادت باید
انعالیجاه سیاق قرار از والد خود قبلا سکننده از مره عوام الناس و اگر اندک

با خود تا نقل نماید خواهد یافت که او از چه بگذرکب این جا و مرتبه نموده و بکدام باز
گوی سبقت از یکنان ر بوده و چه سبب موجب چندین غنایت شده و چه پیشه
والی ولایت و حافظ رعیت گشته طبع انسان را از اخلاق ملک حیوان معجون
و امثال انعالیجاه که هنوز فطرت بر باد نداده و مانند الواح ساده قبول نقش را
آماده اند باید با اصحاب حال ارباب کمال معاشرت و مربوط باشند تا او با شوق و اراد
مجالس و مخلوط مشای ستم است که انعالیجاه با کمال زاده کی و آراوه کی با قضا
عز و جوانی با فزده اسافل و ادانی محسوس شود و پایه جلالت بپایه جهالت ارباب
دهد و ایام فرصت را با اسباب عطلت بگذرانند و این مطلب را بداند که اگر در این اوقات
خاطر جایون شاهنشاهی بدین حد شامل است و الشفات ماکمل و پدری مثل
عالیجاه والی با زرافت ابوت شاعل ملو از م تربیت کسب حکامی بخند و ایام قدر
و شبها بر انجواب غفلت پیری ساز و پس در چه وقت در صد و تکمیل ذات و تلافی
مافات تواند آمد نواب و لایا حال که انعالیجاه را بحال خود گذشته و در امثال
این نوایی و او امری نافذ و حکمی صادر نشده بودیم با شظار آن بوده که شاید
انعالیجاه رفته رفته از عادات و اخلاقی که لازم قرب عهد سببی و ناشی از فطریه

و بهت طول شود و بجاری که کار آید و بر مراتب قدر و وقت افزاید مشغول گردد
و حال که اطوار و افعال آنعالیجاه از قرار یک بکرات مذکور و مسموع میشود بنوع
و مش عادت محمد کو دکی است نه از روی کمال دانائی و زیرکی و لا بر قیام حکم
نصایح آمیز و صد و صلاح امر آنعالیجاه بر آیدیم و بعد از این العیاذ بالله امری
بر خلاف نخواهد از آنعالیجاه استماع افتد یقین است که کار از نصیحت بغضیست خواهد
کشید و با کمال قابلیت و استعدادی با آنعالیجاه داشته باشیم بالمره مایوس نشویم
ممکن نیست که در غیبت حضور آنعالیجاه را از نیش خانه قهر بی بهره داریم یا از ضرر
چوب تار پبی حظ و نصیب گذاریم و در سنی تربیت آنعالیجاه را نوع خدمتی بدو
قضائشان و محنت کلی در باره والی و الا نشان میدنیم و این طعوفه را از رو
نهایت غنایت باخبار آنعالیجاه مرقوم داشته ایم و مترصد میباشیم که انشاء
تعالی بن بعد هر چه از دیوان تربیت با آنعالیجاه صادر شود جمعی پروانه رضا و خط
قبول شده است غذا و خطاب چو که آنعالیجاه را به کام شیر فیابی
حضور عاقل و قابل بجا آورده ایم نه جا بل و ناقابل و شک نیست که این همه مرقوما
ما را در مزاج قابلیت و تاثیر میبخشاید خواهد بود و محتاج بتاویبی فوق غایت

نخواهد شد و اسلام خیر تمام

قایم مقام مرحوم بمنوچهر خان ایچ آقا شیخی نوشته

مخدوم مهربان من عالیجاه مقرب حضرت العلیه قانوک یک از حضرت پیر
نواب ولی النعمی نایب السلطنه العلیه روحی فداه روانه آنحضرت بود و در رسم مولا
و مراد و دست مقتضی تحریر صحیفه شد و در طی نگارش صحیفه عهد صحت برادرانه و دیرینه
میرا داد و رسم الفت دوستانه ایام وصال بخمال که عهد جوانی بود و به کام مر
فراغت دیشتم امیت بود و راحت میکردیم در حالتی که از یاد آن حالها همه شیط
بود و جان همه امضا با برنجاطرم افتاد که اکنون از گذشته بجز افسوس و تاسف
و سود ندارم نوبت جوانی رفته وقت پیری رسیده امیت و راحت هیچ نماید
فرست و فراغت بکلی از دست رفته فیالیت اشباب یعولاننا فاجزه بمبار
المشیب خواست تا از شوق بطن بکام دل سطلی دهد و صلی بخار و دیگر باره بنحاطر رسید
که اینک موکب شاه رسیده و نایب السلطنه رفت لشکر ارس از دو سمت از
رو آورد عمده شاه سیورسات و خیره منوچهر قشون شاه موجب رسته کرانی است
خراب کرده مالیات از مملکت وصول نمیشود و شاه پول نمیرسد قشون بی پول

جنگ یکنه دشمن بی جنگ از پیش رو نمی رود و اگر اندک غفلت در این حالت رود
 نزد خدا و سایه خدا و عذاب عقاب خویش بود لا بد و در دل ناگفته که نشتم
 و احوالات را محول بقریر او نمودم بپرسید آگاه است و السلام
بقایم مقام بزرگ از قول ولیعهد نوشته

قایم مقام چاکر فدوی پایدار از آستانه رحمت تا آستانه رحمت خیلکی راه است
 بهنگامیکه از سعادت چهره سانی نوعی دل آسانی یابد و استیفا خطی بکام دل حاصل
 نماید هر روز از خوان مراحم خسروانی رانته خاصی باشد و از خون خور و نیهای انبیا
 استخلاصی هر که چنان نعمت رسد کی یا چنین زحمت کند آسودگان لغیم را
 چه غم از فرسودگان بارجیم است از عذاب الیم چنان رسته بونعمیم عظیم پین بسته
 گاه در موقف افغان حضرتت و گاه در محفل اولیای دولت بدیست که هوا
 استخارچه نشاط و طربست و فضای اینجا را چه بساط تعجب شکر اینکه از دامن چنین
 رسیده و مقامی چنان رسیده که از تواتر خدام اعتاب یون و توالی تعارفات
 روز افزون دایم و عیش و نشاط و پیوسته در حرمت و انبساط باشد از کار متو
 اینولا غافل نماند و من بعد ما جاکت من العلم لو انم حسن عمل عاقل گذاردن عرض

صلح دین و دولت خاموشش کرد و در پیر محام این سرحد را فراموش نکند
 شرفیابی خود را با محرومی بجهت و حکم و انصاف از پیش احکام ما بخند و اسلام خیرنا
 در مقام ضرب پایلی تبریز قیام مقام بزرگ از قول
ولیعهد مرحوم نوشته

خدا یار است کویم شنه زنت	ولی زرتس شوا تم چنیدن
لب دندان ترکان خطارا	باین خوبی بنایت آفریدن
که از دست لب دندان شان	بدندان دست و لب باید گردیدن

سفر نمایند پلویهای قد و ماش قد های افشرد و آتش شامت که حضرت را مار کرده است
 اسب عربی بی انداره جو نمخورد و آخته قزاقی کرده من یکجا بخورد بدستی نمیکند خلا
 یا یونای دود و ترخه که تا قدری جو زیاد دید و در قوروق بی مانع چرید اول دندان و لکه
 بهتری که تیمارش میکند میزند ای کلین تازه خاربورت اول برپای باغبان
 رفت از تارنجی که شیخ الاسلام تبریز و نقشه مغول صلاح مسلمین را در اسلام دیدم
 چه در عهد جهان شاهی و مظفری چه سلاطین صفوی چه نادر شاهی و کریم خانی چه در جلوس
 دینی و احمد خان هرگز علمای تبریز این احترام و غرت و اعتبار و مطاعت نداده

تا درین عهد از دولت و عنایت است که علم کبریا با وج سما افروخته اند برای
آن نیکی این بدی است امروز که مادر بر سپاه مخالف نشسته ایم و ما یکم خود را
بی محافظ خارجی با اعتماد اهل تبریز که داشته در شهرهای تحت آتش و شمشیر میکنند
و دوکان و بازار را به بند و سیاه چهره و باغ میشه میروند و شهرت این حرکت را
مروچ در ملک روس و صفی خان در استان همایون و دیگران در ملک روم میزنند
روی اهل تبریز پیدا کرد محلی خان عرض داشت و که خدایان آدم بودند با اینکه مثل
میرزا احمدی آدمی در پهلوی آنهاست قیاح غیر علم چه برنت و قدرت داشت
که صدر این حرکات شود و فرمودند که حضرات از آتش و پلوسیر نشوند بجا اما شمار
چه فدا ده است که از دیربائی و منم طائی میر میثود کتب جهاد نوشته شده نبوت
خاصه با ثبات رسیدن و قال در سه حال دیگر بس است یکم خیر خدمت متوق
می کنید اگر صدیک آنچه با اهل صلاح حرف جهاد در دید با اهل صلاح صرف جهاد
شده بود که فری بنماند که مجاهدی لازم باشد باری بعد از این فتره جمعه
پنجشنبه اوقف ایمان شهر و که خدایان محلات و نجای قابل و روسای عامل
بکنند سفره زرق چول بر چسبید سکه قلب و غل شناسید نقد صوفی نه همه صفی

میرزا احمدی قاضی
آقای غلام
بسیار شایسته
محمد

پیش باشد ای بسا خرقه که مستوجب آتش باشد تا حال هر چه ازین ورق خوانیم
و بر این بنق را ندیم سود و بهبودی ظاهر نیست بلکه اینجا که همه میشود از شایع نمازهای
روز جمعه و نیازهای شب جمعه ما و شماست من بعد بساط کهنه چغنی و طرح نو
بر اندازید با اهل آن شهر معاشرت کنید و مربوط شوید دعوت و صحبت نمایند
از جوانان قابل و پیران کامل آنها چند نفری که بکار خدمت آیند انتخاب کنید
هزار یک آنچه صرف این طایفه شد صرف آنها دارید و یک اینجا است و در پند
مثل سایر ممالک محروسه باشد ادیت و ضراره و حالت و اقتدار عالیه میرزا
در حقیقت یکی از امنای دولت و محارم حضرت است و خلی با آن دار و دسته
آب و گل و جان و دل و در هوای و رضای است و لایستوی بحران پذیرا
فوات سائق شرابه و هذا ملح اجاج اگر چه هم اسم آنهاست بجهاد هم نیست بدین آنها
ملا تر است و بنج مدت از شما بالاتر میوانست شما عیانت آنها را پیش در کرده محارم
مجالس است و با الثقات و مکارم ما موس کر چه از طبع اند هر دو به بود شادی نعم و چه
از چوبند هر دو به بود بنزدار اگر صحبت ارباب کمال اطلب باشد مثل جناب حاج
فاضلی و حاجی عبدالرزاق یکا و یکا ملی در آن شهر است پر کار و کم خوراک و موافق

حاجی
اشاره
حاجی
محمد

عقل و معاش و اساک العباد با الله کوفه ملا که لوده خداست و هر قدر بل امتکات
 بگویند بل من فرید میگویند مثل یا بویای پر خور کم دو آفت کاه و غارت جو قربان
 اقدیهای رومی و پادریهای فرنگی بروند آن علم و فضیلت داشت که خوا
 پادری بنویسند نه این غیرت و حمیت دارند که مثل اقدیهای روم در مسجد و را
 کله بسته را بنده خلق همچنانکه بالفعل رومی بروی رانده اند به حفظ ملک و حرا
 وین خودشان بخوانند ما شا الله وقتی که پنجه گیری میکشاید یعنی که امروز بر رو
 سپاه عثمانی باید کشید میرزا امین اصفهانی میکشند گار خانگی و شعار دیوانه
 اعتقاد دارند باری حالا که باین شدت دلاور و دلیر و صاحب کر و نشسته قدم
 رنجه کنند و بایا غمی نخیند و رقم مبارک در این باب با فتحی ر شام صادر است
 و شما در هر باب مختار و قادر و استلام علی من اتبع الهدی

براهم و مورد

مرحبا ای عشق خوش بود ای ای دوی جمله علتهای ای علاج سخت و
 ناموس مای ثواب طون جالینوس کارهای روزگار را همه نو و تازه است
 و مایه حیرت و تعجب بی اندازه جناب میرزا محمد جعفر حکم و فتوی نوشته و در حضرت

عظمی

اعلی بقضای مقرون گشته است که هر کجا خسته و رنجور است در موبک منصوب نماید
 تا علت و باد در موقف و لایقند منبیهان خبر و آگاه از قوادح و حریم درگاه باین کار معتز
 و موکلند که هر گاه عارضه و رنجی سد فوراً خبر کنند سبحان الله پس چرا باین شد
 از دل من غافلند که خودی غفیه و با و طاعون است و عاجز کن از سطو و فدا طو

رقم حکومت ارومیه نواب ملک قاسم میرزا

حضرت مالک الملک چون جلت عظمت و عظمت قدرته چون خواهد لطفی
 جامع کند و قضی شایع و لات عدل بر عراض ملک حکام و احکام عدالت
 اقطار و ولایت جاری کنند و قسام نعم بر اصناف اعم و آرد از متقیات این
 حکمت موجب تکریم و استقرار در ساحات و صفحات آذربایجان شد و باین ترتیب
 حال که تشریف سعادت و جلالت ابریم بواب افت بر قطع مملکت کشود
 و هر ناحیتی را عاطفی فرموده و هر طایفه را راتبه داده از جمله والی رومی و قبایل
 افشارند که درین دولت خصوص در ایندت همیشه بمان جان و زور
 خدمت کرده و در مجاهد و معارک از شهباه و نظایر پیش پیش بوده اگر چه
 مراتب ریه و وقت و هر حال از قبل با مرتبی بسزا دیده درین سال فرخنده

که در کار ایشان نظری مجدد فرمودیم معلوم و مشاهد شد که اشرف اعالی صلی الله علیه و آله و سلم
 الهی همه چون مجرب شرف فیض یاران و چون مجرم مترصد فضل و غفران آمده
 جدید خواهند و عنایتی دید علی هد غرض شریف خلافت و فرج رفیع نبالت شایسته
 ازاده برادرینک اختر پاک کو هر ملک قاسم میرزا که بوجی از بحر فضائل او جی از
 اقبال جلوه از جمال مجد و شرف با عتبار ایشانست چون کو هر وصیت
 کلمه لایق و تصفیه لرحمة جیشمار و فرمان روالی رومی و توابع منصوب در امور
 و قبض بسط و منع و عطا محار و مازون فرمودیم تا این لطف جلیل در حق آن چه
 و ایل سبب قوام عیش و نظام پیش رفاه خلق و دوام عدل بوده هر ایل متدین
 و هر مختلف مخرج کرد و حوزه ملک روضه خلد برین کیر و مذاق تلخ مزاج شیرین
 چه بحد الله و منته فیض احسان و اتم است و بنای ایالت و ثابت برادر کار عظیم
 نیز باید چنانکه تکمیل این کرامت و تاسیس این یاست دیده ایم او نیز اقتضای امر
 در اقتضای دیده احقاق حقوق کند و اصلاح امور و اقامه سنن صالحه و رعایت
 اصحاب پیموات قدیم سعی جمیل و جهد بلیغ نماید و لایست معمور آید ان هذکره
 فمن شاء اتخذ الی ربه سبیلا یحکم کی و فضلا و علما و اکابر و اشرف عتبار ایشان را و جو

والله ملک قاسم مرید
 خواهر شریف خان افشار
 اردوی است

و روس معاشر اگر او برادر معظم الیه را مختار محام و صدق مرام خود داشته و سخی
 او را چون امر و نهی تابع و متقاد باشند یا ایتها الناس قد جانکم اتحق من کلمه منین
 لفته و من جنت فاما بیض علیها و اما انا علیکم بوکیل و اسلام خیر ختام
 سواد رقم حکومت اردو و مشکین نواب سیف الملک میرزا
 ایالت و فرمان روالی ممتی عظیم و خطیر است که بی فاضله خالق رعایت و قیام
 آن بواجبی تواند و ارباب حکم و فرمان خزان رعیت و وکلای است باشند
 که در موارد عدل و جور چندان باید خوض و غور نمایند که حق از باطل تفریق یافته عدل
 و قسط شایع شود و ظلم و جور زایل گردد و حضرت قدس چون جل اسمه دین غرور زمان
 و عهد و اوان کفالت کار خلق کجایت رای عدل شایسته جهان اعظام امر و ان
 احشیا و در زمان خلعت ملکه و سلطانه گذشته که سایه لطف و حرمت است
 مایه امن نعمت رای ملک آری پادشاهی نیز با اقتضای زاده الهی و لایست عجم
 و دولت و حرست ثغور مملکت از جمله شاهزادگان آزاده بما محول داشته و سخن
 منه کالقلب من الصدر و العین من الراس و الذراع من العضد و انیر شکر این مسمو
 لازم دیدیم که همانچه از جلال این تائید و کریم از خداوند رحیم و کریم نسبت بسایه خداوند

خدا نسبت بنواب از ما هم بدو بجهت بدین صورت بیکر فروع اصل خلافت که
بدور مجد و جلالت رسیده بهر قطری قلبی بحاکم و بهر ولایتی غایتی نمایم و
بهر شهری بهری دسیم علی بن ادراس این عید سعید ختم الله بالنصر والثناء کوه
درج جلال خبر برج اقبال امیرزاده مؤید معبود سیف الملوک میرزا که ازین
ترتیب ماطرزاد آب موحش و غر شرف اندوخته عهد شباب برای صواب
جمع کرده در ولایت اردلان مشکین و خلخال الی حدود کیلان و بطون موغان
فرمانروائی و قس در او حیار و ادیم و حبیبیه و لک و اصالحا و عالماکا و حاکم
قائم و کنایه واقعا اکنون باید فرزندی در حفظ حدود و ضبط نفوس و تولیت
و تربیت جمهور و رفع بدع متحده و وضع سن متحده ای افی و جهد کافی حزن
کفایت فضل و ایت ظاهر کرده آثار عدل سلوک از هر شهر بلوک شایع دارد
طریقه انیقه ما را تابع آید همیشه طالب باشد که خاطری را آسوده باشد و ملکی در حاکم
او غنوده آید و ازین غافل نماید تا خلق را با او حسابی و خدایا با او عقابی نباشد
کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیت حکام و جنس باط و فضلا و قضات و علماء و
بلاد و افراد و احاد منبوره و راتابع و مطیع و حکم او را تالی و ثانی حکم ما دانند و

رقم مواجب آقا عبدالرزاق پیکر شیرازی

آنکه رزاق علی الاطلاق سبغت نعمته و سبقت رحمته ذات اشرف را واسطه
رزق عباد و رابطه نظم بلاد کرده بشکرانه این نعمت بر ذمت همت لایستیم
که هر یک از زندگان دیرین و چاکران ارادت آمین در آستان آسمان بنیان
با انجام خدمت شتابد ضعاف خدمت در یاد من عمل صالحا فله جزا بحسنی
من امرا لیسر احوالچاه بنالت پناه و شهاست شباهه مقرب درگاه عبدالرزاق
که عمری در حضرت فلک رفعت قامت خدمت خم و لبان قلم سر قدم کرده و دیوان
اش به قدیم محاسن لایقه و ترقیم ارقام فایقه مشغولست و مکتوبات او در نظر ما
مقبول علاوه بر خدمت دفتر و قدویت پیرماریخی شمل بر اثر شاهنشاهی
و غزوات مانجاشته و خاطر مبارک از حسن رفتار و لطف کردار خود خوشنود
داشته در ازای این خدمت و عبادت و منزای آن قدمت و ایت شمه از محرم
خدیوانه و مکارم بیکرانه مبلغ فلان بر مواجب مستمری او افزودیم و السلام

رقم حکومت کریم خان کنگرلو

آنکه صانع کریم و حاکم حکیم با قضاای رحمت و اوسع و حکمت ساطعه ملک شهود را

بفیض وجود ما یرمین داده و دست افتد ارما را به بسط عدل احسان و محض جود
 عدوان کشاده مالک الملک توفی الملک منشا الی بیدک بخیر انک علی
 کل شیئی قدير بکرانه این نعم والا پیش نهادیم والا داشته ایم که بساط عدل
 انصاف و اطراف و کناف گسترده داریم هر ملکی را حاکم عادل و عاقل و ظلم
 کاف و کامل بر حکما یم نور احسان بر نوع انسان با هر بیت غایت بر ست
 بیرو لایت ظاهر سازیم سیریم آیشانی آفاق و فی انفسهم حی تبین لهم
 انه الحق عالیا به محبت و بخت همراه صداقت و ارادت آگاه عمده انخوان
 العظام کریم خان که در سفر و حضر و معرض خطب و خطر لثرم رکاب نصرت ابروه
 حسن خدمت و صدق نیت و کمال فراست و فروست و مرتب عدالت و
 عبودیت او مشهور و خاطر اثر فکشته در افتتاح سال فرخنده فال قوی ثل
 خیریت تحویل حکومت تو مان نخوان و ناحیه ولی الکثر الی کنکر لور ابعبده کفالت
 و کفایت او موکول فرمودیم که بدقت تمام نظم محام و آبادی و ولایت متغیر
 شده با رعیت بعد از انصاف فشار نماید و از جور و اعتساف برکنار باشد و خود
 انملک از طرق و طرق مصون و مأمون و اعلی رعیت را بفیض عافیت و صواب

مکرستمال و ممنون سازد و بلده و نواحی را پیشتر از شیر تجلیه آبادی در آور و مقرر کن
 اعمال خسته اعمال کدخدیان بلده و نواحی نخوان و ریش سفیدان السلام
 رقم باشی کرمی و یقول میرزا جعفر خان مهتد سربا
 انکه مهتد س نظام قدر و محاسب محام بشیر که طاق نه رواق کردون بی قائم و
 ستون فرشته و تدبیر مصالح املاک تدویر و ایراد لک مقرر داشته ذات شهر
 ما را واسطه نظم دین و دولت و رابطه جمع شرع و شوکت کرد و ضبط نفور اسلام
 و حیر کور نام را بعد از تمام مایه برده بر دست همت با حکم شرح مطاع و فرمان
 واجب الاتباع مهتد نظامی راق و تجدید قراری لایق که موجب رضای
 خالق و عصام خلایق شود لازم آمد مقلدان شریعت غرا و مقلدان بیف غرا
 در اجتهاد و آب جهاد سببه بر مقابله و مقاتله اعدای دین متعکس شوکت اسلام
 از خدمت خصام مصون و حوزه ملک بدخلت شرک مصون آید فعلی بایر که موز
 قتال و رسوم جدال بقانون نظام متین و امین دین بسین بهتر و برتر داند و دارد
 و شرط جهاد و دفاع و ضبط بلاد و بقاع را بطرح و طرز رسیدن سزاویجا آید و آرد
 قرون از حد و حساب منظر و نظر عافیت انصاب آید عالیا به فطانت و فرشتا

سؤال السادات العظام ميرزا جعفر قندس که در بدایت جوانی خب الاشابه تحصیل
 هندسی و ریاضی و تحمیل آداب نظام بملکت بکلیس با مورشیدن بدتی که حصول علم و
 حایر نبضو با هر التورما فایز گشت و در اور علم و عمل بوجه تمام و اکمل از مودیم فی ای
 در حساب هندسه که بقانون ریاضی تعیین قلعه و منکر و ترتیب لشکر و معرکه کامل
 ما هر بود و زمین و قنات و فکر تقاض و در حل اشکال ریاضی بر بفرغات اقلیدس
 و مشرعات بطلمیوس غالب قاهر در رای این جن تعلم بر بکلمان تقدم یافته مهندس
 سرکار شرف باشی و خدمات شایسته از او ناشی گشته مقرر داشتیم از این جن تعلم
 مستوجب فزاید احسان و کرم آید متوجبات قریه فلان از در بندگی نه فلان بموجب
 تفصیل بتول ابدی و سیورغال سرمدی عنایت فرمودیم و السلام
قایم مقام مرحوم جناب آقا سید محمد محمد لودیه
 قطرات اقیته انکبت کالمزن من العیون و قشرات ادعیه نبغت من القلب
 تهدی الی حضرة مولی الاعظم العلالة الافخم صدر المجتهدین فخر المجتهدین زینت
 الفضایل الفضل البازل سید السند عالم معالم الاسلام عارف قواعد الام
 محقق شرایع الدین لمعه لوامع الیقین تذکرة الفضلاء ذخیره العلماء ساکت

شبه خفیه الصق
 انا سید علی طالب

سید محمد

ساکت الایمان مدرك مدارك القرآن علم الهدی عروة الملة والدین نصیر
 الاسلام و المسلمین صانه الله سبحانه عن مصائب الزمان و نواب السحمان و بعد
 فقد اوتی وفاه شهید بکلیل صرحا لا یلجم قنوره و امات موت الفجاءة
 قلبا لا یرجی نوره یا لها من مصیبة خست بالانفس و عمت فی الافاق ثلث
 من الدموع اقذاح الاحقاد لقد نهدم من ارکان الدین رکن لا یمکن قیاسه
 و نلم فی الاسلام ثلثه لا یتد ثلثه اندرست مدارس الاحکام و عطلت معالم الحلال
 و احرام کتب علیه التما بدموع ساجده و تفتت الارض بقوس احمه ناحت علیه الغدا
 و انکلت برزخه الفضائل قد کان علماین العلماء و ابا جاعلی راس الفضلاء سراجا و نا
 یستغنی باشرافه الاقارب الا باعد و شجرة مורה یستظل بانها الصادق و ا
 و کان محتایق اخبار المنتبیه و الائمة خیر اولد قایق اسرار لوحی و التمثل شرکاء
 نشر من طیب الافادة ما کان ریا و امر بالتبر و المعروف دام حیا و نبی النفس عن الهو
 فان البجته هی الماوی عرضت علی المهموم هموم لا تقبل منه عدلا و صرفا و تخرج بقصد
 کاتنا من النحر صیر فاکم لیلته بضحج الام و اخرا ن و سباح ابکرت فنجح هموم
 و اشجان و کم شفت حبیب التجل و لا صطبار و نرخت قمیض الکنیه و الو قار و لا و

تحریرت
 ایتان

ان نشتمك بعروة الصبر والاستسلام سيما السيد الاجل ادام الله سلامه ونشه
 في الاقطار افاضته اوفى بالانقياد لقضاء الله وما قدره والاستسلام برضا
 وما امره لما فيه من العلم والحكم والعقل والفضل والمعرفة بجاري الاقدار واحكام
 الليل والنهار ولو كانت الدنيا دوما لا لها كان رسول الله فيها مخلدا
 على سماء انباء الكرام الا فضل وسلايل الاختيار الا ماثل للسموات منهم كاشمسين
 الكواكب شمسة القلادة بين الدرر الثواب نجوم سما كلفا غاب كوكب بدا
 تاوي اليه كواكبه وسلام على سيد الانام وآله البررة الكرام

مراسله قائم مقام مرحوم بمجد على باشا وقت قس خا
 حيدر علي خان ن بكمه که از جانب قائم مقام بزرگداشت

سلام هب من رياض القلب تاه على نسيم الخلد وهر من خيال الانس وفان
 شمل القدس على حضرة الجاه والقدر وكعبة الغزو والفخر ومحبة الفضل والمجد وحب
 الشوق والوجد ومختلف الامواء ومجتمع الآراء وشجع الآمال ومرجع الاقبا
 لازال محط للرجال محاطا بالجلال وبعد فالارواح جنود مجتدة ما شاكرتها
 احشلف وما تعارف انشلف يا قوم اذني لبعض المحبي عارضة والاذن تفتق

ناه العبد بنيت شيا
 اذا تكبره

قبل العين احيانا كاني انشلفت مع الامير الاجل في عالم العلم الازل وبعيت جبا
 يدوم الى الابد ولا يفوته طول الابد بل يزيد بحب فلا الملك عنان القلب كائنا
 حشحو احصا قواده واتم خشف بذى شت وطباق يطير نحو جناب الامير شوقا
 ووجدا ولا يلبالي غورا ونجدا يا ليشي كنت معه واقدرا ان تبعه فانا الاكابر
 ونهب الزمان بعينه وترك بعضه في ارضه وقلبي في مصر لغير وجهي في ارض بيز
 ومن عجب الزمان حياه شخص ترحل بعضه لبعضنا ق ولقد تابعني في عامي هذا غوم
 الحج وقصد البيت وكنت عليل النفس لعل وليت راجيا ان يساعديني في الجذب
 البيت العتيق وصل تخلص الشوق فلم تسعدني الفرضه وما زلت اريضة وصدني الله
 عن مقصد الاصل ونعت من نعمة الوصول فصار الركاب رجل الصحاب بوقت فرداني
 نائيا عن بيبي عن نيل المراد باكياء من حرقه القواد فاختار المرسلات بدلا عن الموصل
 واخذت اليراع لكشف الشاع عن وجه الحال وشرح بنده مما يحويه ابال فاني
 كيت سورة الغرام ويدنو شغلة الضرام لاني لان من فواح الامر وسواح البحر
 في حاله لا تحفها المقالة ولا تدرج في الرسالة واين الاقلام من شرح آلام تحرق
 نار الغضا يضيئ عن غضا الفضا وتخذ منها الارض والسماء لا تسعها الطروس وان تجدا

٢ على كعب
 الطباق شجره

الدروس لن نخذها الايام ولا يبلغنا فان تنتم الوقوف على بعض من حال الكليل
فاسئلوا عن خليفه الجليل وسميري بخير واني لم يكن حيدر عليان انه عليم بذات
الصدور ورومين بحفظ سري وكنز اخيرة قديما من صحبي وقرت مكانه عندي حتى
اتخذته ولدا وحبته قلبا وكرهه بعدا وصل الى جنابكم واناخ لمطلي بياكم نوب
في كل الامور عني وطر اليكم بعيني وياكم لباني ويخبركم عن جناني ولما كان
الابداء والاتحاف عادة بين النحلات الالاف بيت بنادي الامير الكبير كما بين صو
قميز وان كانت في غاية الحقارة ولم تجز لغير الامارة لكننا ارسلت من بيت ولا
نسب الى الابعاء ولا ضمير انظر الامير بعين القبول عليه قسدا بالرسول صلوات
عليهم جميعين الى يوم الدين نسل الله ان يؤيدكم بخوده ويديم وجودكم منته وجوده آمين
آمين وسلام خير حتام ثبت الله قدمي يوم القيام

از جانب وليعهد ميرور محمد علي پاشاي مصر نوشته

خطاب يطلع من مطالع القدر ويشرق عن مشارق الصدف فيسط انوار الاشواق
ويشرق قطار الافاق الى من طلع نجمه فتنش الانوار وغز في مصره فقصدا لامصار
فاضحى نراشارقا وخيرا فاقا حتى نشر الاعلام ونصر الاسلام ونزل سيف الشهامة

فاضحى ارض الشهامة وقمع طغاة البجذ ورفع عماد المجد وضمن سلامة الحاج وامن
مسالك البفاج امير البحر من جاز الفجر من سابق ولاته لعصر وسابق كحاه لنظر
عراص مصر محمد علي پاشا وفقه الله بما يشاء ان قد بلغ ليسنا من جيل ذكر كرجل امير
ماتر الطباع به وتلك الاسماع عنه وعرفا مكانك في انصار الدين واعانة المسلمين و
رفع البديع البدعية واعلاء الشريعة الشريفة فهاج لقلب ثوق لا يكون له فوق لكشف
عما تكتم في القواد بما يكتب لميلاد فارسلنا اليك سولا امينا وصاحبنا كذا بائينا
ثم انه له ان قضى عليه وصدع بما امر به وانتهى اليه قضى بنجته ولا تقي ربه ووقع صحابه عند
الاياب في فريق من طغاة الاعراب وعافهم العواقب واصابتهم الطوارق حتى لم
يصل النيا اسباب منك لزوم تجديد المكاتب اليك فاجتنبنا من خالص الانس
وصالحى الكبر اعالى الخدام وقادة الكرام عمدة النجباء اعظام حيدر عليان وجدنا
وسدنا خطاب لنعلم نبذة من صفاء الوداد لك ونجد عهدك بحب معك وكفى ميل
القلب اليك كمال الاعتماد عليك فاندوقف بسرا لبالا الرسول بخبرك
عن حقيقة الحال لما كان رسولنا المثار اليه ممن يوثق به ويعتمد عليه لقينا الامور لا حول
اوسنيها بما يقتضيه الحال نسل الله ان يجمعنا واياك في مادة المشاهدة كما جمعنا

توفیق المجاهدات و مستعین منه فی کل الاحوال من المبدأ و الیه المآل سلام
 نامه و عهد میر و سلطان روم مصحوب قاسم خان
 سرتنگ که حامل عهد نامه مبارکه بود
 الحمد لله الذی ید الحق و شیة الدین و الفین قلوب المسلمین و لو انفق ما فی
 الارض جمیعاً و جمعت بحج و الانس لو کان بعضهم لبعض ظهیر لم تالف قلوبهم و لم
 یموتوا و لکن الله الفین قلوبهم و سهل صعب خطوبهم انه عزیز حکیم و عبادہ رو
 رحیم پاکا ملکات جنانا آنست و جمله دلهما بفرمان تو سپردشایان کردن فرار
 بدرگاه تو بر زمین نیاز پادشاهی ترا سرست که شهنشایانست بنده اند و خداوند است
 پرستیده صلح و جنگ شخیران و نام و تنگتاجداران و قرض و ببط ممالک و امن
 و خوف ممالک جمله در دست قدرتت و سبق و ثبوت تو ملک الحمد علی
 ما اولیت من نعمت و سبغت من کریم و نشرت من رزقک و بشرت من جنتک
 و اخلصه علی نیک و لیک و اصحابه و عقیابه و اسلام اما بعد بر پیشگاه اعیان
 اعلی جناب عرش تاب قدس نصابت و شوکت اشباب ملک خدا
 عدل فرای حکمرانی ظلم زای شهریار کشورستان شایسته شاهنشاهان آفتاب

ملک دولت آسمان باس و صولت مغرالدوله و الدین محسن الاسلام و المسلمین
 البیرین و خاقان البحرین خداوند بخت و تخت و افسر عظم اکرم افخم تاجور سلطان
 محمود خان لازالت عماد دولته عالیہ و اعلام شوکتہ سامیه معروض و مرفوع میدارد
 که دیرگاه ہی بود که این مخلص خالص القواد را دیده سپید و آمل مفاد و ضات انحضرت
 کردون محل روشنائی نیافته و آفتاب الطاف عظم تاجدار بر ساحت احوال
 محالست شعار شامه راه آمد و شد عراض و مفاد و ضات بجلی مسدود بود و اینج
 طریق بنجاح و سبیل تفتیحی شهود میشد زین رکب در خاطر ارادت ذخایر زاید لوصف
 و غنچه دل عقیدت منزل بسیج باد صبا و نسیم سحر شگفته نمی گشت در این اوقات از این
 اتفاقات امر مسلم و استیام دو دولت با بد فرجام سمت حصول و انجام یافت
 و آنچه کمون و کمون ضمیر صداقت همی بود و ز پرده غیب جلوه ظهور نمود و عالیجاه
 جلادت و ارادت آگاه بهالت و بنالت همراه صداقت و صراحت پناه مقرب
 المحضرت العلیه قاسم خان سرتنگ پیادگان نظام از درگاه شرف استی سحرگاه
 اعلی روانه میشد این مطلب احسن و سلیط و قرب و سایل دیده تخریر این ذریعه ارادت
 و ذریعه مبادرت و رزید و ضمناً بعضی اعیان سلطنت تاب میرساند که مجاهدین خا

الفواد و پارس حدود دولت قوی بسیار و مساعی جمیل که در اتفاق و اتحاد
این دو حضرت شوکت نهاد نموده است به خارج بعضی عاکفان اعتبار جلال
رسیده و معلوم فرموده اند که این مخلص در خدمات حضرتین بی تفاوت و لا تشک
و استقام دارد و ما این عظم و پدر در راه و رسم فرمان برمی و طاعت فرق و تفاوت
نمیگذارد و خود را درین سرحد که متوقف و ممکن است کماشته حکم هر دو دولت براند
و برداشته لطف دو حضرت میخواند و در بین سال حخته فال سعی ملائمتی در امر
دولتین و رفع مملکتین نمود و بستی که در کفکوار این طرف آدمی که بالابتدا از این دو
بارزیه الروم فرستاد یقین است که تا حال معروض افغان در کاه با قال شده است
و صدق نیت و خلوص عقیدت و صفای قلب و صلاح جوی اولیای این دولت
از همین سبب و سبایل که بارزیه الروم رفته و آمده و سبقتها و محبتها و بی مضایقه کیها
که از این طرف بعمل آمده چنان نیت که برای ممالک آری همایون ظاهر نشده باشد
و ضیاع واقعه مدینه از ره الروم هم لاشک تا حال بر ضمیر میراثبات شیر علی پوشیده
و پنهان نخواهد بود جام جهان ناست ضمیر دوست اظهار عرض حال در اینجا
چه حاجت است چشم داشت دولت ایران این بود که در ضمن این مصاحبه بسیار که

۲ فساد

نوع اتحادی این شهریاران با جدار و دولتهای دایم القرار و نظر دوست و دشمن
و دور و نزدیک جلوه کند که مایه مزید پیروان و اولیا و اعدای دولتین و کمال اطمینان
و استظهار سرحد نشینان مملکتین باشد و حال از فرایکه بنظر مبارک آن عظم تا جو
خواهد رسید درین قرائنه جدیده مطلقا فصلی در این باب مرقوم نشده رجال تنو
خصال آن دولت پنهان و علم الله تعالی چه مصلحت دیده اند که درین امر هم که مایه خیر
و صلاح کل اسلام است بالمره ساکت شده سهل است که در بعضی از شروط و مواد از ذکر
اسم این دولت و ملاحظه شان این شوکت و گذارش امر این مملکت بکلی غفلت نموده
بالمثل خویش یا بر خری ازین دولت پذیرفته باشند بلفظی یا سزا و طریقی پسند آورده
که ناپذیرش آن هزار باره برین طور ذکر و بیان تفضیل و رجحان داشت و باجماع
که مضمون قرائنه از ره الروم در پایه تخت بلند و ذروه اعتبار و جبهه سلطنت
قاهره ایران بعرض رسید و از اوضاع امور و محاورات و مشاورات و تناسلات
واقعات آنجا استحضار ملوکانه حاصل شد ازین رهگذر که هر دو دولت اسلام
در حقیقت یکی است و تفاوتی در میان نیت و احترام آنحضرت اسعد محمد علی
در هر حال ملحوظ و منظور است مضامین ممدور و مفصل مصحوب مقرب آنحضرت تمام

انقاد و شد و در حصول کلیه وصول ممتد به پیش کفایتی نظر نمودند و تجدید
نکردند و چون اول انعقاد عهد صلح و بدایت فستاح راه دوستی بود و تحمل و سکو
در امثال این امور را اولی دیدند و لیکن این خالص الوداد صافی ضمیر خود را پند
فرق و توفیر نیکو اه و ارادت کیش هر دو دولت میدادند باذن دولت ابدست
در عالم صدق و ارادت عرضه میداد که علیحضرت شایسته حجاب ایزد از آنحضرت
اعلی و شوکت انسی چشم مهر و برادری است و این دولت بدو امان از آن دولت
جاویدشان توقع موافقت و یگانگی این مخالفت کسرت هم القات هم عظمی
تا جور را سرمانه بود صلاح دنیا و آخرت خود و شمارد و بر خدا ظاهرست که هیچ وجه
من الوجوده زانطرف مطلبی طمع و غرضی نیست مگر همینکه اولیای اندولت در عالم
دوستی و موافقت فرقی بین دولتین نگذارند و با خود دانند و از خود شمارند و جز
غافل حرف کلمه میان آمده ازین رهگذر بوده که در این باب خلاف توقعی ظاهر
بالمثل در ماده اولیه قرار نامه قیودی که در باب کردستان و سمت بغداد کرده
و در ماده ثالثه قراری که در باب سیکی و حیدرآباد داده اند اگر قلب پاک صاف و عرق
عدک انصاف هم اکر م تاجدار حکم باشد حسب الواقع معلوم و مفهوم خواهد شد

سیک و حیدرآباد
و شیراز و کربلا
در سرحد است از باب
و عذر و عذر

که عراض این خلاصه پند جابلی جمعه بوده بحد شریاران تاجدار و برادرند و برابر
دولت های دایم القدر ایک جمعه و یگانه و ممالک طایفین اسلامند و در ذمه اسلام باد
این امور ملاحظه این فرق و تفاوتهای از چه راه است اگر واقعا هر که از دولتی و کرد
شود و بدولت دیگر متوسل شود و دوستی آن با کراه و اجبار پیرضا و حشیا راجوب
شان و کسر شوکت تاجدار است بایست در همین باب ملاحظه شان هر دو دولت
بالمساوات و بالمصافات نمایند و اگر تضارب انیکونه فراری و متحرک و متوسل با
بی نظمی ممالک و نامنی مساوات و احتلال سرحدات و بی اقتدار و سرحد داران
خواهد شد باز بایست مصلحت جانین و رفع مناسبت ملکیت را یکسان در نظر گرفته باشند
اولیای دولتی قاهره ایران برای تسهیل عمل و تسهیل زحمات آن در بار کردن
محل مضایقتی از انیکه انیکونه اشخاص را با جبار بکنند و بدیندیاری اجبار نکنند یا هر گز
یا هر که آنجا است مبادله و معادله نمایند یا بقانون ستمه ایام و اعوام ماضی را
شوند نازند و هر شق از این حقوق که مرضی و مقبول خاطر سعادت مشمول هم اکر هم
تاجدار است بهما را عین صلاح و فلاح میداند و بالطف کریمانه و انصاف ملوکانه
آنحضرت واقعی و مستظهر باشند و دیگر تاج و تخت همایون و فروخت افزون آنحضرت

سپردت قسم است که منظور از این عرضها و شروح و تفصیل دادوستد خدای عز و جل
ورفت و آمد چند نفر کردی است و این نکته برای آفتاب ضعیف و روشن خواهد بود که
امثال این امور را چندان قابلیت نیست باشد که از دولتی قویم بدولتی قدیم ظاهر شود
بلکه مقصود بالذات علت غائی درین تخیاری و خجستهاری این خالص الفوائد است
همین است که خواه درین باب خواه در سایر مواد فوق و توفیری باین دو تفسیر
بنای خوب این دولت مؤید مشیة بکذا اندک باین واسطه امری که موهم بود
و کدورت باشد واقع شود دیگر امر و حشیا را غم اگر م تا جدر است همواره بصورت
مفاوضات مشقانه و رجوع مقامات اتفاقه خاطر اخلاص مفسود و خورند و سوزند
مانه خاقان مغفور سلطان روم صاحب قاسم خان مبارک
شکر و سپاس منت خدای که باریک باریک است بر روی اهل اسلام شود و نظر را
بر تابعین سید نام انداخت و ملک اسلام را از وصیت القلاب مصون ساخت کار
ملک وین بکام شد تیغ حرب و کین در نیام رفت دلهای مردم دیده رام کردید ز کار
اشقه آرام پذیرفت در می مراد است از دولت باز و مرغان مرسلات
در پر وازند فاسد علی عظیم نعمه و عظیم رحمة و صلوة علی نبیه و رسوله الوجیه

الذی عرف الحق والدين واجمع كلمة المسلمين وعلى آله وصحبه المومنين باعجاب اسلام
اما بعد برای صهر سیاهی خسرو ملک فرای کفر ز دای شایسته اسلام پیش
الغازی فی سبیل الله شعیار عادل ل فرخ رخ تا جدر و اکف کف مؤید مهر
سپهر فضل که شکوه بذل بذر قدر و بها اوج موج سخا سما سماح وجود سنای سینا
وجود دانا می خسرو شروای فخر و فر برادر معظم مظفر سلطان البرین و البحرین خام
اکرمین الشیخین سلطان محمود خان که تا جهان است با اخر سعد قرین و با شایسته
کام هم نشین باد مکشوف میشود میدارد که چون تربیت عالم گوین تالیف و تخریج
طبایع مختلفه المراج منوط و مربوط است و نظام جهان خبر تالیف و ارتباطها
ممکن و مقدور نیست و سه کرد عین مهر و الفت از غوایل خلاف و کلفت مصون و نامور
نمیوان زیست حکمت جناب کرد کار شکست ملوک و زکار رانیه ربط و ایلاف خلق و رفع
اختلاف امر کرد و معاشرناس که و دایع خاص او بودند بدست قدرت و حکم
و قسط رفت و معربانی ایشان سپرد و در عهد و عصر که باقتضای اختلاف طبایع
خلافی من الودایع ظاهر و واقع شد بحسن تدبیر و سلوک و سلاطین و ملوک دفع
و رفع فرمود اما درین عهد میمون معبود که چاکران اعجاب این دو دولت و حفظ

اطراف این دو مملکت را درین محال مهر و خوشی بجا بخت و ناخوشی فراهم
آید و بچند آثار آئین و طواریا خوب و بعضی از ثغور و سوار بطور رسید بازل
جناب باری یاری کرد و باطن پاک خواجه نام یاری و مددکاری نمود تا
مدیر اولیای دوتین رفع نزاع و خلاف بین اخیرین بعمل آمد و سلم و اسلام
و امن و امان دیگر باره موافق و معائن شد و نوا بر خاک کین که در محاکات
مضطرب و متعبد و منطقی و منفرد گردید و کلمات با لفت و کاوشها بارش مبتدئ
اسم مخالف از میان رفت رسم مخالف در میان آمد و خجسته تفاق رخت سست
صلح و وفاق تشریف قدوم داد ای رسوم تهیت از دو جانب لازم شد
و تجدید عهد و اسلحت برد و حضرت واجب آمدند ازین عهد خجسته و زمان خجسته
که طرح عشرت گفت و پنج غمها برکنده بود دعا لپا و فیجایگاه جلادت و ارادت
بالت و نبالت همراه صداقت و صراحت شباهت مقرب حضرت لعلیه غم
سرپنیا ده نظام که تربیت یافته این دولت ابد دوام و تجربت کرده خدا
بلند مقام است از طرف دوستانه این دولت بجانب ملوکانه آنحضرت رسا
و بزرگ ملک و بطاعت این نامه محبت خواجه تجدید عهد و مراد است قدیم و نواید

رسوم معاشرت قوی نموده و ضمناً کاشته خاتم موقت علامه میارزد که اگر چه این خجسته
تفاقی ظاهر در میان سرحداران بهر سبب بجا نماند و فاقی باطن دوستداران بود
که با وصف آن ایام خلاف مجال امتدادی نمیشد و شغل مصافح را مکان اشتداد
نمیبود و بمنزله شغل خار بود که به شدی سرگشتی و برودی خاموشی پذیرد و کفایت
شاید که معقد محبت مجبور بر این نیست که این خود از جانب قدس غرت بی بر این
نخست حکمت بود که مستطالان این دو دولت پسران که سالیان دراز در محدث بوده
و در ظل فضل آسوده اند نیامان غفلتی که لازم زمان راحت و دوام فراغت است
طاری نمیگشته نوع آگاهی و فرط اثباتی حاصل شود که قدر امن و رفاه دانند و شکر
و حمد آکنند و جنس التیام و دوتین اسلام را بقدر جان خریداریند و من بغمت
موالات را قلب مبالا از کف ندیند علم الله تعالی که این دوست صادق
بملاحظه همین دقایق و نکات سنا و جناب از آنچه رفته و گذشته است با کمال
تسلیم و رضا در گذشته خدا را هر چه بوده و شده عین خیر و صلاح کل میسرند
و خاطر خود را کیف ما کان بواقعات ایام ماضی خورسند و راضی میسرند و حاضر
و بالفعل بقدر متقان ذره و مقدار خرد و قطره از آن دولت پدیدار کرد و شکوه

در دل ندارد سهل است که قبل ازین هم مهر و برادری آن دوست علی که گنجایش خبر
دیگر در دل مهر منزل محبت پرور نگه داشته بود و آن کماکان مهر همان برادر را
از قلب مودت جلب بر نداشته محبت و خوت آنجناب علی با تمام مال و ملک و
دنیا برابر بشمارد و این واقعات خبر نه را در جلب آن کوهر غریب باری واقع و خیر
دید و پیچیده در نظر اعدای او آمد محبت پشتر محکم شود چون بگنبد پیمان شکوفه او
افشاند نهال آنکه تکرید امیدوار است که پیمان پریشانی خبری که چند روزی در حد
مملکتین حادث شد عاقبت باعث جمعیت کامل و ائتیت کلی شود و بدین واسطه
نوع تائیدی در امور دایره بین بجانبین بعمل آید که روز بروز مراتب اتحاد و اقتدار دولت
پایدارت نماید چنانکه در باب عهد و سابقه و شروط سالانه دولتین که بر و رایام و کرو
شهر و عوام فی الجمله اختلاف یافته بود و این ایام خجسته که عهد مصاحت بتازگی
و مبارکی بسته شد تجدید نظری رفت و بهای تمام اولیای دولتین مزید نظام و
استحکام یافته و ثقیه مضای فصول مفصل و مهم و مصحوب علیجاه جلالت است
مقرب حضرت قاسم خان رسال آنحضرت معمود نموده خبری خواہشی که در عالم
مهر و محبت و برادری بود اظهار آنرا بفرزند اسعد شد بهمان نهان و خد دولت و

و یعهد دولت بدست پسر والایب سلطنت القاهرة الباہرہ عباس میرزا آید الله
بعونه و وقفہ بفضل و منہ محول مغفوض داشت چون فرزند مغزی الیہ در حقیقت فرزند
هر دو دولت پیوند مهر و حضرت و حافظ ثغور هر دو مملکت است و در عهد
و سن شباب حال متجاوز از پست سال است که اوقات عمر و جوانی را بجا
عشرت و کامرانی با کمال رنج و تعب صرف ثغور اسلام کرده و بکرات و مرآت در
معارک مجاہدت تقدیر از وقایع دین پاک سید نام نموده در همین اوقات مساعی
جمیلہ و مجاہد مشکوره در نفاق و مصاحبه و تسین و التیام مالی جانبین مبذول داشته
و هرگز در تقدیم محام حضرتین تفاوت و توفیر نگذاشته دور نیست که در دولت
اسلام شایسته اعشاء و احترام باشد و مهمی که از روی صدق و خلوص و عقیدت بعر
و حضرت ابدان و نفس رساند و بفرامضای نعم و پدر و شرف قبول و دور تا جو تفرود
کرد و دیگر آن برادر مهر پرور مختار است و از این محبت سیر همین قدر اظهار کافعی است
و زیاده حاجت تکرار نیست پیوسته حقایق کما صور حالات و مهمات باشند
کاغذ نیست که بفاضل خان کبر و سی نوشتند
الایم با بنجد می تحت من بنجد لعل مرک و جد اعلی و جد

باد آمد و بوی غیر آورد بادم سگوفه بر سر آورد کتاب مستطاب که مجموع فضایل
 و آداب بود مصحوب پسر مهمل یک کروتی رسید هر چه خواش کرد پاداش
 نعمت پذیرفتم و قدوش بر خلاف سایر آن قوم کرامی داشتم خورسندی و
 مکتوب شما و خوشوقتی از سلامتی مزاج کثیر الابطحاج و خوشنودی از رجوع
 مطالب محام همه بکطرف بود و این یکی بکطرف که مسطورات بدیدم امر غرض
 داشته بودید باین لیل که کلا از نوشتن کاغذ بخل غیر داشتید هر چند میرزا
 نقی فرامانی باشد یا میرزا تقی آذربایجانی یا کر بلانی محمد تقی ابن کر بلانی محمد
 قربان که بالفعل در سقوط و پیرورج از جمله کرسی نشینان است کوی سبقت از من
 استقام میر باید پای حقوق برقی لام ابتدا میکند از فرقین رشیدین
 خود بشمار در سخن در اوج فلک الافلاک دارد من که کاهی بخل خود در جوی
 تحریرات شما کس تا نمیکنم از آن است که خارج بکشن نفرستم و چراغ در افشا
 نیارم و الا بحد هر وقت آدمی بجانب شما روانه شود شوق و ولع چنان است
 که هر مونی در بدن من بنانی شود و هر یک بر دیگری پیشی می جویند فی کل حال
 هوا که فین دست بنابر اگر خاستی است همین است که چیزی از شما بشمارند ختم

اگر حاصلی دارند همان است که سطرهای شما بنده پند یا بخوانند ورنه پند چه بود
 پسنائی را اگر بدانی که هر بار کاغذی از شما میرسد تا چه حد برای من شادی فرا
 و غم گاه است با آن طور مصهربانی و عکساری داری ایم خواهی نوشت و منظر خوا
 نخواهی شد من اگر هیچ نویسم حق دارم همه رشتها مخدیره و ستوره میشود با کار فکار
 شما را چه افتاده که شادی و خود نمائی نخندم خم کشته که کمان برویش شکسته
 خدنگ شمر کاش زان سبزه فغان که خواب که بگریه در سایه بنیل کلتاش پستان
 با قضای زمان حال نوشتم از مقوله المقال بحال المقال است انوشی
 خیال شما چنانم فرستاد که گویا حالا با بنیم ستایم و بی واسطه نامه و رسول سخن
 در پیوسته بیچات بیچات آن سخن که میان من و آن غالیه لف زبان بود
 اکنون بر رسول است و پیام عجب الله هر کس عجب که مثل شمائی امروز هر گاه کاغذ
 بنویسد همه شکایت و ضاع زمان باشد و زمام کارش در دست امثال بنده
 و میرزا سعید فاش از پیشه دنیای دریائی است که لای و خاشاک او در موج
 اوج میدهد و در مجاز او دائما در حنیض قمر میرد و حرفت ادبش امر و نری است ^{العجب}
 و اگر چنین بود بایست شما چنانکه در فضل و کمال حیدر در جاده و مال نیز افتد

دیر باشد مثل حال که مانند سر و آوده و تنی سست و جمع زخارف بقدر
 مقدور نیک کرد و اگر در بنده بالمثل وجه معاش و راه اشغالی مطنون باشد از آن
 که من نیست چنان اهل خود من ندانم اما امیدوارم که اگر خزان پر ویز و دفاين قارون
 و حاصلات املاک ربع سکون از من باشد و پای یک مونس جان و یار همزمان
 توانم نمود صحبت یوسف از در هم معدود چه فایده که دور زمان حضرت یعقوب
 و در حسرت این صحبت چنان میدارد که بهیئت عینا من الحزن و یوسف صدق
 در جس غریزی بی تمیز چنان نمیکند که لبث فی السجن یعنی بنین راست نشسته
 من شمار از طهران آوردم تا برای راحت دل شادی جان نه برای طواف در
 محشران و عواف کوچه کبابان سخن و سخن فاضلان خزان نیست که مجاور
 و معاشر چا صلان باشد المرعد و لما جعل لتخیر بالله تعالی من قرب الاعاد
 و بعد الا یا دی لعل و کوهر و آخور کا و و خرچه قدر دارد کرک سکه کند جیفه مرد
 مرغوب است نه بوی کلبه عطار اما تغلط الایام فی بان اری بغضایانی
 حبیباً یقرب ای پوفارانه وید عهد روزگار آخر غلبه کی و فاکن عجبتر از
 نیز از صحبت طوطی بجان بود و لا حول کنان می گفت سزاوار من استی که باز

در رب مختارون
 و کوچه کبابان
 از محلات همدان

المراد

بر سر دیوار باغی همیشه خزان پارسا را بس امید زندان که بود هم طویل زند
 قدر فراتر است نیست می میداند نیراب یعنی در مذاق قطبان خون بود نل انبار
 یغذیم و لکن لا یعرون اسب و استبر برای شاد و عزم عیادت اجاب قحط است
 و دیگر از اجاب این مواکب پیا شد و حال آنکه ابلق خرج کرد و ز قابل کوکب
 نمیتوان گفت و لا از قول ثانی حجازی می کشم که رای رکوب ای برخاک نهم
 زین نه پیچیده و خوشید بر شتب و هم باش خسته شدم از بس پیوده بخاری کردم
 و هیچ از جواب مکتوب شما نوشتم باز بمیرزا علی نقی رجوع شد ناچار و

هو الله تعالی شاه الغیر

در باب فارس که امر و مقرر شده بود و همه مرقومات شمار بنظر و بعد روحی
 رساندم فرمودند ما از خود بسوس و هوای نذارم از خاک پست تریم از صورت
 زور و قوت ما همان نظر توجه و التفات حضرت شاه شاه است پروبال ما همان
 فرمایشات و دستورالعملهای ظل الله محال است که ناقضای رای بایون را
 نقضیم اگر صد هزار تنک بلابر سر ما بریزد یک کلنج بپاوش میذارم باکستیم
 چه کاره ایم و ستمان کو کلون خان کجا بود کالتین پندی الغفال در زیر حکم

شاه مختار
 چون شدت کند زنده
 حجاز کفنه

۲

و فرمان خدیو پهلیم بهار و تابستان و زمستان یکی است پیش از عید
بعد از عید بنیدیم هر وقت و هر طور بفرمایند که برویا بفرستیم و سریع و هرگاه
نفرمایند تسلیمیم طبع بندگانه را بر سر خود حکم نیت نوکری عینی چه از خوینک و
داشتن و بخود و شرفمند چه بچهره شینک است و هر چه نمی شد بد غیر این چیز

بخدمت قاهره میسر و استقام

نصرت شوم رقی که از مواقع سفر و وقایع ظفر موکب منصوب شرف صدور یافته
بود زیارت شدیم بکدام عبارت عرض کنم که شکر آن چه بود شادمانه چه بسم الله
که رایت نصرت بهمت که غنیمت کندیم غنیمت در غنیمت هم ظفر اندر ظفر خوا
بود آخر فخر خنده تونی شاهرا چون بفریدون علم کاویان بسی شده منده ام
در دربار پادشاهی رویا می لازم و ملزوم شده ام هر که محروم شد از خیر شاه
روزگارش چنین کند محروم همیشه درین اندیشه بوده ام که خدایان اسباب آید
که در کتاب قبله عالم اول کسی که خود بر سپاه دشمن زد و کشتن دید ما باشیم حاشا
که ز موشن بنیدیم پروانه شمع انجمن با شوم

رقعه ایست که قائم مقام نواب سیف الملوک میرزا

در بروج

و کتب سیف الملوک و اتقا حاکم سیف الملوک شلوج همچو آدمها
مستحق القاشد که این طوز صرف تواند زدند آنجا که فرشتگان آفران میسند

وسطا را کجواج و استقام

رقعه ایست معلوم نیست یکی نوشته است

خوشا وقت شوریدگان غمت اگر زخم بیند اگر مرهمت و مادام شرایلم

در کشند اگر کش یابند دم در کشند و سخط شریف که از مقوله سیر بعد از عمر و بر بعد از عمر
و فرج بعد از شدت و فرج بعد از سخت بود خوشترین اوقات رسید و خاطر
آشوده ساخت خدایا بدشاپور که ولا کتاف اگر گفتار راست میدید
کجیا حالا کجا بود سبحان الله جانی که از روز اول نباش بر کجی شد آری
میخواست بیجها بیجها دخت مقل خرمادیده شالود فضلا عن ذلک
قصیر القاء و خفیف الهماء الویسل لسان فی علم القیافه من علامه مکر خیر صا و ش
میدانند که بحق ناطق باشد یا بود غفاری که بصدق قایل کرد ما ز آل مدح
یده از راه حتی ترا خسته الاشبا را مقادیر بول و بوده و خلاق دروغهای بزرگ
حق با حضرت قایع نگار بود که چو بهای نوبلغ قاضی اباحاد و عشرت راضی شد

بسر شما استحقاق کرد و دست و شخفاف غرور میخوابد چه بودی از سر زلفش
 بستم افتادی چو پستین لیلان بدست و شون یکی از بابت سه هزار تومان
 اگر خدا نخواسته تا حال نرسیده باشد چگونه سر زخا لب آورم بر تو مگر انظار
 که هسته حالا در دوی همایون است تیر اندیش یا دوستی از غیب برون آید
 کاری بجز آن است حالا که مصحف خبر آنکه تیر پیر شما محول کرد و بدست شما
 انشا الله کاری بشود چه میخوانند فرمود در باب یزد و نواب ظل السلطان که
 در عالم نیکوایی بعضی عرضها کرده بودند زاید الوصف اثنی و مخطوط شد و حسن
 شما آفرینا خوانند ما جان و ایمان در راه و در بیغ ندایم یزد و کرمان چه قابلیت دار
 ولی چون بفرمانده و بلوچ و سیستان اتصالی دارند باید خاطر جمع شویم که ملازمان
 ایشان طور بی رعیت و همسایگان رفتار کنند که از پشت سر فضل خدا مطمئن
 باشیم انشا الله دشمنان خارجی دولت از پیش برداریم مثل بار سال نشود که با بر سر قوچان
 رشیم و فارسی بر سر کرمان و میرزاده سیف الملکوت بآباد هشت و در و غلوی

فرونی از شهر رشت و اسلام علی من اتبع الهدی

یکی از رقعہ جاست

پسرم نور بصرم من از تو غافل نیستم تو چرا از خود غافل گشت باغ و سیر باغ
 شیوه درویشان است نه عادت بی ریشان سیاحت مردان بزرگان رسم
 لوندان است نه مردان سه گاه درین ایام جوانی که بهار زندگانی است انصوری
 بنور معرفت زنده کردی مردی و الا یجهالت مردی مان ای پسر کوثر
 که روزی پدر شوی و اسلام

مرحوم قایم مقام بشا هزاره خانم نوشته

شا هزاره جان فدایت شوم تصدقت کردم امان است در این سیر
 و آخر عمر یک پیروزی گرفتارم بدو بدو بدو خواه جانگاه شایسته هزار انکار و اگر
 نقره اندوده بقد غل غنبر آسمی بکند بغل همه عهدا شامیدانم و بدکارها را شراعت
 می پسندم و دایم در این اندیشه و تدبیرم که شاید بعضی جویم و کناری گیرم اما تیر قدر
 در خلاصی میگویشم بدربند بلاش می افتم متفق شوم که دل ندیم مقید شوم در کار
 بدخونی است که مثل خود ندارد جادوی است که فیل شاه را میغلطانند خود را
 و اصول از زبان آور ظریف در همه فن حریف بقول عربها و گان تحت اینها
 باروت نیفت فی سحر و جوب ثواب لها و طلعت شما و بدرا نواب سلطان

شاهزاده انجم اکرم طهاسب میرزا بلغة الله بایهوی ویشا از حقیقت این باجر اطلاق
دارند و چندین بار در خدمت سراسر سعادت ایشان نشو و صلاح چاکرانه عاقرانه
کردم که دل بر فراق ختم و اطلاق و هم اذن و اجازت ندادند ملاحظه رای
جهان آرای ولیعهد روحی فداه را فرمودند در لایحق سرخ و صحرای جام و زیر
ترتت هر چه بخور و صرار کردم منع و انکار کردند ترسیدم که انقیاد ترا دیکری بفرض

شمار سازد خود سبقت نمودم و السلام

مخدوم مهربان من از آن زمان که رشته مراودت حضور می گشته و شکایت
از تنگ نفقه و دوری شکسته اکنون مدت دو سال افزون است که
نه از آن طرف بریدی و سلامی و نه از آنجا نوب صدی و پیامی طایر مکاتبات
پر بسته و کلبه مراودت را در بسته تو کفشی که بجا آرم کفتم که نیازی عهد و پیمان و فدا
و دلداری و یاری اسجد الله فراعشی داری نه حضری و نه نفی نه زحمتی و نه پجوی
نه برنجوردگی و نه اضطرابی مقدری که بکل کجاست و بکل جان داد بهر که هر چه مراد
حکمتش آن داد شمار طرب و اما تعب قمت شما حضرت و نصیب سفر بارش
بر در است و شمار شوخ خشی و در فوق است میان آنکه یارش در بر خوشا بخت

است چشمت بر درم

که به وی

که مایه و معاشی از حلال داری و هم معاشی در وصال چون مادر لکهار و چمن
سراب گرفتار روزگار و روزی ایام و شبها بدریوزه شکر خدایرا که طالع نادری کجاست
آنکه در می نبود نکونی که در آب کل تو نیست بخر آنکه فراموش کاری یا دیار این را
سیمون بود خاصه کالین سی و آن مجنون بود یا آیدای همان زمین مرغزار یک
صبوحی در میان مرغزار این روا باشد که من گزید سخت که شمار بر بنره گاهی بر خست
مخلصه را مشب می نهاده و اسباب عیشی تربت داده و لم پیاله مطر هم ناله شکم شتر
جگر م کباب اگر شمارا بهوس چنین بز می و پادشاهی پیدلان غمی است بی تکلف
بجمله ام گذری و چشم باری بشیدان کویت نظری مانم و نوای پسوای
بسم الله اگر حرف مانی و السلام

رقم ولیعهد مرحوم است که میرزا عبد الوهاب نوشت

دیر بی نظیر عطار دستان سبحان لدورانی و صاف الزمانی و جید لد هر فردا
میرزا عبد الوهاب بنشی الماکب اند که چون فرط رفت مقصی ارقام ارقام
عنایت ارقام و کثرت عطا و کثرت صد و رنما شرمست خست تمام
لخذا پروانه ملاطفت نشانه صادر میشود از قرار که انعا لچاه بمقرب حضرت

میرزا محمد رفته کاشته و برخی فقرات در آن مندرج داشته بود جلوه کرده و
آمد که آنعالیجاه را از مراتب کنونی سرکار کماهی آگاهی نیست و کما هو متفق
مراحم غیر تنهایی فی ثواب را اعتقاد آن بود که او بر حسب تصفیه و تخلیه خاطر از
غیایات کنونی نیست و بواسطه تخلیه بفضایل و تخلیه از ذایل در عالم کاشف
واقف فی الضمیر آن بود که خاطر عالی علی الظاهر صدر از قمار که عرف آداب
ظاهر پرستان است وافی نبود و در نظر انوار کتب همان اشفاق معنویه و الطاف
باطنیه کافی نمیداد اکنون در تحریر و تقریر و تکلیف آمد که آنعالیجاه فوق الغایه از
غافل است و باقصی الغایه از امر حله ذایل معلوم است که هنوز در غفلت
پی سپار است و در قید حیرت گرفتار اشفاق کامله و در باره آنعالیجاه از غاف
طنور در حجاب مستور است و این نور کسوف القمر و شعاع الشمس محظوظ نزدیک و دور
چشم تو خود لایق دیدار نیست ورنه جای نیست کاین انوار نیست سعی کن دیده
پیدا شود لایق دیدار لطیف شود از آن طرف مرتب فدیت و رقت میسر
آنعالیجاه بسی ظاهراً از ایمان صورتیه بر خاطر عاظر عیان است و اثبات
آن مستغنی از برهان الطاف بهیه را در باره خود فوق الغایه و اعطاف علیه است

بخونش باطلی انقیاد داشته و عیادت عرض انجاش بر همت غایت
فرض دارند و السلام

کانتیست که از جانب و لعیلم مرحوم بعد از رفته
کرمان که سیف الملوک میرزا اگر قشار فرمان فرما
و کرمان بیاد رفت مرحوم ظل السلطان نوشته

برادر با جان برابر مهربانم شرح مفصله که نوشته بودی هم رسید برادر گرامی
اما میروی میرزا و اصف الله و ملک الکتاب هم بعضی فقرات نوشته
بودند که از ملاحظه هر یک آنها برابر بر مرتب حیرت و تعجب افتاد بود
اندر فکر کن بین بعد از فضل خدا و وجود مبارک شاهنشاه که اخیر آن در
در همه عالم دنیا دارم و چربی جبهه و سبب از مثل تو برادری میگذرم چه خلافت
قاعده از شما دیده ام که در ملا فی آن امانت شما و اولاد شما را بنحوا هم و چه وقت
اولاد خود را و شما را فرق گذاشته ام که حالا بگذارم شما یک یزد و دارید
و من از صدق سپاد شاه صمد شل یزد مکر حکایت دود علی بنی و علیه السلام
که نفع را بر روی نفع خود نخواهم اگر باز مرشداشته باشی بسیار شرم و آینه

من اینطور آدم طمعکار تیره روجو در اثر شستم از برادری مثل شما جان خود را
در بیخ نذر م تا چه رسد بمانیا اما حفظ آبروی خودم و شمارا واجب میدانم
بچشم هزار بار شما از من برنجید و هر بستی که بتر از آن نیست مردم بکار و لنگار
دار اختلاف من بدیدند و زنها و در شمار یکید و نوحه غل سیفهارا بکنند ^{بغیر}
خود میدنم اما طاقت آن ندارم که همین اوضاع امسال که کرمان را تصویب کردیم در کاهها
روم و روس و فرنگ بنویسند یا خنده حاجی اکبر ثواب از قول حضرت امام
علی خان بشنوم بوی کل خود بچشمین راهانماشد ورنه مرغ نمسکین چه خبر داشت
که کلزاری هست حسنعلی میرزا هوس یزد کرد و شما میر عبد العظیمی فرستادید کاغذ نوشت
پیغام دادید پیام من هم بعد از آنکه نصرالله خان را بخوشی فرستادم و او ناخوش
کرد برخواستم و آمدم و خاک پای شاهنشاه استدعا کردم قبول فرمودند مایه ^{شده}
رفتم و بی آنکه طمع و توقعی داشته باشم کاریزداد درست کردم کرمان را هم بر روی
کدشتم سیف الملوك سیف الدوله دادم و بخراسان آمدم آن دو جا ^{ان} بفرستادم
کاهی با هم نساخند کاهی بکل و نقل کوچ و عیش و عروسی مشغول شدند کاه
بفاری سازش و کاوش کردند کاه باصفهان در قنادند و همه حاضرند و

ويعلم الله تعالى

میرزا محمد قاسم خان

نقد و اندیشه که مطلقا اذن و اجازت را لازم نمیدانستند خود سر و خود رای مجتهد جامع
الشرايط بل تباج و تحت همايون شاهنشاه قسم که مخالفت بين آشکار مثل انگه توتم
زستان و سرا و انهم قحط و غلا قشون کشتي يه خرابي رعيت و شکرست خود
طهران برو و قشون را مخص کن نه خود باين کاغذ من عيشنا کردنه کاغذ را که بکا
نوگر يا نوشته بودم رساند بجا خبر شد م که مثل ما کوی دستگاه شهربانی زود زو
زود و بکرمان رفته و جلد جلد بکشته آه از ان روشن دريغ از آمدن اگر شما از
احوال رعيت يزد و کرمان خبر داريد بسيار غريب است که اين طور کاغذ من نبود
و بحث و ضرب از فرزندان و نوگر با شان دريغ نداريد مگر چنين ميدانند که بکا
خود ميتوانست کرمان برود يا زور فاريست يا احدى بر خلق کرمان بسوس
اين اسامها بود يا سبي خبر بد رفتاري و بد سلوکی داشت که حالا اخلاص شيهاي قدیم
خود مان مثل ميرزا حسين وزير که هواخواه تر از اوئی در ايران کمتر داشتيم طوري باشد
که از سايه ما فرار می کنند يزد را هم خود انضا افتيم عمله و خدم و حشم پيروي تو
اندرونی دويميزاده و خرج ساخلو و فراريهاي کرمان و شیراز و سيورسات قشون
امداد و تعارفات آنها با آن مسدودی را بجا و ما بودی خوراک چه طور ممکن بود

مردم راضی باشند و مثل کرمان خودشان طالب پکانه نشوند و انگاه در این حالت
 و این دشمن داری و این قشون نگاه در پها و هر محل چندین وزیر مختار و حاکم با اقتدا
 حکمرانی می کنند نوکرهای سیف الدوله هر یک صبح زود تراز خواب پیدایش
 وزیرند و هر یکی در یک محلی حاکم و امیر که هیچک حساب خود را نداده و رفته
 اوهای من هر یک آنجا می رهند فوراً رنگ از آنها بر می داشتند مثل سمعیل جو
 که کفتم محمد رضا خان هر چه با و خوراندند از خلقش در آرد و خودش را آواره کند
 و عیقلی تفنگدار شنب دم بعضی از اطلاق و رشه مرحوم تقی خان در دست او بوده و
 و خرج آنها را من در تنه می تحمل شده ام همدانی که در کرمان بودند هم بسیار بدست
 کرده اند لکن چندین بار سیف الملوک نوشتم آنها بی نظامت عراقی روستا
 ملوک الطوائف را آمده زنهار نگاه دار خوشتر از بفرستم اصرار و الحاح و سماحت
 تا حدی که سماحت و با سماحت طبع من موافقت کرده سکوت کردم مثل پارسا
 که میر عظیم را من از انظر ف خواستم شما از انظر ف خواستید بعد رفتن از آنجا
 من نیامد که قرار می در کار میزد به هم بی دستور العمل کار نمی ماند و آن نوزد پو
 خودت بر سر خرج سا خلو کند و در سرحد بسط باشد نزد آن برادر هم که آمد

بیانه اینکه سروکار معاطه و رفتار من با فلانی است نه حسابی داد و نه دستور
 گرفت عروس کشان دست او نیز کرد بر کشت آتش بجان خلق زد و آتش باز
 راه انداخت و از آن تاریخ تا حال هر چه کرده است خودش میداند و خدا نه تو
 میدانی و نه من آخر الدوا که بعد از همه معنی و حکمت اصلاح فکر با و تدبیر با گرفت
 قرار میز اسمعیل نوری گرفت و من لم یجعل الله نورا فاعلمه من نور جان من
 مگر این همان نیست که بهین سیف الدوله را بصواب دید ز کجایان منجوست از نزد
 پروان کند نزد حسنعلی میرزا ببرد رست این است که من بامید میرزا اسمعیل
 نمیتوانم سرحد یزد را بگذارم و خوم خراسان نشینم اگر از این من و تو صافتر باشد
 هم نمیتوانم سرحد داری و خاطر جمع شوم مثنی مرتبه نویسنده زبردست و سرزده
 پر زور درستی است امروز زرد کارهای دیگر دارد که سر رشته و حساب در دست
 آن بسیار خبری است هیچ میدانی که از همین حوادث کرمان چه کتبا کار
 در زابل و سیستان تا مشهد تا ر و غرین خورد و چه قدر کار مرا پس انداخت حالا
 یک یزد خراب مانده که اگر اندک غفلت کنم کار قاین و بس هم منخورد این یک
 بر من رواند آید که قشون از قصبی بلاد آذربایجان پارسا در خراسان ابریش

با اوزبک افغان و دشمن خارجی بکنیم و از پشت سر خاطر جمع باشیم رخنه تو
 خراسان هم العیا ذی الله مثل کندم در میان دو سنگ آسیا آرد شوم هر بار
 نوشتم خبر کردم و التماس کردم که ساخلویند و از طهران بفرستی نفرستاد
 لابد از خود آدمی که شتم آدمی هم از شما عامل ولایت خواهد بود هر کار
 اتفاق افتد یک چار باید خراسان باید یکی بطهران برود تا جوابها چه طور
 موافق باشد یا مختلف من و شما از هم دور و از سنوآل و جواب یکدیگر نبرد
 پنجه آدمها مان در نزدایم در انتظار چار و خبر بجان عزیز خودت کار نمیکرد
 فاسد میشود یکی از دو کار بالفعل بکن خودت و مرا و جمعی اخلاص بده یا خیال
 و ستمی خود ترا خودت بگیرد سیف الدوله را بفرست نشا بوریا سبزوار ببرد
 سیف الملوک پس که گزینش نداشتست و بالفعل مقصرت خود دانم و او
 شما آتش در ملت بید که کار فارس و کرمان را خوب یا بد بعد از فضل خدا طور
 بگذرانم آنوقت که انشاء الله تعالی امتیث شد و فراغت بهم رسید و بخواب
 کرمان بخوابی هر جا بخوابی فدای سر شماست بلکه کر جان طلبی فدای جانت
 سهل است جواب امتحانت دویم آنکه هرگاه همین حالا هم بزرگوار منی و تقید

نظم انکار میکنی بسیار مبارک است بشرط که آدم و ساخلویند هم خودت
 فکر کنی از من کسی آنجا نباشد بجان عزیزت قسم دیک میان دوری جوش نمی
 میخ دو سر فرو نمیرود و الا من چه مضایقه دارم بالفعل بزرگوار منی میدهم بعد
 از انضباط بخوابی میدهم والسلام

کاذبیت که مرحوم قائم مقام از خراسان صنف
 الدوله نوشتست

خداوند کارم شتار چون سابقا معجوب آدم نواب بهمن میرزا عرض کرده
 بودم که حضرت بعهد روحی فدا خود با معدودی سوار متعاقب ترکمانان غارت
 تشریف بردند لهذا حامل عرضیه ایجا پاری روانه حضور عالی ساخته و حجتیم
 که خاطر عالی را از دور بگذر آسوده سازم اول آنکه بجهت از اقبال و زافرو
 شایسته ای بخیر و عاقبت و فتح و نصرت بر شد دلیل سیر و احترام و فر آوردند
 سردار آنجا خان و لی نام که در جنگ نواب شجاع السلطنه و رکن الدوله هر دو
 بدام شقام افتاد از قضا همین ترکمان در همان اوقات رستم خان چوله را
 کرده بود و امسال بحسن موقع سیر همان رستم خان شد از بس فتنه بخوابی

رسانده بود و روزی که موکب لادار و شد و فراد اخل اسرمی آورد زن و مرد
 و صغیر و کپار و زوز و خیابان بختی نامید آن رک همه دورا جمع شده کم مانده بود
 که از هجوم عام تلف شود آن روز شل عید نوروز بود برای مردم خراسان و خدا را
 شکر که ضرب صدمه معقولی درین ایلیار بالا نماند ای ترکان رسید و اسیر
 خوب است آنکه هر چه چشمه کش و شتر چران و کاروانی برده باشند نشانی
 تعالی بدست می آید حضرت لعید روحی فدا هر یک طهرین کابر که جز
 جلالت کرده بود بعد از رجعت نوازش ریش کلی فرمودند حتی مثال لغی
 که پوشاکش از پوست سگ پیش بود قبای زری علی و شالهای کشمیری
 و جبهه های بیوت نچره دارد انداز پون غله هم در این محطی و نابودی هر طور بود
 مضایقه نشد ثانی آنکه اگر چه با آنهمه اصرار و برام کمترین یک توان از طلب
 ساله سپاه بطام و کثیر از سواره و سپاه دار المرز و سمنان رسانید که از کار
 اطمینانی بهم رسد و مثل شرفیابی چار محال رسیدن خبر باقی از دنبال نشود
 اما فضل خداوند تعالی و بخت شاهنشاه روح العالمین شده امداد کرد و همین
 که بالائین رسید حساب خود کردند و افاقه کامل حاصل شد کمترین بسیار

در این مکان
 از آن زمان
 که

کردم که خود تشریف بفرمایند و الی خراسان را مامور فرمایند اول قبول فرمود
 بعد نیندادم چه طور شد که خود هم با و الی تشریف بردند باین صیقل ری لغات
 درین هنگام که خود عازمند و الی توقف بهم خواهد رسید بسته بندگان عالم
 تا حال امدادی مورد داشته اند چنانکه امداد برسد انشاء الله تعالی هیچ نقص
 حاصل نمیشود کمترین لازم نمیدانم که در باب بطامی که ساخلوند و سمنانی دامغان
 و استرآبادی تجدید عرضی کنم چرا که اگر عراض سابقه تاثیر کرده باشد این اضطرار
 نمیکند سینه ها همه از سر حد خوارزم و قزاق تا سیحون و پشاور و بحرانی دین و دولت
 اجماع کرده اند و در این حالت که آواره مرعبت و لعید شایع میشود و قشون عساکر
 اینجا کم است خود بهتر میدانند که امدادی لازم است یا نه حضرت و لعید روحی
 آنچه مقدورشان بود در استحکام کار اینجا مضایقه فرمودند و صالوات رسوا
 سرباز شقای از بی پولی و بیانی کم مانده بود و مشرق شوند بعد از غیب مشفق
 که فوق آن امکان ندارد بطوری ساکت کردند و بوعده متقاعد فرمودند اطمینان
 بهم رسید که انشاء الله بعد از حرکت موکب و الا تا خبری از سر کار و لعید برسد بر سر
 خواهند ماند قشون خراسانی هم سر کرده از خود تقسین کردند و قرار بطوس و چادر

در این مکان
 از آن زمان
 که

و موجب وسوسات ریشل آذربایجانی دادند و توحی سا خلو قلعه جات را
از بلوکات کوپه می شد جوانان خوب استعداد شهاب نمودند و تا حال تخریر عریضه
بسج نقض نموده مگر اسب درین زمان بسیار کم مانده و بسیار مشکل است
که عوض انقاط تو بخانه و غلامان و عملجات و سواره خراسانی آذربایجانی
موجود شود اما هر چه نوکری های آزموده خوب دارند همه اینها در خدمت والی می گذارند
و هر یک خدمتی فراخور حال رجوع فرموده اند که عمده آنها عالچاه مخدوم
کا کار کشیکچی باشی دام مجده العالی است و عالچاهان میرزا موسی نایب میرزا محمد
و میرزا حسن و ارسلانی سهرابخان سرتیپ قاسم خان قدیمی و مصطفا میرزا
و از سا خلو علی اصغر خان عجم و ابوالقاسم خان عرب بطوری غنی و ضعیف
عجب مخلص زاده سرکار صادق هم چون پیشین هم مطابق است خدمت
همگی میکنند و حمضا صبحی اگانه سرکار کشیکچی دارد که هیچ ربط باین عوالم ما این
ندارد امیرزادگان عظام سیف الملوک میرزا و سیف الدوله میرزا دیروز که
سه شنبه بود وارد شدند حضرت ولیعهد روحی فده نواب سیف الدوله میرزا
زیاده محبت فرمودند زود در طلبند و چنان اتفاق افتاد که هر جا نوازشی

نوازشی
در این
مجلس
مجلس

میشد تا دپی با میرزاده بزرگ میفرمودند باین سبب بیشک کمترین در خدمت
بودم صحنی خبر تنقار دنیا و توجه بقبی مذکور نمیشد و گویا فرمانی از شاهنشاه دارند
که غرض عتبات فرمانید و میفرمودند ولیعهد تحلف از فرمان های یون نخواهد کرد
کمترین با قسام مختلفه عرض نصیحت کردم اما تعجب است که امیرزاده بزرگ با آنکه
مورد ضرب بود طوع العاصی و سهل القیاد تر از نواب سیف الدوله میزدیدم
که مورد نوازش و الثقات بود و معتمد و شیب میفرمودند خراسان میخواستیم تا آذربایجان
میر و م نیز میخواستیم پدرم مرا حکما فرستاد هرگز نمی آمدم از قراری که کمترین میفهم
نواب سیف الملوک میرزا چون بلطف و قهر ولیعهد روحی فده عادت قدیم دارد
و نصیحت پذیرش از کمترین هم عمر با خو گرفته است عتق پ بهمان مرتب
اولی و پله های بالا میرسد و دنیا و آخرتش همین توجه سرکار ولیعهد است و سبب
نواب سیف الدوله میرزا که سخنهاش حالا باین عالمها ربط ندارد انهم الله

تعالی خوب خواهد شد انخو رنوا آورده ترش طعم بود و دلم
خلاصه مطالب نواب فریدون میرزا که از تبریز خبر رسا
نوشته و قایم مقام خلاصه کرده که بنظر شما

ولیعهد برسد و خود جواب هر یک را در زیر خلاصه نوشته
که از انقراض حکم صادر شود

فرزند نواب سحاب فریدون میرزا مطالب چند اظهار فرمودند و جواب
آنها از جانب لیعهد روحی داده صادر شود

اولاً در باب مواب مقرری که از آن کما ثانیاً در باب مواب محمد حسین میرزا که
عظام لست دارند و فریدون خواش نموده بود بدلیل آنکه بسیار بدو
خرج و خدمت و جنتش از آنها بیشتر است اینطور محبت مکرر فرموده اند و باو

چنین میدانم که هرگاه
 بنیاده داده شده باشد اما با تکیه
 ولایات که میر احمد حسن از سر
 رقم بر داند از خود او
 بدین

خودش هرگز نشده
 مفعول خط مبارک
 کاختره که این تفاوت بسبب دور
 خودشان و بی مایه و مادی نباشان
 است که آنها از خانه نباشان در آید
 بسبب آنست که شمشیر او بر کوه نیاید
 بقدر حال زحمتی پیدا می شود و بسبب دور
 برگاه او هم در آید بی تفاوتی بسبب دور
 رفتار خواهند بیم
 نباشد

تذکرہ

ثالثاً در باب عروسی خود شوهرش را بخواستار شاه نشان خدمت حمت
سلطان مراد میرزا و فرزند میرزا فرموده اند از سرکار و عهد هم از آن استماع
که شاهزاده نوشته و جواب شاهزاده رسید لکن به سال است که در قشون و رستگان
باید نوشته شود سرشته و قورخانه و توخانه انجام دادن خدمتگاه

و حقیقت هر که هر جا خدمتی کرده من رسد
در آن خدمت و آتمه ام حالا اگر می آید
و بعد صفا نشانند و من عاقل رویا
حضرت عیسی
فدایتان بکجایی
فدایتان کن خدمت
در جنگ خدمت جنگ غوغا ثابتم
انشاء الله خدمت رجوع خواهند نمود که ثابتم
و این طور خدمت باطل باشد قدری ضایع
باشان باشد و عاقل باشد قدری ضایع
لازم دارد بسبب حسن خدمت او
در راه انداختن خدمت

بسم الله الرحمن الرحيم

حضرت علی علیه السلام
فدانشان چو کبک
در جنگ خدمت و غوغا
نشان اندوختن و جمع
و این طور خدمت و عاقل
بانشان باشد و عاقل
لازم دارد بسبب حسن خدمت
و راه انداختن و
جست و

اگر ولایتی محمد بن میرزا رحمت شود استعدای توفیق برین یک پس
 باری بخودش اعاشی که بر مقروض شد بخاک پست کرده که از سایر خالوها و اما
 او نقد می خلقی یا بودی که برافت والا و سخن با میرزاده در این باب نکونند
 خرسند و امیدوار شودش الله تعالی
 در این باب بهشتی و بهشتی
 پسر سرباز خان میرزا امیرزاده حاجی میرزا آقاسی را میرزا خدا و میداند
 یوزباشی کرده غلامان که در تیرند همه تاو چه قدر مقرر دارد که کفاش کند یا نیکو زیاده
 و یکبار بر سر قد قراوغ و ستاده شد قسم خورده که نظر بقدر غنی والا و یزد
 دیده تحسین نوشته است دعا کرده که پدید آید که فرمودند با و خبر رسید توبه کرده از
 بسیار محتاج شود بقدر صد تومان هیچ میرزا ندیده که سر نه محض مانده است
 دوست تومان از آن محتاج را انجامد و خبر است و تیول بی شل شرا
 اینجا مقرر دارند که به پیش رسد میرزا نصرالدین که یک چشمه شد معینه
 از خدمت با میرزاده کان و با به تمام
 یکستان از آن درون رخصت مند تو

سردار اراد و بیایم
 میرزا زاده

عنه میرزا احمد مجتهد
 بجان عساکر بهشتی
 انباران است که منجوا بهشتی
 از محل دیگر بهشتی
 عده یوزباشی
 ملا علی
 مواجب میرزا ابراهیم مهندس
 این دو نفر بهشتی
 این دو نفر بهشتی
 قدر است که مواجب بهشتی
 و فرمان والا بود حالا اگر نقد
 و زانیه این نظام مال بهشتی
 کاغذ نیست مرحوم قائم مقام از وزیر با چنان با صفت و نوشته
 خداوند کار صاحب قدر را امیدوارم که جناب اقدس الهی وزیر و برکت
 واقعه در حشمت و شایسته پفرایده ساحت احوال ما همه نمونه شبتان بود
 رقیه که به مانند شمع بر تو وصول جمع اندخت فی الحال و حق کستان نیست
 یارب این آتش که در جان من است سرد کن زبان سان که کردی خلیل
 خدا را شکر که بمن و توجیه خداوند کار عظم کار با آسان شد آتش کاستان کرد

انباران بهشتی
 در اوجان

نظر علی خان آمد فرامین پیاپیوزار رساند مراحم و کرامت شاهی را در محفل عام
و مجالس خاص تقرر نمود نواب پسر لطف در فکر و حیرت که چگونه در مقام
تلافی و کفایت این اتفاق و عواطف آیند کمترین دست بردارسته متوکل
بیوالتن اجداد طاهرین هستم و از فقر و عطف در پیر این بزم این چایا تحویل روانه
که خبر ورود پلچ با شهاب رساند فرصت نیست که تفصیلی در جواب مطالب مرقومه
خداوند کار داده شود روز شنبه ۲ پلچ از اینجا راه می افتد تا قزوین خواهد آمد آنجا
انشاء الله هماندار شهاب بیدرس آدمی بفرستد که بدو توفیق حاصل محمد حسین خان را
کند و خلاف خواهشی در راه برای پلچ نشود تا بنجا کپای افتد بنمایون بر
نواب خسرو میرزا را با وصف آن رفتار که بگریاد و فتنه نوعی اغراض نمودند هیچ
شانزده فرستادن شده بود ملا فی از انشاء الله تعالی شمایین پلچ که آمده است
بفرماید آدم بسیار خلق صادقی است مفید و بذات متفرع عن نیست مخصوص
باشما طوری معتقد و مخلص شده که فوق آن ممکن نیست البته کافه و تعارف
سرکار در راهها با و برسد بسیار بجات اگر فرمانی بفرماید و یا محمد حسین
که او پسند صادر شود و بداند که مراحم شاهی شامل حال دست نور علی خواهد

امید وارم که در قریب و کاشان و شهربانی که عرض راه است از تعارفات و گرمی
و خوشن بانی که خرجی ندارد و مایه امتنان می شود مضایقه شود استقبال و ابراهیم
خوبتر قرار بدهد منزل مکانش البته خوب خواهد فرمود هر روز تا آنجا
التحالی یاد بودی از شهاب و شود بسیار خوبست منظور نظر نایب لطفه روحی
این است که حسن سلوک با این طوری شود که رفع بدنامی گریاد و فتنه معلوم
شود که بدیها از همگان بوده و الا دولت قاهره ایران همان دوست عزیز
نواز باشد خبری تازه که قابل عرض باشد نیست مگر اینکه نواب خسرو میرزا این
وارد تظلم شود و غراف پیچ پیچ فوراً مارشلی رسیده این روزها میترود و میگوید
که زود خواهیم آمد الله اعلم سلطان محمود هم حاجی ملا شریف پلچ این دولت را
بسیار بسیار خوب انداخته این روزها بان میرسد و نامه شعر بر کمال ضامنند
از موافقتهای شاهنشاه و همجواری دولت ایران می آید وزیر بعد از هم بالیوز را
نزد پلچ واسطه کرده که پلچ شفاعت او را در حضرت والا نماید سلیمان یک
که از سلیمانیه فرار نمود در زاب جا دادیم خودش با پسرش این روزها در تپه
و انشاء الله مراد و محمود یا شاطوری که صلاح دولت قاهره باشد قرار خواهد گرفت

وزحمتهای نواب سبط و لادین جمع صدین که رؤس عثمانی و بانیان
راضی شاکر باشد و محمود و سلیمان و میر و اندوز و وزیر بغداد و هر چهار با اختلاف
بامیت واری راه بروند البته برای عالی مخفی ننماید و التماس

جواب کاغذ میرزا محمد تقی اشیتانی است که در روز
نیرالدوله در عهدان نوشته

بحث و بدکامیها که نسبت بمن کرده بودید این بدکامی از تو مراد بحکم نبوی
در باب کرمانشاه حق داری یک جهت که من حق خود را واجب میدانم
و باضم و ضمیمه غلط و خودت خلاف این صلاح میدانستی اما حق مدار
باین جهت که دینی شمشاده یقین دانسته اید میرزا موسی خان را اینجو هم استیجا
بفرستم شایان لاتی که در باره من کنید اعم از کاغذ نوشتن مدار اختلاف
در منزل علی آباد یا افساد در کار نواب طهاسب میرزا و اصرار در باب محمدتاج
همه زان رکب در است و اینجا شما خط کرده اند من چرا که شاه شاه و نایب
روحی فدا نه باحقاق بل برعایت حقوق پدرم و حرمت جدم صلوات الله
قایم مقامی این دولت را بمن و وزارت و بعید را برادرم حرمت فرموده

از این دو منصب لا متزنی برای ما دو نفر ممکن و مقدور نیست اگر من مرد
دینا باشم این پایه منصب از دست میدهم مگر بقطع حلقوم و هرگز عرض نکنم
وزارت را بر وزارت کل شاهزادگان و میرزادگان شاهنشاهی موقوفه من فصل بفرست
من شکر بر تکلیف برادرم بهین شغل کرمانشاه و قلم و صادر فرمود در عهدان رسید
خط معتد بود با فعل حاضر است نایب سلطنت چندین بار فرمایش اصرار کرد و ضایع
در همان منزل علی آباد نواب طهاسب میرزا بواسطه و بواسطه ابرامها فرمود که
میرزا رحیم شخص است اهل ولایت هم منکر نبوده شما هم اگر من اهل میثم خلاف میگرد
معنده المراتب بدو جهت قبول کردم تجانی و اعراض کردم اول همان دلیل که
منصب میرزا موسی خان خودش از همه وزارتها بهتر بود ثانی آنکه میرزا موسی خان خود
خیل این کار را نمیشود براه خدا قاده است مثل من خسرالدینا و الاخره نیست با وجود آن
احوال این طور کار را از او ساخته نخواهد شد جز در خدمت نایب سلطنت هیچ نوکر
نمیواند بکشد اینجا مانع حلالی بقدر کفاف بجهت دورد عمری بر فاه میگذارد
دینا ش از همه کس بهتر است آخرش از ما همه خیر منصبش از عالمی بالاتر مرتب است
از بچکس در این کمترین بی عقل آدمی نیست خود را بخیال نمی اندازد زحمت را

بالای را بری دوستی سودا نخواهد کرد تا سایه ناپسندیده روحی فدا بر سر است
 هر کس و زیر کرمانشاه باشد بهتر از برادر با من رشتار خواهد کرد پارسا که من میرزا
 موسی خان را رضی شدم مگر شاه رفت خدا عالم است که بندگان آصف الله
 میخواستند خود را حکما بفرستند من او را چندگاه پیرو خود کردم تا ناپسندیده
 از ایران مراجعت کند از نواب ناپسندیده روحی فدا شادی عادل تر
 بابیت همین کافه هم نظر مبارکش رسیده هرگاه طالب بودم که برادر من
 برود در همان منزل علی آباد قبول میکردم و میرفت چه لازم بود که بدو را بخلاف بنویسم
 از برای خدا کار و بار خود را درست متوجه باش خواست خود را با این فسانه پاریش
 مکن یقین بدان هرگاه من بلی یا منصبی ملکی از شما باشد و طالب شوم فوراً بخواهم
 میگویم نمیتوانی ندی یا خود را حق از من بدانی چه لازم نباشد تسلطه عرض کنم
 که آقای من و شماست چه رسد بدو بخلاف که همسوز باند و شما اینطور مستحیا
 کمان ندارم باشد

کافیت که بتو امیر قریب و ن میرزا و سر سلاطین
 کوچ معظم الیه که همیشه بطبی تو اب طها سب میرزا بود و تو

فدایت شوم میرزا محمد حسین که آید همه خبرناش خوب بود و ورود و شهودش
 بسیار تحسین و مرغوب اما از کجبه خاطر پر غلام قدیمی را یاد الوصف خسته و آرزو
 داشت پس از مرگ جوانان کل همانا در این حادثه بجدی شکسته دل پریش
 حواس منباشم که بشرح و بیان نمیکند و هر چند چندین عوض و بدل زمین و دودمان
 سعود بهایجا آماده و موجود است لکن ما لاکصد و مرعی لاکصدان و فی لاکصد
 چرا که آن وضع اتصال از کجا حضرت ملک خصال شاهزاده پهل خواهد بود
 حق این است که تکلیف صبر و شکیب و این مصیبت لایطاق است تا مبرور روزگار
 عاقبت کار بصوری شکوایی خواهد گشت فقلت لها یا غر کل منضیبه
 اذا و طنت یوما لها القفس ذلت

بمحمد خان امیر نظام نوشته شده است

مخدوم مشفق مهربان برای اسباب قورخانه بعضی عطایا و خراسان است
 که باز باید از تبریز مرسته آید الغیر از انجام گیرد حضرت و بعد روحی فدا فیض آنرا
 از باقر سلطان و آلبرگز گشتند و در جو فاین عریضه خدمت عالی فرستاد
 دیگر دانسته باشد که بعد از مرخصی فوج قاهره سپاه چو شیری که چکان دندان

انجامانده ایم نواب خسرو میرزا تحصیل ناب و مخلص آمد بسبب گرفتاری
در طارم و مشغولی سربلایهات حیرت بسیار اضطراب دارم که مبادا جوار
و جوار بسند و سپاه نرسد و بوقت کار نسیم سپاهی که اول بهار
بال است و بعد از آن هر چه آید بار دیگر نمیدانم چه تیرت که شتر آذربایجان
هر چه میفرآوریم همه مرد حتی امسال پیران علی یک که چهار صد و پنجاه دشت
بال فعل پنجاه دارد محمد علی یک خلیج هم هر چه در سالهای دراز از دزدی و دزدگیر
برده بود همه را یک شتابه صاحب جمعی پیر شاخت در قمار عشق ای دل کن
پریشانی یعنی پشیمانی باری شما حالا شترانی که شی و تو پیمان از خزان
باجا آورده اند متوجه شوید که تلف نشوند و بعد از این قاطر بفرستند نه شتر
بمیرزا محمد علی خان سر حاجی حیدر علی خان نوشتند
که در ایام مغزولی قائم مقام مشارالیه قائم مقام سیاح
شمال تیریز بدعوت خواسته بود

مخدوم بنده مولای من رفته خط شریف زیارت کردم مرا بسیر صفا و
باغ و صحرا دعوت فرموده بودید بخاری خیر بادت لطف فرمودی کرم کردی

شرح صاحب کی از
صاحب نصیحت
انگیز

ولیکن الفت پیران نقشه را با جوانان آغوش صحت نک و بسبب و جفا
بیل و زراغ و دیوار باغ بلی سزاوار حالت شما آن است که با جوانی خود
و شک و جلافت و شک و لجوی و حرف خوشنوی و ظریف بدیکران
مگذارید باغ و صحرا نه با سیری پوشید و شیخی افروخته و شاخی پر مرده و دل
غمیده و جانی فحش کشید که صحبتش بمان روح است و بدش از عهد نوح
خوب شمارا چه افتاده که خزان باغ برید و موم بصرا با اینکه حالا نوبت فصل
بهار است و موسم با صبا در محفل خود راه مده همچونی افروخته دل افروخته
انجمنی را چه لازم که شما بعد از خندی که بسیر و صفا و کشت کلزار شریف میریزم
تا سوره بوی کافور و مرده کور با خود ببرد همه جا با غم مردم و با آه همراه
احمد تهر تهریز است و حسن جمال خیر دست از سرین چاره بردارید و مرا بجا
خود بگذارید شمارا باغ و چارچون لاله داغ یک لاله و در و سزاوار است
و دیگر بر ناله و درد ز دنیا بخش غم خوردن آمد نشاید خوردن لاله زرق مقوم
سیمانی و میزبانی و چلو سمن و غذای قسوجن و بشقاب کوکو و کاسه کل چین
شمارا کو ارباب مرغ دل آتش غم انیک است که مرص بود مرغ بریام چشمه

چشم خونشان فارغ از ماهیچین راج ریحانم جبر خون جگر مباد در جامم
بر خوان شکر اگر بسوس رانم

یکی از موبان خود بفرمان نوشته است

ای فراق تو یار دیرینه کاغذت رسید ز خواندنش دل من یافت لذتی که
فلک لغو بماند اگر فکر اشتقام کند لفظ چلی اویدم که بشدید تمام نوشته بود
بر فوت عهد شباب تاسف خوردم و گفتم سبحان الله کفایت ما و او بهم می شود
پایر شدیم و او جوانست هنوز ولی الشباب عیشنا لذت الذی کتابه ز من آنست و بخت
و لت بشا نشو و اوضح ذکره شجای عقل الفواد و نیل دور جوانی گذشت تو
پیری رسید برق میانی بخت گردنماند از نور قابلهای قبا و شخصهای یا بو
لکاته و یحسان کلامه را نوشته بودی تصدیقت کردم رست میگوئی روزگار
جانه نکرت نه مرد شناس مروی که هیچ جانه نذر با ثاق بهتر جانه که در او
هیچ مرد نیست اما با عقاد من بی جانه بودن عیب مرد نیست و لکن زیر جانه
عار و در دست ایقدر مرد هم شو که بی زیر جانه بگردی و ما شهادت الالباس معنا
والعهده علی الرواة در باب صداق نوشته بودی که آمدنش مانع شدم

بایان

بی بسیار خوب کردی اختیار داری برادر من هستی و عموی و لکن من بر خدا
ادعا و قرار خودت آن برادر عزیز را بسیار با عقل و تمیز دادم چلی و ولی که گاهی
بشدید و تا کید بر خود می بندی که هست از مقوله خون بهلولی است نه از خفایق
قنون مجهولی انصاف بده پارسا که آن طفل را آنجا که شستم غمیرانکه خود بشود
و بی سود گرفتار مرارت و خسارت شد من و جمعی عیال بی آنکه قمر داخل کعبه
و غار داشته باشیم عبرت گذرانیم و بعضی از فرط فلاکت بجد ملاکت رسیدند
دیگر چه حاصلی برای من و دوست من که گفتم سی و دو روز در بھر سال درین سال
روز و شب با جملہ پو و روز رمضان است بخدا غواق شاعرانه چندان بدشت کلام
امسال هم مثل سال میگردم عیالم از دستم در میفت آن طفلک هم قرض و جرش
ده برابر میشد دوازده دینار بخورون و همت دوازده هزار تومان بن خسران
کار آدم عاقل نبود لابد شد من داخل اربابی و تیولی را با جاره دوم سپهر حاجی محمد
بهنر از هندس و جبه خانه دهنتم او هم در حکم فرزند من است و طمع و توقع اینکه از ما
من بخورد و ببرد ندارد که سینه و برهنه و قلچقی و حسرت بدل و بقول کربلا
طهارت و لازم نیست و کوچک آن متعارف خوشن بایان و با شکرت

کسر کلام
راشده
میکند
میشد

طهارت و لازم نیست و کوچک آن متعارف خوشن بایان و با شکرت

شاقی که با چپهای خودم وارد همین است که این از من حیاط دار و نه انداز
 و خرج معانداری و دشمن داری و دوست نگه داری از او بواسطه و باری
 و از آنها لازم و ناچار است که باید حکما و حتما بشود ستم الله التي قد ظلمت من
 قبل و لن تجد ستم الله تبیلا انصاف کن هرگاه پسر حاجی محمد خان در آنولا
 باشد و پسر من خانه نشین چه چنی در دمان صادق در آنجا امر و مصری
 مگر همین که مادر و خواهر او در آنولایت غریب بکن باشد و من با وصف بود
 تو در آنجا بعد از فضل و کرم خدا آنها را غریب میدانم و نه بکس و میرزا طایفه را
 بچندین حقه لازم و واجب میدانم که متوجه امور آنها باشد البته صادق است
 او را بجوئی کن بدل کرمی بر سر این خدمت باشد و چون آن برادر ساخلو ویدم
 التوقف مهر آباد نخواهد شد بچکس راهبتر از محمد علی خان نمی پسندم غالب است
 در عهد آباد بماند اما تو خاطر جمع باین سخن شو خواهی است مثل همیشه در شاه زیارت
 میزدید و ایم باید از حال بکی با خبر باشید هر چه نیابت من زیارت عرو
 مانوس که جانم فدای جانان باد بروی و دست روی و سینه و سر و پستان
 بهتر از زبان و راعوض من بپوس و همیشه از سلامتی احوال شما الله تعالی مرزنده کنی

خدا میداند که من برای آن دختر آرام و قرار ندارم و اگر چه از او دورم خودم
 اینجا ولی جان من اینجا است دیگر از وضع خویش و قومی و برادری و شاقی که
 تمامی و لادم مرحوم حاجی فضل الله حتی و رتة مرحوم خالولی فتح الله خان بهم
 کرده اید بسیار بسیار امیدوار شدم البته البته باید بایم مکی باشد و دوست
 از هم ندید این حرف و سخن که در میان خودتان بامیرزاسید محمد دارید از میان
 بردارید بجز رضا خان خوشتم که فرق و توفیر در خویش و قومی منظور ندارد و همه
 اگر از من سبقت باید بایم باشد و این بکزن و دوسه طفلی که از من در آنجا میمانند
 طوری راه ببرد که انشا الله تعالی بهتر از اوقاتی باشد که خودم و برادرهای خودم
 و پسرانی که مانده اند و احمد سته پهلوی من سبقت و بچکس طایفه را در اینجا نشاند
 بگذرد نبی آدم عضای یکدیگرند در باب کار ولایت که نوشته بودی هر املا
 موروث را بدست خود تصرف غریبه بی این بحث تو بر من وارد است و خبر
 اینکه من مثل حضرت موسی علی نبیا و علیه السلام فعلتھا و انا من الضالین بگویم
 جوانی ندارم لکن همیشه دارم که آخر دعا بقت آن فقرات منم و آتانی نبی
 حکما تو انم گفت چرا که همین آیه است شکاره این مطلب بود و چاره کار آنولایت

بعد از اختلافات و صیاف پارسا نه بعد از حیف میشد به صلح و سیف که
 بایست مثل طلاق جمعیتها پای محل در میان پاید تا بار دیگر بفضل خداست
 مطلوب بر وجه مرغوب در کنار آید و وصل بعد از هجر لذتی دیگر بخشد اگر لیلی
 مجنون دایم با هم بودند دیری نمی کشید که از هم ملول و منبر میشد بعضی وقتها
 لازم است که پای غیر در میان آید تا قدر یاران فراید برف پر درستان تابنا
 صفا و هوای بهار بقدر نامفروح قلوب ملایم طبایع نخواهد شد باری بالفعل اگر
 غیرتی در خویش و قوم و نوکر و رعیت اینجا هست من تابش نور و زاجاره دادم
 نوعی نمایند که بعد از نور و زبانه هم و تو که برادر من و بزرگتر از همه آن سلسله
 با همه حرف بزن و خاطر جمع شو مرا خاطر جمع کن که اگر یکی از پسرانم بفرستد
 سوابق اوقات نشود و هر چه بهم برسد بمن نرسد و به اینجا بمصارف ثلاثه
 ذیل برسد و حاصلی که مرا زده داری خودم و پستاری آنها باشد منحصرا
 نشود که هر وقت کاغذی از اینجا باید بطل و بجهت سود او بهو کطیم باشم
 و تیواری من القوم من سودا بشیر به شوم از بدایت امر که شش معصومی حادث
 تا آخر کار که کار نظربازی اینجا مید بغیر آنکه شد و دین و دولت از دستم پاکبو

که از تو

که غشش چهره بستم البته صادق را روانه کن همچو روانه کن که قبل از محرم
 انشا الله تعالی این دین برادر مرا سیم دادکم و بعد از آن تو کل بر خدا کنم و شطرنج
 باشم صد تومانه را بجا کردی که حالا از من خواستی هر وقت دارم انشا الله تعالی
 میدهم و اسلام

صاحب قبله گاه ریجیات گیرم در اوقات رسید و کاغذی که در باب
 طغیان سربازان لازم بود بر سر نک نوشته شد اگر سر نکب و سبک
 شجاع علیم است معلوم است که خلاف حکم شما و التماس ما نخواهد شد و الا انشا الله
 تعالی مذمت بید آن است نه طایفه بخردن همچنانکه کافی کوفی از راه کم عقلی و
 پخردی کول اشتباه می خورده و از قراچه داغ با بیرون رفته نمی فهمد که لایق
 البحران نه عذب فرات سالیغ شرابه و نه الملع اجاج هر دو سرورند اما این کجا کجا

از سرخرن مشهود نوشته

صاحبانه ملکاهم هزارانکه ترا مدحت از وصف برون است نه جای لب
 و شط شریف در زمانی که قلعه باغی گرفته شده بود و مال پریشان کلاتاراج
 قشون رفته رسید جای ما در زیارت خالی بود و جای شما در جنب و غار

میدان کافه زکریا خان
 سردار

هر چه سردار
 اشاره بامیر خان سردار
 حسین خان سردار
 است

لمنه کنیل صاحب ضریح کام تحریر است دعای بلند و ثنای رجب بشمار چهار
او گفت که من نوشتم مخطوط بغایت از حسن و قاصد صفای آنها که عقلا
کا فوستان میگویند که مسلمانی همین شاد و دینها و زرافیه است خدا یامزدافا
عبد الرزاق یک که در شرح احوال این طایفه عجیب درستی نوشت نفهم ما
دریش من اسلامی اگر هست بعالم در کفر سرفلف چو زنجیر تان است
کروا عظم مسجد کعبه این گوید نشو این احمق پچاره چه داند حیوان است
حضرت کنیل حالا و بالفعل تفوح من فیه رایحه الشرباب و غلبه من الله و لا اظن
نشته پیش من شمع و من از حق چو شمع سوزا و زاتش و سوزن ز آب می خور

۲ فرنگستان
و جهل

۳ با کمال تحویل

سرخ ترا چشم فروس در شب تیره تر از پرغاب و بوم

بصد دفترش یکتا شرح دروشتاقی باب و ساز خود که جفتی همچونی کفشیها
کفشی مدتی است که خایه بنزین شامه و قایع بخار بلاغت شعار رسم فراموشگار
پیشکر فیه یاد یاران قدیم و مخلصان صافی چنان میکند یاد یاران
یا را مضمون کند میمون بود پسینگی سحرهای رمضان است که خط و خطا
در تحریر است میثود رحم الله الجلاله شب متسا بکند تا نو کند هر جا غلطی

در کتب

لیست بحث خوابید و داشت که چرا با این قلم حلی نوشته ام ملی وارد است
اما از تحریر شبها تا صبح غافلید که شما در اروسی شمالی استراحت و استید و بند
تا وقتی که مراد برای وضو بر سر حوض می نشست بودم بقدر قلم بکلام کلان
خستگی مثل عوض کردن اسبهای یکت در طول منزلها و است و است
آلان طوری پنجاب و پیام که اگر نه توفی شما بود یک حرف نوشتن قادر بودم
همچو انعام تا کی از خور و خواب نوبت فاتحه است و لا انعام امان از خستگی
و پنجابی که رمضان هم علاوه علت شده الان هاکم کاش الله در شاعر و قادی
بودم که یک ضرب قرآن تلاوت کنم یا دعای صحبه پنجو انعم بالمره در سبک
عافین منم بس فردا باید مرد این ماه رمضان هم که نشت و هیچ کار نکردیم بقول
ز بهر صری و العام مضی لیت شعری بل بحصل فی رضا ک قابل عمر کو تین و
امیدوار خدا و وجود شما را سلامت دارد و الله تعالی مخلص مجبور را در پس
قدرا ز خاطر فراموش فرموده اید مگر صاحب دلی روزی بر حمت کند در حق
این مسکین و عانی و سلام

کاغذ نیست که مرحوم قائم مقام مرحوم میرزا صادق مرو

وقایع کار از خراسان بعد از فوت مرحوم مغفور ولیعهد رضوان محمد نوشته است

مخدوم مطاع عاشقانه بنانا رقیه کرمه در اعداد و اوقات سید و ضایعین مرقومه را
که ارق من الوهم و انقذ من الغم و ارضی من التهم بود همه را بعضی شرف و آزار رساند
کما انزل من السماء و حی الارض بعد موتها عالمی از پرشده کی و افسردگی آورد
بل از ورطه فنا بعالم بقا باز رساند نفخ صورت صیر قلمت نفخ ضوی نه که
در قرآنت کان ثوری و هذرا که تش بر سه کوی اجل قربانت وین جان
و هذرا که دلش خسته عاده دوران است راست نوشته بودید وقت سوگوار
نیت هنگام کار گذارست و نگاه در آن حالت کثیر المالات که متی بات ابد
و الضغنه ضغنه و سدالی الطرق العیون الکوثری پیر و زنگنه نشسته فاصله شود
خدا بهتر گاه است که شب روزین بچسبای یکدزد و لواقی استزد که فوق
مابی من البلوی لا عوزک المیزد و لو عرضت علی الموتی حیوة بعیش مثل عیشی
لم یردوا بعد از این وقت پیاپی و هوس منیت خدا را بشهادت میطلبیم که
حقوق محرمتهای ولیعهد مغفور مبرور و فوری غایتهای شانزده عظم روحی و فانی

مرا پای بست کرده و آلابین شکسته دلی و پریشان حالی و پستی و شحانی و بیچاری
در این کار خطیر یا نمیکند اردو نه عمر و معذکریم که بگویم اعدت للعدیان سابقه و عده
علت نه نمول بن عادی که گفت بنی عادی احصا احصینا نه ظرف غیری میگویند
حوالی السید و الحیم و مازن نه نایفه دنیانی که گفته است حولی بود و دوان لا یصو
سید ضعیفی فقیر طایفه قبیله بواسطه و وسیله در مقابل جمع دشمن بدخواه خودم و
ولیعهد و شاهنشاه استاده از قد و غله و ره و کله و پیر و پیشی بر او صادق آید
صفر الوطاب بستم و معتمد رضیت من غنیمت بالایاب نشدم بل اگر انشاء الله
از آن در خانه خاطر جمعی هم رسیده وارم که حسب افرایش شما وقت کار گذار
باشد و الا هنگام سوگواریت ذنب الذین اجتمعت و بقت مثل السیف قد
ایضا کاغذیست که مرحوم وقایع کار از خراسان بعد
فوت مرحوم ولیعهد نوشته است

ای زبشت بخروی و از رحمت آیتی آیت غیاتی که از عالم علی بنام این کمنام
نازل بود نافه روح و ریحان در محفل خاطر کشوده جبریل از آسمان آمدیمی بود
الشفات حضرت خداوندگار مدظلّه است می که در حق این بی وجودم مرقوم نمود

دو دان لغتم
این آیه اوجیه

مزید امیدواری گردید من خود فی نفسه داخل جمع و خرج نیستم حق سبحانه و تعالی
وجود معبودش را برای شانه زده عظم روحی فداه محافظت کند طور
که پروسکی آمد و این طور که چاپار سمنان آمد سبحان الله بین تفاوت راه گنج
ما بجا خدا بهتر آگاه است که شب ۲۳ چگونه ایجاد شدیم و الحمد لله که صبح
سید با و رویش مقارن قضا و وفی بعد از شدت و فرجی بعد از کربت
حاصل آمد تحریرات در خلافت را که بحضور بردیم از پیر و سر و کلاه بپاکتای مخموم
بلاک که تالی اجل محموم و هلاک بود نزدیک فرشتند فتح مغلفات و حل معضلات
از اموال موقوف بفرط وقت و محال ثقت دیده ان تالوه الا بقی الا نفس کشند
و معضات عنها و معضات بنا سرخی از خطوط شما گرفتند فرمودند لفاظ و عبارات
وقایع کار مثل آب لال صافی است که حاجب را نیست و مضایق معانی
مسان جباب غوانی روی شده و حاضر و آماده بی پرده و حجاب مانند ماه
و قنات همچون رشتان شهر و پستان دهر که همسوس و مجرب باشند و مجوس
مخدر مانند بهانه غاف آرد و بار زوی زفاف میرند پنهان کاری پس
عیب است و عرب بوس از حی کلب سرهای کحل و روی کحل را و نه و کلا

در کار است زلف کا کل همان به که چون سوسن و سبیل در دست سبب است
شمال باشد الغرض موجب این تفصیل و شرح همین است که شانه زده عظم روحی
فداه همه وقت طالب را بخند که بواسطه خطوط شما کشف اسرار فرمایند و حفظ
در تصویر طرز ادهای شما متعجبی است که هر که آید با رسال ذرایع و اعلام
وقایع پردازید اگر ملک مثل الفیچ ندارد مخلصان دیگر دارید که مانند سینه
هم نقطه دارند و هم دندان و هم مد قیادیر من چه دریای تو زیرم که نمری تو
سریه خیریت که شایسته پای تو بود اما زینت بفضل الله تعالی و سلام
کاغذیست که مرحوم قائم مقام از خراسان بوقایع کا
بعد از فوت و بعد رضوان محمد نوشته است جو
کاغذی که وقایع کار در آن کاغذ بشارت و لایه
عهد را از جانب سنی بجانب خان مغفور بقیام مقام
نوشته است

ای بر سر کتاب تر منصب شاهی ما قر علی الطرس انما کت الا اقر بفضل
الانام لک ندغم نامه و چاپار بود یا ناقه تار و کارخانه سامی بود یا کاغذ

مانی استغفر الله و اتوب اليه مشک و غیر محض را معطر کند و کلک مانع شود
 خلاف تحریرات سرکار که چون باد بهار و ابراف از جهانی را از نوجوانی داد
 دل از بهارات ولایت عهد و شارقی خوشتر از شکر و شهد مملکتی را از ^{مملکت}
 رماند و ایرانی از ویرانی برآمد راجع العهد شبابه و بیایا الملک شبابه دولت
 نوبت صولت نواخت اسلام علام برتری فراخت فاحمد لله الذی اود
 غنا سخن آن ربنا لغفور شکور امروز و لیعهد مرحوم مغفور را زنده می پسند
 خود را بکرم و جود حد مکان بر عوالم کون و مکان نازنده شد آنکه اهل نظر
 بر کرانه میروشد هزار گونه سخن بر زبان و لب خاموش اینگونه مناصب شایسته
 مناسبت است که بهیض اجماع سر و کار دارند نه اجماع حق و جهان صحیح بخواجه
 نه جفون میزش شاهزاده عظم روحی فدا شده است فحش که درین فصل بهار و بهار
 دشت و تغری جو پیا بر بازگماکان در میان خود و جوشن است نه برکنار جو
 و کاشن سایه خلاف نخفته بایه خلاف نخفته نه با چنگ نمان معاشرت
 نه از چنگ نمان معاشرت اگر توبت و سبی نظم و ترتیب هد یا سواره بود
 حاضر و آماده سازد برای حفظ ممالک و شاهیه است نه از روی خامی

و خود خواهی چنانکه در این اوقات آلمانان ترکمان دست تعرض بفرمود
 خراسان کشته بودند و اکثر فساد و اقطاع بر بلاد نموده جمعی از سواران منصوب
 سربازان غازی بدشمن بکاری و ترک تازی مور شدند و ساحات ملک
 طوس مصرع اجساد و دوشکشت رؤسای شتی در بند شدند و اسرای شیعه
 از بند حبشه و بر حسب امر و لاسیاست ترکمانان بندی بداغ دیدگان شهر
 محول شد که عیدی از نوید آمد و طرفه تماشا داشت که شکمش از شکم کفر خواست
 و مظلوم ز ظالم انتقام محبت کمتر کوه است در شهر که خونها موج زند و سحر
 اوج نگیرد خصوصاً خیابانهای صحن مقدس که در هر طرف سرهای شکران
 و دود از نهادشان برکنجه ارگشته پشته با عیان است و از خونها جوهارا
 صید شکان جمله و حش و طیر بود لیک صید شده است هر چه بیشتر آمد
 اللهم ابد حبشه و بد عیثه و اردو علی اعداء السلطان نصره و قهره و غظه و طشه و السلام

کاغذ است که قائم مقام بعالیجاه میرزا فضل الله علی آباد
 مستوفی خاقان مرحوم مغفور و ولیعهد نوشت است
 در حین که در رکاب نواب شایسته نهاده و لا تبارک و تعالی

مکتوب مرغوب شما بعد از تهریاس و حرمان دانی چه فودق دارد ابری کرد
 پیابان برشته یارو اینکه نوشته بودید که خوب برگزیده یا چه طور خالی کنید
 جواب این است که بسیار از این خوبها برگزیده ایم و با مقتضای آنجا هر طور خالی شو
 خواه توب مهملک باشد و یا تیر مضحک خالی از شغف و دستان و تلف
 دشمنان نخواهد بود تو که برودی اگر حجت و اگر طاقید و دیگر نوشته بودید و
 که اگر زود پائی درست جوابی در این باب خبر غنره عینی دارم و لطفی
 نفسی بر شما قبل الفوارس یک شتر اقدم یحیی غنره و لراح کا تها سطا
 برفی لبان لادهم چون زمان ملاقات نزدیک است زیاده و ختمی توان داد
 کا عدلت که قائم مقام نواب شعاع السلطنه فتح البکر
 از منزل مرغانی حمزه نوشته و قلیکه در رکاب و عهد
 بن لعیله و زیبا جان می آمد

تصدقت شوم همه وقت الطاف حضرت والا فزون از عدد شماره جملت
 چاکر قدیمی زیاده از عدد شماره تا این بار که فیض حضور بر پینل جور مقدور شد بیا
 سخت فدوی و جی گرفت و در بای فضل و کرم والا موجب زد که یک خبر

جملتهای پیش از حضور و حدرا کلا و طرا محو و منی ساخت و بمرکابی مامور کردی
 که با خلعت و مرغان در منزل مرغانی رسید پس غلام را در محنت شست
 و رکمال سبکباری دید اما از راه کاشی و رسم خواجه تاشی دورست که بر خود
 کند و صیر کجا عرض نماید که اگر بار دیگر تیر این موج احسان و ج کیرد پیم است که خود
 نابود پس غلام را محو و معدوم سازد چرا که تا حال شرمندگی و جملتهای فراوان
 و بنوه مثل شسته و کوه موجود بود که سینه و سنکری قوی برای وجود ضعیف می
 حالا که سینه بد نیست هر چه بزنند سینه بدن بخورد و آخر لطف و غایت حد
 وارد احسان و مکرمت اندازه نیست ریش شهاب در تابستان خیانت که بیا
 تابش آفتاب در صبح و شام خیانت که نصف النهار جود و کرم والا با سکه
 علو هم چگونه سحاب است چه طور آفتابی که یک آن و یکدم از بارش و تابش
 ندارد و دست هیچ حمد و شکر بدان این طور نعمت و رحمت میرسد شکر و تلا
 با شعاع عقلی رسید خبر مردن و خود را از این عجز و قصور فارغ کردن چه چاره خواهد
 بود پس امیکم که من اندر تو این همی شنوم که در هیچ سینه هم فرقه جمال
 رخت سلسله و شکر سلسله دار و معانی سلسله و الفاظ عذب من از حق سلسله را

یکجا و یکجا را بهم فرستادن خود انصاف فرمایند چگونه مجال شکر میدهند و قدر
 نطق باقی میکند و مرا آن طوق رحمت و رحیم الثقات بر پای دل کردن جان
 نمادهاید بس نیست که باز تاکید و تجدید لازم میدیند قربانت شوم عاجز و درشت
 تو عاجز راه دور است و آفتاب شد و اما میوردی پاک عازم شرفیابی پس
 غلام در قصد آن که بقدر توان از سلسله بخیال گیرد حاشا و کلام من از کلام
 تو بازنده ام نخواهم بست استعانت آنچه چاکر فدوی را گاه بگاه بخط مبارک افرا
 و محفوظ فرمایند و همواره صلاوات الثقات بخدا و جان بخشند و سلام
 کاغذ نیست که قائم مقام از خراسان بعد از فوت و بعد
 طاب الله شرافه بعلی محمد خان دیلمی قوی و پادشاهی تو
 مخدوم محمود حفظه الله الملك الودود قتل اصحاب لا حدود بالتین
 ذات الوعود یزیدون لطفوا نور الله با فوهم و الله متم نوره و لو کره المشرکون
 سخن بر بسته کشتی با حریفان خدا زین متاع پرده بردار قل مؤتوا عظیم
 قائم الله اتی یوفی کون شاهزاده اعظم روحی فداه اگر ز رویم ندارد پاک
 بهم ندایم بجدت دست و دل روی او شاد است و بسین و عجم فی الغی و کون

معروفه اوسع مکر حاتم طائی را خبر کسبه خالی و بهت عالی خرید مکر بود یا و بعد
 مرحوم مغفور البیه الله جلل النور بخیر کوشش و جهد در راه دین خدا و خلوص قصد
 در کار دولت پادشاه خزینه و دینیه دیگر داشت یا غیر این دو خیر کسب
 و بشیر با خلاف وراثت مختلفه و میراث گذاشت یا با وصف کمال شکستگی
 و صفیر الوطابی سه ساله لا محاله که در کور بخش و ریزش نمیکرد یا یکی از یمن
 کروزات هشت گانه را در عین غارت زدگی و پناهمانی از غم بر نیاید آه از این
 قوم بی حمیت پدین که سرعت لافظه دارند و قوت حافظه ندارند و در حق کور
 و در باطل پنا و در خیر نادان و در شر و نا کما قال الشاعر متم بطرق اللوم ابد
 من القضا و لو سلکت بل الهدایه ضلت اگر بدیده انصاف پستی آنچه مایه غرور
 تو انکران شده که دعوی پستی و پستی کنند و طعنه مغلسی و درویشی زنند علم الله تعالی
 رنج است نه کنج ماست نه مال بهم است نسیم بلاست نه طلا دایما در مهول
 گزند و سپینند و غالباً در قول سو کنند و اکاذیب و لکل نمره لمره الذی جمع
 و عده بحسب آن مال اخذه کونیا باور نماید روز داری کین همه در غل
 در کار داور می کنند کاه بوسطه خسر و زکوة در آتش میکشند و کاه بواپش و مال

از آب میگذرانند و گاه باندیشه حوادث و آفات در خاک میگذرانند و شرک
مینست که عاقبت در دینا بر باد خواهد رفت و وای از آنوقت که در عالم ^{عقبت}
تسکونی بجای آوریم و جویم ظلم شود و راز سلطون ما مخلو به آشکار گردد و
ربک البالمصاد و السلام خیر خام

کاغذست که مرحوم قائم مقام از طهران بعد از ولایت
ولایت بن ولایت طاب الله شرافت خراسان بجمید رضا خان
وزیر خراسان نوشته است

برادر عزیز کاغذهای شمار در احوال فرسید و آنچه مشغای آرزوی دلها بود
از فضل خدا و محبت شاهنشاه روح العالمین فدا بعمل آمد طوری که همه عالم حیر
کردند تا امروز هیچ پادشاه باین آشکاری و شکوه و شوکت هیچ ولیعهد نکرده
بود چادر مرور یکدل را بر سر تپه سلام زدند و مجموعه های طلا و نقره حلیات درو^{سط}
چادر و کاسه نبات و قند روسی بر روی باهوها و خوانچه های نبات و
در خارج پوش از چهار طرف سقف چیدند و شاهنشاهی تشریف تبار و عود و عنبر و
و کلاب و شربت و ساز و نواز و عیش و عشرت و سقاخانه های ملو از فضل و شرف

اعلی و ادنی زن و مرد صغیر و کبیر عارف و عامی غریب و بومی ز در و آواره
دولت مایه سلام و بخشین از در و آواره شمران تا آنجا بهم پیوسته زره و برنجیرا
بودند در صحرا و نهرا و باغات و سکوهای سوزن نمائند صد خروار یخ و دوزخ
خروار قد و شش خروار شکر چینی صرف شربت تماشاچی شد و لبسته صدیک
خلق از میوه های تازه باغات بسترهای تقاخانه عام میل کردند و لوب
صاحبقران میرزا که بمایشاپاه نظام دار اختلافات حاصل خلعت بپایون ب
کیدت تمام از بلوس مخصوص بپایون و حبه مروارید و یکروج بازو بند
شاهنشاهی باز تا رجا بهر شاه مرحوم و شمشیر مرغع مشهور بجهانگشای محمد حسن خان
و خنجر کلک فتحعلی خان جد اعلی را آورد و علما و عرفا و فضلا و شرفا خطبه خواندند
و دعا با بدولت شاهشاه روح العالمین فدا کردند و در ساعت بعد تاریخ
۱۲ صفر ۱۲۵۸ هجری خلعت بپایون را پوشیده به قصد قیامت توب شادی انداخته
و از تنلیک صالالت و سرباز کوش و پوشین بنین و آسمان ماند و خواستگار
شیرینی و مجموعه های حلویات و ککله های قند و کاسه های نبات با منا و مرا
و خوانین و معارف و سرگردگان و کدخدایان و علما مان و علمیات علی قدر فرا

غم
 این خسته را
 و از بهر
 از کین
 پدید این

تقسیم و تسلیم گردید بعد از آن مجلسهای شیدان در تالارهای دریاچه و ارسویها
و مناظر و غرفات نگارستان و دلکش و حوض خاقان آراسته شد و سفره
انداخته و انواع ماحضر ساخته بقول جلایر خورشهای ترش از زندانی کباب
قلیه و ساک و بورانی قطاب و قوس و نقل و آبدندان ترانکهای نغس باب دما
مربای بالنگ به سبب گرفته از کلاب قد ترکیب پلوهای بر و جود و نهان
سج و مشک و کلاب و شربت قد ماستی لاف و قلند الاین حاضر و موجود و بخت
و خوشوقتی تصرف گردید و با کمال شکستی که از خراسان بر شستم و متهای اسرا
که بنده درگاه انیم قرض نمیدی و واداری کردم دوازده هزار تومان نقد و حبس
در همان یکروز مصرف خلعت و انعام رسید و تکلف و تعارف سوای شال
و برک و عاقری و کلاغی و قالی و اسباب سنگ روی مشهد که از خراسان
با خود داشتیم و تفک و طباچه و ساعت و دوپین و هزار پیشه که از دریاچه
بارمغان آوردند خرج میوه و شیرینی را هم کلاحتی سقاخانه ها نواب مستطاب
ظلال سلطان برسم شکون دادند و مصارف شیدان من جمیع ابجبات برای خیر
برکت از سرکار اقدس شاهنشاهی مرحمت و عنایت شد و باب طرب

نواب صاحبقران میرزا شاد دین و بخشش کردند لا غیر و عصر آن روز که سلام
در دیوانخانه بزرگ اتفاق افتاد و شاهنشاه عالم پناه بالای تخت نشست حضرت
ولیعهد روحی فداه را فرمان ولیعهدی بر سر زدند با کمال سرفرازی و وقتی بین
انخاص و العوام کالشمس وسط السماء از خیزد وسط بحضور با هر التور بردند و از
متهای حرمت خاص بیالاتی لارا حضور کردند و در پایش تخت همایون جای سلام
دادند و بحضور محفل هشت مشاغل مبارکباد فرمودند و یکی عرض تنیت نمودند و
دیگر از سرکار شاهزادگان و خادمان حرم فردا آتعارف مبارکباد و از
وامرا و حکام و معارف و اشراف و قواد ممالک ایران هر یک فراخور حال
و شیرینی ز حضور و ولیعهد روحی فداه گذرانند و حضرت ولیعهد هر چه از پیش و پس
بود بشاهزادگان و امیرزادگان و وزرای آنها مخصوص داشت و با فرای
همایون ولیعهدی که با فتحار هر یک صیاد شده بودند و فرستادند اما حصا
خراسان از سایر ممالک این بود که خلعت والی و الا نشان دامت شوکت
که بآن برادر مهربان شد از سرکار اقدس شاهنشاهی بود و یکفر نایب
یوزباشی خواهد آورد و فرامین قضای این مصحوب عالیجاه فضلعلی خان انقاد گردید

لعل وزارت بنما و سرداری بعالیجاه نور محمد خان ویش سیدی بعالیچا
بخجلی خان کشمیری باشی بعالیجاه میر رحمت شد

کاهذیت که بنواب اردشیر میرزا در حکومت کروس
نوشته وقتی که در رکاب ولیعهد بن و لعیب
بازربا کجان می آمد

قربانت شوم و سخط شمارید تا مل که دم باز کردستان هم میرزا فرج آمد
و کاهذی والد رضا قلیخان و میرزا فرج الله را آورد حضرت ولیعهد رو
فداه مصلحت در این دین شد که چون والی وفات کرده شما بطورهای دیگر
مطالبه ل کروستانی بر نیانید کروستان و کروس هر دورانی تفاوت بد
میرزا فرج الله نوکر قدیمی ولیعهد مرحوم است طفلی بود پدر مرحومش اورا بغلام
و چاکری این استان داد تا در چنین روزی بکار اولاد و اخفاوش سپید باو
نیتوان کرد که میرزا فرج الله از او جاق کردون رواق ولیعهد مرحوم خلف کن
یا الیعا ذبالتی پیرامون خیانت سابقا عرض کرده بودم که اورا در دست
داشت باشند و با او مشق و طقت شود حالا هم همان عرض میکنم هر چند و

سابق حقوق مراحم و لعیب مرحوم را در باره خودش پدرش فراموش کرد و تنها
خراسان طول کشید بهزار جا غیر انجا دست زو حق طلب حسابی را نداد و تنها
و تازا مثل او زبک و ترکان شایع داشت لکن حالا که از دنیا رفته بدو رحمت
کم فرصتی کردن و بگردستانی پردوشن شایسته نیست اول آنکه لاشک در
مبارک شاهنشاه خوش آئیده نخواهد بود ثانی آنکه با وضعی که حضرت ولیعهد بنوا
شجاع السلطنه و فخر الدوله اطهار موافقت میفرمایند بنیازد و از جانب خمسه خلا
نسبت بشماروی نداده است ثالث آنکه بالفعل والی از میان رفته و والد صاحب
خان زنی است در اندرون و رضا قلی خان خودش طفلی است در دست
و رواق و نفس الامر کار کل کروستان بجای میرزا فرج الله پیوسته و بسته
و با و تخلفی و خیانتی کمان نیرود و انتقام خسرو خان را از میرزا فرج الله کشیدن
عرفا شایسته نباید دینت مرزبهر کسی کش کرنگین توانی شمارا بجهت نقد
همه وقت این قدرت و شوکت در زیر شاهنشاه و ولیعهد روحی فداه باقی است
و کسی نیست که سلب این اقتدار شما کند صانع قلعه کروس از شما بکشد و در انصورت
سبب تعجیل نیست اگر فرضا میرزا فرج الله طلب ولیعهد مرحوم را نکارد و با آنکه

مهر خودش در مسکات است حاشا نمود و مال مهربانی و کرمی و صاین قلعه را
نذاذ و العیاذ بالله بخالت استاد آنوقت من خود با چاکران شاد و شقام را
شریک میوم اما اگر شاه اند بی خجالت خود غار عمده این خدمت برآمد هرگز
باینگونه رفتار باد مملکت شاه شاه شریک باشم قربانت شوم حضرت و
روحی فدایه ملاحظه همین لایل ثلاثه شمار از تفرص کردستان ممنوع و شد رقم
والا از زیارت خواهیم کرد میرزا رفیع و میرزا لطف الله را پس فردا انشاء الله
روانه خواهند فرمود خدمت شما برسند و قرار بر این دادند که جناب آقا سید
ایده الله بفضل الله الصمدانی را تا آن سر حد رحمت دهند برای خیر و صلاح مسلمانان
پارند آن بزرگوار چنان است که نه کرم و مهربان از او بخار دارند نه کرم
میواند اطاعت نکنند و حسن گارین است که اکثر این نهب و غارتها را خود بهتر از
همه کس خبر دارد و قول و نزد علمای دین و امنای دولت هر دو محبت است
در صورتیکه کردستانی سخن او گوش نهند انشاء الله در شاه شاه اذن میتوان کرد
همین کاری که شما حالابی اذن میخواهید بنحاطر جمعی با اذن بفضل خدا و حکم
پادشاه میتوان کرد میرزا رفیع که آمد از جانب میرزا رفیع الله تعالی بسیار

در باب دفع این فتنه فسادها کرد آتش را قتل چنان کرد که رست و دروغ
ظاهر شود قربانت شوم زین العابدین خان شاهسون را که مردود است و بجا
خارج است قبول میدید کاش قبل از رضای بود که ولیعهد روحی فداه در برقرار
زین العابدین خان تحمل فرمود حالا که ممنون ولیای دولت همایون شد
و او را بر سر کردی منصوب ساخته اند خبر اینکه شما پهلوی او را بگیری چاره ندارد او هم
انشاء الله خوب خدمت میکند این روزها حکم فرمودند که از فرغ بامی دوش
و قرا کوئی نقل و تحویل کند از ایلات دویرن دور نباشد آنجا که آمد خدمت شما
خیلی نزدیک میشود و بفضل خدا بسیار بسیار خوب خدمت خواهد کرد سالهاست که
چاکران ولیعهد روحی فداه و اومان و دند و ~~چول و دند~~ و دند قشلاق و ییلاق
مفت و دند پرستاری کردند بفرزند خجکی و دزگی کردند تا امروز آنچه تقدیر خدا
یتب و علم و ایل و حشم شده و شاهنشاه عالم پناه عرض ولیعهد روحی فداه را در باره
مقبول داشته و ایل بسیار خوب شد و کار آرد از میان درآمده بالفعل - نوکر
شاهسون آذربایجان را سر کرده است - از شاهسون عراق و همه سرکردهای
شاهسون کارشان خراب است و این آباد و همه ز خدمت خارجند غیر او که الا

صد سوارش در خراسان است آخر سخن این است که سر کرده دوتیرن باید از
صاحبکار صاین قلعه و کروس و اور و مختلف نباشد بلکه خدمتکار و فرمانروا باشد
پیر غلام قدیمی قایل استم که بعد از آنکه زین العابدین خان خدمت شما بر
اگر خدا نخواسته خوب ندانید و نام خوب نایند تابع رای مبارک شما بشوم
در حضرت ولیعهد روحی فدا هر طور خواست شماست عرض می‌چم با شما تا هرگاه
انشاء الله خوب نیستید بسیار شکر گذارم بشوم از درگاه خدا و چاکران شما که خدمت
و خدمت چندین ساله او را در غزوات روس و روم و محاربات کریمه و مسکو
نزد و کرمان و بهرات و خراسان دیدیم کمترین تفری بود که ولیعهد مرحوم بروند او
مشم رکاب نباشد و همیشه طوری دلسوزی و خدمت میکرد که از او راضی میشدند
ولیعهد روحی فدا هم با پسران از جنگهای سه ساله و او میقات از این بعضی بود
و از حضرت قلی خان مرحوم شاکلی علی ای حال حاصل بود چاکران پیر و مثال
این حقیر همین است که خدمت و زحمات انگونه نوکران شما و سایر قازاگان خود
عرض کنم با خبر باشید و هر که در راه والد بزرگوارتان جعل الله ثوابه رخصتی کنید
پادشاه آنرا در نظر داشته باشد بهاء منثور انشود استخدا باشد که هر عرضی در باب

و او را
او را یاد است

اولاد کفایت

اولاد بختی خان کرده با شتم از آن رهگذر بوده جته دیگر داشته پسرانش که اینجا
به شد عرضی جز استعدای قلیل تفاوت از سقری و سقری خود دارند نشاء الله
بعد از ورود و شهر روانه خواهیم نمود آقا یک هرگاه میگوید دعواتی که دارم بعد
و ولیعهد مرحوم به سیده البتة عرض و را باید پذیرفت اما هرگاه همان دعوات باشد
که هزار بار بشارت شاه روح العالمین فدا عرض شده و ولیعهد طاب ثراه و میرا
بوده و مکرر در تبریز و کنایه عرض باغ شمال اجماع کروسی و کرانی شده و جلالت
فضلا و علما بعمل آمده دوباره از سر گرفتن لازم نیست عارف عامی و شاه
و که امتیاز فدا که از ولیعهد مرحوم عادل تری در این عهد و ازمان بوجود نیامد
هرگاه آقا یک بگوید که عرض خود را در حیات آن بزرگوار کرده ام دروغ
بگویند و اگر بگوید بتوسط فلانی حق مرا پامال فرمودند این تهمت را بواله غفور
خود پسندید بخدا که برای خاطر هیچ آفریده حتی برادر و فرزند خود چشم از یک
بی حساب نمی‌پوشید از امثال پیر غلام عرض کردن است قبول انکار خدا
سکار است امر کم مطاع تصدقت شوم که از دفتر تبریز باحواله شده
بمه راحتی بود است تصدق تومان که دو چهار صد تومان است البته

بروت

بدید و زود سیاه بفرستید تا دستور العمل بهر مبارک و بعد روحی فدا
برای شما باید بعد از اقرار معمول رید و هم

این سال عروضیه است که قائم مقام در وقت معزولی خود
نوشته است در آنوقت امیرزادگان عظام نزد حاجی
میرزا قاسی در عرض میخوانند و قائم مقام بعد
والد خود که هفتیکه بکار بکشی در پیش امیرزادگان بکشت
خانه میبرد و روزی در کتبخانه خدمت امیرزادگان عظام
رسید و تقطیع شعری شکویده بود امیرزادگان بقیام مقام
ایراد گرفته و قول حاجی میرزا قاسی را ترجیح داده بودند و میخواستند
که بخانه مراجعت کرده بود شبانه این سال را نوشته که
سرکار و بعد مرستاده بود و بجای میرزا قاسی ضربی
بکفایت زده است که نامه کردگانی و عمامه آسمانی اثار
باوست تمام این سال بدست نیفتاد آنچه در مقدمه
ذکر شده همین است

ابتدای هجری و اشتیاق هر کلام بنام پروردگاری شایسته و سیرت
که پست موزون فلک آبی و تدوین سبب برافراشت و وقف مرفوع سمار با عروض
و ضرب پاداشت بجز بروج را بلاکی بخوم نوش کرد و دوا بر چرخ دوازده جا
خط پرکار پیدا آورد و نظیرین سیل و نهار را در فصلین خزان و بهار موزنی موز
سازد و در سایر اوقات چنان ناقص و مضاعف و معلول و مزاحف آرد که
مقطوف و مخرومند و گاه مزیل و مجروم صد آفاق را در هر عشاء و اشتیاق
مقطع روز رخشان کند و مطلع مهر در رخشان که جلنا ایلین لیا سنا و جلنا انما
معاشا چرخ برین را متحرک و دیر ساخت و مرکزین را ساکن و ثابت تا بگو
نعمای عام و اوزان احسان و لغام را از شکون این سکون و برکات آن حرکت
در بیطنین و دیر زمان پیدا آورد و کمال قدرت خویش ظاهر کند و جمال
رحمت با هر هوای رسل رسوله بالهدی علی الدین کلام و لو که المشرکون ناد
سبل خواجهر رسل سلام الله و صلواته علیه با حجت بلاغت و بحر فصاحت نزد
کرده شکرین و بهم اساس کفر و کین فرستاد لیهلک من لیهلک عن مبینه
و یحیی من یحیی عن نبیه جبرئیل من شریل مسین باورد که جمله معلقات حکم مطلقا

۲ و دین الحق لیطهر

شاه معلقات سبعة

یافت و غوغای مکران گرفت و الزام بدقیان خیانت یافت فاحمد الله
 انزل علی عبده الكتاب والصلوة علی عبده الذی صدق بالحق و نطق بالصواب
 و بعد این عریضه است عافیه و ذریعه چاکرانه از عهد ضعیف آثم جانی بولقا
 ابن عیسیٰ الحسینی الفراهانی بنجاک راه و بخار درگاه و بعد دولت اسلام
 و بختان ملت سید نام حارس ملک توران و ایران حافظ ثغر اسلام و ایمان
 سیف صقیل غر او جهاد سید تغور و بلاد وارث تاج حبشید ثالث ماه و خورشید
 و در دوران مایه امن و امان نامور خسر و خشم افکن عیانت شاکست با
 ناسریمه زینده تاج و کمر است ابدالعیش و نصیر عیش و ایداعوانه و شیدگان
 که فدای خاکپای فلک فرسایت کردم این غلام بکج فقر و کج شکر و توشه
 قناعت و گوشه فراغت خوگرده از بد حادثه اینجا به پناه آمده ایم که بقیه عمر
 دعا کوئی در ظل آفتاب و لایا فراغ بان رفاه حال بقیم تو اقم کرد و اقامت
 لسان و ضرب کسان مأمون و مصون بوده و احد انتم و فاقه الغم حامد و دعا
 شوم جاهد و ساعی باشم ولی اکنون از رساوی بخت بد و فحای کاخ خود چنان
 می بینم که دست امل و پای امیدم از ذیل این مرام و ذیل این مقام کوتاه

۲ و علی الله الاطیاب
 و اولاده الاخیار
 ع

و کبریا

و کشیده باشد گوشه گرفتار خلق و فایده نیست گوشه چشم بلای گوشه چشم
 اگر تا حال آسمان بود و این بنده رای بدخونی بود و یا دشمنان خود را در راه
 نه جرم و عصیان بود و نه کفر و کفران که ناصوابی را صوابی در جواب گویم یا ناصوابی
 بعارضه مثل نرود هم محتب ختم شکت و من سر او سن سن و بجز و حقا صاص خلا
 امروز که سرو کار این غلام با عیانت عالیات افتاد که لودنوت اخله لاخرقت
 و در زمانه دشمنم کرد و ششم یاریم یا کر تقبل من بسته و روزگار هم این بنده را غافل
 فقر و اعتبار است نه مایه تنگ عار که صریح ارباب خود باشم نه قریع اذتاب خود
 چو بتوان بصبوی کشید بارعدو چو صبر نباشم که جور یار کنم و لیکن اینجا
 ملوک را قانون سلوک با کدایان کوی و فقیران دعا کوی چند آنکه خوبرو و غنی
 آید چرا که پادشاهان را خاطر که ایان جستن نیست نه خشن و حرمت درو
 خواتن بحال است نه کاستن بذات پاک خدا و تاج و کشت والا سو کند که این
 بنده اگر جبارتی کرده است بواسطه آن بوده است که حکیمان گفته اند و چیز
 طیره عقل است دم فرو بستن بوقت کشتن و کشتن بوقت خاموشی چاکر آن
 اعتبار دولت را که پرورده خوان الوان نغمه شقای نسیمای حق شناسی

که هر چه پسند و داند عرض آنرا فرض ندانسته تا آن جایز شمارند و می‌دیم
 که شاهزادگان عظام در علم عروض از نو شروع کرده اند و مسامحه می‌پندارند
 که نه در هیچ کتابست و نه بر وفق صواب لاجرم الترام خواموشی را نوعی از
 فراموشی حق لغت دیده بکلیف و اصرار نواب امیرزاده کامکار سیف الملوک میرزا
 غفره و دامت شوکت همین قدر عرض کردم که با مثل لفظ همه در غرض
 و تدمجم است نسیب ثقیل و گنبد در بیت ابن مالک بر وزن فعلن است
 نه منفعلن و ساری چهار مصرع رباعی در وزن است چهار کانه لزوم بالاکرام
 نه واجب لازم فدایت شوم غافل از اینکه قول حق همه جای طعن و دق خواهد
 و این غلام ثالث سیبویه و جامی در مجلس سخی برگی و مدرّس ملا می‌خویم
 بود بهمان معروض خاطر خطیر و الا کشته باشد که از آن روز تا حال نقل انغلام
 نقل مجالس و سر عشره در شده کاه و پگاه از فرقه طلاب و حلقه کتابت نقل
 و رد انغلام در کار استمداد و مشغول تشهاد لکن کفی بالله شهید اگر انیکو
 اجتهاد و در کار و جها و میشد این زمان نامی از کرده رؤس و ثغور ملک محروس
 نماده بود تو باشا چین جوی خنک و بنزد زکردن فرزندان بر نرسید کرد

چه خواهی ز جان بچی مردی که کاه و سوس خواندی و را شیر کیر این غلام اگر عود
 و صد لایتم و یا چوب جنگل و سرو و فخر یا شاخ پر خار شک نیست که در باغ
 این دولت پسر و ال رستم و از خاک آب این عتاب و لایتن و نمایست
 ایلیا ذباله بحث بر میند و ارد خواهد که هر اشتم خار در باغ خاص کاشته اند و
 تلخ ز امور دسی ساله تربیت داشته من اگر خارم اگر کل حین آرائی هست که از آن
 دست که می‌پروردم میرویم انغلام نفس خویش از مشت خار و خاشاک نابود
 و پیچود در است و لکن بفرمت و شکوه دولت و لایتن چنان طرف لغو
 و لفظ حشونباشم که بعد از چهل سال رنج بردن و دو چرخ خوردن باز
 علوم مبادی و امانم با عروض و قوافی ندانم اگر قومی از انبای زمان کفر بر آ
 قلن و جها حد و بعضا اتهالده نیم چنانم جلوه دهند که فلان در کار دین نفا
 کامل است و در کار دنیا بسیار جاهل چه غم که طایفه درویشان را با دنیای
 کاری نیست و اگر کاری در باب مذمت و تشویق است با خدای خویش پس
 کس چه داند که پس پرده که خست که زشت ملی در باب حفظ و روایت و فن فضل
 و بلاغت اگر تا کید امعان و تجدید امتحان در کار است بجدله کوی و چوکان

موجود است و بس میدان حاضر از ایشان الهو بلحیه الحق اریه غبار
 هم فلت له الحق بنده کمترین که دایما چون بخت و یعهد خرم و شکفته است نه چون
 قلب خود را در هم و آشفته از این است که غایت بضاعت و مایه استیسا
 همین کلک شکسته است و نظم فرو بسته که هیچ آفریده را از فضل خدا یمن
 توجیه و الا امکان قدرت نیست که تو اندامین اسباب عا کونی و الت
 شاخانی را از من و استاند شیخ سبلی را حکایت کند که یکی از سفر باز در کاروان
 زد و هرگز در غم مال افغان و خروش بر خاست مگر او که همچنان ساکن و
 صابر بود و خندان و شاکر که موجب تعجب رقا ن کشته و جان باز پرید
 گفت این جماعت را مایه بضاعت همان بود که رفت خلاف من که آنچه داشتم
 حکما کان باقی است و امثال شما را تصرف در آن نیست تصدقت کردم
 تا که روه و شاه را راه سخن بسته کرد و عموم حشود را جل نفس گسته عرض طلب
 در حکم و خوب است که این غلام وجود ذات و شهود صفات و دو مان سلطنت را
 نور فوق لا نور و طور ماعدا لا طور امید انم بوصفی که اصلا و چه شبه و ربط و
 با این اجناس و انواع و کون و بداع که معروف علما و حکما و مصطلح متاخرین و قدما

ندارد بل عالم آن وجودات پاک و شهودات تابناک ماورای عالم آب و خاک
 که اگر عدلشان بالمثل عین ذات باشد یا فعلشان از خوارق عادت لیسند
 اول قاروره کسرت فی الاسلام عیسی علی نبینا و علیه السلام در عهد سببی و محمد
 قاطب ماطق و صادق بود و پیاکی مادرش شد پیغمبر صلی الله علیه و آله و آله کلمتی
 و ابجدی نا خوانده معلم علوم اولین و آخرین بود و مقنن رسوم دنیا و دین گذ
 امثال این امور انسانی که سلطنت گویند را جایزند و درک افهام ما از کینه
 احوالشان عاجز بعید و بدیع نیست خواه پادشاه عهد باشد یا در خوابگاه محمد
 عجیب باشد که طرح افلاک احمد نس شوند و شرح الامر را مدرس و علم ازل و محقق
 و پیر خرد و مصدق و لکن در سایر رموز تصدیق طایفه متعلمان بر کمال فضل معلم
 که امام جماعت را سلسله جازت مشی بمومم کرد و جناب شیخ از غوام
 بر ثبوت فضایل و احتیاج خود در مسائل فتوا کند و مضامین و عرض عرفان و
 نزد صبیان و اطفال نیز بعضیها مثل سبب زری و نیزه بازی حق نظر ما فی در مدر
 چهار باغ صفهان است و تصدیق شجاعت خویش از طلا بشت و مازند
 تیمور کورکان که سید عربانی را با فضل تقارانی بمعارضت نشاند قومی ز ملانده

کار پکان قیاس از غوام

نیز

بوالفضل بقیه فاضل بنو است که چرا اظهار محرم خود کردی نه انکار قول خصم و
 حال آنکه تیمور پادشاهی بود در کشور خویش و در عالم علم و روش فاضل گفت کدام
 محرم و لازم بالاتر از آن باشد که چون منی را عالمان جاهل شناسند و جاهلان
 عالم شیخی مدعی را که کودکی مبتدی زیرک و مثنوی گوید اگر فی الفوی را و کند و بگوید
 جای خنده عقول و لباب است بل وقت گیر بر علوم و ادب نیست سخا
 کس از طرق داند همه کس سبز در دین و داند ضو احکام شمس معنی علم و فضل نه شها
 سپیدی جان و سیاهی نامه و نامه کرد کانی و عماره آسمانی است پس بل چندان
 مایه تمیز ضرورت است که لا اقل معده خویش را از معدن علم فرق کند بخارج فضل
 از بنو فضایل بازشناسد غافل نشین کرد بدوش رحم بسی نه چنان بهم که در پستی
 کام کسی گوید علم نه چندان را بجهت ریاضت مورد افاضت کرد
 و هر کس به نیل آن مکان دست رس باشد و نگاه شستی غله یا خیر الله بی تنر غافل
 کرد قند خواب و خورد بخوی شد و پر گوی کم شنو که غایت کبشان قیل و قیلا
 و حاصل علشان مرد و جدال باده در آلودشان مجنون کند صاف اگر با
 ندانم چون کند خصوصاً وقتی که با لقیه کج طریقه پیش گیرند و هر چه را فرضا ادا

۱۲ دل

کند

کند عمارت کار نمایند راه گیر و جای تدبیر بخوابد بود و خیر پناه بردن بخدای خود
 و دوری آوردن بحضرت و بعد از اینک انغلام بخدای خویش پناه برده و بدین سخن
 و اوری آورده آنچه در مسائل عروضی مایه خوفا و آیه دعوا بود در ضمن چند باب کاشته است
 و چند فصل در مقدمه مرقوم داشته چشم آن دارد که اگر خطائی رفته مرتبی و ستمی
 و اگر صوابی گفته از تربیت آن سرکار دارند طبل از فیض گل آموخت سخن و رنه نبوده
 این همه قول غزل قبیه در مفاخرش امید است که تاج جهان است خدای جهان
 شاه سایه این جهان با نزار بر مفاخرق جبهان پانیده دارد و یکطرفه العین این بنده
 بی شمول غایت و شکوه حمایت خدام آن آستان باقی نگذارد ویرحم الله عبدا
 قال آمینا یا رب تو که دار و وجودش را کامر و در عالم کرد ادرسی هست همانست یک
 لحظه معاذ الله اگر عدلش نبود ظلم است که بکرش کران تا بکران است فصل اول در بیان
 این مطلب که هیچ عروضی بی وجود صفت استاد فن نکرد اول آنکه خود با طبع
 موزون باشد و هرگاه در مرتب شاعری بنیاد پدید و رشید که از این شعر و استا
 این علمند و مثل شب آینه و من است و خراب شود گفت باری از یوسف
 عروضی و انما ندک گفته است چون یک الف بضر فزانی بنال کوی فستوح

مهر دل
 مایه خوفا و مایه آسودگی

سیم میخوان مضموم وال کوی چرا که هر چند شعر با فی را با شعر با فی فرق است
 باز جولا و جوالان ف از روی حق و انصاف بهتر از سایر محترمه و صنف است
 هیچ حریر و شال کشمیر نمیخورند و هر که در مدت عمر خویش فرع و مقراضی ندیده و
 نخ نبوزنی نکشیده اگر هر دم جان بدلق در بر خلق بیند و نام الوان و انواع آنرا
 یاد گیرد دعوی تواند کرد که دقایق فن خیاطی خوب دانم و قطاعی لباس بنماید
 اشخاص نیکو شناسم و حال آنکه کت و وزان بر قامت الفاظ است کرد
 خاص قوای طین است و قطاعی و پایی چین باز ده آن و این کار اعضای
 ظاهر و درک دقایق آن بحسب آسان است و فهم حقایق آن بفکر و نظر دشوار است
 شتآن مایومی علی گورنای و یوم حیان اخی جابر صاحب بن عباد در بحر حادثی
 از کتاب بحور اللالی گوید و آنست که آن الشاعران لم یکن عروضا یا یکن ان یلم قوله
 عن الخط و التزل فی سوق الارحیف و العلیل و سبک الاعار یضی الضروب و تعال
 الاوزان و الجورکان بابک و سندی و شیخا الزعفرانی ایدهم الله تعالی و العروضا
 ان لم یکن شاعرا لا یکنه الوصول الی انشاء دقایق الشعرو لو قوف بطر نساج
 الا بطول السجاد و فرط خط القناد و رکوب مهتره صفة القناد و ربما ان یظفر بالمر

منه این شعر
 در این مضمون
 و در این مضمون
 و در این مضمون

بعد غایت اتحاد و کمال اجتماع و کالی قایم القی و العطوی و الخطائی و اما جماع
 بین العروض و القریض و الرائع فی روض الادب لا یض کن یغیر لا شجار ففقط
 الا شایر و متعلق بالادب فینطق بالاشعار فها هو الا شیخ الادب القاضی بحسب البارع
 اللیب عبد الغیر النجری جانی اید الله الغیر بفضل الصمدانی و قوم من محبش فی اننا الحسین
 من اودانا کما نوح از می و السلامی و ابی محمد اسخارن و الاستاد ابی فضل الضمیر
 و بعض الطائین علی الحضرت کابی طبیب الکندی و ابی طالب الاسوی و له
 الذین ذهبوا فی الباب مذیب ابی نوح حیث یقول لا فاقنی خمر او قل
 هی الخمر و لا تشقی من اذا امكن تجر فتم قاده اهل الفضل و سادة اوباء العصر الجمعون
 بین العلم و العمل و الضمان الاولان لا یعدان من فحول الا ساید و لا من قروم
 اصناد ید القصیر فمما لا محالة اما بعد لم یعلم بقواعد الفن و لفظ الجمل بدقایق
 فلیس الاول منها کمن یدخل سوح البساتین و یتبرکت الغصون و الافانین و
 یقطف انواع الثمار و یا کل منها الا طاب و اختیار غافل عما اعتبره الا قوام
 الاسماء و الاعلام جاللا با تنار و ضا و ترس ظل و شمس شجر او خطیب عاب و
 بل یجمل و صف الخلو و لا یفرق بین ابيض و احمر و مازال استعملی الذوق و یتکثر

ملاحظة الناحیه
 بین دور الخمر و
 ساج و سوج و ساج

الشوق ولا يعرف مما يذوق والى ما يشوق واما الثاني فمضي على ما جميع الاسماء
والالوان فارقا بين حكم النفسان وشجر البان بقوة البليان والتجوال البرهان
عارفا بتجديدها وترويضها لعل منها بحسب النوع والخاصة وبفضل لکن لم يدخل روضة
في عمره ولم ياكل ثمرة طول هره بل عرف التحل بالدرسل بالعرفن والتعرف في الطرس
لا في النقص والتمايل في الرسائل لا في التمايل والتفانيق باستحقاق لا في السجدين
فرأى الظلال في النجاش والفضون في المتون ولا وداق في الاوراق كما قرأ
من الصحف ولا مطار من الاسطر ولا ارواح من الالواح ولم يزل متوقفا بشرح اصول
الاغراب في الفصول والابواب مشغولا بوصف لتيسر عن دليل الباتين قانعا
بالوصف عن الوصول ضيما بالقوة عن الفعل شاغل الشفتين بالحركات والاهلكتين
عن البركات ذابلا عن حقيقة الذات في شرح الصفات واعلا في الشرح
وبسيما نات فويله كيف يشرح بالبيان بالمشهد بالبيان تنبها كالتجارب فت
بالاسماع في منطق عن الهوى من غير ان يرى من آيات ربه الكبرى بهجات يهتف
لعمرى ما شبه حاله في ذلك الوقت بما نحن فيه الان من معرفة التجته بحسن
والتخلد والروان وخبائثه يدان وسائر ما رويناه من الاخبار وزياناه في القرآن

آورده اند که یکی از احفاد طاهر بن جعفر شاعر پارسید که رای تو در باب سلم و ابی
نواس چون است و که ام در پایه شاعری فروزند بجری ابو نواس را ترجیح داد
طاهری گفت عجب که برخلاف جهت غلب که استاد علم ادب است سخن کوئی بجعفری گفت
لابل محب از او است که خود بهره شاعری ندارد و درباره شاعران سخن گوید نظیر این
آنچه سخن محسلی در اغانی خود حکایت کند که وقتی مارون از رشید زانی نواس
پرسید که فرزوق و جبر کد ام یک شعر بخوانی نواس جبر را عرض کرد مارون گفت
و یکجا فاجر تخالف ابی عبیده قال بی جعلت فداک لانه اهل العلم و اما
اهل الشعر و بل تعرف قایق الشعر من لا یتب نفسه فی مضائق الفکر ثانی آنکه اول آن
علم از حضرت استاد کند بعد از آن دعوی تعلیم و ارشاد نه آنکه استاد مدیده خود
استاد پند و از گریه موحشه آموزگار کان کرد دیوسف عروضی که در پارس
اولین استاد عروضی است گوید این علم اگر چه اول آسمان رسیده بر این
مید فارغ غم میتوان نشست زیرا که چون بجز قواعد فرو نشوی بازی خوری و چه
نه از شیخ نشوی که علم مایه گیری از استاد یاد گیر و بهر محض خواهی از خویش یاد گیر
وقد صرح صاحب بن المعنی فی البحر الثانی من سجد اللالی حیث قال لم یر

هذا العلم غير مظهر في بادي النظر ويزعم انه رقي من حيث سبق من الفضل والمجاهدة
 وشايع من بحال السادة والعادة في سبق والتقدم غير مقصود الى الاخذ والعلم
 مع انه في افضل مراتب من سلمه واول الاخذ من معلمه فحينئذ لا بد للطالب الساجد
 ان ينكس في منعه عن مساوئ الوهم لئلا ينس طبعه باوانس العقل ولا يقع بالمراتب اقله
 عن مصاعده السامية بل في اخذ عنان نفسه وتعلم انظار غيبه فيسئل من الله الفوز بدارج
 الرشاد وتلو كل شئ واستاد فيفقه بعد ما يتفقه ويكلم بعد ما يتكلم ثالث انه في
 تتبع دواوين شعره وحفظ روایت اشعار عرب وعجم ما يربطه بمراد من علم
 از روی اقوال شمر است و استشهاد واضع باشعار آنها پس هر که در روایت و حفظ
 قادر باشد بر دقایق این علم واقف تر بود قومی که آن بصاحت را فاقدند
 صناعت فایق نیاید و هر چند بجهت مسائل عالم باشند و در فکر شعر عاجز شوند
 با غارت طبع محض و کمال شاعری بی ممارست تمام در کلام شاعران نه خود کامل
 و استاد گردند و قولشان قابل استناد یوسف گوید هر کوزه غصه تازی اردنی یاد
 او را درین صناعت خوانیم استاد زیرا که فارسی کم و تازی فزون بود و آنکه
 زهر و مانند استاد چون بود صاحب این عباد و در بحر سادس عشر که موداد است

ربح و سریع را بیان کند خطابی بل عتایی با بوحاتم عروضی کرده که بچراغ این راوند
 طعوز در این دولت جناب ولایت مآب صلوات الله وسلامه علیه فرموده
 یا ایها السائل عن اصحابی لو كنت تعنی آخر الصواب انبأك عنهم غير ما كذبون
 بانتم اوعية الكتاب در مقام جواب برآمدی و نوعی رد کردی که عذر تو از كنت
 تو زبوش است و بحث از جواب تو نیز بان تربست پس صدر سخن را بدو بست که
 در بجا شیخ سلمی موشح داشته گوید یا ایها المدعی سلما سفاها لست منها الا قللة ظفر غما
 انت من سلیم کوا و تحت فی البیاط لما بعیر از او خراین کلام حسین شهاد میشود که
 استاد عروضی را تتبع اقوال علما لازم است نه اشعار که از حسن لفظ و غنی عبارت
 امام فخری هم در این قول متابعت او را کرده است فضولی نیز در تحفه الاجتباء
 گوید که با شمر است که مطلقا حسن لطافت ندارد و بواسطه صحت وزن شمر
 عروضیان است مثل ای برک کل سوری تو کن زما دوری ختم زعجور
 بسته ام زربجوری و ظاهر است که اختلاف این اقوال با مفهوم این عبارت
 صاحب بواسطه اختلاف سلق و طبایع است مع هذا باز رحم الله معشر المتأمنین
 چرا که امروز از مدعیان این فن بختن یافت نشود که شعر گوید و بد گوید و کم داند و بگوید

از شیخ شنیده باشند روی از شیخ دیده وجودش را منضم باید دانست این محمود
مقرر شد باید شمره و اگر بانصاف معان نظر شود قوی بسیار است طالع قدر نیست
این کاغذ را از سر ز نظر ان نوشته معلوم نیست که یکی
نوشته است در سال ۱۲۴۲

اکنون که دو ساعت از شب و شبانه شعبان گذشته است بطایف احوال از جای
 تو مصافی یک طبعت رسیده و در زیر کرسی آمیخته میخواهد در حضرت و
 کشف حال و بسط مقالی دهد خداوند چه ناسپاسی ما را که قمار چنین سناسی کرده
 و از ما خود چه کفران در وجود آمده که کفر آن میریم عاصه و خاصه اصل ایران از آن
 و قاصی و طبع و عاصی از بادی و حاضر مقیم و مسافر مسلمان و کافر هر یک
 بشری از شرور این دزد زن بمرد هتاک بی باک در مانده اند من جمله یکی
 از مفاسد قتل وزیر مختار روست با چند نفر اصحابان منصب و ان است
 هشت کرد و رو آنچه مقدمه و ربود از تفک و توب و بد و خوب باز بهاء و
 رفت معادات و مخاصات یک بر سر از فرود و چنان بنماید تا شخی در
 آئین است و چربی در روغن لغو و عرق مذکرات و نفوذ در عرق شسته

والتعاضد في روزن فروج است وارتفاع در سديا جوج ونبساط در شاطباته
والله اذ در لواط ساده تیغ اشقام استحه و عوض هر قطره دریائی از خون رحمة
خواهد شد اکنون در کین فتنه و آشوب بحضرت نایب السلطنة مشرعی نوشته و دستور
خواسته اند ضعف الطالب و المطلوب تا اندیشه صوابی ایشان در جوا
چکند اگر بکند از عقل سلیم و راسی مستقیم چاره این کار را خواهند فرمود که برود
بخصوصت اینجا بدین علم و سداد پیش میزند نه غرور و جهاد البته مراقب باشید
که در این باب بخلاف عرض و فرمایش حضرت ولیعهد روحی فتنه رفتار نکنند
سهل است که این کار را با کلیه ایشان واکند و اگر از روز اول بهم می گذشت
هرگز اینجا نمی کشید و این خسارتها واقع نمیشد و این ضرر بامدین و دولت میرسد
امید است که انشا الله رای رزین ولیعهد و غم تسین جوهر شاهنشاه اسلام
این کار را بخوشی بگذراند و الا توبه از معاصی کونا کون و مداومت نماز کن فیکون
و حتم ان الله وانا الیه راجعون چاره نخواهد کرد

از تبریز بهر حد و ارار دپیل نوشته است
حامل عریضه شیخ کوفی است و دشمن صوفی با منیدل و داء و تسبیح و عصا

از کربلا و نجف آمده بدایا و تحف آورده غرم خدمت نواب کرده و سایر چیز
و ابواب داده هجده هزار جوارش دارد و هجده هزار سفارش میخواهد بهر وزیر
و مشاور و شیر و واعظ و خطیب و کاتب و دب و جمیل و جلیل که در مکتب
وارد پس است آنجا می آید و همه را مالش میدهد اگر چه کاظم خان طالش باشد
که در مدت عمر یک فطیر یک فقیر نداده و یک عطایک که انکرده کینه پاره چشم
تا کارش پر دخته شود کم میگوید بر می کاهد خاک میدهد در میخواهد خاک خاک میرساند
و راه راه غربت کنایه نمی فهمد اشارت نمیداند و عده بی اثر است حواله بی اثر
نقد میخواهد نه برات بذل میخواهد نه زکات تعلل بی سود و تحمل سچا سچا در ناحیه
وزارت و ایره متوقع است بکشند یک ورق بلکه یک طبق و هر چه در
اسمی نوشته شود مثل خان خلخال و میر طالش و صاحب مشکین و نایب ارباب
و امای پیاده و سواره از دهنه و صدقه و هزاره و سرور و عیش و سید و سید
که اسبی در فیل و غری در طویل و کادی در رم و بزی در کله داشته باشد
اگر چنین کردید آسوده اید و الا شیخ عاکف سباط است و ما دم نشاط و نیم
لازم و فیل ساکت پول میدهد کول مخورید که شیخ ساکت رسیده و در گنج صا

رسیده و شیخ سکه الله اگر چه ساکت باشد و صامت باشد نفوذ بالله من مجاور
السکوت الساکت و طایفه البتوت الصامت اینها همه شوخی قلم است فکر عطا یا
شیخ باید کرد که مرد جلیل است و عازم اردبیل شده و از آنجا مقصد ایلی ^{مست}
ابوالا تقی میرود و ذکر عطیه شمار می کند و یکبارده میگوید اگر از سر کار نواب والا
میگیرد مختارید و اگر از خود مختارید و اگر از عمر و وزیر میگیرید مختارید و السلام
یکی از رقعجات است که در خصوص اقا علی رشتی نوشته

روز وصل و ستداران یاد باد یا و باد آن روز کاران یاد باد
بی مصاحبت یاران صادق و دوستان موافق یعنی اقا علی نعمتی است که قد
آزاد نشد ای هم فغان که پیش یارید این شکر چه نمیکند آید قوم موسی در واد
تیه که مائه آماده و نعمت موجود و کباب بی آتش و دود از جانب ب و دیو
قد آزا نشد شکر آن نکند نشد خوش بصل و ثوم کردند و عدس و ^{سبب} خوم
لاجرم نوبت یغیر نعمت رسید و شرف با خرم بدل کردید در این صحت قد
اقا علی را خوب باید دانست و شکر باید کرد و الا آماده مصاحبت اقا عمری باید
و قمار بنا عذاب النار و هم

و ساجده رساله جهادیه کبیر مرحوم میرزا عیسی الشیرازی
بقایم مقام بزرگ است که از منشآت مرحوم قایم
مقام ثانی است که بر رساله جهادیه پدر خود و پیاده بود

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبَّنَا افْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ لَنَا قُلُوبَنَا وَانصُرْنَا
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ رَبَّنَا وَقِفْنَا لِجَاهِدَةِ الْقَسْرِ وَمَتِّعْنَا بِمَشَا
الْقُدْسِ مَدَّةً نَابِكَايِبِ الْغَيْبِ وَخَلِّصْنَا عَنْ مَهَالِكِ الرَّقَبِ
الْبَيْتِ اَوْرَعِ كِفَايَتِكَ وَفَلِّدْ نَاسِيْفَ جِهَانِكَ تَوَرَّقُ لُوبُنَا بِعِلْمِ
الْبَقِيَّةِ وَافْتَحْ عِبُونَنَا بِفَتْحِ مَبِيْرِكَ لِيَجَاهِدَ فِيكَ حَقَّ جِهَادِكَ
وَنَهْدِيْكَ اِلَى سَبِيْلِ دُشَادِكَ مُحَمَّدُكَ اَللّٰهُمَّ عَلَى مَا دَلَّلْنَا عَلَيْهِ مِنْ
شَرِّ اَبْعِ الْاِسْلَامِ وَخَصَصْتَنَا بِهِ مِنْ وَاِجْعِ احْكَامَ حَضَائِرِ سَيِّدِ
الْاَنَامِ عَلَيْهِ وَاِلَهٍ اَفْضَلُ السَّلَامِ الَّذِي نَعْتَبُهُ بِالسَّيْفِ وَ
اَمَانًا مِنَ الْجَوْرِ وَالْحَيْفِ هَادِيًا بِالسَّبِيْلِ الْحَقِّ نَاطِقًا بِكَلَامِكَ
الصِّدْقِ نَاطِرًا بِوَجْهِكَ نَاطِقًا بِوَجْهِكَ اَمْرًا بِاَمْرِكَ نَاهِيًا بِنَهْيِكَ
وَمُسَدِّدًا عَصْدَهُ بِاِحْيَايِهِ وَلِيْلِكَ النَّبِيَّةِ فَشَيْدَتِ بِسَبْفِهِ قُوَّةُ

۲ بقیه

الدین وَاَيَّدَتْ بِنَصْرِهِ مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ جَعَلَنَّهُ لِلدِّينِ رَحْمَةً وَمَا لِلشَّرِّعِ
قَوْلًا وَمَا لِلْحَقِّ اِمَامًا ظَهَرَ لِلْجَاهِدِ بْنِ وَفَقَرًا لِلْحَايِدِ بْنِ اَمِيرًا لِلْمُؤْمِنِينَ
صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَعَلَى اَوْلَادِهِ الْاَطْفَارِ وَاَوْلِيَّائِهِ الْاَخْيَارِ وَبَعْدَ

بر روان دانشوران پوشیده نماید که بسط نور وجود و نظم نرم شود برای میل طاعت
و معرفت است که انظار فرغ و صلحا الشریع در حق که هیچ محکم ندارد و شیخ خرم نیاور
روشن بین صیغ بر واج شریف است و رواج آن بقوت بازوی جهاد و قدرت
نیروی اجتهاد غازیان عرصه دین و عالمان علم تقین که عاشق رضای خدا باشند
و ساکت طریق هدی ذوق طاعتی بید شوق معرفت شناسند بقا از کبر
حق گیرند ورق از فکر خود بشویند درس نبی کی خوانند و دهند سر در راه دین گیرند
و دهند چنانکه از آغاز کار جهان که پیغمبران پاک روان پاییعشت کوشند
و آمین دعوت نمایند هیچگاه رتبه قرب حق غرور بی شرکت علم عمل مقدر
نگردید و اجرای احکام دین پر حمت مجاهده مشاهد بنفشاد حضرت ابوالشیر
بارتبت نبوت و نسبت نبوت روزگاری خسته نفاق قایل و فراق نایاب
و از روز نماند خلف خلافتی چند مشاهده فرمود که از جناب قدس چاره خواست

و از جهان انشأ آواره ساخت تا حکم خالق رواج گرفت و امر خلاق آفرین
 نوح نبی با سفاین علم و خراین علم عمری بلاغ فصاحت کرد و انواع فصاحت دید
 تاب توّم و انکار قوم نیاورده بحر غیرت بجوش آورد و بهیبت درخروش آمد
 تا موج طوفان بفوج طغیان برانخت و روی زمین از کفر و کین پر دخت گارد
 راست کرد و گیتی چنانکه خواست خلیل جلیل با خلعت خلعت و پاکی ملت معال
 حق بر معاشر خلق القا میکرد و چنانکه شرح کافی میداد و جرح وافی نمیداد با هر
 دست مجاهدت کثوده قصدیت بصنم کرد و فرستی مغنم حبت که بعد فارغ
 از بار عبودیت ساخت و عرضه نافرود گشت تا نسیم رحمت از گلشن عزت تهنیت
 آمد و بهجری را بر سر چهره نمود که باغ جانها بالا یقین آراسته داشت و خار نکار
 از گلبن دلها پیرایه موسی علی بیتنا و علیه السلام حتی چون آفتاب روشن در
 داشت و چنانکه در دعوت قوم افاصله توار هدایت میکرد منکر از ظلمت
 غوایت اضاف میشد تا برای دین پای کین برخواست و آیت خشم پیغمبری آشکار نمود
 با امر آتی اجرای او امر و نواهی حبت و بعون یزدانی شوکت فروغی در هم گشت
 فرق کافران غرق کرد و باطل از حق فرق مسیح روشن نفس که جان فتنه باز داد

و نفس مقدس علاج آنکه و ابرص فرمودی در محدّسی با مر خدا اعلام لعنت خود
 کرد و سالی چند از رد کان رنج ضلال و آروى پند میداد که شاید دلهاى مرده
 زنده آید و در دل حاج را پیر علاجی رسد عاقبت بنی مجاهده یهود نمود کشف سحر
 حق و نشر آثار دین بشود نکشت و چون نوبت دعوت بحضرت خاتم النبیین
 اصفا سبب خلق عالم شرف نسل آدم سفینه نجات نوح سکینه حیات روح رسول
 رب جلیل پس راه خلیل کشاید نطق کلیم طرازنده باغ نعیم تازکی نفس قدسی زنده
 جان عیسی ربنا می پیل میثوای رسول محمد مصطفی علیه و آله آلف التحیه و التهنیت
 که جامع حکم حکم بود و خواجه علم و علم کردش چرخ گردان دگرگون شد و روش
 بازار مجاهدت افزون گشت چه در عهد و سلف بداهه امم را غالباً اقامه دعاها
 تیر دعا و وساطت اسبابی دیگر بود و حاجت بجهاد سیف کمتر اگر فرزندی
 باید رخالف میشد مهاجر مکتب نه مشاعر و اگر آتش طغیان برنجوبت بخشن طوفان
 فرو می نشست شوکت خار انکاری بجلوه باغ گلزاری رفع میشد سطوت خضم
 قهاری بلطرد و دودخواری پست می گشت اقامه حکم ربانی از اعاده روح حیوانی
 دست میداد خلاف این عهد که خواجه ما را حجت نبوت ارفع شایسته و پایه

موت ارغرم قاهر لا یكلف الله نفعا الا وسعها احداث شئون و احوال قضا
 از منته و اوقات است که وقتی آدم صغری مقصی برق عصیان بود و این عهد آئینه نو
 ایمان گشت و چپین بر یک از رهبران جهان قضا می زمان آتی مشین و
 که حجت اثبات رسالت قاهر باب صلاست شد یحیر آئینه ورمی شده و اند
 یکیر بسته کل بر کف نهادند یکیر چوبی معجزه عطا کردند یکیر انطقی علت زدار و
 دیدند تا شخص عالم که در عهد آدم مثابه کودکی نارسیده بود و بصری از هستی خویش
 ندیده عمر در مراتب ترقی سیر کرده بتدریج زمان تکمیل نفس نمود چون فجد و قو
 رسید و مرتبه کمال دریافت بطریق قابل الشفات اشرف کائنات کرد
 و مقصای حال با پیشین در نور دیده رسمی توانین بر نهاد که بازی مقاد کوک
 در خویشان زیرک نبود نبوت نبوت ختم رسل را حجتی شایسته بایست که بگو
 خویش مظهر معجزات پیش باشد و بی شرکت دیگر اسباب مروج ملت و کتب گشته
 بحدت خود برق عصیان بوزد نور ایمان بر فروزد بجای شاخ درختان پنج
 بدجنان بکشد مثال از در چنان پیکر کفر بجان کند کلهای رنگین در شش کین کرد
 غبار علت از چهره ملت بشود لا جرم قرع این فال بنام تیغ جفا داده دست خدا

از حبیب پدی برآمد جلوه جلالی به کمال گرفت نوایر سطوات صفدری در معارک
 غزوات حیدری بالا کشید وحدت ضرب ذوالفقار بر هستی جان کاوان ظفر
 جت بخت بخرقه برقی جسته قومی عرق کرد بلطه موجی هستی فوجی غرق نمود لاله کلشن شعله
 روشن بر آورد کفر از لجه نیل باد کو هر جان به پیکر دین باز کشید سرهای پر شمشیر
 خاک ساخت شهابی پاک در بر مغاک انداخت قضا مشن تیغ غراشد زمانه
 اوراق جاہلیت بخون شست علم ساطع انبار نیف قاطع کردید و فروغ ان کو
 بر اسود و احمر لامع آمد تا دین حق مایه روش پذیرفت و زمانه بشریت است آرا
 گشت فَا تَحْمَدُ تَدْوَلَتْ دَوْلَةُ الْقَصَبِ وَ غَرَّ بِالْصَيْفِ دَيْنُ الْمُصْطَفَى الْعَرَبِيِّ وَ لَزَّ زَمَانُ
 ظهور رسالت که خسرو ملک صایت تارک کاه ولایت بر افراخت همچنان
 باز در ستر و ضراء و پنجهان و پیدایش اسباب مجاہدت بود و مقسم ارباب معاند
 تا سر بر سر هوای دوست نهاد و جان در کاروفای جانان صرف کرد بر پیدائش
 باز غمخا کیر شاه آن سپاه شکن بخودنی با سپاه بس فرو نهاد درون نهضات
 مرشد از اربابا اندر فاست إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِآلِهِ
 الْخَيْرَ فَأَلَوْا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقُولُونَ يَتْلُوْنَ فَرَاغَ لِمَ نَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَ نَذْكُرُ الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ

و اینده عرش برین و پرورده روح الامین بودند پر تو غایت بختور هدایت اند
 بحکم تکلیف که فواخر طاقت هر نفس است و باندازه قدرت هر کس عشق اقا در دل
 ذوق بقا در جان شوق شفاعت بر سر درج شجاعت در بر سر بار دست نهاده
 شهاب حکم قضا در دوده مبردی فارس میدان دین کشید و بغیرت از سر نیایان
 گذشته یکی سیر راه همت نهاده یکی جان ^{فدای} همت فرموده یکی گشته دشت غزا
 گشت یکی گشته زهر جانگزا شد یکی کام و خنجر زهر آلود یکی کام از خنجر فقر گرفت
 جان بجانان دودن آگیش نشان ستم نافع شهادت پیش نشان هر که اندر مر
 پند صد وجود همچو پروانه نوزاد وجود پروانه عاشق که وصل نوزید تا از خود دو
 کرد و شاید شمع که راحت جمع خواهد تا خود نوزد بر می نغزود همچنین سبک است
 طاهرین سلام الله علیه جمیع در هر عهد و اوان که بر مامت بنور کرامت افزونند
 واحد بعد واحد مایه جان شریف و قایم دین صلیف کرده که مقلد صلیف مجاهدت
 بودند که تحمل رنج مصابرت رنج خود خوارید شد دین حق غریز میکشند
 که در راه و فاذر خار جفا چه بیم است و در بحر و لایزال موج بلا چه باک آنکه در بحر ظلم
 غرق چه تفاوت کند ز بارش عاشق کعبه خواری میدارد که پیا میخلد بغیلاش

۲ خود نوزد کرد

تا حجت است بخت قائم اقامت گرفت و چندی چون جلوه کل در چمن و تابش
 شمع بر انجمن چهره عیان گشوده داشت و ظلمت جهان زدوده بچند تیر مثال ش
 کل که بابرقع غنچه مانوس گردد و پر تو شمع که از پرده فانوس تابد نشر طیب فاضلت کرد
 و بسط نوراضانت و زان پس مانند شاخ کل در کالج بستان و شمع تابان در حجره
 در خلوت غیبت نشست و در بر پیکان بستان و شی چند از خواص ابار خستی خاص
 بسدول داشت که کاهی بستان جویند باریستان یا بند بمعنی بر توی اغیبت
 نهانی نکستی در جیب آید جهانی نشانی از ان روشن کنند عصری بعطری از ان
 کاشن سازند تا حد و شرایع همچنان جاری و شایع باشد و محام و دایع کل مهمل
 و ضایع کرد پس درین نوبت غیبت که کالج خلوت را در فراز است و روز کار بجران
 دراز قرار روی زمین و مدار زمان موقوف کفایت ایشان است که نواب صفا
 عصرند و در حکم حاجب قصر چه هر عهد را حظی جدا گانه نصیب است و بنای کیستی
 و نشیب طبعیت روز طلیعه مهر جهان افروز را مقصی بود که مطرح شمع نور گشت و مظهر
 انوار ظهور ماهیت شام خالصت ظلام در برداشت که پر تو القات خور را شاست
 و در خور گشت لاجرم تپه عالم آن بگوئی چند رخشان حواله بدقت که عکسی

از جلوه خورشید و نوری و طلعت شب نمایند نشان و در این عهد که قابل طلوع
مستحسن بود و مظهر نور مقربش دید چهره روز وصل پوشیده ماند و پرده شام بجز در
تیرامست در حجاب نهان گردید و گوشت نیابت رهنمای جهان تا جاده هدایت
از حفره غایت فرق شود و در هر حال جمال شاه مطلوب از نظر پندکان مجتو
مانند فارغ ای دل نشین که بودش ریحانه چنان بهم که دهد بی طلبی کام کسی و است
وصل جانان خاص ارباب جد و طلب است نه آوردن کان راحت طلب و آنرا که
ساکت طلب باشد کجا پروای روز و شب باشد خاطر عاشق در ره کوی دوست
چنان در وای یاد دوست که نه روز از شب شمارد نه راحت از تعب مستی شود
ره سپردد هستی خویش بخرابید جز حدیثش بخوید و نشود جز یادش بخیرد و نغمه
هر چه پند خراونه پند حتی بصیرت معنی که یتمع به و بصره الذی یبصر به ویده الذی
بیطریق طالبان راه پدید را جذب شوقی سرکش باید که دل از پنجه صبر برباید تا براه طریقت
گذر کنند و بنور حقیقت نظر فانی عشق نور شوند و از هر چه ظلمت دور اند و
الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الى النور اکنون که روز غیبت کبری است و
شام وقت عظمی است که در دل در کشاکش میل است کجا پروای نهال و نیل است

هر چه پدید خراونه پند

کاروانان ره نورد که بر کرد جهان کردند تا راه پیمان بخزند و شبها شبان
نکردند کجا ره بمنزل مقصود برند چنان روی صبح امید پند ناظران نور طلب را
پروای تاری شب حاج جمال مطلوب نیست که دلبر از جلوه هر آفرین چهر
زلف عنبری خوشترست چشم لبهای شیرین در ظلمت خطهای مشکین دلکش تر
شد زلف حجاب رخ او از نظیر حمد الحکیم جل اللیل لایسا پرده زلف حجاب
پیکانه باشد و تاری شب مردم راحت گزین را بهانه که نه خبر خواب غفلت پدید
نه خبر پرستش خویش اندیشه خلاف مردان کار که شبهای تاری نور طلب و فرط
راه پویند و چهره صبح از طره شام جویند آن ناشئه اللیل بی شد و طاق و قوم متلا
اب حیات در راه ظلمات پدید آمد غلغل نخل طور و در ظلمت شام و بجز چهره نمود
ارائه طریق معراج با ضائعه نهال محتاج نبود سبحان الذی انشأ فی عبده لیل و نهار
الحرام الی المسجد لا قصی قومی بر راحت خود که در غیبت پرورده که در اعتدال هوا
شب پای پیودن راه طلب اند کجا تاب گرمی و زو تابش مهر جان افروزند
که سنگ خاراکه از دوا راض غبار نقشه سازد شوکت شعاع صرغی وری نه چون
جلوه فروغ ماه و شریعت که هر کس را بارید و در هر دیده پدید شود هر که را

بهود نمود دیدن روی نبی بود نمود چهره خوشید رسالت در دیده ارباب
صلوات چنان بود که هر چه پیش میرفتد و پیش میدیدند چشم ناپاکشان خیره میشد
و جان بی باکشان تیره تر همچنان اکثری از اصحاب شیرزبان که طاقت دیدن
نور ایمان نداشتند پاداش انکار حتی و قلبی مستوجب عقاب دینی و عیبی شد
و در عهد شهادت که وقت ظهور کوهر ارادت بود شی چندار جمع میداد
در سلک شهیدان آمد و باقی مرتد و ملکت شدند و طعمه ناراک و لَفَذ دَافِئِ الْجَهَنَّمَ
کثیراً مِنَ النَّاسِ لَمَّا قُلُوبُهُمْ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَهُمْ أَغْيَانٌ لَا يَبْصُرُونَ بِهَا وَهُمْ أَذَانٌ
لَا يَسْمَعُونَ بِهَا در عهد شهادت انوار امامت نیند که بهار زمان بود و نهار ایمان
طینتهای خوب زشت و استعداد دوزخ و بهشت در عالم روشنائی روز بروز و
جلوه بروز میکرد و تهای نرند و جانهای ضعیف تابش مهر تکلیف نمی آورد
تا در زمان صاحب عصر و زمان پس از پندی که شد طاقت مردمان بر محاکم
امتحان و فتنه چنان مقتضی حکمت و رحمت افتاد که چهره پنهانی ملت در طره نمود
غیبت نهفته گردد و هوای دوزخ زمان را در عالم انسداد شام اعتدال نام بدیدند
چه پرده لیل لباس عیب است و جلوه نهار کاشفت تا غیب تکلیف غیبت کمتر

از حضور است و خدمت نزدیک سخت تر از دور ماکلیف غیبت بجای نایم کجاست
خدمت حضور داریم هر که بخویشتن بود و نه ببرد بوی او دیده مایا و در طاقتش
روی او مقدار قدرت خلاق بر مرآت حکمت خالق روشنی است که پذیرد و آید
و تکلیف این طایفه از امت بدینگونه مقرر داشت که در رحمت هوای شب بزمی آه
طلب پیش گیرند و دنبال بهران خوش تا بالغات خاطر امام زمان از ظلمت شام
بهران مان یابند و بدولت صبح وصال باز رسند شبان تیره امیدم بصبح رو
تو باشد تقدش عین الحیوة فی الظلمات سید کانیات علیه فضل الصلوة که کاشفت
راز نهان بود و ناظم کار جهان کفایت هدایت است بودیت کتاب و عمر
حواله کرد تا در عهد ظهور و غیبت هرگز ابدیده بخت و سعادت باز باشد از دیدن
نور حقیقت باز نماند و در هر عهد از آن سالکان طریق دین را وصول بر منزل
یقین دست دهد زمانی نیز امامت بظاهر طالع بود و پرتو هدایت بعالم ساطع و
حال که زمانه منقضي حجاب است و بهنگام افقهای خبر و کتاب باز باب تحقیق باز
توفیق گشاده اند و صلاهی عام در داده اند حکم شریعت همان است که گفته اند خانه تکلیف
همانکه رفته اند تبدیل الکلمات حَقِّ الْقَلَمِ بآجری سپلی واضح تر از شرح نبی نیست و سلی

بنا به قول صاحب الکتاب
این کتاب در حقیم تعلیم
و غیره

ناصح ترا خبر و نبی نه جلای است جلیل را پایه بنیای نبی اسرائیل شمرده اند و
 ارشاد و اجتهدی وافی عطا کرده تا احکام فرقان و خبر بام نواب حضرت مطهر ^ص
 جهان شرباشد و در دیده جهانیان جلوه کرد و لقد یسرنا القرآن لفرس من یدرک ^۲
 حال اسباب نیل مقصود از هر چه آمده و موجود است و مایه غیرتی اندک ضرر و
 و در کار که پدیده اعلام و غزاه اسلام سجودت نطق و بیان و حدت سیف و شمشیر
 از محافظت شریعت و متابعت و دعیت غافل کردند تا بهم درین عالم محیب
 بلندی نام کردند هم در آن نشانه مایه نگوئی سرانجام خواجیه نرم رسالت بقا رس
 و شت رسالت فرمود که یا علی اعجب اناس امیانا و اعظمهم ثوابا قوم یومنون فی
 آخر الزمان لم یلقوا نبی و حجب عنهم النجیة فآمنوا بآل و علی پایش بهما آهسته آهسته
 بشارتی بخلق جهان است و شارتی بدوران زمان که به تیغ سطوت شمشیر
 عادل و مین جبهت عالمان عالم با وجود وقت عهد نبوت و غیبت نور است
 عقاید معاشرت بتحاب و سنت چنان راسخ و صادق است که کوئی حضرت
 مقصود آفرینش بدیده پیش دیده اند و اخبار عترت طاهیرین بسمع رضای وین
 شنیده چه در سیاق این عهد و اوان که روزگار سرناسازی داشت و زمانه

کینه دیرینه نیست مشرکان قصدین کرده بودند دشمنان برکین آورده خفا
 آهنگ بهور میکرد ظلمت پیکار و یحیت موج مشن اوج گرفته شاخ بلا با لایه
 کفار روس رخنه ملک محروس در خواسته غوغای نزاع از سخن باغ برخواست
 کاخ اسلام در شرف ویرانی بود کار سلطانی و عهده پریشانی لقد ذهب الاسلام
 بالیقین قلید من الناس الذی هو لافیه لیسکی علی الاسلام ان کان باکیا فقد تر ^{کیت}
 ارکانه و معالمه حتی سجانه و تعالی نشی بر دور زمان نهاد و رحمتی بر خلق جهان ستاد
 که نظام کار دین و ملت و قوام کاه ملک دولت بفر شوکت و شکوه سلطنت شاه
 دنیا و دین شمع بار زمان و زمین آسمان محیر برور آفتاب سایه سیر پاک نور جلوه
 ناطور مایه کو هر خرد پایه قدرت احد فروغ رحمت وجود شکوه شاه وجود طغی از
 حیوان سرشته مصحفی از لطف یزدان بسته صورتی بر غنی ملک عالمی لایزال ^{فلک}
 شاه و رومی ماه ثری سپاه خد پناه هدی ابو الفتح و علی محمد علی شاه قاجار
 سقوط داشت که روزگار ملکش پیوسته بهار باد و بهار عدلش آسایش روزگار
 ملک هم بر ملک قرار گرفت روزگار را خراستار گرفت تیغ جهادش شعله باز از ^{دن}
 شد و قیل ز کار کین و دور زانوش محی رسم جهاد است و مظهر آثار عدل داد کایستی

بسازستی باز آورد عرصه آفاق از گردنفاق پیوسته خواست باغ از زراغ
 تنی کرد زغن بر سر و سی مانند شاخ بلا برید پنج ستم بر کند پای نشسته شکست
 دست رخنه بست غبار ظلمت زدود فروغ ایمان فرو د سر ایمان بغیب طایفه
 ساخت جهان از غلت و عیب سپرد خست کردش باز از کوشش ناله نداد مزاج
 روز کار را اعتدالی روید که میریزد زایمن و امان باشد و هر چه آمد اسلام و ایمان
 باش شایع دولتش بدد کین بنو زار نیجه نهر است هنوزش جوش غبار پیکر روشن
 و مغفرت و تبارک مبارک موب غرش از کوشش رزم نیا سوده کو هر حاش است
 نیام ندیده افواج جیش مجاهد آراسته و امواج بحر مجاهد بر خسته رای منصور
 مقصود بر این است که بجای ساحت خاک از ظلمت کفر پاک کند و بسط غمخیز
 بساط خضر سازد شخم طغیان بر شد عمر عدوان سراید صرصر نفاق نخیر و حفظ
 خلاف نزوید نام روسنیت کرد و بانگ قوس پست آید هر چه باشد عطا
 فرمان یزوی باشد و آیت پیمان احمدی این رحمتی بر اهل زمین بود و آیت
 وین است خدای جهان بر جهانیان **اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ الدِّیْنَ بِصِرِّهِمْ اَعْلَمُ وَاَبْدِ الْاَمَنَ**
بَطُولِ اَیَّامِهِ مَعَ الْمُسْلِمِیْنَ بِقَائِهِ وَنَوْرِ الْعَالَمِیْنَ بِقَائِهِ مَا دَامَ الدِّیْنُ سَبَلًا

وَالْحَقُّ دَلِیْلًا وَاَلَا مَنُّ سُرُودًا وَاَلَا اِیْمَانٌ نُّوْدًا کار سازان کارگاه قدم که نقش جهان
 از کتم عدم بر آوردند بهمان در عالم علم ازل که مدت عهد دول مرتب میشد بهر دور
 نشاء طوری دادند و هر دسری در خور بحری دیدند بر همان نظم و بر همان قیاس
 کردش دور و دور در رسته سنین و شهر کشیدند و چون نوبت این عهد بسته
 که با عهد بد پیوسته باد در رسید چنین در خور قیاد که پایه این دولت عظمی بسیار
 دول چون ملت سید بطحا بر سایر ملل رتبه برتری یابد پس جیب و قوم طغیان
 در زمان عهد میمونش کلک تقدیر رفت که هر چه در ملک سلطانی بامیر زدا
 از پرده نهان بعرض جهان آید همه آیت خیر و صواب باشد و مایه اجر و ثواب
 کفایتی لا صفر که از جانب شمال ایران مجاور ثغور آذربایجان بودند دست تعز
 بخوزه اسلام کشوده بر خاطر علمای اعلام علامت الهام پدید آمد که ذات معبود
 شهریار یگانه در این زمانه که زمان غیبت امام علیه السلام است بنیابت خاتون
 عام مخصوص باشد و احکام دولت روز افزون بحجت عقل و نقل منصوص تیغ
 جهاد که از عهد امام در محمد نیام خفته بود و زنگ فراق گرفته دیگر باره سرباز
 و رستخیزی دیگر آورد که صراط تکلیفش در میان است و زود و جانب داده دوزخ

وَجَانِ لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَلَنْ يَكُونَ عَنْهُمْ سَبَأٌ إِنَّهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا وَبُعْدُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْكِكِينَ وَالْمُشْكِكَاتِ الظَّالِمِينَ وَالظَّالِمَاتِ وَالسَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَنَسَاءً مُصِيبًا أَلَا دِكْرٌ مَفْصُحٌ خَبَرٌ مَرْدَانٍ كَارِءٍ وَغَيْرَتٍ دِينَارِي بَابِ شَهْرٍ يَارِكَتِ سُلْطَنُ دِينِي وَعَقْبِي جَمْعُ كَرْدِ مَهْلَكَتِ صَوْرَتِ مَعْنَى ضَبْطِ وَنَمُودِ خَلِ جِلَادَتِ از كَمِينِ بَرُونِ تَاخْتِ دَسْتِ سَعَادَتِ از اَسْتِغْنِ بَدَرِ شَدِ آفَتِ طَالِغِ مَقُونِ پَر تَوْ سَعَادَتِ عَامِ بِرِ سَاحَتِ حَالِ بِنْدِ كَانِ اِنْدِ خَتِ كِه بِهَر كِي از خَوَاصِ و عَوَامِ رَا بَحْرِ فَضْلِي تَامِ دَر خُورِيَايِه وَ مَقَامِ خُود رَسَدِ وَ هَر كِسِ دَر زِي صَفَتِ خُوشِ رَاهِ اَكْتَابِ جَانِ پَشِ كَرَفَتِ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يَكْرِضُهُ جَانِي خِرَایِ دُونِ جَانِي هَسْتِ يَكْرِ بَعَثِ خَلْدِي بِهَائِ فِطْرَةِ خُونِي قُوِي بِهَائِ بَذَلِ جَانِ دَوْلَتِ حُسْنِ بَالِ كِه بِرِ بَر خِي بِجَايَتِ خِرَاجِ دِيَوَانِ تَغْمِ نَعِيمِ رَضْوَانِ يَابِ كَرُوبِي بِحَقِّ تَعْوِزِ مَلِكِ اِيْمَانِ رَشَفِ تَعْوِزِ حُورِ وَ غُلَامِ جَوِيدِ شُكْرِ اِيْنِ نَعْمَتِ بَرُورِ تَا بَعَانِ مِلَّتِ لَازِمِ وَ بِرِ جَلْمِ بِنْدِ كَانِ حَضَرَتِ وَاجِبِ خَاصَّةِ مُسْلِمِينَ حُدُودِ آوَرِ بَايِجَانِ كِه بِخَشْتِ پَرُورِ دُكَارِ وَ دُودِ حُكْمِ شَهْرِ جَاهَانِ كِه بِمَجَاهِدَتِ بِرِ مَانِ بَسْتِه اند و

فان ركه
عليهم ذل السوء

مقابل

مَقَابِلِ شَمْنِ شَسْتِه پَاسِ دَارِ اَن مَلِكِ دَنِيَسْ شِرْ مَرْدَانِ رُوزِ كَمِينِ بِمَرْدِي شَرْدِ دِنِيَا كَشْتِه بِرَادِي بِرِ عَجَابِ جَسْتِه چَشْمِ دُودِ بِرِ حُكْمِ حَقِ دَارِندِ مَالِ جَانِ دُورَاةِ دِنِ كَذَارِندِ بِسَخْتِي تَنِ وَ هِنْدِ بَغِيَرَتِ مَسْنَدِ بِسَبْرِي شَهْرِي بِدَنِيَا رِي مَسْنُودِ بِسِلِ اِيْنِ سَعَادَتِ اَقْرَبِندِ بِشُكْرِ اِيْنِ عَطِيَّتِ اَسْتِ چِه دَر بِدَايَتِ حَالِ شَسْتِه قَوْمِ ضَلَالِ اَز اِيْنِ سِرْ زَمِينِ بِرِ خَوَاسْتِ وَ رَايِ عَالَمِ آوَرِ بِعَطِيَّتِ اِيْلِ اِيْنِ مَهْلَكَتِ تَوْجِهِيَا نَا خَا طَرِ اِيْلِ عَمَادِ اَز رَحْمَةِ تَعْوِذِ دَايِوَسِ كَرْدِ وَ خَطْمِ عِيْشِ عَجَابِ اَز سَطُوتِ تَبِيعِ جَنَانِ مَحْرُوسِ فَانْظُرُوا اِلَى اَثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا سَيَكُونُ لِدِينِ وَ اَيَّدُ غُرَاهِ اَلْمُسْلِمِينَ بَعْدَ مَا تَوَلَّيْتُمْ عُدَّتُمْ وَ تَوَلَّيْتُمْ وَلَا تَنْقُصُوا كِتَابَهُمْ وَ نَقَضْتُمْ كَوَاكِبَهُمْ وَ ذَلَّ نَصِيرَهُمْ وَ قُلْ مُحْسِنِينَ بِسَبْعِ اَنْجُمَادِ كَيْتِ بِحَالِ وَ عَيْشِ اَلْآمَانِ وَ عَوْنِ اَلزَّمَانِ وَ حَيْشِ اَلْخَطَرِ وَ طَيْشِ اَلظَّفَرِ وَ حَبَّةِ اَلْأَصْبَا وَ حَبَّةِ اَلْأَنْصَارِ وَ قَلْبِ اَلْإِيمَانِ وَ حَبَّةِ اَلرَّحْمَنِ بِنَاهِ مَلِكِ دِينِ شَكُوهِ رُوكِ زَمِينِ وَ لِيَعْمَدِ دَوْلَتِ نَجْمَانِ مِلَّتِ خَسْرِ وَ غَازِي اَبُو اَلْمَطْفَرِ عَجَابِ سَكَايَتِ دِينِ اَز رُوانِشِ كِسْرِ اَمِينِ اِدَامِ لَهْ نَصْرَةِ رَايَاةِ وَ اَقَامِ خِجَةِ اَيَاةِ وَ اَيَّدِ عَمِدِ اَبُو دُودِ وَ خَلْدِ خَلْدِ شُودِ يَقُولُونَ فِي الْحَبَاتِ حُسْنِ الْبَدَايِعِ وَ فِي شَجَرِ اَلطُّوبَى

بَرِیعُ الْحَاسِنِ اِذَا شِئْتَ اَنْ تَلْقَى الْحَاسِنَ كُلَّهَا فَعَفَى جَهَنَّمَ اَبْوَى جَمِيعِ الْحَاسِنِ
اگر وعده خلد رضوان در خاطر یاران بحول موقع قبول ندارد اینک روضه خلد
برین درویده خلق تین جلوه کر است و شجر طوبی شجر خوبی بارور حضرتش را
خاتم لیک نبیستی که خواند مرقان کر پی زندگی است جلوه این و پس
مردست وعده آن فیها سر مرفوعه و اکواب موضوعه و مزارق مصفوفه و قد
بَثُوْهُ لَا يَطْعَمُ نَعِيْمَهَا وَلَا يَطْعَمُ مَقِيْمَهَا وَلَا يَهْرَمُ خَالِدًا وَلَا يَأْسُرُ سَاكِنَهَا عِلْمَانِ
در شاه حورانش بخدمت استاده موج سلسالین بخیر جهان بارانجاش
یا قوت مرجان ولی از سر و شکان بر درند و هر کس را در خور که بر آن دربار
یابد یا در آنجا جای جوید ای بجای کاسمان منت پذیرد تا دهمی جایش گماند
جوارت حضرت سالار مجاهدین است و کعبه آمان دولت و دین لن تالوه الا
بِشَقِّ الْاَنْفُسِ هَرَا كَعْبَةِ قَدَسٍ يَدِ زَحْمَتِ نَفْسٍ شَايِدَ اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي حَيَاتِهِمْ
تا دولت تقوی نصیب نباشد جنت باقی کیست کرد اینجا جای مردی غیر
و باز از صرف همت بر که کامی شتر که ارد کامی شتر استامد جلا دتی باید
که سعادت دریابد ولی متحن خواهد که تاب امتحان آرد از راه بلا بر خیزد از تبع غزا

رخ شاید خانه نبات باشد خزان حیات کرد تا کسی در صف مردن راه آید
و در خور و کاه شاه جانب حضرت گیرد دولت رخصت یابد روضه جنت پسند
سایه طوبی کریند شربت جام تنیم نوشد شرح تسلیم صید سنای کوشش غرا
ستامد بصدقه رضانشند و فی الآخرة اکبر درجات و کثر تفضلا نشاء وینا محلی
از عالم عقبی است و اطوار اینجا پر توی از انوار اینجا هر چه در شاه باقی موجود است
در عالم فانی نشود باشد ولی اینجا با صفت کمال است اینجا برست اجمال چنان
عالم عالم حسن و حجاب است و دیده مجربان تابید چهره عیان ندارد لاجرم هر
چند در پرده باشد و چون این پرده بر افتد جمال تفضیل مکتوفت و تفضل
معروف ربنا اتقانی الدینا حسته و فی الآخرة حته و قبا رحمتک عذاب النار
یا رب چنانکه بنده عاصی درین عالم فرزند کی انحضرت علیا که جنت نیست
عطا کردی بجهه توقیفی عطا کن که در آن نشاء نیز از نعمت نعیم عقبی و سایه درخت طوبی
باز نماید لایئاس من روح الله الا القوم الکافرون اگر هم هیچ نباشد بدینی
چون تو دارم همه دارم اگر هم هیچ نباید بنده خادم عیسی فرامانی که کی از بند
حضرت و پروردگان نعمت عمری در سده سده مثال بر سوم چاکری شغال

داشته چنانکه اقرار جبرایم نموده بر اقطاع کارم فروده و هر جا سزا میست
گشته خیرای نعمت گرفته خطا کرده عطا کرده نعمتها دیده خجلتها کرده که تعداد
آن داند نه ندانند پس این تواند تا زمان جوانی بود و بهار زندگانی که نهال امل
نشو و نما میکرد و شاخ قوی برک نوا داشت توفیق طاعتی نیافت تقدیم حد
نکرد که زنک زلفتی شود یا غدر خجلی گوید و اکنون که عهد شب فرا آمده و فرار عمر
رسیده بهار زندگانی را نوبت خزان است و باد حسرت از هر طرف وزان شاخ
قوی و دهرای پستی پنج امل آینه استی جوانی رفته توانی آمده نفسی مانده هو
مانده عمری بغفلت گذشته پستی تجلت خم گشته حاصل زندگانی به شرمندگی دارد
و منزل جسم جان در کوی درماندگی نه طاقت طاعتی که دل با میدان تویدی
نه قدرت خدمتی که قامت خمیده را بشوق آن رست سازد نه پانی که برای صرا
بر خیزد نه دستی که بدامن شفاعت آویزد نه جانی که در خور شایید نه دلی که گرا
بکار آید و سینه ام فشرده دلی هست لیکن آندل که تو انم بچی اندازم رت
و بن العظم متی و اشتعل الرأس شیباً از این پس نوبت شرم و نفست نیست نه سپردن
هوس اگر در سر جوانی است و اگر جازا برک باید مرک شاید ولی تا از حیات روا

۲ روایت

مقی باشد و از کتاب بقا و رقی ماند محال است و خلاف عقل نفسی جز بهوس خدمت
زیستن و بار سربنی هوای طاعت کشیدن هر که بی او زندگانی نمیکند که نمیرد سخت جان
می کند برف پیری نمی نشیند بر سرم با طبعم نوجوانی میکند اینک بخت
خداوند جهان جهان سپهر جوانی از سر گرفته و خرج کوشش قامت خدمت برافرا
عجب نیست که خادمی چون این ضعیف و حین توانی قدرت توان یابد و با صغف
پیری قوت جوان فلک بر بندگان حضرت دست نیابد زمانه بر چاکران دست
شکست یار و دلی به بندگی بسته شد غم نه پند قدیکه چاکری فراخت خشم نه
این بنده اگر رسم بندگان ندارد اسم بندگی دارد اگر در عدد چاکری نیست و تعداد چاکران
هست چون توان پرش بخوید زبان ستایش نبندد که یاد قبال شهر بار جهان
بر نانی بخت پیران است و داناتی طبع نادان هر چند پیر خسته دل ناتوان شدم
هر که که یاد بخت تو کردم جوان شدم صغف پیر را اگر دستی هست بر ظاهر قالب است
نه باطن قلب معسنی انسان کو هر دل است نه بیکر کل زندگانی جان موقوف زند
جاست نه تابع حرکات جوارح و ارکان هر که دل از بندگی زنده دارد تا قیامت
جانی پاینده دارد هرگز نمیرد و آنکه دلش زنده شد عشق مثبت است بر جریده عالم دوام

حالی که مدت عمر غیر بخت گذشته و شش و شصت سال مضی کس مقطوع شده تصد
اعمال ایام سلف و وقتی که به چاهی تلف شده ممکن است که بقیه عمر صرف
جهاد و وقف کار معاد ولی چون بازوی مجاهدت از کار مانده نیروی جہدی در کار
که ضبط احکام شرع کند و اقوال فقها جمع و چون قدرت عمل نباشد قوه علمی باید
که اسرار قشای شرح کنیم و داستانی از کفرستان طرح بیهات بهیت
عمر کوتاہ بین و امید دراز عمری که شباب آن بشتاب برق میان رفت بمشیت
چه عظام است که پیری سالخورده بعبادت طفلان خورد و سال از نو جاده گنج
و جانب استاد پوید ببارچه سستی خواند بدیو ز سخی راند بشوخی دانش آموز و
زدانش گیتی افروز بدستی دقیری سازد بدقیر خسته پردازد من نه پیرم که طفل گیم
عیب جوان خورده من بحکم انصاف معذورند چه علی اظهار تصمیم این عیبت
در تن گولت امکان سهولت نداشت و در بادوی نظر حمل بر خافت پیری
و جوانا زمانه دلیری و لیکن اندکان آگاه نیکو شناسند که اقدام این عظام
امتد عمر است نه بظاهر بلاغت فضل کرنین پس عمری باقی نمانده و زین پیش
فضلی کسب کرده بیا مید تائید آبی و امداد قبال پادشاهی خانه تو کلن برگرفته

و عمری ز سر گرفته برآیم که کجاست یاری کند زمان اندکی پایداری کند
نکارم سخنها یغزو جوان ز کفار پیران روشن و آن قومی پنهان که اندیشه این عمل
محمول بطول مل دارند و سودای این هوس از قوت خون شمارند اگر طعنه زب
اگر خنده اگر کنجایت گویند یا بصراحت خاطر پریشان را بر ایشان نه رای الجاح
نه برد و قبولشان جسیاج قل لا اسئلكم علیه جرائن اجرى لا علی الله فحای و فحای
جهاد که از دیر باز در حجاب سایل نهفته بود و همچنان در حکم ناکفته اگر در این زمانه که
شهریاری چنان در تحت بخت است و کیر و داری چنین از دشمنی سخت باز باین
پیش تور و محبوبانند کجا از رسم دینداری نبرد چو در کیش دولخواهی رو آید
و انا و ایاکم لعلی بی و فی ضلال بین فراغت از کل و کلخ در چنین فصلی
ز اقامات جنونست همچون فنون هر که درین عهد خسته و مهله روز بازار جهاد
و جهاد است نه داخل فوج مجاهدین باشد نه تابع حکم مجتهدین نه صلاح کین پوش
نه صلاح دین نباشد مسائل غرایب نرسد و نداند فواید کوشش بخود و بخواند
حقیقت جنون در خویش دارد و طریقت جهان پریش فحاق بالذین بخروا
سهم و کانونا به شهنشون ایکه حال عیب خویشید طعنه عیب دیگران میرسد

درویش وارسته از خویش را کجا پروای شوخی غمخواران است ^{لنضی} الایام عشر
 کفو فانی لا ابالی بالنصایح ولا بعد المشیب اطیع نضی ولا صنی للوام ونا
 کبر بر رخ مجذبی بر من من سپاس کین خاصیت مرا رخ چون زعفران دهد قل
 ثم دریم فی خوضهم یغیون بر این یزد پاک باشد کواه که مسود آوارق در ابداع
 این سیاق جویای ضایع خالق است نه دقید قبول خلاق رُفیت بین یک
 ان کُنت کاذبا و ان کُنت فی الذین یغیرک افرح اکثر طایع را پاست شعرون
 از آیات جنک بدل مجو برست و نفس بشیر و طرب از علم و ادب مرغوب
 اگر این بنده تابع طایع شد امکان داشت که از جمیع فواید فضلاء عصر ^{بعضی}
 فزاید نظم و شریعت کند و از دشر آداب و دیوان بغافل چندی بدست آرد که
 جمله نسخه اشباب باشد و تحفه محفل احباب زحمت حاضران بجا بد عیشت ناظران
 بخواهد رای خود زنی را بکنند و بهوای تابع آموید کند نه چون اکنون که هر
 گوید و جوید سایل حباد و دفاع است و مخالف اغلب طایع دکان بی و لعی
 متاعی بی شری نهاده سخن از وعده جان براید و حالی دادن جان باید اگر
 معتقدان بغیر عقیدت و بند مستمعان عرض ملائت کردند و دوستان کجاست

یاران لغفت گیرند دست و دیناری ندید بخت و آخر مساعدت کند قلم سرچ
 ورق نه بتابد روست و سزا اذ اعظم المطلب قل المساعِد درین کار یزدان مرا
 یارب یا الهی و سیدی و ربی ذالعام تمضی و لیت شعری بل تحصیل رضا
 قابل قو علی خدمتک جوارحی و اشد علی الغیر جوارحی و یبب لی الجحشیک
 و اَلدوام فی الاتصال بخدمتک حتی یكون اعمالی و اوردی کلمات و رد اواحد
 و حالی فی خدمتک شرمدا هر کسی هموسی در سر و کاری پیش من بچهار کشتار ^{بچهار}
 خویشی من بچهاره که قرار بهوای ل خویش نقد و طرق حق با نذر نفوس خلق است
 که هر کس ای علیحه دارد و رای جدا گانه گیرد اگر مؤمن است اگر مشرک اگر حاجی
 اگر مالک جمله را روی ل بود هموسی و و کعبه جان کوی و الحمد لله بل اگر هم لایم
 کافرنده اوست مؤمن پیشده او عارف نده باوست عاشق نازنده باو
 عابدان راه عبادت گیرند مریدان حکم ارادت پذیرند مشایخ از بهت هم زنده حکما
 در حکمت قدم صوفیان در وجد و سماعند قشیران در بحث و نزاع فقیران
 مشغول بقوی و مقیران مشغوف بقوی محدث در کار روایت محقق شرح
 و درایت یکی زاهد است یکی شایه یکی قاعد است یکی مجاهد این بنده خند

در خود پند نه در حلقه پیک از آنها را بی دارد نه از ملک یک چکه ام گاهی نه قبل
 کفرست نه ایمان نه مقبول کافرست نه مسلمان نه توفیق نه بدیافه نه جانب جسد
 نه تاب قعود آرد نه طاقت شهود دلی دیوانه در سینه دارد و از آن در روی دیگر
 که نه آن از بند پند گیرد نه دارونی در این سودمند افتد هر لحظه بجائی کشد هزار
 جوانی کند نه جمدی که کامی جوید نه تابی که کامی پوید نه سختی که سختی در سار
 نه نهی که بخود پردارد نه فرمان خرد برد نه در قیدینک بد باشد کار جان آرد
 آن شکل است و پای عقل از جمل آن در کل آنکه دایم منزل او در ولست حیرت
 دارم که از دل غافل است رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا لَكُنَّا مِنَ الْخَاسِرِينَ
 پاک است جان آنست عالم دل بر فرمان تو اگر برانی عدل است و اگر
 بخوانی فضل اگر بگیری بنده ایم و اگر بخشیش بنده ایم بنده عاصی گشته
 بار معاصی است اگر بر آن درگاه روی سپید ندارد موی سپید دارد که چون
 تیرت عجز ناله بجزت خویش ناله اشک ندامت بار و دست تضرع بر آرد پر
 کردن چاک کند سقده در غمین افلاک مذقوایم عرش لمبزه در افتد خطای
 قدس بخشش آید قدسیان بر ترحم خیزد عرشیان بظلم آیند بحر انبساط حمت

و ترجمه

موج زند موج انجام رفت فوج کشد صفت حی می جلوه نماید جلوه کری می چهر
 شاید اگر کوه کوه زلت و کفران باشد پایا ل حمت و غفران کردد الهی
 لَئِنْ جَلَبْتَ حِمْتَ حَطَبْتِ فَقَوْك عَنْ ذَنْبِي اِجْلِ وَ اَوْسَعِ بزرگی خاصه ذات
 خداوند است رحمت رحمت رحمت که در مای حمت بقصیر خدمت نه بند و سبب است
 بقصان طاعت بخرد و سایل است بر بگیرد بهانه غنایت بدست آرد بند کار
 رهنمای کند فرو ماند کار دست گیرد اِنَّ تِلْكَ فِیْ اَیَّامٍ دَهِرٍ کُمْ نَفَحَاتُ هِمَا
 نفخه رحمتی از کاش غنایت در آید از آمد و ابواب الطاف شهر بار جهان بر چهر
 حال نا توان باز کرد که ناقابل چون این ضعیف بتقدیم مهمی شریف ممتاز است
 حکم فرمان که تالی امریزان است در باب کتابی در باب جهاد و غزوات است
 که هم احکام مجاهدت بین مسلمین شده کرده و هم این بنده را بواسطه شرح
 بهره باشد اَللّٰهُمَّ لَئِنْ هَذَا لَعَذَابٌ لَّكَ لَمْ تَدْرِ لَوْ لَا اَنْ هَذَا لَلَّهِ پسر لازم آمد
 که با عدم بضاعت و فقدان استطاعت بحکم المأمور بخذ و بقدر مقتدر و در ان
 فرمان پادشاهی و تلقای حکام الهی صرف سعی و بذل جهش کیرم و از قدر
 دانندگان این کیش نکته که عایه مسلمین بکار آید و فخر مجاهدین را بر عتبات فراید

انتخاب کنیم چه موجب صدور حکم استطاب بتالیف کتاب همین بود که
 هر یک از فضلا و علمای عصر و علمای عهد که مصباح حقایق و مفاح دقایق و منهای علم
 و معراج حلم و صراط عدل و نشاط عقلند در مجاری این اوقات که خربشطان
 در تفرمایان رخنه محبت و جود کفر در حد و ملک فتنه میکرد فصلی از فضل
 جهاد بکلک رخنه گشته بودند و متون دقا تر از عقود جواهر نباشته کس را
 مکتب جمع جمیع رسائل و دولت حفظ تمام سایل دست نمیداد و بدین سبب
 اکثر ارباب طلب در دهرمان بودند و جویای درمان لاجرم رای همایون
 که ناصر شرع و ایمان است و ناشر حکم نیر و انقضی گشت که مکنونات صبیح
 شریف که هر یک سیف منظره جوا و عقده مرسله خورشید است اذ انرا نیتیم حبتیم
 منوراً مانند کواکب ستار و لالی شهور در یک برج قران کنند و یک
 درج قرین گردند تا زمره طالبان را بجهدی اندک دولت و صلح هر یک بدست
 بنده مؤلفین بفرمان و رای گیرنده شمر ز دانش هر کس رسانده بھر شرافت
 فحای و رضای فناوی با رخت و جزو حیثی که نسخه اقتباس فتوا
 باشد معنی اقتباس شوار و در قلم آورده قانون ترتیبی بر آن نهاد که هر که باشد

چرخا بدی شایسته کلفت و سابقه معرفت از مطالعه فهرست آن کشف تواند کرد
 و چون از نقل تمام رسائل نوع اطباء و تالیف کتاب حاصل میشد که مایه
 از جوار طبع طالب و انضمام عقد مطالب میکشت صراط را مطالبی چند که مرسوم
 تکریر بود بر خانه تحریر رفت فقراتی نیست که بر مثال زلف خوبان دلبند دراز بود
 مانند شب و صبح کوتاه و دلتوا زآمد و پیچ چون کار مردان آزاده مجمل و معتقد
 بود چون روی ترکان ساده روشن و کشاده شد غایت قایق که از یکدگر و
 غزال چین شد بیک مرتع امن و منهل عذب نوش گشته غوانی معانی که
 در جمله افصح اللغات پرده شین بودند بر کوی لفظ دری چهره دلبری کشوده
 پاریسی کو که چه تازی خوشتر است عشق را خود صد زبان دیگر است برخی از آیات
 صیرجه و اخبار صحیح و اسرار حکمت آمیز و مضایح غنبت انگیز که مایه غیرت غازیان
 عبرت ناظران میشد نیز مناسبت مقام و ملائمت سبک کلام ضمیمه افتاد
 مقفا و فاضلات علما نشر الله فوائدهم و نشر غوائدهم گردید تا از جمع و ترکیب نظم
 و ترتیب این اوراق محضری نافع خاص و عام و مجموعه جامع فواید و احکام روش
 اتمام مایه و تحقیق آگاه تمام گردد که در نظر ارکان دین پسند آمده موقع قبول

فصلی و نشاند کرد و گشت طبع من از بی جمالی آشفته باشد که راه حرم جلال
 گیرد با رخسار اقبال بدیاری بخت میبوش پایتخت همایون برود طالع
 سعدش از ذلت بعد از آنکه بفرست قرب سازد حاجانش راه خلوت نماید
 خادانش بند برقع کشاند اگر جمالی ندارد همین بحالش بس طالع نیکو شتر
 از عارض دلجو است سر بر بخت خواهد غازه لطافت بناید که نظر بزرگان
 بر صفای باطن است نه طراز ظاهر سخن از صدق عقیدت باید نه لطف عبارت
 در حضرت خداوندان کمال صدق بجای آید نه جمال بلاغت گفته نامرئی شبانه
 مقبول حضرت سبحانی شد و تصحیف بلال حبشی مطبوع رسول و شکی گشت
 که بامایه صدق کفر آن معنی ن بود و بین این ابلیغ از نشین بگر معنی هر چه خطیه
 فصاحت پوشد تا عثوه ارادت نیارد جلوه صباحت ندارد فکر بنده همان
 که بی صفت ترست و رحمت تکلف چون ماه پیکری که در او سرخ و زرد نیست
 در دیده نظر باز آن جلوه دلبری کند و عثوه شادی فروشد شاهد آنست
 که موی و میانی دارد بنده طلعت آن باشد که آنی دارد آنما که زیب تجل دارند
 تصنع و اندک کسوت خود نمایی پوشند فتنه خود را آنی کردند زمره خود فروشان

نه فرق خرقه پوشان که بصورت زنده اند معنی زنده از خود رسته اند
 به خودی پیوسته خود در میان نیستند و خودی در نظر نیارند که کسوتی بران
 پوشند یا عثوه از آن فروشد بنده مسکین از خود چه دارد که بخلش نماید یا طفق از آن
 نمایشی هیچ و آتش نیست خاص قدرت یکی است پس تعالی شأنه و تقدس چنانچه
 زیست بمایه نیست عطا کرد و از معنی هیچ صورتی هیچ در پیچ در آورد انچه که اند
 خلق الوجود من العدم بقدرت علی صفحاته انوار اسرار القدم رشته سخن بملازمی کشد
 و دست طلب از دامن مطلب جدا ماند اگر در مجاری مسطورات جبارتی رفته یا از حد
 ادب تجاوزی واقع گشته از کمال افت خداوندان دور نیست که مورد غماض نیارند
 نه اعراض چه خاطر آشفته را از توارد نواب و هر دست قدرت از کار رفته بود و خا
 سرش غمان از پنجه پان گرفته ظاهر است که چون زمام کار در کف غمازی نیاید
 کار افتد نتیجه آن خیر است پشیمانی و غایت پریشانی چه خواهد بود و العبد
 عند کرام الناس مقبول اکنون توفیق خدای معبود نوبت شروع بمقصد و رجوع
 بمقصود است یا رب بی بی لایزال مرا نشد و جعل معونتك حسنی لئلا تدوا
 و لا یکننا الی تدیر نفسنا فالتقیر بغير صلاح ما فدا منک البذیه و

الْهِدَايَةُ وَالْإِيكَاتُ النَّجَاةُ وَعَلَيْكَ الْكَفَايَةُ أَنْتَ الْمُنِيتُ وَأَنْتَ الْمَعِينُ إِنَّا
 نَعْبُدُ وَإِنَّا لَنَسْتَعِينُ **پایان عنوان کتاب** بنمای ترتیب این کتاب است
 بر مقدمه و هشت باب و خاتمه است جنات عدن مفتحة لهم الابواب باب اول در تکالیف
 جهادیه شاه اسلام باب دوم در تکالیف شرعیة حافظان ثغور اسلام و والین
 عظام باب سیم در مهمات متعلقة علمای ارشدین و فضلاء مجتهدین باب چهارم در
 جهادیه یشاران و و اعطان باب پنجم در مهمات متعلقة صدور ملک مسلمانان
 و یشاران حضرت و زمره ارباب اعمال از کتاب و اعمال باب ششم در احکام جهاد
 بهادری سپاه و سرداران لشکر حضرت پناه اسلام و کاف و جنود مسلمین باب هفتم در
 امور متعلقة بکاف و مسلمین بلاد تصرفی اسلام باب هشتم در بیان تکلیف مسلمین با کین بلاد
 تصرفی کفار احمد لله علی عظیم نعمته که بر یک از ابواب ثانیة لا یشع فیها لا غیة از قوائیم
 فضلاء محمدیة جنات عدن است و معاینه غزلان شمس و مشاهد انوار قدس فیها
 باشد شبهه لا ینفرد لذلک العین روضة ما ینظر لذلک الدوحة شجرة طیر موزون
 این پراز لاله های رنگارنگ وین پراز میو های گوناگون جدول معانی روان کرده
 فواکه فواید بار آورده خیال فضایل پر بسته حقایق حقایق آریسته من شقیق

و آنخوان و دوز و غرامی و زجر و بهار عیون نواظر در ریاض نواضر متعمد داشته
 طیور بلاغت بر غصون عبارت مترجم گشته من حمام و بلبل و میام و هنر
 و بهر و قماری سماع لفظ از با ده فضل کران ساحت و بردست ثقات مطور در نرم
 کتاب مطور بگردش در انداخته کوئی رتبه فیض قدس است که از مبداء اسباع خود بر عالم
 امکان وجود رسیده یا شربت با معین که ساقی حور عین بر معشر خلق زمین پیونده
 یا جند اجنات عدن از لفت لعل شیر لاطراف لاطراف فی دوحه یحیی الجنان شربت
 آلاء المعین و حبه انوار و چون لازم بود که قبل از شروع بمباحث ابواب برخی از
 فضایل جهاد که برخاسته از باب جهاد در قه و از متبع سنت و کتاب فرا گرفته اند
 مشروح شود و شرحی از نام کم کفر و ذایل و س برابر باب غیرت و ناموس معروض گردد
 لهذا شمه از امور مزبور در مقدمه مذکور گشت و در خاتمه نیز بنده از جمیع کلم و جوامع
 حکیم که در کار ارباب مجاهدت فضلی از سنوأل و جواب در موقع بحث اصحاب گشته
 بر زبان قلم و بیان رقم خواهد رفت و مجموع این کتاب با احکام الجهاد و اسباب
 موسوم شد امید که زمره مطالعان را مایه سدا و توشیح و موجب فزاید حسن
 اعتقاد گردد بالله التوفیق اما مقدمه و آن مشتمل است بر سه مقاله و السلام

و بیاچیز کتاب مفتاح النبوة مرحوم حاجی ملا صیفا
 همدانی است که از منشآت مرحوم میرزا ابوالقاسم قائم مقام
 بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لمن بقصر اللسان عن حمده و بصلة على عبد الرسول ع
 وعلى وصی لنسبی ولی عهده و ستاده من لدن القادة من بعده اما بعد
 بر زمین سیراب بختن پوشیده و پنهان نیست و در کتاب اخبار و سیرت کور و مضبوط
 و رسائل ارباب فضایل شایسته شود که بعد از غروب آفتاب رسالت آرای علما
 امت در سلسله امامت مختلف و ترجیح عاید نصب و خفص مقصور ضایر و مقصود خوا
 گشت و نا حال یکبار و دو و سی و دو است کمتر اتفاق افتاده که خصمی از ا
 شقاق را در باب نبوت حضرت خاتم الانبیا علیه آله الف التحیه و الثناء بحال
 انکاری و زبان کفاری باشد و در این باب بایراد جوانی و تالیف کتب
 حاجت افتد لهذا هر یک از علمای ریشه و حکمای تقیین که فضلی و علم و
 کاشته اند و متون صحیف بقون طراف مشحون داشته و تحقیق این سلسله ط
 ایجاز و مختصر پیش گرفته روشنی و زوایش هر جهان افروز را که خود روشن
 از نور و سیل و موجب ایضاح هر سبیل است محتاج دلیل اظهر و ایضاحی دیگر نیست

و شاید در آن عهد و زمان عیار طبایع و افهام و بازار علوم و ادب بدین حد فایده
 و کاسه نبوده که مدعیان ذوق سلیم را فرق بین کتاب لایق و کلام خلاق ممکن بود
 نباشد و مجربین در مصنف متین بیرون شود شایسته و شایسته پسند و لکن در این عهد
 و ایام هر روز شهر و احوام رسوم علوم و اسباب آداب کلی محل و مندرس مانده و فهم
 مدرک با و هم ملک مشته و طبع شده علم معانی را در جوانی گذشت و فن
 بدیع را فضل و شیخ گشته نه از رسم بیان سبی در بیان است نه از قواعد حکمت
 و کلام صرفی بر زبان چهره فصاحت هر قدر جلوه صباحت کند موقع قبل
 نخواهد یافت و شاید عبارت هر چند علیه بلاغت پوشد مورد الثانی نخواهد
 و جانی که ذوق طبایع مردم زمانه از درک صنایع ظاهری و قاصد ظاهر است
 که در فهم معجزات تنزیل و کشف باطن بقدر تیرا و بل چگونه خواهد بود و هر که لطف و عجز
 نداند حسن بشارت چه داند پس در شرح دلایل معجزات و اثبات نبوت سید کائنات
 صلی الله علیه و آله مزید تبیین و توضیح ضرورت است که هم کاشف استار حقایق و
 باشد و هم نزدیک بفهم مردم روزگار تا صوت استقامت این طریقت بر
 حقیقت بر مرآت ضمیر عارف عامی در بادی نظر ظاهر و جلوه گردد و یحکیم را

از سلمان و کافیه صدق و منکریم خطره و شبهتی و راه دعوی و حجتی نماید حق جل و علا
حضرت خاتم الانبیا صلی الله علیه و آله را از سایر پیغمبران باینان بجزیه باقیه
مخصوصه ممتاز کرده و مصحف پاک در عالم خاک چون شمع و جعفر و مهر بر سبزه
لامع و ساطع نموده که بر توفیر و جلوه ظهور آن در دیده هیچ ناظر و صفی هیچ خاطر
و پنهان نیست تواند بود و تا آخرین محد و زمان این معجزه بسین در ساحت زمین خواهد
و بر خلق جهان اتمام حجت و ایضاح حجت خواهد کرد و این نکته مقرر است که اگر دیده
چهره پنهان پسند یا سمع اضمحس یا بصر غایب یا شام مرموم از عرف شوم محروم یا
نه از نقص و نقص و اینک چنگ نافه شک است بلوغ اسطه علتی در آلات
حواس و قوی است که موجب حرمان گردد و چاره و درمان خواهد ولی زکر در ساحت
زمانه دور نیست که بالمثل ضرری عدم البصر بر کار شمس و قمر حجت کند و بوجه کم
حشیش یقین پیش گیرد و باطلین چند که مایه تخر و رنج است در حضرت ناقدان
بصیر و ناظران جلیه عرض دهد و بر اثبات وجود مهر و ماه گواه خواهد چنانکه در همین
یکصد پادری انگلیس هنری مارتن نام که باوین بسین اسلام حقه می تمام داشت
بقصد مکر و دستان از ممالک انگلستان بدار الملک فارس نقل و تحویل کرده چند

در صحبت علمای آنندیا ریسبرد و اظهار میل بشریت اسلام را بجهان ساخته برسم شده
و استخاده زاهدی ساده را بر این داشت که شرحی بر اثبات نبوت خاصه مرقوم
در دو حقیقت طریقه اسلامیته را بر او مدلول معلوم سازد تا در شار طلت اسلام در آید
و از باطل سخن گراید زاهد فریور نیز بر باقی قضای زهد التزام جدی نموده و دفری پر
از اخبار قدما و اقوال علما جمع کرد که حالی و صمت تفریق را آماده بود و خصم مناقق کا
خود را با مرد دل موافق دیده یکبار پرده از روی کار بر گرفت و بذل کید و گداز
بحث و رد نموده شرحی بر خلاف قاعده و ضابطه از اساطیر جدید و مغالطه
و در ممالک اسلام سایر روش ساخت و بیچیک از علما، اعلام ثمرات و رادخ
النفات و حرف ناب و قابل رد و جواب ندیده صمت و سکوت را اصل و انبش
تا حقیقت این باجرا بواسطه پیشکاران پیشگاه در پایه سخت خدیو فیروز تخت خسرو دنیا و
شهرار زمان و زمین آسمان عقل و عدل آفتاب فضل و بذل برینان بر واحسان
طوفان کفر کفران تاج و تاج شوکت و دولت بحر متواج نعمت و ثمت سائید
ورفت که شاهنشاه اسلام بنا فتحعلی شاه که تا ابد تحت بخشش پانیده باد و عمر
و ملکش فراینده معروض شد غیرت و ننداری با بهمت شصت و یاری تفریق شده

بر حجاب وشارت بما يوجب تحقيق اين مسئلة بركاؤه افضل ورمه ارباب
فضائل رفت وقرعه اين قال بنام حكيم عهد ووحيد عصر وناماي جهان وپسنامى نيا
استاد حكمت ربانى ارشاد طاعت يزداى تاج احاج محمد رضاى پديدانى ^{مشا}
كه منطبق قول فضل بود و بهم جمع فرع واصل و بهم صار محبت وجدان بهم عارف
و سخن و كيت شعرى باى نطق لسان و اى بيان و بيان احلى و كيت بند و آخر
من كماله و خصاله و فضله و فضاله و بهى قماله در كمال الخط و لا يجمعها اللفظ و لا ^{المراد}
فى العبارة و لا الشرح بالاشارة تجل عن التمثيل و يزيد على التفسير و لا ادرى ^{كيف}
اصنع و احتمال فى هذه احوال لا اتى اوقع بقليل عن قليل و قد رى بحكم
ما قيل لا يدرك كله و اقول عارفا قد نفسى معتزفا بقصورى و غيرى ته عالم العدم
وسما النجوم و شمس الفلسفة و نفس المعرفة و معجزة الدهر و استاد الكل منقبة افضل و معراج
العقل و محتاج العدل و مقباس الفوائد انقاسه كالنفس اذا تصفت و القلب اذا ناس
و الروح اذا اتقدس و اسج اذا تنفس و الاخلاق يحكيها الصبح لولا تبعه الروح و لو
لولا تحذره الرياح و المسك لولا يعرضه السواد و لولا لا يدركه النفاذ و الهم كاهنا
البحر انضم و استل العرم لولا البحر فى انقلابه و اسيل فى اضطرابه و الشايل كان طالع

لا يترك كلامه

المنزل

الشمس فى مطلع الفجر و محال البدر فى ليلة القدر لولا برت الشمس عن بيت الشرف
و تعبر البدر عن وشمه الكلف و لغمرى ليس ما كبت بالغاب وصف كنهه لا يقا لغز وجهه
ضرب من ضرب المثل و شان من شئون الكسل اشبه صفاته بشئ ثم انزه ذات غنه و انزه ^{لست}
مرتددا فى رالى متغيرا فى امرى متقلبا بين تشبيه و التنزيه و التخصيس و التقديس ^{خشت} لولا
لقلت ليس كمثل فى قدرة الابداع و الابداع و كلا و لن تلقى عيون الدهر ما لم تلق فى
الازال الابداد و لى بحرى و لمق ان قول البدر عجب من عباده و لشمس ح
من نماده و لمشتى شتر عبادته و لمخرج مخرج بارادته و لزهرة زهرة فى مجالسه و لزل ^{حل}
جذوة من مقابسه و العطارة لميند من تلامذته مستغنى فى ملازمته و السماء بتمه من بتموه
و السماء كثر من علوه و الارض تربته من اقداره و الريح هزته من احكامه و النار تغله من طرقة
عشبه و الماء رشحته من غزاره قطعه و الخلد رياض من رحمة و النور رياض من غيرة
و العقل من اطوار تجرده و الروح من آثار تفعده و القلب رجاظه و النطق ضرب الفاظه
و العلم حاله من حالاته و الدين لازم من لوازم ذاته كلا و ما الى العقل ان يكون ما
حرر الشرح مدحه و ايفاء بوصف وصفه و كيف يحكى عن مشابهة القدس و معاهد الانس قبله
بما ظلم النفس فى مضائق الحق و لم لا ملك غمانى و ممرحت بنانى و بعيت صنع سين

الجمال فی الامر المحال حتی بهتکت عرض صبی و اظهرت صفحت عقلی ففی کل ما کنت
 و شرعت و اظنت لم یثقی لی شیئی احب قریبا من شرح محامد و صاوه و کلام خلافة
 و کلام طوالت و فصلت ما کنت الا کسر لا یعرف غیبتة عن شده و کشف ستره بیده و بالغ
 فی افصاح نقضه و ایضاح نقضه التوب الیک یا مولای مما تقصیر عن مدایک لبسان فان
 رحم و تقصیر فی غالی و غیر یحب لاجل الامان و ان تک تأخذ العاصی فخذ السانی و البر
 و البیان و من یحوی لوقوف الاطلاع بجمال فضل مولانا بکلیل و علوم مقایسه فلیست
 شیء طبعه و ساج افلاک و قد کفاه ادم الله بقائه فی کمال فضله و جلال قدره ما او
 فی طی صحیفین شریفین یکا و ان یكونا اللدین بمنزلة العینین و یقول الله یرحم اللدین
 ثبت فیها النسبة الخاصة و العامة بالدلائل العقلية التامة و الایات المروية المعتبرة فی الکتاب
 التام ویه و الاخبار الصادقة الثابتة فی الصحف السابقة منها ما سطرنا و الا بالامر سلطان
 فی نقض اساطیر ایتیس و محو اباطیل الالبیس جاعلا علی انخصم سباوی حجة ساد علیه ابوا
 فرجه و مخرجه را دالیه بنا له راشقا علیه نصا له فتود و وجهه منکر مقبویه ما و اکده الزامه بتا کیده
 و تشدید ما و اسیس کانه من رجوم تهوی التجوم فی تبعها شهاب ثاقب من بهما و اذ
 کوکب و غلب علی عن سکره و حرة لاجل الی مملکه فاجبر الی الصغر غام فی لاجام

شعر

و لم یعرف حد نقضه حتی توارثه الثری فی رتبه ای رو به یک چرخ نشینی سجا
 خویش با شیر پنجه کردی و دیدی سنی ای خویش و با بکله رساله اولین که غیرت رساله
 اولین و آخرین بود بر وجهی که از آسیب نقض هر حاسد بغض هر معاند مصون مامون باشد
 سمت اکمال و اتمام یافت و چون قبل از اتمام آن پادری طعون در قدره ترا و ا
 و متکرریده بود بواسطه سفرای ملت عیسوی چون عرب شوکت خسروی در اقطار بلاد
 سایر کشته ارکان شرک و ثقا و در زلزله آورد و غیر علمای نصاری از صرح و سرج
 آن ظاهر و آشکار شد و خاطر وحی ظاهر شاه اسلام پناه را که حافظ دین آل و حاکم
 ملک یقین و حافظ شرع سید المرسلین است شوق و میل کل یتیم ذیل این رساله
 آمد و تکلیف کل حکیم عهد شارت را بد که بخو که خط محو و بطلان بر لوح رسایل منکر
 کیده رقم اثبات و احکامی بر صفحه عقاید بل اسلام زند و چنانکه بر تو کتاب پادری جواب
 با صواب گفته است و عمار کیده کین از ریاض دین بین رفته کتابی دیگر در شرح دلائل
 اعجاز و اثبات نبوت خاص هر قوم در دین با رد دیگر عالم علوم ادب و روش عهد شاهی
 باز آمد و کاشن فضل و بلاغت راحس و طراوت افروز و طبع فصاحت رسم سماعت
 کرد و سحاب حکمت باران رحمت بیارید شعله طور جلوه ظهور گرفت پنجه موسی علیه السلام

میرم منطق عیسی صدق آورد و جبرئیل امین بفرستاد و در روزگار
حدت ضرب ذوالفقار آشکارا شد آتش تازه در غریب کفر و عناد در انداخت و برقم
کتاب مجید و پرداخت که هم تمیم رساله سابقه است و هم تحقیق تعاید صادقه نشر
نشد در صحیفه شمس لوری بیل الهدی و مسالک الاشاد سجدت نفوس القادسات
لذکره فی معرض الانشا و الانشاد علقه ملائکه السما بیدلیها لقضاء کل مقته
و مراد خیرت لها مبع الهی من سجده و تخف کتف العباد لو شاهدت صحف القضا
فضلهما شحنت به فی محضر الاشاد نخت بهانج الضحایف کلها حاشا
غیر صحیفه التجاد کم من سجد مرصع فی حجره منظم فی ساعده لمیلاد خط کاخچه الطول
اغندی لمحوه کبر الشان لاساد معنی نیل کالغفوداته لذوی الحق و سلال الاشاد
کالماء صفوا غیران وراثتها نار تدیب جوارح الحما و تذکی زناد الدین و التقوی کما
تظنی شرار الکفر و الاحاد ذوقت بامطار الفضایل بعد ما شرفت برشح نازل الاشاد
و چون اشتها و انتشار این ریایل و میایل در بلاد و شعور صلح و اصبوب بود و بنگار
اعدای دین بسین اقرب انب موکب دانی جهان باشارت دارا
همان چون نور وجود در شمس عروج و شمس سعاد طری بروج از ملک عراق نغز

آذربایجان تشریف قدم کشید و در حضرت نیابت سلطنت که مربع دین
و شرع شمع و ممکن دولت و امن ملت است چون نقطه زلزله در خانه شمس و خست
طوبی در روضه خلط بسط ظل فاضلت و بذل نور فادت فرمود تا بمبانی گنجا
ثانی که ثانی ترکیب مثانی است بین بهت و سرطاجه مکرزاده و بعد که یاور
و داور عهد و امان زمان و پناه جهان و سیروی ظفر و بازوی خضر و غایت عینا
باری و آیت شمایل شهریار است البدر شاه و الشمس اجماد و اللیث الصایل و لغش
الماطل ناصر الاسلام منضو الاعلام شامه لاسیاف مشهور الاعطاف ظاهر
السجود و المعدله منظور الملک و المملکه معهود الوفا مقفود و بجا غشور الذی مقفود العبد
الغازی فی سبیل الله عجا سحره لازل للدين حاميا و کفر ماحیا و للملک
و للمخلق سائست تمام و حشام پذیرفت و صیت این نام نیک چون دور
دولت میدتا آخر عهد و زمان در بیض زمین و بساط جهان ماند و این بنده که بر
امر و التجریر فهرست کتاب ترتیب فصول و ابواب مامور بود و مختص مطالب را
بموجب تفصیل معین و شخص نموده در سلک کلاک کشید و الله المستعان
و هو نعم الوکیل و السلام

وساحه رساله صغيره جايده ميرزا عيسى الشيرازي بزرگ قلم
مقام است که از نشأت ميرزا ابوالقاسم قايم مقام است
نحمد الله الواحد القهار ونصلي على نبينا الخار وعلى اله الشاده
الاخيار الا و ذاء لانصار الاشداء على الكفار سيما ابن
عمه وولي عهده الخليفه من بعده واولاده المجاهد بن واحفاده
المجاهدين صلوات الله عليه وعليهم اجمعين وبعد اقل اخلاق عيسى بن
الحسن الحسيني برلوح اعلام واطهار مرقوم وحمود مبدار که چون رسم جهاد از عهده
امام عليه السلام تا اکنون که نوبت ظهور اين دولت بهايون است در ممالک
ايران صانها الله عن اعدائهم و متروک مانده بود و بدین سبب چيک از علما
راشدین و فقهای متقدمين درين باب کتبی عليه نوشته بودند و مقرر شد
نکشته اند و در مجاری اين عهد که مشنه قوم روس در ملک محروس پديد آمد
و معشر اسلام را ديگر بار کار به استعمال سيف جهاد و قتل و علمای معاصرین کثر الله
امثالهم في تفضيل و تحيى و دين امر لازم ديده هر یک کتابي جدا گانه در
آورده و صحايفه اربع بطراف اربع مشون کرده ارشاد عباد با حکام حبا

نمودند و اين رسم شريف بامير شاه دنيا و دين و سعي لميع علمای شدين
در ممالک محروسه اسلام شتار و انتشار يافت که هر يك از باجان ملت
و پيروان شريعت را در خورايه و قدر قسمتي خاص از نيل عوايد و درک فوائد حاصل
مى گشت و بکرم فدا و امر طاع ملکراده آزاده راى رزم آراى داراي دوران دو
دوران مظهر بخش مطيب عيش مطهر خلق و معطر خلق مقدس ذات منزله صفت
زيب سحت زينت بخت نقش خست عيت شفت الملك العدل مالک العصر
سما القمور ملک العد و حبه الملك حبه الدهر سغب العدى شفا لورى السلطه عباس
ميرزا قدر الله فضل الروس بنفذه حياه و فضل الروم بقضه حياه و ثبت علوه و ثبت
عده و چندان از سايل ان نشاندن بدست آيد که کونی بر طاق و ثانی مجموع حد ا
افاق مجتمع شده بود و در پيت اخراي چندین روضه رضوان پديد آمده و اذ الاله
الله شيئا هينا انسابه لاجرم شکر اين نعمت بر ذمت عمت ماصرواجب الله
که با عدم مضاعف محضرى نافع که در باب جهاد جامع و مانع تواند بود و اقوال
عالمان عامل ابر و جوايز و تخفيضات و توفيق اندش در قوم دار پس بعون عت
الهي کارش راين محضر را و جهه غم ساخت و اينک بوقتي اندک و جهد مي رسد

در کاخ دین بسین باغی چون خلد برین آریسته کشته که آب حیات از جانش
ریاض آن ریشه را باید و مشک بر شمیم آن رشک بر باشد بهشتی روح بخش حقیقی
دل نشین مشغول با هزار افادات و مژده با شمار عادات فیها ما نشهه الانفس
وتلذ الاغین آید که چون مایه رقیب مجاہدین است و باعث تحریص کفین
در حضرت کرد و نبط شاه اسلام پناه سایه زلفت و رحمت آله خیر و سلیم
دینا و دین ناسر آثار شرح بسین ناصر باب صدق و ایمان قاهر اصحاب نبی
طغیان آفتاب و ملت آسمان شوکت بحر زلفت تمام بر رحمت عام طبا الانام
قبله الامم و کعبه الکرم سرور اهل عالم زیور نعل نبی آدم شهریار اکرم عظم خلق الله تفضل
الاعداء تخفق اعلاه و نفی الاحاد و مثبت احکامه و خبیه الاحاسد بجزیه صاره و فزیه العال
بیت مکاره بلحظ قبول لمحوظ کرد و حجاب در بار خلافت که قانون علم و حکمت
و این فضل و معرفت بند کوشه چشم رضا که پرده بهر نقض و پوشش هر عیب است
در روی نکرند چه اگر سر تا سر آن بقبول معایب و شون مناقص مشغول باشد
کجا با این زیور حسن و کمال مجال مقاومت تواند یافت که اکنون نام این
ملوک و قهار جهان نشین در قریب و تاج عنوان خواهد گشت و قیامت معراج

نیاز فلک و محراب نماز ملک خواهد بود خوست که نام او برد و بخند و خاز
گفت نخت بایدت بر لب کو تراورم و بهو سلطان لاجل و انخاقان لاجل
ملک الملوک ملک الملک جبهه الملک مبعود الملک سلطان بن سلطان
بن السلطان و انخاقان بن انخاقان بن انخاقان ابو الفتح و علی محقق
قاجار که جلوه نور قدس او نخله طور انس و مظهر صنع آلهی و زیور تخت پادشاهی
تعالی الله ما شاء و زاد الله ایمانی و افریدون فی الناج ام الامم
الثانی ام الوجعه قد غاد علینا بسلیمان طیشی از آب حیوان شسته
مصطفی از لطف یزدان شسته بهشتی از فضل و رحمت آله عالمی از نقص کلفت پیر
جنابه بالدین عرش الشریع و بالرای عباد العفل و بالوخط مظهر
الاصل و بالفزع معرفه الفضل و بالوسم مسخر الدهر و بالاسم
مسائه الخضم طبعه مؤلف لنشر العلوم نطفه ماله لا زنه الکلا
کفه کف عن الادی و فک عن البلاء و خلق للرزق و رزق
للخلق نبط الازدق و نوزق الافاق بمجود واجب الوجود
ممنوع العدم ملزم القدم من بنان سمح العنان فائض الخطأ

ساطع الضياء فالق العدى وادع الفلى فاطر الندى سيفه
 بارح الخراب وبارق الفراب وساكب السحاب وسائب
 الشهاب سحاب يقطر بالدماء شهاب يرفع الى السماء حسام
 ماسح بالاعناق بجده ومنه فانع بالاعناق من وصل فرنه الة
 الاجل علة الوجل لماع المنون لماع العيون عامل الفصل
 والقطع حامل النصر والفتح مانع الانداد جامع الاضداد
 يروى الاكباد ويور الاجساد بماء موجه الحجر وجزره الجزر و
 من الدم ومنه السم ونادى فيها السعير وبرفها الاثبر
 وجبرها النجوم وحشوها الرجوم قوسه سوق الاجال و
 فوق الامال ومري المنبات وهو الامنبات نافع الانصا
 دافع الاشرار فلك النفع والضو كلف الرفع والجر فلكى اللو
 ملكى العون عصبي الصنع عصبي الطبع ذهبى المزاج طبعى النجا
 شيخ المعارك ام المهالك سهمه سهم المراد وصب الفواد و
 حقل كل عاد وداع لكل فتح وفتح لكل باب وباب لكل فتح شر

النصب شجوى النصب خشي الحسب غلاب النخصا بلاغ الحمام
 بالغ كل هارب غالب كل غالب ورنى اللفظ بعيد المعنى
 سريع العدو صريع الاعداء رسول من قلب الضى الى القلب
 القصى كتاب من بنان الاونا والجنان الكفار نصر صيد
 النصر ووكرة الصدر اوساف مغرد على شاق من ذر جرد
 اوساف قاس يدور في نادى الحروب على نادى القلوب بكاس
 ساكب الحمام سالب الحيوة من راح حار الطبع حاد الذات
 فيسكر المشركين بسكر لا صحو عنده ولا عيش بعد ونبك الجمع
 شتى فزى القوم صرغى كانتهم اعجاز نخل منفر تهفهم ذلة و
 من واما الوهوق فانه شرك الشرك وقيد الكفر وغل الذل
 لاهل الغل عقد الحق بجمله وعقد الباطل بجمله واثبته
 لنفى البغى وفيدا الكبد فالظلم في عهد معفود او مفقود و
 الظالم محروم او معدوم والعدل مبسوط من بسطه والامن
 مدد من من غاب الشر من شهوده وانعدم الجور من وجوده

و بیاجه است که مرحوم قائم مقام از برای کتبی که
والد مرحوم ایشان در اثبات نبوت نوشته اند تو

لک الحمد یا ذالمجد و الجود و العسلی تبارکت تعالی من تشاء و تمنع
لما مارا از دام هوارهای ده و براه پدی رسنای کن همه بغفلت خفته ایم و
بحیرت آشفته بگراست بدوی فرست بقایت نظری فرمای که کاری از تو
رفته داریم و پائی در کل فرو مانده مدت عمر غیر منقضی شد فرصت وقت سیر
مغتنم نیاید اکنون شب فراق پریش است و روز تلاق در پی نه بضاعت عیال
در کف می سپیم نه توقیف عبادت در خود جھانی کنه آوریم و در پوینا
امن نجیب مضطر از او غاه کیف تویناس عطا کن و انت تا مرنا بد عا ک
و سپاس و تمایش ترا در خور است که مشت خاک جان پاک دادی کوهر
دل در سیر کل نهادی خرد را در عالم جان مالک امر و فرمان کردی در شرا
در ملک خرد مطاع و مبطو الید داشتی پس مایه توانائی مرتب نمودی که پنجه داشت
قوی کند و احکام خرد با مضار رساند تا حد و حوس قوی از هجوم برس
و هو محفوظ شود خانه دل از تعرض بکاره محروس سبحانک تبارکت

و تعالیست و سیر کمی از اینها بیا برانعمت و ما را از تو متنی که شکر آن در بیان
نخند و شرح آن از زبان نیاید یا رب چنانکه نعمت روان عطا کردی مکت توانا
گراست فرمای که شکر نعمتها که داریم و باب حممتها کشانیم یا الهی ربی و سید
همه رحاشم امید بدرگاه تو باز است و دست نیاز بر حمت تو دراز بندگان جان
بر لوح معاصی خط عذری نکشیدیم پهلوی بکایر حسنائی ننوشتیم
اگر چه هر چه ناکردنی بود کردیم و هر گز بر جرم خویش عذری پیش نیآورده ولی تا
لا تقطوا حرز قلوب داریم و عین یقین بآن الله یغفر الذنوب اگر اطباق آفاق
بکایر زلات نباشته سازیم و جراید ایام سحر ایم و امان نباشه شاید که با او
لطف تو با انبوه جرم خود پاک داریم لولا ما حکمت به من تغذیب حدیثک
قضیت به من خلاصه معاذیک لعلک لعلک لعلک لعلک لعلک لعلک لعلک لعلک
لا جد فیها مقرو للفقاه ما همه از تو قرض و مکرمت زید و زنا عجز و مسکنت از عجز و
خر خطا نیاید بر بت طلیل خر عطا نشاید عبادت بندگان عذر و پوریش است
خاصه خداوندان عفو و بخشش باران عفو بار بر این کشت سالهاست تبارک
و عده باران نشسته ایم نه افود حمت تو میستوان بود نه از عید نعمت تبارک

میتوان شد پس کواخ غفاری فراخته اند و کیوار قماری فروخته و اسیر
 غفلت آن لایزال غنی نعیم و آن الفجار لغی تخم انداخته قومی عبودت حاصل میشدند
 و قومی بوعده اجل پیش و لحاظ هر من نیابسته شهادت طلب عقیقه خنک
 آنکه زمین هر دو بسته دارد و دل بیاد کی پیوسته راجع القاریه آنرا بدوخته
 نایب عن دوا قلبه و دواء بدنه بقائه فی فناء حیوة فی هوانه یا من ذکره شفاء و دواء
 دواء و طاعنه غنی ارحم من رسل الرجا و سلامه لکجا، ما حیرت زدگان که بر می
 بامید رحمت کرده ایم و عجزی در مقابل قدرت آورده ولی در خوف و رجا
 داریم و دستی بردن التجا فردا که هر کس بی زنده است ما یم دست و دامن
 اولاد مصطفی محمد کوشکر علی اولیت من نعمک و استغثت من کرمک
 و ارسلت من رسک و اضعجت من سبک و اترکت من کتابک و افرجت من
 خطابک پیران پاک روان از فرای قدس برای انس و ان کردی که زمره
 بندگزارانیه خواست براه هدایت دعوت کنند و ما را از جمله طبقات اعم تقرب
 و شکوه پست رسولی مختار مصطفی ربه احصا من مصطفی دادی که خواجهر و عالم
 و مخرنسل آدم ملعنه نور حد وستی جان خرد و مایه روان و نشو و علت وجود او

اولین نغمه بنان جو خوشترین شمع بنان و جو عقل شریف کل شاه هدایت
 ختم جمیع رسل محمد محمود مسعود علیه السلام اللہ الملک الودود و علی آل العزالمین
 و اصحابه الطیبین الطاهرین تیما و لیک صابک و صابیه و صاحبید اللہ القادر
 و جلاله لراهر حرام شهر باحق امام نظیر الصدق بهام حکم بالعدل غام مجسم با فضل
 آیت جلال یزدانی غایت کمال انسانی کتاب باحق خدا صاحب سبک بند
 علی ولی مرتضی صلوات اللہ علیه و علی اولاده الامجاد و احفاده الانجاد ما کان لک
 من الغیث و الشبل من اللیث و لک من البحر و الیوم من الشحر و لک من الشجر و لک من الشجر
 کناه اندوهی ندارد که خواجها شفیع روز محشر است و تیم طوبی و مقر و خلقه الارحمه
 للعالمین کو هر پاک و از رحمت خاص خود شرفی و توقع شفاعت بنام نفیشتی
 و این خود یکی از جلال نعم است و این است تقصیری بر سایریم که رحمت عالمین شافع
 مسلمین است و فاتح خیر ساقی کوثر شرف ان المحبتین الذین اهتم عذب الزلال
 لهم و رقی المشرع فو لیم سقی لوری و عدوه متعطر و محبه متوجع فاحمد اللہ الکریم
 یا مالک و ما کان لک من لدی لولا ان یانا اللہ اللهم ارزقنا شفاعتهم و احسننا معهم
 و فی زمرتهم و ادخلنا فی کل خیر و خلهم و اخرجنا من کل سوء و اخرهم منه بحکمت و بحکمهم

صلوات علیه وعلیه جمیع الی یوم الدین و سلام علی من اشیع الهدی بر روان
 ارباب هوش پوشیده نخواهد بود که حال آفرینش خلق خبر پیش و شناسایی
 حق نیست و هر مولود که نخت بوجود یابد همچنان بر فطرت اصلی باقی است تا خوا
 هس جلوه بروز کند و سمع و بصر خاصیت و اثر نماید پس در آن حال طبع کو
 بشاید لوحی ساده و متبول بفرشی را آماده باشد و هر چه پیش و شنود بی تکلف
 کند و بتدریج انسی بدن گیرد که بمنزل ملکه رنجه طبعی نشانیه کرد و و از اینجا
 که غلب عباد را اعتقاد بر تاسی آبا و اجداد است و اگر کاسب و معاشند
 نه طالب علم معاد قومی که از امر دنیا بعلم دین مشغول شوند هم بعضی نور علم از
 ندانسته مجهولی چند معلوم شمارند و دام فریبی بدست آرند که خاطر میدان صید
 و دلهای ساده بقید آرند و بعضی که در راه طلب کامی فشرده راه تحصیل پیش گیرند
 و رسم تعطیل فرو گذارند و نیز پیشتر است که چون بمقام تحقیق و نکات دقیق رسند
 شجاعت چند که زاده او نام و مایه لغزش اقدام است فراموش آید که رفیع
 جز ثبوت نفس توجه بعالم قدس مقدور کرد و لاجرم باقتضای کسالت التزام
 جهالت باقی ماند و بوی هم خبری از فهم کلی قانع شوند و بعضی ازین دام بایسته

بر در سعی و جهاد و قوفی در علم مبد و معاد پدید آیند که با وجود آن پسند
 نور حق پنهان شوند بود و نیز غالب آنست که چون در شریعت خود مرتبتی یابند
 و مشرعوام را در دایره خود مجموع و خود را در محراب سب و مطاع و متوجع پسند عزت
 و ذلت را در رواج و کساد همان مذمت ملت دیده اگر بطلان آن شریعت را
 بحقیقت معلوم نمایند باز بقدر امکان در کتمان حق کوشند و دین بدینا فرو
 چنانکه خفاش تیره کی شب بایه معاش داند و دشمن روشنی روز و تابش مهر جهان
 افروز است و باجمله بنای عالم امکان بر اعتبار ترکیب است که هر جا عقلی است عقلی
 در برابر دارد و هر جا حکالی است نقضی در مقابل که هر جان پاک و پیکر آب و خاک
 خصا داده اند و ملکات و حانی با شهود حیوانی جمع کرده انسانش خورشید و قایل
 آنش دهند که حافظ را ز امانت شود و حامل بار تکلیف گردد و هیجانات پست
 نه هر که چشم و گوش و دمان در آدمی است پس یوراک صورت فرزند آدم است
 اسباب معیشت دنیا بمنزله وجه کفافی است که سلطان در وجه خدمت مقرر
 دارد و شرط خدمت بجا آرند و شکر نعمت گذارند ولی از جمله طبقات چاکران
 معدودی حاصل چاکر را تقدیم خدمت دهند و تحصیل نعمت و باقی چاکران

انعامندیش اگر نعم و جالب باشد طالب شاه چه میل و اعتراض قبول نکند
پیوسته به غیر منصبی تا آخر طلبی و توفیر مسمومی و وعده معلومی بسته بنیم و دانیم که
چون جمع کفاف لاک کردند از تنگ تر عفاف بی باک شوند و باشند که
سبب جاه و مال بعض اقران و مثال اندیشه کرده چنان در یکدیگر میشوند که یکبار
از خدمت و محذوم غافل مانده حاصل چاکریشان جز غرض خویش و طمع خام نباشد
که لاک حضرت منعم حقیقی که نعمت سی خبیثه اوست خلعت خلعت پوشید
خوان نعمت دنیا مشون بمواید الوان داشت که زمره خلق را و بسط عیشی مهتا
و راتبه رزقی مهیا گشته نقدی صرف حق پرستی و خدا شناسی
نه خود پرستی و ناپاسی ولی از جمله طبقات بندگان قلیلی بقیم خویش گشت کرد
قانع و بحکم عقل اضنی و تابع و باقی بنده نهند و تابع حق که چون برین
خوان که رند و مواید الوان کرد پای شکایتان مانند مکرر شد و بسط فرمود
پس چنان مست باد غفلت و محو شایه شهوت شوند که بجای از یاد منعم و شکر نعمت
فراغت گزیده کوئی خطایشان از مرتب شود و عوالم وجود همین جلب نظر
نیکب معارف چه هر چه پسند و دانند و گویند و جویند همه دنیا و کار دنیا

و اگر ازین نشانی مانده همین محبت و دعوا کرد و بی بی بصران که در معرفت نمی گویند
بطن ضعیف خود راه جوید غایت بخشان جنک جدست نه علم و عمل باشد
که خود و جمعی از جاهل هدایت بجانب ضلالت میل کنند و ضلالت و ضلالت و ضلالت و ضلالت
کفر و اولیایانم الطاعت بخیر جوینم من النور الی الضلالت اولئک اصحاب النار هم
فیما خالدون و شک نیست که این طایفه یا حیوانی بر صوت استند یا انسانی
بایست شیطان که با کسوت انسانی عادت شیطانی دارند و مردم ساده دل استخوان
و ضلالت شوند چنانکه در همین اوقات شرکی پس حجتی جدید بر طینت خود اقامه کرد
و معنی دین که شده دعوی دین بر داشته است و بر عقاید باطل بر این دلایل است
که معنی آن مباح است و مایه آن هوا زدانش جدا و معنی دینی بسی از حایه از بلوی
غافل از اینکه امر و نهی این قبیل نشانی اسلام ملک عالمان اعلام چون شیخ غازی
فیروز کفر سوز و دین فروز است و کرم شب را مجال تابش و زمیت شمشیر
چنین که خسرو روی زمین و حامی ملک دین و ناشر ایت امن و امان و نا
صاحب عصر و زمان کجا ممکن توان بود که با وجود غیرت سلطانی از شیوع
مشنه شیطانی غفلت گیرند و ناشرانی چنین در باب دین بسین استماع کنند

و خیال بودای فاسد ز دماغ ارباب مفاسد اشزاع نفرماید مگر چاکران دربار
 اقدس و تابغان ملت مقدس دست و پان بر کلک و سنان میت که قوه و شهنشاه
 قدرت شرکت نظم کن باشد یا باید دولت بی زوال از آمد و حضرت
 لایزال است که از دست و زبان کافران و نفس زبانی در آن حاصل آید یا
 عهد که محمد رحمت عام و زمان نام نام است و دیده شدن و کردن زمین از کج و گس
 و قید رسد جدائی و ربائی خواهد بود که قومی ناچیزی تمیز دست مشط بر آید یا
 غلط کارند و یزدون لطیف و نور است یا فوایه و اندم نور و لو که المشرکون حضرت
 خالق زمام محام خلاقی و در قبضه قدرت از خسروی کا کار نموده که مجموع عقل و عدل
 و دیناچه فضل و بذل و مؤدب فلک و ملک مدبر زمین و زمان و مروج اسلام
 و ایمان مسالک ممالک از مخاطر محالک پیراسته مثلث اوقات
 بو طایف طاعات آراسته گاه ترتیب اسباب بجا و کند و گاه تربیت اصحاب
 اجتماع و در هر حال هر چه گوید تفریق فضایل علم است و توفیق فاضل و دین هر چه گوید
 طی اساس و هم است و بوط بساط یقین و هر چه خواهد رضای خدای معین قبول
 رسول امین و هر چه که بدعت مشرکین و عدت کفر و کین و احمد نه تعالی که امر و

بآمد و لطیف بجائی و بخت بلند سلطانی هر ملک را شکرست و در هر ملک
 و انشوری که خورشید و بر جیس از پشم تیغ و شرم کلکشان حمر و خجل و صفه و جل
 گرفته سنانهاشان در رجم دیو کفر شهابی ثاقب است و زبانه را از رز و
 خضم جوانی صواب اینک نطق تنبیح و کلک شریف نامی جهان حبیب
 تکلیف داری زمان جوانی با صواب بر کتابی ناصواب که پادری انگریز بر
 دین بسین بنوی و نسخ شعار مصطفوی نوشته بوده اند و قانونی در ایشا
 بنوت خاصه و اتفاق شایع حقه نهاده اند که اگر با مشک طره و بر چهره رشت
 زهر کارند شاید و اگر ساکنان صقاع قدس از محکات آیات آن درسی گیرند
 نبرد و باید کلک خواجه اساطین است که چون ریح خسرو سلاطین در عرصه عرض نهر
 و اعجاز فاذا بی ثعبان بسین کام دشمن بانی کرده تلقف یا فکون نطق آسمان علوم
 چون دست آفتاب ملوک کوهرشانی گرفته اشتر از صرخ بر آرد و بریزد بوق
 کوهر از کلک بسکات و پاشد بکنار مکر در بزم فلک عقد پروین گسته یا کج و
 ملک برج کوهر شکسته یا آسمان چین نافهای مشکین افکنده اند یا کاروان مصر
 شکهای شکر کشوده که هر چه پستی نجوم ثاقب است و فروغ کواکب و توده مشک

و خوشه در خوشاب و لذت طعم نبات و شربت حیات قال الله تعالی
 و من یوتی الحکمۃ فقد اوتی خیرا کثیرا غایه پادری که عمری صفت سامری کارپرد
 طعمه کلک معجز نگار شد و در قدر کذب و نقصان عرضه زد و بطلان کشت و ست
 عنی آن که پوششها واضح و آشکار آمد چه در بدایت حال سلیم غیور استماع
 مرزفات چند که آن بدیش نزد بریم بافته بود در افواه عوام شهرتی یافته است
 کینه در کانون مینه می فروخت و آخر الامر بفرخت خداوند عصر و من مجد خد
 عهد بهین واسطه سلسله اثبات نبوت خاصه که از بدو شیوع علم حکمت و کلام مطرح
 انظار حکمای اسلام بود و بر وجهی که دست بحث و جدل از ذیل دلائل کوتاه باشد
 و ابواب احتجاج بر چهره ارباب لجاج مسدود سازد سمت شقیق و تحقیق پذیرفت
 و این نام نیکت پایان روزگار ملازم دولت پایدار گشت و این امر خیرین روزگار
 جمیل شصتبار جلیل صاحب تخت جم حامی ملک عجم وارث و حارس ملک ایران
 و تور منعم و مقيم خلق نزدیک و در پشت پناه دین خدا اوج رفیع پرست
 خداوند ملک و ملت بختان دین و دولت چهره محراب طیش حش جلال بدر
 سما ابو الصغ و العلی شاهی شاه قاجار و مسل و عاید شد که تاجرم نورانی مهر

فتح علی شاه

او را یک چهره است بخت سعدش مؤید باد و سخت ملکش شسته الله ما
 رقم و لیعهد مرحوم بنو آب خسر و میرزا افست
 بخت فرزند سعید خسر و میرزا باند که از فرایکه بر اثبات و آشکار گردید آن فرزند
 در باب تبدیل امور که حرفی با جناب فرمانفرمای کرستان در میان آورده
 و حال آنکه ما در این باب مطلقا و صلا فرمایشی با فرزند نکرده بودیم و راهی شد
 که از او اظهار رضامندی نمایم چرا که او چندین سال در ملک بود و هرگز خیر
 خواهی دوستین و فرید اشتادین و محضرتین از او دیده شنیده نشد و شکست
 که هرگاه که پاید و وف بود این خجالت بدنامی بدولت قاهره ایران میسر شد
 جواب این رقیبه را باید زد و دی عرضه داشت نماید تا بدینم آن فرزند در این خصوص
 چه گفته و تجویز و استصواب هر نظام حرف زده یا بی اطلاع او دیگر است به رضا
 آن فرزند که ارمی موحشه که دستور العمل ما با و همین یک کلمه بود که از سخن و صلاح امر
 نظام پسرون زود و سخن اصدرا جزا و پذیرد و هر چه بصواب دید و بگوید
 هیچ راه بحث بر آن فرزند نیست و در مراجعت از این مفر نشاء الله تعالی فرید
 توجهات محمود تمامی مثال قران و ممتاز اعظم و فرمان روایان ممالک

ایران خواهد شد و هر چه خود میگوید و بگوید اگر همه بروش صواب باشد و مایه انجام
خدمات افزون از حساب کرد و باز مقبول نیست بل مردود است چرا که تکلف
از امر و فرمان کرده و تجاوز از دستور العمل نموده که بدترین کنایان است آنقدر
بفریدید که و یک است مورد کمال ثوق و اعتماد است اما مجموع خود سری و خود
پسندی در امر سراغ داریم که بخصوص در اینها سرفرازی این جهت بسیار ^{۱۲۴۵} زیاده

از خراسان جواب طهاب میرزا نوشته

نفسی لایزال است ساکنه در نظر شریف است که هنگام دراک حضور مکرر
در خلوتهای اوراق و روزهای سواری عجز و الحاح و اضطرابی میگردم که شمارا
شوید دست از این پیاده زنه بردارم یکباره طلاقش بدیم مردانه مطلق الغای
باشم شما منع و تحذیر فرمودید که نشیند و خود رفتید و مرا همچنان دوست
و اسیر در چنگ عجز کن نادانید که نشیند حالا نمیدانید هر روز چه زحمتی خود نیما
جان میفرید دل میر باید یقین پنج شش سال از عمر کفایتش باشد با من مثل و
چاره ده ساله و آن غنچه عارزش لاله همه جا جلوه میکند که کجاست آنکه فربود
غری غیری بابی آفدیه و اُمی شیران در تاب این کنند اینجام و در ترضی علی است

صلوات الله و سلامه علیه حالا اگر شاهزاده خبر شود که برف پیری می بیند بر سر
بار طعم نوجوانی میکند شما و خدمتین چاره چه خواهند گفت و برین بخت چه خواهد گذشت
اگر عمر وفا کند باز نسبت به زیانم باید مثل عاصی در روز محشر باشم بل کافور زمار
شاه تو خود امروز تصور کنی روز این بنده در آن ورطه مایل به حال است این بار
که آدم از طهران به تبریز میرفت لابد و ناچار حقیقت احوال راست و روشن شد
شاهزاده نوشتم و شما را بشهادت خواستم رسیدم بد ذاتی برو و حرفی نزدند
بهر آن بود که صیب خود را خود عرض کند و اعلان

رقم مرحوم و لیعهد که از خراسان باصفالدوله نوشته

ارجمندی آصفالدوله بداند که اسمعیل فرستاده ایچی روس تبار غزه ذی الحجه
وارد شد و اگر چه هیچ عریضه و کاغذ از آن ارجمند داشت لیکن عالیه ملک الکتاب
تفصیلی که لازم بود نوشته بود و بعضی لاریسید امروز کاری عمده که در عهد
ارجمند است کار ایچی است پس که انشاء الله تعالی تا ورود سرباست
بواسطه مقامات متعلقه با و رحمت و تصدیق بخدا در بار شکست در ظل الهی
تا که خود وارد شویم بفضل خدا و توفیق شاهنشاه کشورش روح العالمین فداء طور

خواهیم کرد که بحال خورسندی و سرفرازی رنستانه خلافت متخص شود این
 اوقات که میمان برادر خسته اشراکام است در لوزم میزبانی و احترام و استقامت
 افزون از اندازه و حساب لازم است باید آن رجبند از جانب باعلیجاه محمد جعفر خان
 تا یکد منوده خود نیز بر شرب هر روز در آن قرب جوار غافل نشود غایت رضایت
 ما از محمد جعفر خان همین خواهد بود که او محاسن پیماننا و بیج از برادر کارا را اظهار
 نمایند و او خود بحال خوشنودی داشته باشد بمیرزا صالح کرده ایم که از آن نظر
 بستحکمی رفتار نشود و امیر نظام خاطر جمعی بسیار در این باب نوشته بود و امیر
 که آمد ایلمچی اصراری در باب مس تجارت و لایات خودشان کرده که همگان شجاع
 در اردکان تا تحت کرده اند قدری از آن کاظم خان سواد کوپی رسیده که در جاست
 نیست و باقی ترجمین خان زنبورچی است که بالفعل در در ارجل و طهران است
 باید آن رجبند اگر صلاح و اند قبل از ورود و این کار را در خاکپای اقدس میمان
 بگذرانند و اگر تعجیل مصلحت نمایند ایلمچی را بموضع میرزا صالح چندان اطمینان داریم
 بدیده که ما خود را نشاند بخاکوس دربار شرف اعلی سرفراز شویم و دیگر چون ملک
 الکتاب شرح و بطی در فارس شیف الملوک و شیف الدوله میرزا نوشته بود

بخط
 ۲۴

حکم ۲

بخط

یقین داریم که آن رجبند چشم برآه خواهد بود که از احوال و اوضاع آنها با حساب شود
 لهذا بوجازت و احتضار مرقوم می داریم که اگر چه شیف الملوک است که ماندند و
 و شیف الدوله میرزا را میخواهد مثل خود بکند و میر عبد العظیم خرج محاسبه بر شیف الدوله
 میرزای اندازد و او میگوید میرزا و محاسب خود ندارم و شیف الملوک میگوید
 میرزا علیضا در شیراز است و من خود سر رشته ندارم ما هم معلوم است که بسیار
 همین احوال محبت خم نکشت و من همراه رفتاری داریم نمیتوانیم جابجا
 بهوای نفس خود بگذاریم لکن چون هر چه بسیم برای خیر و خوبی فرزندان است اگر
 تلخ داند آخر شیرینی تر خواهند یافت چه خوش گفت آمد و در فروش شفا
 بایدت در وی تلخ نوش تحریرانی ذی الحجه ۱۲۴۸

سواد قمی است که میرزا ابوالقاسم قائم مقام بخط خود بعد از
 ولیعهد رضوان محمد از خراسان بآلندیا رخا خان صفا الدوله
 از جانب شاهزاده و لایات نوشته است که ولایت عهد
 تمهید اساسی کرده و ترتیب قیاسی آورده است
 جناب محمد و محمد رضا جلالت بآلندیا خا لوی اعز محب عالی تبار صفا الدوله

العیة العالیة بدانند که هر چند بعد از ~~میرزا~~ حضرت از بهر استیلا و زور
 بهمان سیده اطلاق کامل داریم که پس از این قضیه اوضاع آنجا چگونه شد و کجا
 مذکور میشود که هنوز عالیشان ایستادگی می داشت و حکیم باشی بدن و بطریق
 زرقه این خبر رسیده است ایلمی رو بن میر نظام گفته که تا حال محمد حسین خان
 که روانه بود از جانب ولایت قاهره ایران بود حالا که او در دست
 روانه شدن او بر هم خورده راسی نذر که بروی چاک حکمی فائده و فرمانی از شاهنشاهی
 در دست نذر و آن سبب گشت آن پناه رحمت اگر چه از جانب ایلمی کلیس و
 متکلفین پل ناپ کتوبا و طغوظا حریفی در این مواد نشینده ایم لکن یقین است
 آنها هم در باب حکیم باشی همین طور سخنان خواهند گفت و حق دارند چرا که شاهنشاهی
 که گویا و واسطه این جواب است و آنها همان ولایت مرحوم مغفور اقامه الله فی
 دار الخلد و السور بودند حالا که اینطور اتفاق افتاد که غذا و دمنه نیک از خا
 میر شدند جاندار که بودند اگر زنده هم بودند که در پیرسد و ایلمیانی که بدتر از محصلین
 غلاظ و شید اند و نه خسته اند پولی در خزانه عامه موجود نیست ایران هم برای
 حفظ مملکت یکدیگر ندارند ولایت مرحوم مغفور هم در حیات نیست که فکری

دست و پای بخند باز چاره بر این بخاطر ما می رسد که آن دو نفر میرزا و بمان
 که غذا که داشتند روانه نماییم و از جانب خود دو کاغذ بدو دولت بوسییم که ولایت
 و زمان حیات خود بعضی فقرات بشمار عالم کاینکی اظهار کرده سلطان آدم را فرستاد
 بود طولی کشید که از عالم فانی رحلت کرد شاهنشاهی روح العالمین را در جاک
 او نصب فرمودند بالفعل بحکم و فرمان همایون شاهنشاهی همه مقامات متعلقه با و
 و هیچ شاق و تی حاصل نشده الا آنکه یقین داریم شما از راه حسن عهود و کمال حقوق
 ذاتی امروز که ولایت ما جدا از دنیا رفته زیاده در رجوعی ما و بهم تبکی کار ما تمام خواهد
 کرد و چنانکه شاهنشاهی ایران رو خفا فاده هم بعد از این حادثه زیاده التفات فرمود
 و بر مراتب غر و جاه و عمت با ما بهر جهت از جهات درین مملکت افزود و طور
 مرحمت و توجه مبذول داشت که بر گزینست ولایت مرحوم مغفور نفرموده بود
 آنجا حسین بن تصور نخواهد کرد که ما این فقره را برای اظهار اعتبار خود در فرستادن
 خواسته ایم بل خدا را بشهادت می طلبیم که محض صلیحت دولت قاهره و
 رخت دشمن دین مرقوم داشتیم امروز بدو فرمان که مقرر بر توجیه نیست بماد
 صادر شود یا دونه محض که در باب قضیه ولایت مرحوم مغفور و توجیه نیست بماد و یا دونه

مردم کرد و امر کلی بفضل خدا پیش خواهد رفت و بارگرویشا الله از کردن
خواهد داشت و چنین میدانیم که اینجا زیاد از سابق درین کار بکوشند و از سر کارش
همایون هم باین واسطه ممنون و خوشود شوند زیرا که امر شرف همایون شایسته
هر چه بخاطر الحام مطایر قدس علی برسد همان عین صحت خواهد بود اگر اینجا
چنین داند که این اظهار هم میوه همگانی خواهد شد که ما خود را درین ضمن ملاحظه کرده
باز دست که هیچ عرض نکرده ایم ما را بر زبان نیار و چرا که ما خود را ناقابل تر از آن
میدانیم که اسم ما در حضور بابر التور شرف قدس همایون مذکور شود که آنست که
عمر بر که هوا و هوای از خود بداشته ایم خصوصاً بعد از این قضیه که از دنیا و امیخته
شده ایم و از خیالات خود و لیکر هستیم و بخدا که فرمایشات مصحوبی لایحقین و
فرمانهای محبت آمیز همایون شایسته بی باعث شد که تا حال او میرویم و الا نه
چنان افسرده و پشیموده شده بودیم که تا نفس آخرین سجال توایم آمد آخر غایت
که مابنده و برده و اسیر و اچا کرده شاهنشاه روح العالمین فدا هستیم پدری داشتیم
از دستان رفت و دیگر در دنیا هیچکس را نداریم مگر همان وجود مبارک شاهنشاه
که خدایتعالی تا زمان ابد در پناه خود محفوظ بدارد اگر رای همایون شایسته

[illegible]

مستوجب تربیت مقرر گردید و بعد از فضل خدا پادشاهان روم و فرنگ پسندیم مکن پیوسته
 قلیل ما خواهند کرد و اگر قابل ندانند و یا حاصل دانند باز تا رتبه ای که از دعا گوی معز
 نخواهیم بود و همین خدمت را بهترین خدمات میدانیم تحریر فی شهر شعبان ۱۲۴۹

کاغذیت که بشا هنراده خام بعد از فوت مرحوم ولیعهد
از خراسان نوشته

شاهزاده جان قربانت شوم ز دوری تو غمزد چه لاف مهر زخم که خاک بر
من باد و مهربانی من اما حالا یقین بدید که در این واقعه بایله که خاک بر من
و ایران شد تلف خواهم کردید مشکلست بار دیگر بغض حضور و محبت سرکار نفوذ
خدمت بانونه بهم دریغ و درد که آسمان نخست ایران نظام گیرد و دولت
نظام پذیرد در این اعصار او عوام کمی مثل ولعیه حبث مقام یافته اند عدل
محض محض عدل بود حق خدمت خوب میدانست و قدر نوکر خوب می دانست
بخدمت خبری نعمتی نگفت کلی میداد ایام را پدر بود و از اهل اسپر اهل آذربایجان دیدند
سی سال پرورده احسان بودند اهل خراسان را در این مدت سه سال چنان بنده عدل
و انعام و غلام فضل و اکرام خود فرمودند که صد بار بر طبع ترا اهل آن سامان شده بودند

این سپه غلام بچه زبان بگوید و بچه بیان بنویسد خداست که جهان در عهد
 داری و زنده و نازنده شود خوب از نواب استطاب امیرزاده اعظم و مخدوم کرم
 امیر نظام چرخ نویسد و ماه است خبر درستی از آذربایجان نذریم خدا کرده میان
 ایشان تفاق است یا انشاء الله تفاق امیدوارم انشاء الله اولاد و لیعهد محرم
 طوری راه بروند که دشمنان باشند دشمن کام و روز بروز برشان و شوکت این
 او جاق کردون رواق افروخته شود و رختهای مرحوم و لیعهد بهد رفته باشد
 محضری ز شهابه راه آدم نواب ظل سلطان رسید هیچ مفید فایده نشد البته خبر که
 از احوالات مفصل مرقوم دارند محمل از نواب فرما و میرزا تفریف نوشته بود
 که در مشورت پیش و در سرش مرحوم و لیعهد هم کمال التفات داشت و اذن
 عروسی مرحمت کرده بودند حالا که این قضیه اتفاق افتاد البته تا آخر خواهند
 خوش گرفتند عرفان سر زلف ساقی که فلکشان بگذارد که قرار می گیرند همان
 کاغذ نظر نواب استطاب شاهزاده اعظم روحی فداه رسید غایت فرمودند و فرمایند
 در خدمت نواب شاهزاده اعظم احتضار دگر دارد انشاء الله در بهار اگر آمدنی شدیم
 اوجب حکم بانظر فرمائید فی خواهد شد از نواب امیرزاده جهانگیر میرزا ساج

نواب اعظم کرم
 در عهد محرم
 بنواب فریدون

سپه غلام
 بچه زبان
 بگوید و بچه
 بیان بنویسد

مرقوم

مرقوم نفرموده اید که چرا با ما کوئی در انداخته است و باز یلان ساخته عین
 تجو اشیاء فوثر لکم سایر امیرزادگان از بزرگ و کوچک چنانچه در ایام و لیعهد
 مرحوم مطیع رای و تدبیر مخدوم کرم و امیرزاده اعظم بودند حال نیز باید بهمان
 حالت باقی باشند که حکم نواب شاهزاده اعظم روحی فداه همین است پس تا انشاء
 در حوت و حمل بعون خدای غرور حل که با آذربایجان آیدیم جهان را نوین طرح خوا
 تا از پرده غیب چه در آید و سلام
 رقی است که از جانب تنی بجوانب محمد شاه مرحوم میرزا
 تقی اشیانی وزیر کرمانشاهان نوشته است
 مقرب اسحاقان میرزا محمد تقی بداند که روزی که ما از دار السلطنه تریز بدرنگ
 طهران عازم بودیم اغلب مردم این کمانها را ندیدند و بهیچ خاطر نمیترسیدند
 که کار باین سیاق بگذرد و انگاه تکلیف سحر بابان و زما برا چه طور با شاق و
 لایطاق میدیدند و تصرف کرمانشاهان چگونه در نظر ما مستبعد می آمد معذرت
 محض یک کلمه حکم و فرمایش ما با سپاهی که فی الحقیقه اسم بلا رسم بود و انجا
 با ثبات قلب اقدام بخدشت نمود و این طرز جاگری و نیکو بندی آنجا لیاچنان

زندان در طهران
 ترک کرد
 در میان سرهنگ
 املان و شاه
 سکن در آن

که از نظر انور را محو شود یا تلافی آنرا وجه همت خدیوانه فرموده باشیم از آنجا که
 خایستی که فرمودیم این است که محام سرحدات عراقین یا بالرتسان فیلی و شوشتر
 و در فلول و حوزة کلاهی پیشاری آنجا که محول داشتیم و از خدای واحد جادیم
 که در هر حال مقدماتین باشد و صیت شجاعت برادران چند بصرام میرزا را در آنجا
 عمارت پیر عیسی کن قلوب همایکان سازد از آنجا که این است که بعد از نور
 فیروز سلطان میسر برادران چند را به سمت پیلان حرکت داده و سوار و سواره
 کرمانشاهی را با هم آنجا مجتمع و سربازان و توپخانه را کلاهی با حیاتین معلوم آن
 سازد و چندان در آنجا اقامت شود که قوتهای سواره و پیاده گردست
 آرد و لان وارد شوند بعد از آنکه بفضل و کرم جناب قدس الهی توکل کرده عازم
 لرستان و عربستان گردد و دیگر دستور العمل را برادران کار را از حال دادن خلا
 صواب میدانیم همین است که او را در موارد غم و رزم حضور و مقدم و آنجا که
 در مراتب استیاض و حرم مجرب و متبحر بجا آورده ایم کافی است البته هر چه
 هر روزه عرض داشت خواهد شد و هر چه بخاطر اقدس سر مقرر خواهیم داشت
 حسن جان فیلی را اگر مصلحت باشد که حاکم ششکوه و ششکوه هر دو بشود با عتقاد

آنجا که مضایقه میفرمایم و همچنین برگاه ششکوه را شهاب و او که اردیاشل است
 اخوی محمد حسین میرزا از هر دو خارج و در پناه ما هم و حیران راه برود و میرزا بزرگ
 قزوینی هم بکیت دوبار قاصد فرستاده تعهد خدمت کرده بود چون متقی از
 اوضاع و احوال و داشتیم جوانی خبر غایت فزاینده میرزا با اختلاف دادیم اما
 با آنجا که مقرر می کردیم که چون بشهادت خط خودش ناید لوصف خاک و پست
 لم اکتمه المصلین عضداً باید گفت اما اگر الوار و ششرا را آنجا را مستوجب اند که او را
 اسبابک رساند جازت میدهیم که چندگاه با او راه برود که هم همسایه میاید
 هم آدم در باب ششکوه حق این است که عالیجا که کلبعلی خان از نیمه ایل و طایفه خود
 تجانی بسته بولیعده مرحوم مغفور متوسل گردیده در آذربایجان و خراسان و عراق
 آشکار و بی شقاق بخدمت حضور و رکاب پیوست صدمه مهال بهار و هم خود
 و باز در راه خدمت سخت ریستاد و در همسایگی کرمانشاه و صداوت این الدوله
 و تحریکات عاظمه ششرا را بک کرد حالا هم از در اختلاف طهران به سمت قم و همسایه
 مثل کسی که بعیش و عروسی برود و منزل کی شستاید تا برو خنک خود در آنجا
 و خودش و عوارش و سربازانش ششای خدمت و دلیری و شجاعت کرد

و علم حسنی میرزا را آنجا در میدان گرفته و علمدار را بدرک و داند و از گردنه جانی
 سرحد تا حوالی ایزدخواست در کوه و دره و برف و برد و بنال قشون شکسته افتاد
 و زدند و خوردند و کوی سبقت از یکنان بردند و همیشه سرکار که خاطر او را بشد
 میخواستیم در خانه اوست و در ازای این همه چیزی که با و فرودده ایم همین حکمت
 سقر است و بس بی چون میزدند و برادر ارجمند بگرام میرزا در نظر انور بیاور
 شرف و اسد باد هر دو را ابو اجمع او میفرمایم و فرمان نیابت بجای میرزا جانی
 مرحمت میفرمایم باید برادر ارجمند کرامی مقامات متعلقه با فشار و سقرو چار و وی را
 و غیبت عالیجاه کلعلی خان کلجی بجای بر جرح کند و سوای پانصد رکابی سقرو
 که ما مور فارس است اگر ممکن شود باز قدری سواره از آن جابه ملکان بخواند
 تقویت بجای معزی لیکند و آنعالیجاه خود مخصوصاً شرح مفصله مشعر بر خط
 جمعی عالیجاه کلعلی خان بفارس بنویسد و برادر ارجمند لازمه مهربانی و مراد همیشه
 سرکار بکند و همیشه از او با خبر باشد و غربت با و نرنگند و چون عالیجاهان میرزا فرج
 و میرزا هدایت الله در اول این دولت روز افزون شتای خدمت جانفشانی
 بطور رساینند و نوکر قدیم و لیعهد مرحوم مغفور پیا شد باید آنعالیجاه در آن سبک

دایم از حال آنها غافل نشود و با آنطور می مهربانی و مراد و نه نماید که از درگاه
 اقدس اعلی روز بروز امیدوار تر شوند و پیش از پیش بخدمت نیکو بندگی اقدام و نند
 اما سه هزار تومان شجوه برای امداد مخارج کرمانشاه باید حکام برادر ارجمند برسانند
 و آنعالیجاه خرج اندر و نهایی اولاد شاهزاده مرحوم را بهمانطور که داشتند بد
 اما خرج کراف علمه و اگر شاهزادگان لزوم ندارد و از اموال اخوی ختمه الله
 هر چه بکار سفر خبک و سرحد داری می آید متعلق بدولت قاهره دارد و هر چه در اندو
 متعلق بخودشست تحریر آتی شهر دی ۱۲۵۵ هـ

از قول شاهنشاه میر و بختاب حاجی سید محمد باقر نوشته
 مسطورات بختاب بنظر اصابت اثر رسیده و چون وصول مکاتبات بقاعده
 مشهوره بدلی از حصول ملاقات میتواند شد خاطر محضر ظاهر را که در هوای شوق
 دیدار بود زاید لوصف سرور و مبعج ساخت سابقاً در باب مقرب الخاقان این
 الدوله اظهار می کرده بودند و بروش خویش بختاب مقرر شد که اگر مصلحت
 در تقلد اشغال دنیوی میداد باستانه اقدس شتابد و اگر با قضا می سن
 الشرام تشرع راغب اعمال اخروی است لغتبات عالیات عرش در جاست

عازم شود و در هر حال بعد از فضل خدا بواسطه انتخاب گرفتارفت و توفیق
 ما باشد لیکن بعد از آنطور توسط انتخاب و اینکه توفیق ما چندی که نشد که هیچیک
 از این دو کار اقدام کرده در میان دنیا و آخرت معطل بود و بتواریش یک
 که در این ظرفیت پکار نبوده و بی سبب تعطیل جایز نباشد بر انتخاب
 بهتر معلوم است که تا حال چه مبلغ مال مردم در اصفهان تلف شده و چه
 دماء و نفوس در خارج و داخل آن ولایت بر باد رفته اگر سخن مردم در حق او
 صدق است واجب است که از آن ولایت اعراض کند و اگر مبنی بر اغراض
 چه لازم است که در میان دارا خلافت و فارس نشیند و غرض سهام تهمت کرد
 با بطلان باز آنچه در باب مصلحت مملکت و سود کی و بنحاطر فایز میرسد همین است
 که یا بخدمت بادشاهان یا بطاعت خدا و عتبات پردازد و تار و دست
 یکی از این دو کار اقدام کند و در هر صورت انتخاب از آن است که بگویند
 نواب همایون ما مشارالیه را اطمینان دهد اما هرگاه از این مصلحت دید که محضر
 خیر خواهی خلق و رفت در باره اوست تخلف کند از انتخاب همیشگی که او را
 در جوار خود راه ندهد و من بعد هر گونه خواهشی باشد اظهار کند که معتقدانه در مقام انجام
 و

رسالة شكوى مرحوم فایز مقام کرد در بام معرفت
 نوشتند است و هی من احسن الرسائل عند الاواخر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ جَارَكَ فِي انْطِلَافِكَ تِلْقَاءَ مَصْرِكَ مِنْ عِرْفَانِكَ حَيْثُ انْصَرَفَتْ
 مَجْدًا دَاءَ اشْتِهَائِكَ وَاشْتِيفَانِكَ فَعَلَيْتَ مَا يَجِدُ الْمَوْدِعَ حِينَ ضَمَّكَ
 وَاعْتِنَانِكَ فَتَرَكْتَ ذَاكَ نَعْدًا وَخَرَجْتَ أَهْرَبَ مِنْ عِرْفَانِكَ وَالْعَجَبُ
 أَنَّ الْهَرَبَ لَمْ يَجِدْ بَطَائِلَ وَمَا كُنْتَ إِلَّا كَمَا قَالَ الْفَائِلُ خَطَا طَيْفَهُ
 جُنَّ فِي جِبَالٍ مُنْبَنَةٍ تَمْتَلِكُهَا أَيْدِيكَ نَوَازِعُ فَبَاوِلَتْنِي مِنْ بَسْطِ يَدِ
 الْفِرَاقِ بَيْنَ أَرْضِ بِلْجَانٍ وَالْعِرَاقِ وَيَا لَهْفِي مِنْ هَجُومِ حَبْلِهِ وَنَجْمِ
 لَيْلِهِ وَاشْتِدَادِ أَلَامِهِ وَامْتِدَادِ أَيَّامِهِ إِنَّ الْفِرَاقَ هُوَ الْمَلِكُ
 الْجَائِرُ وَانْفَارِعِيهِ فَا بِنِ النَّاصِرِ لِعَمْرِ فِدَا طَال عَهْدُهُ وَزَمَانُهُ
 وَعَظُمَ مُلْكُهُ وَسُلْطَانُهُ وَمَا هُوَ إِلَّا حَاكِمٌ لَا يَعْدِلُ فِي رِعْبَتِهِ
 وَلَا يَمُكِّرُ الْفِرَارَ مِنْ حُكُومَتِهِ فَهَلْ لِلْهَارِبِ مِنْ سَبِيلٍ أَوَّلُهُامُ

من دليل الويل ثم الويل حيث لا مقر في أرضه ولا مقر من بعضه
ولا سبيل إلى الخلاص ولا من حين مناص فيم الآفانه في نبره لا سكن
بها ولا نافع فيها ولا جلي هذا وان كنت سايلا غريبا امرى
ومساق عمر في زمان الحال ومطان الأهوال فظن خيرا ولا
تسئل عن الخبر اذ ليس للكلف المغشاهد عن حاله يغيبك من
تسأله هل علمت ما فعلتم من شر اربط الاضاف في رعا الأضياف
عن وعود عليكم ومفاحي لديكم ونزول بداركم وسكون في جواركم
فوالله ما نزلت بدار الخلافه الا بالغزو والشرافة ووفر برى على
الجمال ووفر لاسعه الخيال في رعد العيش ورخاء البال
مع ما ينبغي لأرباب المجد والمعال من كثرة العبد والموال و
الخيال والبغال وجمال كالجبال واحال ذات اقبال ثقيل
على الارض وثقوف على السماء ويضيئونها الفضاء من
صنايع الصبن وبدايع فسططين وحلل اليمن ودرر العدن
وخبأ الشقوق وضواظظروف واوان كالأمانى من ذهب

كالهيب وفضة فضة وفجاج كالسراج وبلور كزائب الحور
وحفائب من الرغائب وغياب من الشباب وقدر وراسيات
وجفان كالجواب وكثير ما مسكت عنه خوفا لا طالة والاطنا
وما عشت فيها الا كالبد عند افوله والنجم حين ذبوله والقلب
عند اجتماع الحزن والسيل بعد انقطاع الزن والشبح تحت
المصيف والغصن بين دبور الخريف ما طلع يوما شمس الا
وهو محسب بالامس وما وضع ليل حلا الا وهي نتج بالعكر
فما كنت الا كالبدر النام بزبد هزالا حتى يعود هلالا والخل
ذات الاكام نصير طبيا بعدما يعطى طبيا فكم من ضي نور
اشراق ومنظّل بطل اوراق كفيه حد الحرق فكان في بشة
الحرق واخرجته من الظلمات إلى النور فجازاني بالكرب والغزو
وهذه عادة الدنيا وشيئها فلا ترج فوالله لا تشكيتها
اما ترى النخل عند اخضرار عودها وانضاج عنفودها
ترغب فيها الطباع وتحنن عليها الاطباع وتلتذتها الاذواق

وتجتمع عليها الأشواق حتى تنبدا لآثار وضفر الأوزان و
 تنصرف عنها التمار خالية الأطباق فلا تجزي من ذاتي حلوا
 ومجنى فوفها وأكل بسرها وتمرها وشاربي خلها وخرها إلا
 الجد في كسر عودها والنق في نار وقودها كذلك البدن وان
 كان في ليلة القدر فما جلي خالكا ولا نجى هالكا ولا اغنى
 محتاجا عن السراج ولم يهدب بلا في غيب حاج الأول الناس
 يقبلون بوجوههم إليه فيشهدون عكوسهم فيه ويقولون
 سواد في وجهه بل ظلام من نفسه ولم يدروا أنه من صفاء مرآة
 لا من كدوق ذاته فحينما غابوه بالكلف وحينما لاموه إذا انخسف
 وما زالوا يهذون ويهزون بانه ذو وشوم ابلق اود وكلوم ابلق
 فما انفك منقلب بين متهايف لبعض أطواره ومتجانف عن بعض
 ادواره وواجبا حتى الكلاب بعيدا عليه وبعوون بين يديه
 جزاء بما اوصلهم من فضله العام وتجاهم من حال الظلام
 يبت من فشان نور وسك عو عوكند هر كنى بر طينث خود

المتن في قوله
 منذ

سدا يا حبا ايامنا في وصلكم يا حبا حيث كنت في اوابل الحال
 قبل الكاهل من تفضل الأعمال يطفع من بك الندى ولا يطع
 في الخوض والعبد بل يفصدون بابي من كل جانب ليقتابره حد النوا
 وتحل به عقد المطالب فامر طامع وخائف وطائع ومخالف إلا
 فام بهما بالكره والطوع وسارع اليها بالفسر والطبع وما سائل
 وزأرو داخل ومجاورا لا لازم بها في اليوم والليل ولا زب بها
 بالشوق والميل لزوم الجراد بزروع البلاد ولزوب الذباب
 بصحو الفئاد كبر في نزود وبرز بازيد ناكروا استمكس دكة
 حلوا أثرا فكم وافق الباب قبل الاذان وداخل في البيت من غير
 استبدا جاء في عرض الحاجه وراعى بفرط السماخه فقدم العرض
 على الفرض وسابق البعض على البعض حتى كادوا ينشالون على
 كمر فاضع بحيث يشغل العناء عن العبادة وعطاء الصلوات
 عن اداء الصلوة وفضاء الحاجات عن دعا المناجاة وكم جار
 جائر في جوار وسار سائر نحو دار فدانا في غيب الغشا ودعا في

بعد الاستعشا فالق في مدينا بالفراس وكفى سبيلا للعتا
 ورجع عني بانسا طوانغاش وقد سعد بجني وشرف بدي
 بفدوم الفروم وحضو الصدد وشهو الاشرف والالاف
 وورود الاخوان والاخذان ولفاء الاحرار والابرار في
 اناء الليل واطراف النهار وما جالس احد منهم الا وفخوف في
 مجلسهم وقد موثق على انفسهم وشوا المجد الوسادة واشوا على بالوفاء
 وقد عاهدوا على الملك وزعماء الناس بمجالس ذات اواصر من صور
 ما طهر فضو ودورها الرايات تدور في جمع من سبابة كرام و
 جم من فادة الاقوام يطوف عليهم ولدان مخلصون باكواب اباري
 وكاس من معين لا يصدد عونها ولا يترفون وفاكة ثما يتخبرون
 ولحم طير ثما يشهو وحوعين كاشال اللؤلؤ المكنون فلنا في الوفا
 شمع وجع من نداهي ومطرب مدام وحيد الهوى وجد وانس و
 ولذي الفري ونقل حجام وبساط عليه ورد واس وبنهار
 ونرجس خزام وهواء كانه هواء في ليال كانها الايام وشمو

الشوي

ان كان في شهر ربيع الثاني ١٢٤٠
 في شهر ربيع الثاني ١٢٤٠

الصفي لنا خادمان وبدو الدجى لنا خدام فزال منو
 على عروش مبثوثة بالفروش متكاء على ارائك محفوفة بالمالا
 استخيم الحور العين واستسقى من ماء معين راقع الطرف
 في رياض الخلود من بياض الخردود لاعب الكف بلبل
 العذار في حوالى النهار وارد الروح على سواق الروح نابل الكا
 عن راح سواق صباح لانت معاطفهم ورق نسيمهم ودين
 معاطفهم وطاب جناهم افديهم بالجان ثم بمهجي فاصير كل
 اللسان فاهم فما حل مر الشمول عن حلوا الشمال ومر الشمال
 في روض النجايل والافرة بالمياه ملاي والعصن من البسم مابل
 نزع عيني في جنة الخرن فزرج الى جنة الحسن وجنا الجنيز
 دان فيها فاكهة ونخل ورمان فكم عشت مشغوبا بمعاطان
 الكاس وهو اخاه الناس ذاهلا عن نواب الدهر وعواف
 الامر حتى قلب الزمان ظهرو وانشب البلاء ظفرو وولي النخ
 على دبراً واثار الجوع على غيرا فكانه برف نالني بالحي ثم انتنى

لما جال في شهر ربيع الثاني ١٢٤٠

المحبذ

فكانه

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

فكانه لم يبلغ فاصبحنا كان لم يكن ينبغي بين الناس معرفة ولا استنباط
ولم يكن في الدهر اسم من الاحبة ولا رسم من الحجة ولم يخلف الله شيئا
يقال له المودة كان لم يكن بين الجون الى الصفاء حديث لم يسم
بمكة سامر فكان عهدا لاجبا كعهد الشبا ولمع الشهاب وفبار
الحببا وكرامه الضيف كسابة الضيف وزيارة الطيف وافت
البحر في مني الخيف ابكي الذين ذاقوا حجتهم حتى اذا يفظون للهو
وقدوا فيفظت ههنا عن النوم وهنضت نالا عن النوم فقلت
للعهد وفاء فالوا كما في الفاف عتفاء فقلت ابن اداء الحفوف
فالوا عند لا بلق العفوف فقلت كيف الصدق في الاقوال فالوا
مثل الناب في الاعوال منسوخ شمر ومعد شفا وزهر دمام
ماند چوسمغ وكيمبا ابن الوداد بين العبا والوفاء في ارض العراف
والامان في هذا الزمان والنصر في ذلك العصر والعون في عالم
الكون ههنا نصر في خلد ببارد لو كنت نطلب خلة من عندنا
فمضى الذين نوابه من قبلنا والله اعلم بالذي من بعدنا فابقت

بصدور

بصدور الوفاء عن عهد الخلفاء ووجوب الخطاء لوجوب الخطاء
وعرفت على اخائهم في عند الرخاء وفلة ولائهم عند البلاء فتمت
شعر شبح الثراء وشتك باشد كير دست دوست در پرتيا حال
دروماندي دوست نبودا نكه در نعت ند لاف بار برادر وخواندي
وما راغني لاسر عن قوم من حال الى حال وتشكاهم بخلفا اشكال
ورجوعهم من الامر الى نفضه ومن المرء الى بغضه بسهولة واعمال
من دون تعسر واشكال سيما او عرضت عليهم جيفة كما قال زفر بن
ابحليفه انما ليس على اصحابه خشن الملمس صعب سبع ونوى فيسا
ذلولنا ان عراه طمع وفرغ واهم الله ان توليد الاخضا بالاعدا
سابقة وتوكيد الاخصاص بالامودة صادقة لا صعب عنك من خط
الفتا ومضغ الصخر الصلاد ولكن رابت منهم في هذا الباب ما
تخافها العيون والالباب ونفوز على علم السحر وعمل الجفر وعنا
الكيميا ونفخر روحنا السماء بل يجر عن وصول شاوله الاعجاز
لا سيما عند الصدق على الاعجاز فارد عجز على الصد وما قام بها

لست

ان عرضت
لهم خيفة

مقام البدن الا والفوم يحيطون كالماله عليه ويدورون كالآلة
بين يديه وينصبون حبالهم لقلبه ويعادون احبابهم بحبه فبعدا
لذلك الايام ونفس الهؤلاء الافرام فاهم الاخوان النعمه وطلاب
الطعمه واحبا الجده وابناع المائده يعرفون الحب بالحب والقد
بالقدور ويدورون خلف النحون حيث يدور فلا جاره قوم ولا
حل دونه ولكن يسير الفوم حيث يسير ثم لما فرغ من الكبر والكر
وجاء رجاء الناس بالباس تذكرت شعري وقلت معرضا بهم
معرضا عنهم قد كنت خذنا لينا يا هذا غري ما غالك اليوم من
وتقوي شي فثبتت عادة الجلوس ببعض عدا النساء حيث هو
رجالا عندهم ثراء المال فظهر الشغف بهم والشغف اليهم والقلق
لهم والملق لديهم حتى يذهب من المرماله ويضعف حاله وتجب
اوطان واملاله فيرجع بالخلو بعد الشجى والسلب بعد الهوى
والافاق بعد العشق والملايه بعد المبل كما قل يوما اليوم ترا
ومل فومي نوائ فجاوا بالاسفاق بعد الاسفاق والازراء بعد

الفايد

وهم الذين يراون كالهو
الاول

الاطراء والصد بعد الود والخلف خلف الوعد وكم رايت
غصه بعد عزه ونفقه بعد نعمه وعسر بعد يسر وقبحا بعد حسن
حتى صا مجلسه محبسه وسداه ملامى وعنا عينا وطريه نعي
وندي ندي والدمر يغيب اللذات بالالم فلم يبق شيق ولا
رفيق ولم يبق صديق الا بما لا يبق فاخرق بعد ما قد موني
وزيفوني بعد ما ضيقوني ورفوني فرقوني ومنعوني فنعوني الا
لا اري الله عباده مضيف سرة نبي باهله فلونا من غفهم نائل
لنا ولا كالماله اكله كاني نعتي في خمر الخافه لاعلى سفره الضبا
اذ كان زلي فيها الغزل وحطى منها الحط وضلبي عنها النصب
ولقي منها النغم وتربك في دم الورد وشوائ عن نصيب الخلب
شرب عن عيب القلب فشرف لكل ما شرب وغصصت
لكل ما التفت وما كان امر في النفاط الطم الا كابينا
ادم حيث ذله الشيطان على الشجر فاجاب عوده الفجره وحي
في اجنائه المحبه وخرج من باض الحنة نفصه شرب حبش حوش

اللقم

البشر

البشر فزاد جرمي بجوان نيسن چو كرام شود پير و بناظلمنا انرا
وان لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين مسكين ابن ادم
اسير الجوع وصريع المجوع عليل السمع ذليل الطمع غافل في
فمان الحال ذاهل عن مضي الاحوال جاهل بمجوات الاستقبال
بصير بالعبو ضرير في الغبو سريع الى الخطوب ليسر في المسير
ولم يد كيف المصير والى ابن يسير ياكل صنو الطعام وما ياكله
صرو الايام فابهم الله اني لو كنت عالما بظهور العيب لما وقعت كافتة
سعدني كليب لكني دعت كليبنا القاع في خضيب الرباع حتى
وقعت في براثر السباع وما كنت في مضيف الاخوان الا كجرو
قربان ابرزوه عند الضحى من عبد الاضي مشفق الاذنين
مكحل العينين مقلد النحر مخلص الظهر مجللا بالشفوف متهوولا
بين الدفوف يدور حول الدرب والدو فيلاقونه بالفرج
والسرور ويدلون لديه النفود ويعلفون عليه العفود ويبسرون
خلفه فيريدون ومحبونه ^{حنيفة} مجلوصا وهل لبس هذا الخنف بكاف

فاذاق حلوم ذوقا وما مال اليه حرصا وشوقا الا اذا قوه في الان
مرارة طعم السنان فاذا زال الحلو في حلقه والريح في مخه والجاذب
شاحد حذافسه حاضر على راسه حتى قطعوه اربا اربا وانفقوا
منه طعنا وضربا انصفوا يا معاشر الالاف هكذا لكم مع الاضي
اقتفت الحلو وبوئت بالبلواء فكان هذا جزءا لاجزاء ^{والشفوف}
وانتقاما لا لثفاي كما قال الشاعر الهامي نزلت ذرة من بين حشم
فرار في مثل ضيف غير محشم فبت منجبا حتى فطنت بما في هذا جزءا على
بعض من اللقم يا شيخ مهلا فاذنلت من نعم مانال ملغم من باس منغم
وكفى بالله شهيدا بيني وبينكم اني ما اكلت لفة الا وخلفها الفلطة
وما شربت شرية الا وبعدها الف ضربة وما اجبت عوة الا دعني
الى الترع وما لبست خلعة الا البسني بالخلع كاني لبست خلع الروم كالملا
الضليل واكثت غيب الطوس كالامام الجليل واجبت عوة الترك
كشيل فابوس وهمت في التهم كجند طالوث مرجا بدار الضباقة في
دار الخلافة اذ كنت فيها كركب بطحاء في ارض الطفوف او كضيف نباء

في وقع اليثو او كطارق الليل في البحر المعروف اينجا كيت كوش
 كن اي نيك في مسجد بدو ركار شهر هيچ كس اينجا تحقيق نبيم
 كه نه فرزندش شك انشيتيم وان شتم الوقوف والاطلاع على غمام
 الحكاية فعليكم بسلام المعوي في كتاب الثوي وابن النجر من العيان
 فاذكروا ايها الاخوان مقام في محروطين ايام في مجاور الخلا
 بزكم حسن الاعتبار ويلد الاسماع عن سائر الاجا فلم اشر يوما جاكم
 فاستوبيا فخلتم انه مدهد من ساء او بشير مصر ينشر في القصر
 وبشير بعدوم بلقيس فاقبلتم اليه واجتمعتم عليه وثاقينم قوله
 باليقين وصدقتموه من غير تبين بل زعمتم انه لكم رسول امين
 قد جاءكم بكتاب مبين او امام عدل اناكم بقول فصل وما هو
 بالهزل فاجتهدتم في سماع الحديث عن لسان الحديث وجد قوم
 في بيت قول للبيم عم يتيسلون عن النبأ العظيم وما زالوا يتحسرون
 منه ويتحدثون عنه ويكثرون في فقره وتكرره ويريدون عليه
 الاضغاب الالاف حتى اضاعوا منافعهم واشاعوا مثالي نافي عن

بافل غير غافل كاسب من سبيل الاسافل رافض في الجامع والمخاض
 فكانه وسط الجامع رافضا خلفت مفاصله بغير عظام وكانه عند
 المطامع ناكسا وفنت اسافله لكل حرام والدا لامارده واحدا
 بعد واحد بايع المفاعد بالافارب الا باعد ما بين غير ما من
 مفعول غير مقبول جلف جلقى فاجر شقى معتاب ذلك الاثر محتاج بماء
 العير اينما توجه لا ياب بخير زنت باشد زو عقل نهاد بر حروف
 فتح وانكشت عادتش هيچو جبر بغداد است آب رز برادى پشت
 ان من اعجب العجائب عند داء شيخ مفلس ما بون مشه مر استنه القو
 طعنا نافذ الرمح في خلال البطون طالما حاك واستحك وادى
 حلقه است مغربل مطعون ورطة فبه الهربان فيها رجل غلبت
 في جوف نون نقدا المال والجمال ولا تفقد دود مدبها في كون
 يشكى حكا نراد متي ناد على سته مداد السنين منغينا من الرجال
 لضر معضل كشفه فهل من معين لم يجد في مدينة النجف يوما مثل
 يوحى مشق والمطرون فعلا اليوم فرغ لا بور بعد ما كانت

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

لَيُونُ فُشَاعٍ جَرِيٍّ فِي الْبِلَادِ وَاخْتَلَجَتْ عُرُوقُ الْفُشَا فِي صُدُورِ
أَهْلِ الْعُتَا فَقَامَ كُلُّ نَفْعٍ بَقَاعٍ بَارِزًا إِلَى الْبَحْرِ وَالزَّوَارِعِ وَكُلُّ مَلٍ
بُورٍ تَأْتُرُ عَلَى نَفْعِ الْجِلَادِ وَزَادَ الْحُصُومُ جَرَاءً وَجَوْلَةً وَالْعِدَاةُ عُدَّةً
وَعِدَّةً وَعَزَّ الْأَمْرُ وَعَظُمَ الْخَطْبُ وَطَارَ الْأَحْوَانُ وَتَفَرَّقَ الْأَحْوَانُ
وَنَذَبَ الشَّيْطَانُ بَنِي وَبَنِي السُّلْطَانِ فَقَدِمَ الْعَصَا وَقَدِمَ
الْخَصْمَا وَبَحِمَ الْبَلَاءُ وَهَمَّ الْأَعْدَاءُ وَضَافَتْ عَلَى الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ
فَوْفَتْ فَرْدٌ أَوْ أَحَدٌ بَلَاءُ عَصَا وَظَهَرَ نَحْتُ سَيْفِ الْقَهْمِ وَاسْتَنَتْ
الدَّهْرُ فَقَلَّتْ لَهَا عَيْشَةٌ جَعَا وَجَزَّ بِلَمِ أَمْرٍ لَا يُوْجِدُ الْيَوْمَ نَاصِرَةً
فَسَوَّوْا الصُّفُوفَ وَسَلُّوْا السُّيُوفَ وَالْيَوْمُ بِالْوَفِّ بَعْدَ الْوَفِّ مِنْ نِظَامٍ
جَدِيدٍ أَسَّهَ وَالِدُ السَّعِيدِ لِيَحْفَظَهُ بِهِ دِينُ جَدِّهِ فَرَجُوبُهُ لَا
حَرْبَ لَهُ فَاكْرَمَ مِنْ بَعْضِ وَسْمِهِ نَفَلْنَا هَامًا مِنَ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ لَمَنْعَ جَمْعِ
الرُّوسِ عَنْ بَيْتِهَا النُّفُوسِ فَضَارَ حَرْبُهُ لِحَرْبِنَا وَآلَةُ لَطْعَانَا وَ
ضَرْبِنَا فَانْلُونَا فَإِنَّهُمْ لَمَّا لَمْ يَهَؤُلُمْ نَزَلَ نَعْرُهُمْ الْقَوْمُ بِغَلِيمٍ فَوْنُ الْفُشَا
لَهُمْ جُودُ الضَّلَالِ وَجَنَانُ بَعْدَ الشَّوَارِيسِ مِنْ مَعْلَى

الافرنج

الافرنج والافرنجيس فلما اخذوا من العلم وجنح الروس الى
السلم اذا اعملوا علومهم فينا ووجهوا جوعهم اليها فصار
اعمالنا اغلالنا ونديهم فاندبنا وصرنا كما قال الشاعر عليه
الرحمة كل يوم فلما استد ساعده وما في يا وفا خود نبود
يا كسي خود در اين زمانه نكرد كس نباموخت علم بزار من كه
موا عاقبت نشانه نكرد فجدوا في قبض كفى وكف بك وشنوا
الغازات على يدي وبلد وما ابغوا شيئا من ترك الحبا وسفك
الدماء وضبط الجب وخبط الزروع وقلع الاصول وقطع الفروع
وانتهاب الدواب واغتنام الاغنام كان التاج معفو عليهم
لا غنام ضمن بك ابان واعيان صواد رعن لجام بوادي الرمل
والبرق الدواني توالى رفع الاذنان عنها شراسن همن من لافان
اهسته تونه ملك خراسان كرفته اسوده تونه وايه سجنو
شكته درهم شكته دل خافاني از جفا ناوان بده زلعل
كه كوه شكته كافي في وحدكم من جنو الروم وجوع الروس

ط
الافرنج
الافرنج

وجيوش الترك قد هجمت على ثغور الملك ففاجئنا فايد القبر
 بفرش الأعجام وأسار الاجام واحد من ولاة الكفر في
 الوف من طغاة الدهر قد فشت متى ثلث في الدين فابتها
 نفوس المسلمين وشذوا على سبيل الجلال وجاهدوا في الله
 حق جهاد فلا سلكتم سبيل الهرب اذ هجمت على مساكنكم اخرا
 كفار وارناع منهم غداة الروع فايدكم روع الثعالب من
 لبد ضار فالفى الدهر يوما غير كرام منهم ولم يلق منهم غير
 فرار ادى ثعالب يوم الروع قد صجوا براثن الاستفك
 واضرار كان انبياهم مع فرط حداثتها ليست تعود الاعصنة
 الجار فهجوا على ارضى بل على عرضى وطعوا في نفدى
 بل في فقد وطلبوا املاكي بل اهلاكي وطمعوا اقطاعي
 بل اضلاعي حتى ضاعت جل ضياعي واقوتني رباي والهدى
 حصوني فلا عى وعفت اثار ذاري وانحت اطلال ديارى
 وما قام احد من فاربه واقوامى وصنابعى خدامى بالنصر

خلت

والاعانة والامداد والاعانة بل كانوا كشيعه زبد^٢ وصنابع^٢ برك
 وتوابع مزدك وصحب مسلم بن عقيل ووهط ابراهيم الخليل
 فبت اوزم طورا بمنقح الحاسبات وطورا بفائحة المعلقات
 فاقول تارة قفانك من ذكرى جيب منزل واخرى لو كنت من
 ما وزن لم تسبح ابلى وما كنت في طي الاحوال^٢ وسمع هؤلاء
 الاقوال الاثاب الجنان ساكن اللسان اراقب احداث
 الزمان وارحى الخمر من ربى الرحمن لا ابله باحد من الناس
 من الذنب الى الواس اسمع الفأ ولا انطق حرفا والخط سيفا
 ولا اغض طرفا غامضا عني على القدر طاوبا حضني على الاذى
 عرى الجوف عن الخوف عضيض النظر من الخدر كاني الطود
 من محلا صلا الصخور وقعر من خضم البحور غمر بالبهو الجنوب
 وعبو الدبور ما ان الين غير الحق اسئله حتى يلبس لضر من الماض
 الحجر واهم الله ما رايت حرا يمرى ازي سغاث^٢ وفلا يبتغي ان
 يستغاث منه بل يلبس بزمان فخطفيه الرجال ولم يربا^٢ لا^٢ المحال

دوية

وصاحبه عقد وخلقنا لخلخال الحلال والحلال ولو كان ابوالقيا
 حيا لما خسر ابن معن بما قال فما نضع بالسيف اذ لم نكف
 فكسر حليته السيف وقمص لك خلقنا لا وقد كنت من بدو
 عري الى الان خادما في ديار الدبوان صاحب الاكابر ولا
 مجربا بجملة الاصر وعلمه الوزر في حلمهم وزخا لهم وافعالهم
 واعمالهم وازامتهم واهوائهم فكثيرا ما راينا ناسا يسبحون بهم
 ويسمدون منهم فيفتخون لشاء بحمدهم ومدحهم ويبطلون
 الكلام في ذكرهم وشكرهم ثم يدعوهم بحزن طويل وبكاء و
 عويل بحيث يكاد يرق لهم السماء وتلين الضحرة الصماء
 ويحرف قلب البحر ويضيئ صدور البر وتبرحم عليهم الدهر وفل
 ما حفظ انهم طغوا لدفع ظلم وقضا حكم او اصغاء عرض
 واجراء فرض من دون حيف اغماض وبخيت واعراض الا
 لغرض اخر ومرض اكبر فعلت اني لو اعطيت لسان سحبا
 في الحمد وبيان حسنات في المدح ومبالغة الثابغة في العبد

واغراق الغضا يرى في الشكر واخلص الجهر في حسن الذكر و
 افراط الانور في الفريز والكذب ثم مدحهم باللسان
 وشكرتهم من غير احسان وحمدتهم فوق ما يحسد كل انسا واعند
 اليهم بلا ذنب وفضو وحسن ذكرهم بقول المين والزور فحس
 العور على الحور والظلمة على النور والثوم على العبر والصوف
 على الحرير وفلك البقل اعلى من العقيل والمفلح اولى من النفل و
 السماء ارفع من السماك والفلك اوسع من الافلاك وشهدت
 بجلاوة المرار وعذوبة الامرار ولذاعة حب المر وسلامة ذات
 المر وشهامة النور وشجاعة السنور وامانة الفار في الدار
 وطهارة ذبل جدار وحسن خدود الفرد ومن قدوم الغراب السود
 وزيفت نهاد الخنساء وزينت تمشي الخنفسا واثبت شهاب الوجدان
 لبهاثر النساء فرضيت يومنه عن الطواويس وبجاءهم عن الفردوس
 واعرب الضلالة عن دخط ابليس فافريت بالوهبة اللات
 ودبوتها المناه ونبوة السجاح وامانة السفاح واقسم ان ابن

والمعنى في
 قوله
 واثبت شهاب الوجدان
 واثبت شهاب الوجدان
 واثبت شهاب الوجدان

حرب ما كثر وابن غاص ما غدر وبزيد بن معوية ما ظلم والحلقة
 حوّلوا بن حكم وابن مرزبان سلطان عطوف والحجاج رجحان
 رؤف وابودوانيق حاتم في السخاء وابن فلان رستم عند اللقاء
 منفرد بحسن العهد والوفاء وصرت كما قال زندي بن الجون فقامت
 وارسلت بعشرين فضيلة كذا الخري جديده لما كنت لاكن
 بوقد الرماد ويجمع الجاد ويبرد بالسهم ^{افترى ابن الجاد} ويتغير الشroud و
 يستطل بالحرور وما كانوا الا كما قال الله تعالى لهم قلوب لا يفقهون
 بها ولهم اعين لا يبصرون بها ولهم اذان لا يسمعون بها ولوعلم الله
 فيهم خير الاسمهم ولو اسمهم لنولوا من اسبحارهم لكان كالمسبح
 من الرضا بالنار او كسبا يا ذبيان يا ملن رحلة حصن وابنيها
 فاهم الاكسيد وصيف صفه عثمان فخر كفنم اي وبم قد ارو
 چون ماء توباد كوت بفرود شد بجان باشدوا وبن جهر كفت
 روند بفرود كنجان مده زير كنفيت چون ترا از جان خداوند مرا
 از در كوبر فاصطيف الصمت على الحوار والصبر على الاصرار لا

زنده بن الجاد
 ولامه

ويعالج بالسموم

بعد ما وردت بلدة الري ومنعت في الشرب عن الري ووت
 في شرك الفخ واودت بشاهي ضرب الرخ قطع رزقي من خزانه
 الدوان ومنع حتى في ارض فراهان فاصبحت في عدم بعد غنم
 وفقر بعد وفر ورح بعد الفرج ونصب بعد النصب وفلكت
 احدا من المعارف كثير الخارج والمصار فلم اقد على تقبل الخرج
 وتغير الوضع واعلان الخفض بعد الرفع ففضمتني الدواب و
 اكلني الاصحا وفدا قبل شهر رمضان ولم يفتح معاشر الاخوان
 فرصه من ابريز نيزر ولغنه من دفاق العراف بل سوابسته الخجل
 وسددوا على باب الدخل ولم يحضرنى شئ غير بعض الاثاث من الجدد
 والروثا فقلت طافني واشتد فافني وضفت ذرعا وما استطعت
 صبرا وكاد ففري ان يكون كفرا فخذت الرحمن ولغنت الشيطان
 واكرت بصفه في باب مسجد السلطان وثقلت عليها كل ما كان
 من حر ولباس وحديد ونحاس وظروف وشفوف وفروث
 ذات نفوش فوجدت فوما ذرى التجار ونقى الفجار لم الفاحدا

منهم الاغالى البيع رخيص الشرى فاطع الكيس عن كل الورى
يكذبون بروس المال ويخاطبون الحرام بالحلال فالقوى قليل
النجرة في بيع الفئاش كثيرا الحاجة الى وجه المعاش جايع البطون
ساعب الحلق كاتم الامر عن مشر الخلق فضوا برحى بل هو
بذبحي وجلد في غنى ونفرت طمالة وطغى ونفصع حلة حتى اسلم
الصناديق بالزناديق والفصوص باللصوص فلفون بكثرة من الحج
والنصوص الى ازعجت وجبت ورضيت بغير ما رضيت
فشرها بتمن نجس وصرفه في زمن نحس وصرت كما قال الشا
لم يتوعدك ما يباع بدهم وكفاك غنى منظرى عن مخزى الالبسة
ماء وجه صنفا من ان يباع وابن ابن المشتري فاصبح فافد الجمل
خائب الامل خاسر العمل اعلل القلب بلب ولعل ناليار
اخرجنا من هذه القرية وخلصنا من هذه الكدبة فدلقتنا
من سفرنا هذا نصبا وراينا من اطوار دهرنا عجبنا وملا نادوا للكر
الى عقد الكرب ولم يبق من راحلنا سوا الفئ غبر من درخان

المراد من هذا الكلام
المراد من هذا الكلام
المراد من هذا الكلام
المراد من هذا الكلام

جزى نماند خود نماندى كوكبارى مكد حتى خرجت من مصر
كما خرج مؤمن مصر فرعون فافد الغوث عادم العون ملاه
اليون صفرا ليدن واجعا يخفق جنين هارب من شمانة الاض
راضيا من الغنى بالاياب ففك ربك لما اترك الى من خفي
وتوكلت عليه وهو نعم المولى ونعم النصير ولم تنفق في هذه الحالة
سعة لتصيل مال اصرفه في رشوة العمال واخذ حقوق المفضون
واموال المهوبة ففقت عفاردي عند الناهب وصفا في بد
الغاصب وما هو الا علاج عسر العلاج وغر كثير التجاج مجد سيرة
التجاج مخطوط بقرب السلاطين مطواع لاوامر الشباطين
مباع لبضائع العرض والدين ضعيف الراى في علم السلوك
قوى الحال في ابواب الملوك قصير الباع مديد الامل شديد
الباس جد بد العمل أشبه الرجال بالتجال واشد الحال في
الاعمال جعال لما يقول فعال لا يسئل عما يفعل ولا يكف
عما يسئل فتمنع ولا يمتنع ويطمع ولا يشبع يشرب حتى يفرغ الاناء

٢ لما يريد

ولا يصدق حتى يغيض الماء ويهلك الرعاء كأنه نطفة طالع
تسبه بنافة صالح الأانه يشرب في كل يوم ولا يترك فيه للفوم
او ذابة من ذواب البحر قد حتمت مادة سليمان واكثر كل ما كان
وما اسارت شيئا لافسان وحيوان ونعم ما قال الصاحب
صاحب بطنه كاطاويه كان في معاه مغوطة دست طعش
يوسد برجل فاف ازبال وپر عنفا پر واز سناند ونداظم كود
شود از فرود وجوزا خواهد كه قوين دزد دوايناز سناند
ماله كه با انجام زمكي نوان يافت خواهد كه زيبك فر به در آغاز
سناند ثبت پد انخاس جاء باخث الناس من كود كور قفليس
بل صاد قرب انخاس من سربا بليس فجر اذنه من سوق السو
وداراسنه من بوف الى بوف حتى شروه ببضع دنانير والقوه
في بعض الشاير ولا يورجى الخمر عند امر حرق يد النخاس في راسه
وظالما كان الزمان منجسا في اثناء دوره متفصا عن ابناء
عهد لظفر على خلق لم يخاف الله شيئا اسفل منه وارذل عنه

فليشرفه بمقعداً ويرفعه من الحضيض لوهداً وبملكه رفاً بالاراد
وبوليّه البلاد والامصار كي يظهر فعله الذميم ويعلم دأبه القدير
فخرش حجر الصباع وفتش ترب النلاع وجرب كل ففع بفاع وعاج
نخود من الدبار ورسوم كل ذار وجس بين بواله الابعار وبوافي الانثا
حتى انطفئ الربوع الرومية ووفد على جوع الشوميه ففتح باب
نور كانه بيت نور واخرج علماً حديث السن كانه من ولد الجن
مُعراً الوجه بالرماد مفرق القلب بالسواد معروف الام بالخساء
مشبه الاجداد والاباء وعرف فيها كل ايات اللوم ودلائل الشوم
من عود العين وقصر القد وخرس النطق وخنس الانف وضي
الطرف وقصر الكف وضعف النفس وخفة الرأس والشعر
قل كلّه وصعبان^ن وليس في رجليه الا خيطان^ن كما نما يفرع الشيطان^ن
فوجد ذاناً مسجماً بالجمع صفنا النفس فزال بما يهواه وقال هو والله
شجرة تخرج في اصل الجحيم طلعها كانه رؤس الشياطين ثم اصطفوا
لنفسه ورواه في حجره ووكل عليه عفاريت من الجن وعصار بط

والمعاليه
مكتبة
صليان
والمعاليه
ج

العَضَطُ وعضايطه وعضايطه
انما هم على طعام بطنه واللبه
بح عضايطه وعضايطه
عضايطه ولبه

من الانس حتى تعلم دقايق النوك وتخل مناعب المنك وذاق عذابه
الكر غلب لم الخنزير والخمر وضار كاملا في نفسه فايها على ابناء
جنه فلم اليه كنوز النفاق وولاة ارض العراق ولعمري قد
نفت في روعي انه في امر الله كما جاء في الفرون الماضيه وفار الشور
ثمة ثابته عبر ان الطوفان بلغ بعض الارض دون البعض فبدلوا
الكر ازوفرا هان وانتهى مدينه اصبها فاعتش الدجال في عثه
واشغل بخله وغثه واشتد بعض المعاصرين في هذا الحال ابن
يوسف بك چشم كه امد بسياها ان ايقوم به ببند كه دجال نباشد
فاقسم الحصار بطلا في نسائمهم وارواح ابائهم انه هو نفسه بعينه
غمران الناس لا يتبعونه بالطبع وحمارة المعهود لا يسمع بالتمر بل
يضيق استه بخلا لضرطه ويضيق بنفسه فضلا عن فضله فقلت
على رسلكم اخطا والله اسنه الحفرة اني وحق في وحرمة جد
لست بخائف جبا طائش وعش البنان من خروج الدجال و
افواجه او ظهور الطوفان وامواجه بعدما استمسك باذيال

اجداد الطاهرين وساداتي المعصومين صلوا الله وسلامه
عليهم اجمعين وهم اهل بيت من عتسك بهم نجي ومن تخلف عنهم
فانرك العلي وشانه از شاء مناج وهاج چه باك از موج بحر انرا
كه باشد نوح كشتيان اعدا برق بالعين فاو عيذك في بضيا
فالان صرنا الى الائمة والاموال الى المصاير وقد كنت اخطبنا
فاله فابل في بعض الاحيان مخاطبا لبعض الاعيان بكاد يناسبنا
المقام والكلام بجزر الكلام المزعوم او ما يقوم حسن بلاءنا ولما
تكن للعالمين اجور نسيم غداة العسكران وليله رحي الحرب
بين العسكرين تلور وايام اذ بار ثلث توتمكم كائب جيش كالجبا
تمور واهوال وادي الرسل زال عندها يشب صغرا وبوت
كبر فكم من كى ود فيها الوانه يعبر جناح طابرفطير ولم نوالا
فل جيش كانهم طيور براه خلفها وصقور اناس هم عند اصطكا
عدوهم بغاث فاما عندنا ففسور صبرا وطاروا ثم ساروا باوضنا
فوبل لقوم صابر وثور ونحن صعا ليك الرجال بارضهم

وان شاء الله وبق

عمران صغرت
وارجو جنته
وايون تفتح

وم سادق في ارضنا وصدور يسبرون فوق الشاغات الى العلى
ونحن الى غورا الوهاد فبر فلم انزل الدبر حيث دابهم وقد حشر
اكفانهم وقبور يقولون هاجل العدو مبين وليس في عندنا
ونصير فقلت لهم لا تهلکوا وتاملوا فاني علم بالامور خبير سرخوكم
من بعض رجالة القرني قليل لكم عند اللقاء كثير وعلج اني من كور
نقلين خافيا اسير علينا خاكر وامر بسوءه يوم سمرت جاحم الوغا
وفي وجنته جنة وسعر بفائل ابطال الرجال لحاظه بذي سقم ضعف
لها وفور ويطع فيه الجارون ولم ينزل يحفف عليهم طرفه ويجوز
فما زال حتى اسود بالشعر وجهه ثموت ونجى في هواه ايور وبالبنا
كانوا باولم يكن امير علينا مثل ذاك اسير ولكن شكرنا شاهنا والها
وما الناس الا شاكر او كفور وما اثبت هذه الابيات عبثا لا تافد
كأمندين ينق على سبعه وثلاثين نيام على اعصاب الدولة العلية
العالية بقلوب صادقة وبنات ضافية وجنوب عن المضاجع مخافة
ما امرنا بشغل وخدمته ولا دعينا لدفع محبة او مله الاقنابه في الشا

وجعلنا اليه السمع والطاعة غير بالين بالبر والحر ذاهلين عن النفع
والضر بل مخلصين لوتنا الدين السارحين في مسارح اليقين
نسرع اليه في المبادرين ونشأوا الى فرقه في المشافين وندنو
منه ونوا المخلصين لانهم بنا بخارة ولا طهو عن ذكره ولا تشغلنا
ملاقة ولا عني عن امر نلزم الخدمة في الليل واليوم ولا نأخذنا
سنة ولا نوم الى ان نجثفن في الروس في نفور الملك المحروس و
ظهر الفساد في البر والبحر وقد كان الدنيا السعيدة في ناحيته من هذا
الامر ومقام سنن من حضرة القرب وحل رفيع من الفراغ والامن
فلما احسن هذا الامر ورجع الخافل عن الحرب قبل الارض وشمر
للعرض واستاذن من سلطان وافبل نحو اذربايجان ونحن
اليوم في العبد اغنيا عن المدد وابونا شيخ كبير وحسبنا الله ونعم
النصير فكافي اجتماع كعقد الثريا واعنداد كفولان الاعراض
وافلاك السماء والشيخ البسه الله حلل النور واقامه في دار السر
كالواسطة في انتظام العهد والعاشر في المفولان العشرة والمد

آملين من

الشيخ البسه الله حلل النور واقامه في دار السر كالواسطة في انتظام العهد والعاشر في المفولان العشرة والمد

في السموات السبع لم ينزل ينظم عقودنا منه وثقوم وذنابه
 ويسننهم مدارنا بامر فضونا عشر كماله ودرنا مادام وجود
 وفاض علينا برة وجوده كالقول العشر والنفوس المبشرة
 ندر الامر وتودب الدهر ونسارع في الجهر ولا نسند من الجهر
 بل نغاضد بعضنا البعض ونباعد عن الخلف والنقض وكان
 الشيخ بكوننا في كل الامور ونحفظه في الغيب والخسوة ونتبعه
 في الشدة والرخاء ونخدمه بالرغبة والرضاء فوال بعضنا امريضا
 ودياسه زراعته وخلف البعض في حضرة العلماء لدفع مكاييد
 الاعداء واقام باقين في حضرة نيابة الملك وسدة ولاية العهد
 وجعلهم نوابا لنفسه اسبابا بالامر فقام نفر لا قام نفر وما
 غاب احدا لا حضرا اخر ومنى كثر اعداد الاعوان ثقل خطوب
 الزمان ونكل اسم الزمان فاولئك في انعم العيش واسعد الحال
 فاثبتين بالمأرب الامال جاهد بين طريق الخدمة خادمين لاغتيا
 الدين والدولة بنذل الجحد والجهد وسنحلي المشقة والجهد

٢ اذا تفرس
 وفور الحاجة

في ازاحة الكفر وازاحة الخلق وادامه العدل واقامة الحق
 وردنا الثغور فزنا بالامور واهيته القوي منفعة العري
 مهذوة الاركان معدومة الاعوان والناس كانوا هم جراد
 منتشر يقولون يومئذ بن المفر والطغاة مفلون على البلاد
 مكثرون فيها الفضا فنهضنا باسعمال الراي وفتحنا اجنه الفكر
 وعجلنا في ترتيب الكتب الكاتب ونشر الرسل والرسائل و
 نشيد المعامل والمعاول وخضنا بنجار المهالك وغار المعارك
 مشيد بنطاقه السلطان مستمد بن من ربي الرحمن بغض
 قوما باللسان وطر قوما بالاحسا ونشيد برب البر ونسفل
 شر بالشر ولا نفعد عن سعي ولا نفصر عن شئ من اماله الاهواء
 والقلوب وازالة الامراض والعيوب واقالة العثرات والذنوب
 وكثيرا مما يعلم علام الغيوب حتى استقام الامر وسد ثقب
 الثغر وسكن جاش الجاد واجمع شمل البلاد ومالت قلوب الناس
 وزهبت بواعث الوسواس ووقى خراج الملك على وفوق منهاج العدل

تشيد المعامل والمعاول

نسترد
 و الظاهر
 حراً

من عشرين لالوف الى اخاد الكور فاخذنا من اموال ما نطهرهم
ونزكهم بلانكليف شاق وتكلف مشاق بل بالطوع والرضا
وفناوئى ارا الفضل وامضاء العدو والعلماء ثم اقبلنا بعد ذلك
الى دول الاطراف ودعوناهم بالود والابلاف واستغنا من
ربنا المعين لنا ليل فلو بهم مع المسلمين فاجابوا الدعوة و
اوردوا الالفه وارسلوا السفراء وراسلوا الامراء واهلوا الى الحضرة
العليا هذا بان من الاف الصر وشفاف الدرر وامنعه واتوا
واسلحه واطواب وكثيرا مما يحتاج بهما من المعدات والاسباب و
امدنا سلطان العصر امده الله بالعز والنصر بكل ما رجوئنا منه
واملنا عنه فرأى الذى السعد ان يحدث بكدة الاكيد معا
وحصونا فى ثغور الملك وكاتب جنود بعادى العدو بالمثل
فكسر عن ذلك همه القوم وشهدوا السنة الطعن واللوم فظل
يدعومهم بالبضار والنبصر ويغرونه بالغوايه والنصر الى ان قالوا
هو والله عيسى بن مريم فظهر ثانيا في الامم والزمنا فصار همته

هم قديم مقام منبه
عيسى بن مريم
بن مريم
بن مريم
بن مريم

لنصار من امته ان يروج شعارهم فبنا وبومر شرارهم علينا فعدوا
اليوم بوزهم وغدا بغيرهم فلا يقبل ذلك لوى وما نرى يتبعه
الا اراد لنا بادي الوأى انا وجدنا على امته وانا على اثارهم مفندون
فما زال يمنعه الرافقون ويطهرونه المنافقون والله يستهز بهم و
بمدهم في طغيانهم يعمهون وهو ادم الله عيشه في غراض الجنان
واقامه في رباض الرضوان غير بال باللوم والعدال مستحق
الادباف والافوال كانا حرضوه بما حذروه عنه واعزوه بما
ازروه ونعم ما قال حسن ابن ثا ملحطك الواشون عن ربه عند
وما ضرك مغتاب كانهم اشوا ولم يعملوا عليك عند الله
غابوا فقال باقوم اعلموا على مكانكم لا عامل فسوتعلو
وشرع في الامر مشمرا عرشا الجهد لا يخاف لوقته لائم ولا يبال
بطعن طاعن حتى روج النظام الجديد واستراسا من السعد
وحاربوا جموع الروس فردوا شدهم وقتلوا احدتهم وهرعوا
الى قتالهم وثبتوا عند صياهم وناجزوا اكراد البلباس

واحفاد الخناس فهموا عليهم واتخذوا اليهم وفضلوا الصوصهم و
شراهم واورثوا ارضهم ذباهم ثم تزوجوا نساء بلاد ارمينية وافرغ
جنود الرومية فساد ذكهم شرفا وغربا وملئوا القلوب خوفا وعبا
واشفاقا لى تتبع نظامهم والنقوم بقوامهم اكثر كماء العصر وولا
كل مصر فتهدت بحسنا الضرائف وطلبوا النعم من اكران ومرات
واكثر وافيه وجدا وطلبا بعدما زعموا واولجا فنام كل من لام وعدل
كل من عدل ولجت الكفر وعرفنا كل من انكر والحمد لله الذي هدانا
لهذا وما كنا لنهتد لولا ان هدانا الله ولكن في تلك الاحوال
حسدنا الدهر واصابتنا عين الكمال وثبت على ابينا خطوب وافرة
وكروب متوازية فوق اكثر اولاده وذهبت نضرة اعواده وسارت القصة
فيا حولا بعد حول وشهرا بعد شهر ويوما بعد يوم حتى فقدنا فقدنا
السببا ولبننا فديناه من شبانا بالوف وما زال حتى اذهو الموت
نفسه شيئا بعدوا ولجى لضعف فلحق بربه الكريم ونجى من كراهة العظم
وبقيت في دار البلاء والبلاء منقلبا بين الارزاء والاعداء جاودا

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

اعذائی و جاورد ربّه شتابین جواره و جوار و لم یوتی من کل بنیابی و
از قاعیشی و طریب الا واحد ما جاور القشرین فبت مکر الشعر بعض الاعین
ای هفت برادر که هشتان شماس و ضوان جنا خادم ابوان شماس
دو خلد و صایکد کرم یادارید و نیز خشنه که در افش هجران شماس
و قد وقف بعض الایما علی مضید فریبش شعر آواز و یقی بجای خود
سحر احلا و مازالا رایت فیها ابیانا کانه نطق من لسان و طمع عن بیا
و عملها بامر و فالها من قول فنها من واپس کاروان و پیش از من و قند
برادران و خویشانم کرازم صد چو ماکتغام بود میکنم من که پیر کتغام
انکس که بدین جفا فرستادم نهاد جو خود را بنامم کوته شهردرد و غم
دادم مادر که بلب نهد پشیمان یارب و بفضل خویشین یارب و بر طره مو
برهانم ثم لما فیض الله السید خلف عیالا کثیرا من اله و عثره و النابین
من مینه قل ان کان صبیانه صنعانی السن فخدمانه کانه السنین
و قول اهل بیت و وراثه من ذکوره و اناته لا ینزع فی سلطانهم احد ولا یطع
فی حقهم طامع فکثر الجس الخ و طشتا یحموا لعل خیم من خضر و لا یزال العبد سدا

لا عرضُ بُدَا من مصالح العِزِّ واصطَح بعضنا من فساد الامر فما عِثُّ عن اخوان تَهَيَّأ ونَوَّاج في دِيوان العزِّزِ اَلَا كَيْفَا
مَوْسَى عَن قَوْمِهِ فَضَّلَ الْقَوْمُ مِنْ عِبَادِهِ وَبَعْدَ سَابِرٍ عَن فُلْكَه فَخَالَتِ الْمَلِكُ مِنَ عُبْدِهِ وَالسَّلَامُ ٥

معلومیت که یکی نوشته

ای رحمت و مونس جانم رقیم رسیدم قومات معلوم گردید اگر سطر سلطان باد
و اتفاقا تحقق نهم سازد شما از جانب جناب صاحب زکایه نیابت و وکالت میفرماید
خواهید بود یا با رکحانی سابق جای داری بجزئی که بود چون فلک بلند
مقدری اگر شایسته در رکابید ما را بدشاه فراموش نکن و اگر در سر کار آید
و یکس این رشته همه ساله چنین باد و ماه تا حال که هیچ شما نمیدم از آنجهت بود
که هیچ کاری شما شتم خلاف عقل بود مال پیوده صرف کردن و خود در معرکه تنید
آوردن آن بلندین کا نو اخوان شیاطین خلاف حال که مضمون است شتم
بودن شما در رکاب شایسته پس فردا شهنشاهان است و تقاضای مشکین و حد
خراوان از کیم و کله خشک زدن را تا چه حد توقع حقوق آشنائی میتوان داشت
که محض سابقه خصوصیت حفظ الغیب و دوستان قدیم ملاحظه کند و بی آنکه دست از
بلقعه دراز سازد پاس الفت و حق صحبت کا بهادر رعایت خرم مقضی آن شده
که بالفعل تقبی شایسته تقدیم شود بقبی در تعارف رسمی آید تا بدین واسطه استقامتی
شما سلف عینی سلم خرمیده با شتم با بجز کجی حق که یک اسب عربی می رز

با کینه و مقراض که بی شایسته اعتراض چشم آسمان بود نظیر آرا ندیده برای سرکار
شما فرستادم از برادر عزیز ملک الکتاب بکیر و در قطع فصل کارهای بنده
شد و نیز تر از آن بدیه عزیز باش و ان شکرتم لازمه کتم با جری که بفرست فته بود
امتنه نفیس آورد مرد آن گرفت جان برادر که کار کرد بنده تکلیف خود را در رعایت
خرم عمل آوردم دیگر آنجا دشمنانه قوی پنجه مرا آلت جارح بدست شما دادم
تا چه کند قوت بازوی تو و تلام

بمیرزا ابوالقاسم بهدانی نوشته و بهمان سبک و بیاق
او مزاح و دعا به کرده است

مخدوم جان من پیور من قان من آرام چر ادری پرتال و کم تبت بن
کردن برافراز تو زنگ بنویس شکر کنش دشمن بخش آماده رزم شو با یزید بشکن و قوی
تغاب کر و دشت قیاق برو مرز قریب باز این پدین مارا که تخلص کنه کرده است
و صد رک و گنج میخوایند جای خود بنشان اولاً و قایع کار را از سفارت سوز
فارغ ساز کج قارون حیت چرخ وارون کیت از اینجا تا کاکو و مای و از اینجا
تا کاکو و مای هر قدر بالا و پایین برویم در هم و دینار و ثابت و سیار شایسته

بریکت کفه میزان بگذاریم حاشا و کلا که با یک کنج از یک کنج توهم سنک شود چرا
 با این طالع ادعای پادشاهی سکنی عقلت منم ادعای خدائی کن سخت و کر
 سنجاه تیر و ترکش بند رو به سیالاب و علی آباد و ساری همایه بند کل نشی
 الی اصله اگر مصر عالم غیری دارد توئی ایس ملک مصر بگوشش و سپید بقدر
 بیارایمان پارتی صرح به بند از لعلی اطلع الی آله موسی بفرما استغفر الله
 ایچ آقاسی برانداز ملا فی پارسالی از آن کیلانی درار اگر خسرو پوزنیستی پرچ
 خیری که مخدوم غریز من بتجیل صبا و معرفت شمال و با نظرف حاصل کجاست
 و متخل رنج اگر من جای تو بودم بطالب آملی و حضرت ملا نظر علی قانع نمیشد
 بار بیک کوی کواشی عشر الف قینه مفتیه کجاست تار و ترانه سنجاه چک و چغان
 پارکوه و صحرا و راه و پراه خود و غیره روز رود و بر بطباز کاتب فرامانی کیت
 حسن خسرو خانی چه کاره است عاشق شیرین شو پیدان پیدین باش شایو
 بآرمین بفرست مثال کلین پیاویر عوانان چه کند رزم بهرام بجوی خون
 بسطام بریز تو کجا و توقف کن شاه مگرد این خراب است از عقبه بگذر و رینگ را
 بگذار سربل بر دار طاق بتماز باز آن شکسته و گیر ادرت کن اگر غیر

در عربیت اولادش در عجم است و اینک بتوانه کرده وضیحت و نشتا
 نامه را بدرو وضیحت رشنو هر چه دولت خواهد بکن امروز در قلمرو زردست و ست
 قلمرو علیش کریمت که ملوک الطوائف باشد خودتی و خودت و حده لا شریک له
 جمشید و فریدونی نه بابک دوان ای کاش در این کر سکنی میزدیم دیروز بود
 که پای درخت پدید و کن رخت آب سحراب و رستم بود تو سهراب یا دآن عهد بکن
 شکرو لعیبید بجا آر این لایثان لطیفی آن راه استغنی یا ایها الانسان مانعک
 بر یکت اگریم سکوت چراوری قصید و غزل همین برای فضل ریع و پاد و صل ریع
 خوب سیکونی حیا بفهم خجالت بخش عی شنان باش ناپاس مژده حال که ضیاع
 و عقار ترانه آفتاب مساحت کند نه باد شمال باری خدائی و پادشاهی شکر تو
 شاعری و ساحری را که از دست نکرشته اند چیزی نخوایم که در آب کل تویت
 بسم الله دوستی بر ریخته زن زوری بطبع و خاطر پار دزدان بدندان فرو کن
 شرکان بمرکان پنهان رنضام مضطرب باز قبض انقبض خواه خود سنجو کشت کوکن
 و مبدم حبت و جوکن شغرو شکریم براف بس ای ملک بس ای ملک بگو اگر قضا
 بست باشد و میقد چشمت میر شود که رحمت دلریشان ندی و جبه درویشان نخوا

بسم الله دوستی بر ریخته زن زوری بطبع و خاطر پار دزدان بدندان فرو کن

زحمت نوشتن داده اند پس نیت که من هم کج و قصد خواندن بدیم نواب شاهرز
 بهمانا فرض تریزین کار دارد که پادین جواب پروانه نقد و عریضه پیوده هر پنج
 و بخواند گفت اینجا عذر و توجیه است و من محصل و موکل منفک نشوم الا با
 کل دین کفتم بخارید و زانو بلند کرده و تلافی آن سماجت با این لجابت در آوردم
 که هر کاغذ پنج سطر را عدا یک شرح کشف بنافش که هشتم و من پشیمانم
 و نهم و او همی بخول بچورت و مغرول از چوپوق کلاه بشمع و زنج بکری زد
 و چند که من بخیر و نظیر فرودم او بر بخیر و نظیر فرود آتش بیچیک از تار
 خواب نکردند و ملایک آسمان در عذاب بودند تا آخر همه نوبت باین کاغذ
 رسید پدرش کردم باین شیارش نمودم که این کاغذ میرزا است و هر چه
 اینجا است بر خیر و بشنو که چه محام و مطالب عرض کرده ام بچاره پتای و بخواب
 چشمی بالید و کوشی و اگر د و خواندم تا با آنجا که ملایک آسمان است رسید
 گفت این کاغذ نیت بقول قاعلی ترکیب غیری است که تا ویدم نفس و طریح
 و چون شنیدم نقص و جرح شد حالا پیدار شدم فحاشی بوده است زلفا
 بقول قاعمر ما غلک لاله اذ به اجمع عرض از این ربط و شرح هیچ نیت کرا

۱۰
 این و آن را در خود که رسید
 و از عذر و توجیه
 به هم بگویم قضا را
 صد کنم بهشت فحاشی
 فحش و توبه و از کفر
 و کت و توبه و از کفر
 بهر احوال

از این

میرزا بخواند و به پند که سیاه را میتوان فرستاد یا غلت دیگر و فکر دور و دراز
 مکن و موشش شو و اسلام

مرحوم آقای میرزا تقی علی آبادی نوشت

مخدوم شوق من مجلی تحریر کرده بودید و مفصلی تقریر بآقای قاعلی محول داشتم
 که اگر این بهر شل آن باز در زنجان بشود شما این بار در کیلان بوضع که آن
 در زنجان مساعی حمید مبذول داشتید بدید و الا فلا مخدوم من این بجا
 از تو مراد رحمان بنود عشنی با بجا زو اکثری بالعراق فاعدا بجا من خود را
 در خدمت شما زیاده بر اینجا مؤمن و موقت میداشتم معلوم شد که امتداد
 ایام دوری باعث تغییر سوابق اعتقاد شما در حق دوستان صادق اولاد
 ان بعض الظن اثم این نقلها چه خیر است من کی از شما جدا بوده ام مگر تازه شما از
 سوا شده اید انی طور عهد و پیمان و حلف و ایمان در چه عهد و چه زمان فیمابین
 و شما بوده الله تو فراموشی مکن عهد قدیم شما را چه شده مرا چه شده
 عهد همان است که در عهد است به تیم مخدوم من حاشا نباشد از این بیگام
 شما معلوم عالم شد که عهد شکستی و من بر سر پیمان بودم

الف

ایضاً مرحوم آقای میرزا تقی علی آبادی نوشته

مخدوم شوق مهربان من صحیفه نشر پیدا رسید و مضمون مودت مشحون معلوم
گردید اظهار کمال تکرار و تحسین مصیبت کرده بودید که مثل شما کم نیست
و متأثر است شمار می دانم که مثل من متأثر و متحیر بوده اید اینک نوشته بود
که من باید بشما تسلیم بدم چنین است الحق مرحوم طاب ثراه نسبت پدر
و غمخواری بشما پیش از من داشت درین مصایب و نوائب فرو حضور این و با
طاعون که مایه این همه مصایب گشت اگر همین قدر باشد که روزگار مساعدتی
میکرد که ادراک لقای شما چندین مجلس بی تفاق که امروز از نوادرا فاق است
مقرر میشد که چندی با هم نشینیم و غمهای کهنه و نورا بطلالعه اشعار جدید و مذاکره
عهد و قدیم از دل پروان کنیم بازطوری بود ولیکن اینهم از فراین خارجه و از امر
بخت و طالع من علی الظاهر سباب موجوده ندارد نوشته است بدین بام
لا جور دندود که پیش از روی پد لان کشد دیوار خیزی که در میان مایه خوشای
این است که عالیجناب فضایل آب با خوی مقامی قاعلی مرده اجتماع معین
داد و در ضمن این مرده نوید میدی ملاقات بخت آیات سامی گمان و دل

رسانید ان شاء الله تعالی همین نامول از پرده غیب جلوه ظهور کند و مایه آسایش
روان آید اکنون غیر این تمثالی خاطر خزن را نیست و مایه سکون و آرام دل
اند و بکین نه لعل الله محقق و ای که شرح این مقالات بتجریمر اسلالت درست یتا
شبی میخواهد و شمع فراعشی جمعی زیاده چه رحمت دهد همواره دیده بروصول الکیات

و رجوع مقامات است و ام

رقم شانزده آزاده والا تبار که بعد از مراجعت از بهرت و
فوت و لیعهد مرحوم بخط قائم مقام باصفی و له مرقوم

خبا محبت و بخت نصاب جلالت و نبالت مآب خالوی معظم مغرر عالی تبار
احصاف الدوله العلیه العالیه بداند که اولاً در باب کار افغان اگر رای مبارک
شاهنشاهی متخیر است باید چهار رسته شاهموزا یا نهر رنقر خسته در اولین
انشاء الله روانه فرمایند که چهل پنجاه روز بعد از نوروز مبارک است بختاب هم قشون
قلمرو را با چار دولی و کرویسی برساند و خاطر جمع باشد که بغایت خدائی شکیک
مستخر و مشغوع خواهد شد و پست نهر از تومان نعمتی نواب غفران مآب که حسب الامر
بمایون بسپاه ظفر نیاه باید برسد انشاء الله تعالی خوبیم داد و اگر رای مبارک

[illegible]

بمایون شایبانی بمصالحه باشد بمینطور که حجت از کامران و کلر و ساسی او و قیقا
و خاین افغان گرفته ایم کاغذی مشعر بر قبول خواهم داد و یکت پسرگان میرزا
با پسر و زیر و پسر میرصدوق قلع پیکلی و برادر شیر محمد خان هزاره و پسر عطاء محمد خان درانی
بکرو خواهم گرفت و سرحد را از نظیر تیرل کوهی و از آنطرف پوزه کبوتر خان
قرار میدهم که قلعه خوریان در میان خواب و بایر باشد بکربا نماند و ایلات مرو
و در خبرنی و سایر هر ساله و دویست سوار کالی بعوض ایلات بند و پسر خانوا
سیاری که از خراسان بهرات رفته و در میان اویماقات است بهر جا سراجیم
اگر همه خوارزم و بخارا باشد باید حکما پارت و در نمایند و هر وقت ضرورت شود از افغان
قشون آمدن بایستد که موجب یا خودشان و سیورسات بایا باشد بعد از ورود
ارض اقدس محمد حسین خان هزاره را با ارباب قربان آدم شیر محمد خان و اقا
کرانی قوچی باشی که چند بار بجهت برات و میان جمعیت اویماقات و معرفت و
معرفتی داشت روانه بهرات کردیم و یار محمد خان وزیر را نگاه داشتیم که اگر
فرمان حشیا زاده از دربار بمایون برسد با قرانای صلحی که بهین شده و طاعت
و از آنطرف حجت گرفته ایم بکمال امید داری و سرافرازی روانه نمایم و اگر مرد

امداد بخار برسد و وزیر را از دست ندیم و کیم مرآت و سرخیل جمشیدی و عیسا
خان فارسی و سایر افغانها که بمانند و بمانند خرج بدیم و بخون سرگردم بماند
تا پنجاهم بهار و سپاه امداد فضل الهی و توجه شایبانی برسد و امسال که چهار طر
هزار تا کردش کردیم و دیدیم و خودمان و همه قشونی که همراه بودند بلد شده ایم حد
هزار تا مشکل نمیدانیم چیزی که اسان باعث اشکال شد سفر خلاف فضل بود که او از
تاتسان قرار مر جعت نواب غفران باب زدار اخلافت شد و بهما وقت که ارام
فرمودند سنبه بود که حاصل صحرانکلا با بنا قلعه رفته قشون کر سنه بودند و دشمن
و از روی ماتا جانی که آبادانی خراسان باشد که از نشست و بقاء و فرسخ نبو
آوردن ذخیره سهل است قورخانه و جبه خانه و پا افزار و بلوس سرباز صوب
داشت اسب سواره زبوند سرما و نبودن خوراک طوری ناتوان میشد که اگر ستم
بود از کار می افتاد اما چون امسال در بهرات زردی و سرما حاصل شستوی و صیف
زده و قشون ما و خودشان خرابی بسیار باغات و شلتوک و آذوقه دانات کرد
و بالفعل قحط و غلای آنجا بر تبه کمال است هرگاه چهل پنجاه روز از بهار گذشته
انشاء الله قصد آنجا شود که حاصل کمرسرات بدست بکنه آنجا نیفتد محال است

بخلوت غیبیه بودی یا دیده حس بر نظر قدس نظر کشودی شایسته راه عرفان
 روشن و لغت یزدان کاشن ولی اکنون جای شرم و تصافت که در محسوس طبع
 و حس باین قوه عقل و فکر و فکر و شکر کشوده نطق اکبر در بیان آریم و کلمات
 در بیان حمد و فکر و خرد گوئیم و شکر نعم نبوک قلم بیصاحت بیصاحت نه در عالم
 و غیب عالم سر غیب توان شده نادیده و ناشناخت را وصف و لغت توان
 سخت تمیز معرفت باید آنگاه تقدیم محمدت شاید که ذات پشورا بفکر و دانش شود
 یا بنادانی دعوی معرفت نمودن چنانست که مفرکوم و ضییر از بد و نیر و مشک
 و عبیر بریند و مهر روشن و طرک کش بتایند زندانی آب خاک با عالم جان با
 چکار است و عی و مفرکوم را بامرئی و مشوم چه باز از تعالی شایسته عاقل و
 عجز از حمدین محمدت و قرار بجهل غایت معرفت حضرتی را بتائیس نزد و پیش باید
 که در لغت وجود و شرح شودش از عجز و قصور گزیری نیست و در قدس جمال و عز
 جلال شایسته و نظیری نه وجودی چون چپ و متراش و مانند بری از شبه
 و انباز بر از انجام و آغاز نه کس داننده اوست نه چیزی مانده او لا یفارقهم
 لا یفارق الغیر کس کس شایسته و هو التامع البصیر عین وجودش نفس و جودش و اسما

عدم از او سلوک با حقیقت بسیط آمد و بهوت محیط نقض امکان با کمال وجود
 مقابل افتاد تا سلب شایسته کرد و ثبت خصایص لم یلمه و لم یولد و لم یکن کفوا
 و چون جمله صفات خوب از نشأت و جوب بود خود بذاته عین صفات شد
 و جامع جمیع کمالات فهو العلم کله و القدره کله علمش تمامی معلومات نمود
 عالم صفات پدید آورد معنی قدرت بروز کرد پس از تجلی ذات و این صفات
 صورت اسما جلوه کرد و دید هو الاول والاخر و لباطن الطاهر ذاتش عین وجود
 عینش عین شود جلوه کمال حدت رخساره شود کثرت و قوام نفس کثرت
 بدو ام ذات وحدت عرش رحمن بر قوام اربع قرار گرفت نور یزدان از بهر
 امکان ظهور یافت الرحمن علی العرش استوی و هو بالافق الاعلی از اطلاق
 بتقیید از احاطه تجدید رسیدیم فنض از غیب فضل و جنبش افتاد شعاع
 وجود بر بقیع شود تا بش گرفت عوالم امر و خلق پید شد حقایق جزو و کل
 کثرت الاله الخلق و لا اله الا الله احسن الخلقین کو هر عقل از عالم امر
 آورد و مایه نفس از سایه عقل شود یافت طبع ظل نفس شد جسم از طبع حاصل آمد
 طبایع اجسام بحکم ضرورت از بهولی و صورت ترکیب یافت و عوالم اشیاء

۲ تعالی شأنه
 عن ذلك بل
 احاط علما و
 قدرا ۴

بدین وضع و اسلوب نظم و ترتیب پذیرفت قوس نزول بواسطه رحمتش
قوس صعود بضابطه حکمت اشراج اجسام و از دواج طبایع و اجرام منسج می‌شود
سه کانه شد و موجب استقام زمانه پس از جمله موالید ثلث جنس حیوان اکمل اجناس
شد که قوه احساس داشت و نوع انسان اشرف انواع گشت که علت ابداع بود
و با جمیع چون راده ازلی برین بود که خلل امکان یار آید و باغ کیهان یار آید
انسانی موجود گردد و کرم منحنی شود گشت و او خود وجودی قابل آمد و برگشت
جامع مقابلات که مخزن اسرار غیب شود و مطلع انوار قدس و انس گردد
عالم کبیر در جرم صغیر نهادند و نقش قضا و ظلم تقسیم کردند آنینه صفات کمال
گردید و کجاست نه جمال و جلال عتوه جلالش بهری و میثوانی شد جلوه جلالش هر چه
و پاوشانی گشت بر سران پاک بعالم خاک تشریف دادند سروران ملک بعر
و بهر قدم نهادند میثوایان با وی راه دین گشتند پادشاهان حامی خلق زمین بهر
غلغل پادشاهانند و هر جارایت حمایت افراشته و در هر عهد و عصر پند
میثوانی خلق خاص نمیری بود و پاسداری ملک با جدیوی و سه وری تا نبوت
بنوت بخواجه کاینات و اشرف موجودات رسید و علت خلق کیهان و

کج پنهان آشکار گردید و در عالم که در عهد آدم مشابهت با نالی تازه بود عمری منسل نشو
قامت شد پفرخت و پایه پنج و بن قوی ساخت تا شاخ شکوه در کاخ شود
بگردد و غرض منابر اوج سها بر کشید و چون وقت آن رسید که میوه زینت
دهد و روش برک و بر فراز عهده جناب خاتم بود و فصل بهار عالم رهبران پیش که راه
آیین کیش نخل حبهان نمودند بمنزله پیشکاری بودند که مهتد قدوم سلطان
و تظیف بساط ایوان دهد پس چون پیشگاه پیراسته شد و مستدراج و گاه اراسته
گشت خسرو ملک هدی و پرتو نور خدا و خواجہ ارض و سما و سرور بر دوسر
محمود مصطفی علیه آلا ف التیمه و التیمه که متبر میثوایان است و رهبر رهنمایان و سلطان
انسیای سل و سالار دایان و سبل و مبعوث بر حق و انس و جن و کلای فو
بگاه بنوت نهادند و مستدرسالت بقدم جلالت پادشاهت دور حجب
در عهد بعدش قدکمال داشت و جمله ذرات کون اعم از نیک و بد چنان در حد
خود تکمیل سعادت و تمیم شقاوت کرده بودند که تقدیم اصلاح و ترتیب خبر بوجود
اتم و اکمل و شهودی اجل و اجمل صورت نمی بست لاجرم حکمت خدائی و رحمت
کبریائی مقتضی شد که خواجہ کیستی خود بمذک خویش گذارد و بر حال غایت نظر

حضرتش حجت قاطعه بود و حقیقت جامع و رحمت عالم و کلمه تاج پادشاهی ظاهر
 با پیشوایی باطن قرین ساخت و ریاست بنوی با سیاست خسروی جمع نمود
 رسم دینی و جدائی که از دیر باز ما بین جنبه جلالی و جمالی بود بر انداخت قهر
 عین رحمت شد و مهرش محض حکمت لطف و شمس معنی یکی بود و بصورت
 فرق اندکی بغیر ظاهر و ملک ظاهر سلطنت عدل کردی و بحکم باطن تربیت قیاس
 نمودی و در هر حال انقلاص حکم و احکام و تهذیب عقول و افهام و اهل نمود
 تا قانون معاش و معاد و اسرار ابداع و ایجاد را باشارت امر و نهی و دلایل
 تزیین و وحی تعلیم خلق جهان کرد و چنانکه شایسته اعلان راز نهان موجودات
 حقایق اوج گرفت سیلها از موج معارف پاخواست که هر کس در خور و جود
 بهی از آن برد و هنری روان کرد کاوان پسید و مومنان بعبودیت که دریا
 صدق و اتفاق غایت استعداد و استحقاق بود چنان عرضه تربیت خست
 که این مالک درجات عالیّه شد و آن مالک کات باویه فریق فی
 و فریق فی التفریق پادشاهش شروار حجاب حضور گرفتند و قومی پویند
 برآینه خیر رسیدند و چون حق تربیت داشت و طرف جمیع خلایق از انا معین

حقایق در خور و مع ممتلی ساخت و عده روز وصل رسید و نوبت رجوع حاصل
 آمد و زان پس چندی که خسرو بارگاه ولایت کشور سلطنت و هدایت دیز
 کمین داشت و منت رهبری و حمایت بر خلق زمین بار سلطنت باطن و ظاهر
 مجموع بود و حجاب فرق ما بین جمال و جلال مرفوع و لیکن در سایر اوقات همان
 ماده جنک و جدال که با قضای ذات ما بین این دو وصف بود خود نموده
 تفرقه در میان افتاد و رحمت جمالی از سطوت جلالی بر کران شده تا مکتب
 بنوت از راحت دنیا بخت علیا خرامید اصحاب شفاق اسباب شفاق فراهم
 کرده حق خلافت غضب کردند و است خلاف حق غضب بعد از آن این شیو
 شوم و عادت مذموم چنان ساری و سار گشت که اعدا هرین صلوات الله
 علیه جمعین با آنکه شافع روز جزا بودند و صف در دشت غرا و قلاب قدر و قضا
 قضا و عمرت مصطفی و اشبال مرتضی باز هر یک در هر عهد که گاه امامت
 بکام کرامت سپردند بحسب اقتضای زمانه از تحت ملک کرانه کردند ملکیت
 باطن انکشاف کردند و از سلطنت ظاهر اخفا ساخت حضرت مجتبی فی علیا هر یک
 ظاهر نشانده حضرتش را می مطلق شد و زاده میند خلیفه ناحق پس سند خلافت

از آل طالب بدست غاصب افتاد و یکنه سیاست ملک ریاست ناس
 با آل امیه و عباس بود صاحب عهد و عنبرینه با قضا حاکمیت غلبت
 فرمود امارت ایمان و اسلام که میراث خواجه انام بود ببلغه ترک و تارک
 شد و نام و ناموس پادشاهی در ورطه تباہی افتاد کاه شورش عرب بود و کاه
 فتنه ترک و دیلم نه از شرم وادب نام و نشان ماندند از رسم کسان سیدی و میا
 ملک عجم راه عدم گرفت خیل عرب حفظ ادب نکردش ترک فتنه ترک پیداورد
 هر کجا سرکشی بود دعوی سروری کرد و بجزه خود سری برد و هر کجا کتبی بود پتا
 متهتری بست مردم بی ادب را حرص و طمع بجائی رسید که بنده چند غاصب ملک
 خداوند گشت و چاکری چند جالس تخت سروری شدند تا کسان چشم پیل از کل
 جیاب نشسته و بر منند و اوجان نشسته گشتی ملک کرداب فتنه افتاد و خام
 جم و دست اهرن زراع و زغن و دباغ و چمن راه یافت و دوزن باریج و من و خو
 گرفت کارستی و اضطراب آمد ملک ملت در احتمال افتاد دیده روزگار
 در راه انتظار بود و وثوق و واثق میفرود که باز کوهری جامع و خلقتی کامل عالم
 غیب جلوه ظهور نماید که حکم جامعیت و کمال نزاع جلال و جمال کنش

کاه قرت
 نجم ۳

خواست در تب
 برتری ۳

و تھیاری باطن با جادری ظاهر جمع خسرو ملک صورت معنی باشد و ملک
 رقی دینی و عقبی و وارث حق ملک ملت و باعث نظم دین و دولت صفا
 سخت و ناج کسان شود و ناپ صاحب عصر و زمان عمر با سودای این خیال
 ضمیر زمانه بود تا تیر مرد بر شاه آمد و حکمت الهی اقتضا کرد که بار دیگر ارض و
 احسان از بحر فضل بچون مایه و رشود و باران رحمت عام بر مزرع ارواح و جامان
 پشیمانی شریف که در عهد زل بروجه اجل از مامعین رحمت بادست بنان
 قدرت تجویر یافته بود و انوار جمالش بر عرشین تا فتنه ارض خلع خلوت گشت
 بصدر محفل انس در آورده مشکوٰه پر توذاتش گردید و مرآت عالم صفات شد
 قدس که از دیده غیر پرده غیب بود عتوه خود نمائی کرد و قامت دلربائی بپرا
 رحمت حق که از جمله جهان چهره نهان داشت سایه شود بر ساحت وجود
 بیندخت کاشن طور کلین نور سپرد وادی امن نخل روشن پاورد شمع
 احسان و جمع انسان پفرخت آب حیوان در جوی امکان پیام نور یزدان
 از عرش رحمن تباپد جنت موعود شاهد و مشهود شد رحمت محمود طاعت
 و معلوم گشت شهریار زمان و زمین مرزبان دنیا و دین پر توذات حق صورت

جمال مطلق آیت قدس وجود غایت قوس صعود سلطان انفس و آفاق عوالم
مصطفی اخلاق سایه لطف خدایه جو دوندی آیه فتح و علی محمدی است
که عدل مصور است عقل منور و نفس مؤید و روح مجرد مقدم پاک بعالم خاک نهاد
بخت تاج و تخت پفرخت و صدر جاه و قدر پارس است الیوم انجرت الامال
ما وعدت و کوکب المجد فی افق العلی صعدا جحان خلق جبار کام دل حاصل
زمین و دور زمار عیش و طرب شامل گشت قدر مرکز خاک از اوج طارم افلاک
در گشت عالم حس و کونین بر عالم کس و کونین بر عالم قدس و تجرید تباریز نراج
زمانه تغییر کرد جحان خراب تعمیر یافت چرخ فروت را عهد جوانی تازه شد زلال
کستی چهر صباحت غازه کرد کلین و هر کلهای مل مبار آورده گلشن و زکار را
موسم نو بهار آمد شاخ شوکت که برک ریزان داشت عطر نیران گشت باغ دولت
که عرضه بر در غصه و زد کردید دامان ملک و ملت از دست غیر درآمد غوغای زناغ
از صحن باغ پنهان باغ گل خاص طبل شد و شاخ سرو جای تذرو و احزان
چندان پر تور و شنائی بود که مهر رخشان و بد خردان را چندان دعوی پادشاه
بود که شاه کستی ظهور کند چندان بود که شمر و نازنی قدان کا بد بکوه مهر

صنوبر خرام با اکنون زیور تاج و گاه بکوه فرو جاہ خدیویت که شاه
عالم است ماه بنی آدم همه خرد و نیت و خسر و نیکوان و خواجہ تا جدارن و خاک
شهر یاران دور فلک بنده اوست جان جحان زنده باوست مطلع قدر
بد مقام است صاحب عصر انایست م نیابت امام کند صراست نام فریا
خاک کردون رام سازد تو سن هر در کام آرد حضرتش فیض صفات حکما
و جامع جلال جمال پایه سروری و پست مایه بهری جنت منع اندا کرد
جمع اضداد فرمود مظهر مهر و قهر شد و مصدر لطف و عطف و مطلع رفت و بطول
و مشرع نعمت و نعمت طبعیت دور عالم را که بعد رسید بنی آدم از خدایت
میل و انحراف بود و تدبیر آن با وصف کبولت امکان سهولت شد
بدار و بای تلخ و دورا نهای خوشگوار چنان مؤرد و تقویت ساخت که باز
بحال اول رجوع کرد و در و شتاب موفق یافت جنبه جلالتش آتش نوران بود
و جنبه جمالش گلشن فردزان ذات سعادتش نوبت جامعیت کوفت و
دولت تابعیت یافت که بار دیگر چون عهد بنی باز این دو وصف را با و
قدمت نزاع حالت اجتماع پیدا کرد قهر و تادیش عین لطف و تجلی شد

حرب و ضربش با حلم و سلم معاش گشت چو باد بکوه در آرد عین درشت
 در روی طیب اگر چه تلخ باشد نغز و شیرینیت سر و کلاش را ابرمیان بر طرف تابان
 جلوه دهد جرم این رایتک و سندان دوزار و نیزان صدمه زند قامت سر
 از ریشه ابریا لد آهین سخت از صدمه تنگ بنالد و چون نیک سپی منظور مری کل
 از این هر دو یکیت و مقصود اصلی خبر تربیت و ترقی نیست خواه خستروان که
 واقف گشته حقایق است و عارف سر خلائق تدبیر حال هر کس در خور نفس او
 و چاره هر عیب و علت با ندازه ضعف و شدت نماید عهد معهودش و دورستی را
 نوبت کمال نقطه اعتدال بود که تعدیل عالم کون و بحیل عالم خلائق بذات بیاو
 مخصوص گشت و او خود تیری ساطع و کوهری جامع است که از اوج فراغت خلق
 حصیض سیولی در تحت ظل حمایت و ذیل حمایت است بحقیق طلوعی است
 فحول فاضل پیدا شد فنون مضایل بودید شد گوهرش طهوری یافت صدمه
 و وزیران ظاهر شد نه نفوس پیران کامل آید جوهر و جوش جلوه بناط گرفت
 آیت جهان داری مشهور شد طلعت مکرادگان مشهود گردید پس بسم پاک و
 تابناکش آغاز نشرفیض و ببط فضل فرمود و پر تو تربیت بعالم اجرام و ست

اجسام انداخت چرخ اطلس که عرش قدر کینه خدمت میران بزرگ میران
 سترک فرمود که مالک نام زمانند و حافظ جهات جهان خاصان حضرت
 که خدام خلوت نامند در مقام ثوابت قائم و ثابت داشت که محرم جوا
 عرش اند و مظهر کار و نقش گویا از تربیت عشار داد جبریس تقویت کار برگشت
 بهرام اختر بخت ترکان شد خوشید چاکر تحت سلطان گشت تیر بدست
 اهل ادب خواست نه سره تربیت بزم طرب داد که اینک و ره ماه کرد و
 بدولت شاه کیمیا و دو نیمیل نام است و عهد تربیت عام حکمت جناب یار
 کوهر وجود و شعیاری را بایه شکوه و پایه کمالی داده که نسخه عالم کسیر است و دفتر
 کتاب تقدیر مکرر انواع خلقت و مربی را باب نوع همه و کل است و خبر او خبر
 همه و اصل است و خبر او فرع مثال انوار محبرین که قطار سطح زمین را از هر خط
 شعاعی بجزره و شفاعی خاص و بد هر یک از اجزای شود و اعضای وجودش علوم
 قدس و مشاهدات بجزره جدا گانه بخش و رحمت کریمانه باشد هر عضو و شمس و کما
 اصلی است و هر جزو و شمس و کما کلی نه که هر شمس و کما این اسرار کمال
 قدرت حق از جمال طلعت ذاتش ظاهر است و صفات و اسمای بیچون از جوارح

و اعضای همایش در مقام مظاهر نه هر که دیده میسر شود این دیدار حتما
 جبرعی حوته اجماعی فانت برقی من معاد و معبع بنده اتم جانی ابوالقاسم
 حسینی قرآنی را با فقه بصیرت و نفس طبعیت شاید که چندی در خور دیدار جانیه
 و نطقی کاشف از نهان ولی چون عادت بندگی را پایه اولین نیستی و نابود
 و پستی بی وجودی شاید که ظلمت ذات خود را در شروق جلال و فروغ جمال
 خلافت نیست دیده هر چه پسند نور قدسی باشد نه چشم حتی و هر چه گوید از سر
 اعظم آید نه نطق اکبر مثال بل توحید که ذات خود را در هست حق نیست کرده بستر
 قرار سند و سرایه غنی گیرند تا بشارت بی یتمع آید و بشارت بی یسر در
 پس هر چه پسند نور سرمد باشد و هر چه گویند از خود و مایط عن الهوی ان هو
 وحی یوحی بنده پست را با نسبت هست چه کار هست پستی خاک را با هستی پاک
 چه بازار چو اوست حق که نیستیم طلعت بدر را در شب قدر اگر احوال دو
 یا اعمی نه پند از غیب حوالی غمی است نه نقضی بر بد رسا با وجودش زمین آوینا
 که منم این بنده خود کیت و مایه اویت که در عالم بالا و خصایص و الانفس
 خویش از کم و بیش حرفی تواند گفت و رای تواند جست فاضله ذات همان

که مانند اشعه مهر تابان خاک تیره را ز رنگدوسنک خاره را کوهر عجبیت
 که بی وجودی چون این بنده را که از خاره خاک خاره و خاشاک بی قدر
 و ناپیر است دیده جستجوی دهد و منطق کشف کوئی کشاید که از سر ذات نشان
 جوید و در کشف صفات سخن گوید کاشف حقایق آثار شود راوی قاتی افعال کرد
 فاسخ لندی بدانند و ما کنایه نندی لولا ان بدانند بلبل از فیض گل
 آموخت سخن ورنه نبود این همه قول غزل تعبیه در مقارن و با جمله بطرز
 که در اوراق پیش تقدیم ذکر رفت چون حاصل خلق کیمیا جلوه کفر نچنان بود
 وجود موعود پا و شاهی مظهر سرالهی گشت و بر هر که هست لازم شد که در خط
 و اندازه لیاقت چشم تماشا باز کند و دست تنها دراز تا خازن تقدیر
 شود و واقف کج نچنان فاشحه الخلق فی صفین موصوفه بصفین فریق فی
 الحضور و حضرة السور و آخری فی سیر الغیاب الیم العذاب رحمت عظیم خاطر
 که حاوی هر نفس و شامل هر کس است جانب محدودان غایب گرفت و انصاف
 فرمود که باری چون الم مجوری دارند ستم محرومی نه پند و بار بج و عذاب
 غیبت در ستر و حجاب خفیت نمائند لاجرم باطلای کتابی بسین اشارت

که موضوع آن نفس و جودهایون باشد و در خور افهام خلق اعلام رفر خفی کند
و اعلان کفر خفی نماید محرمان غافل را بیهوش شود و محرمان غایب را آویزه
کوشش پس تقدیر خدای چون ایمای حضرت هایون و روعه نظم این عقد و تقدیم
این امر بنام این بنده که از فقه بضاعه شمرنده است قمار حضرت
اعلی بنیامین خاقان و محایل سلطان موسوم آمد و این قطعه را که چون نصیب
خلد و پروتویای مهر عالم جازا کلش کند و ساحت جهازا روشن از بوستان
طبع و آسمان گلک است و عهد و سلطان نظم ملک الشعرا متعلی خان که تا اسم سخن
بر زمان آمده و در هم سخن سخن در میان شده و مثالش در فضل و کمال عدم است و در
و لود ز کفو و جودش عقیم برای سال تارینج بوقصر عرض رسید و صیت تخمین بایر

الکون بقال بنیک وقت مسعود نوبت شروع بمقصود است و اینک
بعون خدای و دود و فرخداوند محمود فهرست کتاب و ترتیب فصلان و ابواب
در سلک شظیم و کلک ترتیم آریم مایه شود سلطانی سایه وجود سبحانی است
طلیل را از شخص حلیل مجال تخلف نیست چون حضرت قدس و مبداء کل را
در ظرف تغییر نطق و تحلیل عقل ذاتی و صفی فعلی و اثریت تشبها بالشخص و شربا
عن نقص بنای این مجتبه کتاب بر مقدمه و سه باب شد که مقدمه در شرح امور
چند است که علم آن قبل از نشروع مطلب برای تشجید ذهن طالب و تسهیل
مطالب لازم و واجب است باب اول در نمایش نور وجود و تجلی دشت
مسعود که شارق غایت یزدانی است و شامل سه جلوه روحانی جلوه او
در طلوع تیر ذات و سیر مدارج مفارقات جلوه دوم در توجه ذات مسعود
از عالم امر و تجرید بباحث خلق و تفسیر جلوه سوم در وصف جلوه و شامل
افق و اعضا و جوارح مقدس باب دوم در شهود صفات کمال و ششون
جلال و جمال که در ذیل چهار نمایش طراز رخا رخا اید یافت نمایش اول
در علم و عرفان و دین و ایمان نمایش دوم در عدل و انصاف و تر

و عفاف نمایش تسم در جو و قوشت کوموت نمایش چهارم در عزم
و شجاعت و عزم و مناعت باب سوم در ذکر آثار و افعال و شرح اجزاء
و احوال که در ضمن بیعت کارش پیرایه بیعت کارش خواهد گرفت کارش
اول در مؤیدات طالع بیا یون و قوحت دولت روز افزون کارش
و دوم در سلوک خداوندان با سلاطین جهان و آثار تاج بخشی و بلج ستایی
و مرادات شهر یاری و معاهدات خسروانی کارش سوم در خوارق عادت
و شوارق سعادت کارش چهارم در وصف حال و شرح خصال قوایم
عرش خلافت و دعایم قصر جلالت کارش پنجم در شرح حال و ذرایع عظام
و امرای کرام و امنای دولت جاوید مقام کارش ششم در ذکر عالمان
عادل و عارفان کامل و ادبای عهد و شعرای عصر کارش هفتم در تفصیل
حصون و قلاع رفیع و مقصور و بقاع بدیع مقدمه از لوازم ترسل و تصنیف است
که در هر فن قبل از اقدام و مشروع ذکر فایده و موضوع نمایند و چون موضوع
این فن شریف وجود مسعود شاهنشاهیست و کما اشترنا الیه مبای این کتبی
بر ذکر و شرح و حمد و مدح ذات و صفات و افعال و آثار بیا یون خواهد بود

لهذا لازم آمد که فصلی چند در بیان وجود و تعریف ذات و تقریر سایر اصطلاحات
مردوم گردد **فصل اول** تعریف وجود بتالیف حد و نشاید و ثبات آنرا
حجت و برهان نباید باشد وجودشید از آنست که جلایاب حجاب شود
و جلوه صبح پدید آید از آن که محتاج سراج باشد حد و برهان را چه حد و یار که تیر
وجود تیر نکش شود یا بند ماه تابان را چه جای امکان که بی پر تو بهر جلوه جلوه
کیرد التییر من الطور لیس لک شمع رخشان و لیس مظلم کار آید و حد و برهان
در امر مبهم کو بهر وجود است که در عالم شود و بنفش خورشید است و جمله جهان از او
پدید آید شود بهر شیئی بنور او است و ظهور هر ذات بطور او همه با او هست و بهر
بی و نیست نه بی و از حد و رسم حرف اسم ماند نه برهان و دلیل ایضاح پس تواند
قیوم فرع و اصل بتالیف حسن و فصل تعریف نمودن بدان ماند که اراده وجه
صبح با ضانه نور صبح شود و نمایش مهر حجاب تابش کرم شتاب
عمیق عین لا تراک اشعه مهر تابانست که سراسر جهان را فرو گرفته بهر جایی نما
او است و ظهور بهر چیز تابش او کرم شتاب که با او تاب شود دنیا را در جبر
تابش بودند از او کجا خود در خلال و ز مجال بروز تواند یافت تا موجب نمود

غیر شود و مظهر فروغ مظهر کرد و شمع سوزیم و آفتاب بلند حد که بحقیقت محدود است
 کجا حدی حقیقت وجود تواند نمود که او شش بابت نیست و آخرش را نهایت
 و برهان که حاصل احتیاج قیاس است و صفت تسبیح و احوال سان بر کوه بر ش
 شال و محیط تواند شد که از هر جهت اجل و جلی است و بر جمله اعم و علی آفتاب
 اند و لیس آفتاب فالو جود آتی و بین مما تری العیون و شاید بالعیان و بحر
 علیه السلام و البرهان فکیف یجری علیه ما یهوا جراه و یعود فیه ما یهوا باده فاحده
 من حدوده و لیسیم یسم بوجوده و البرهان لا یبرهن الابه و آنچه لا یقوم الا بینه
 جنس لیس فصل و لیسیم یسم حد کون بلا فیه و غیر لغیر و کون لیس
 الغیر من کون به فصل ثانی جمهور حکما و اعلام قدما را لفظ وجود و معنی
 مقصود است یکی مفهوم عام مصدری که مصنوع قوه فکر است و موجود عالم و
 و دیگری مایه تحقیق اشیا که مناط اتصال خارجیت و ملاک تحصیل سادج پس
 وجود معنی اول صورتی بدیع است که نقاش نفس از خایه فکر آرد و بر صفحه ذهن نگارد
 و صلا تعین واقع و تحقق خارج ندارد و کوهی صافی ساده است و با
 تقاضا کشاده از خود نمی آرد نه با کس چنگی مثال چاکران مخلص که ترک مراد خو

و هوای نفس گفته در استان ملوک انرا ملوک می نمایند که با جمله یکسان باشند
 و از جمله یکدیگر همچنان نسبت کون عالم با جمیع عوالم کمال و نقص و مراتب غنا و کمیت
 و با همه هست و بخود هیچ نیست چه خود بدانه اعتباری بی اصل است نظری
 بی اصل یصد عن الایثار طرا کینه و لیس شئی قط عن کون صد فلیکن یصد
 و لیس لیس کون یصد خلاف وجود معنی ثانی و کوه بدیع نورانی که
 بخویش تحقق یابد و بر جمله تفوق دارد بالذات بسیط است و بر کل محیط دارا
 ملک کون با و ست و پیدائی نقش و لون از نگاه در حد و جوب و قوف یابد
 که عالم غر و علالت و هستی بشرط لا و نگاه در بد و شمول شود که در جلوه لا بشرط
 و اول قبض و بسط پس از صرف خلوص بیز خصوص که اید که نوبت شرط شئی است
 و عالم ظل و فنی و با جمله حمل وجود بر هر یک از مراتب ثلاث صا و ق است
 با واقع و نفس الامر مطابق الی این هر یک از این مراتب فرق کردن واجب
 که لعل و حبیب هر دو را انکس کونند و متع و صبا هر دو یکسان باشند شاه را
 خنک فلک زین بود کوه کا نرا سبکی چوبین بود که یک اسم این دو آمد
 بر زبان فو شان هست از زمین تا آسمان و لا اله الا علی حکمی با غر و جلال

و قد سجن جلاله افتخار محض اند و اعتبار و فرض این المصانع من المصنوع و انما
 من المحدث و الرب من المبروب و القادر من المقدور ليس كمثله شيء و هو السميع
 العليم و البر اشر و جودت همه خوبان عدند سروران در ره سودای تو خاک فند
 باب اول در مباحث وجود و تجلی ذات معبود جلوه اول در طلوع نیر ذات
 و سیر مدارج مفارقات ذات چون از پرده نهان جلوه شود نمود کوهی پدید آید
 که ذات صاف نور بود و کنش صرف ظهور نه رنگ و صفت داشت نه نام و
 نشان تا بعالم صفات و اسما رسید از بر صفتی سمتی گرفت و از بر اسمی اسمی
 برداشت تکمیل خلقت از خلاق الهی نمود اعضا و جوارح از آیات و مظاهریت
 قلبش مظهر علم شد صدرش صدر علم هرش آیت حمت طبعش مایه حکمت لعل لب
 از چشم حیات گرفت و پای و پی از پایه ثبات جسم شریف انهم لطیف برداشت
 و قد وقامت از عدل و استقامت یافت و بدکانش از عالم نور پر تو ظهور
 دست و بنان از غایت جود آیت وجود کردید شاد علی چهره که شود تارک مبارک
 میشود شمع قدرت نیر و نموده پنجه و بار و گشت پرده گوش مظهر سمع شد
 جلوه بصردیده نظر باز کرد و عالم امر عیان شد قوه لفظ در بیان آید همچون سکر

وجودش در شیه مشیت صورت میکرد و در عوالم تقه ابداع سیر و سلوک میکرد
 تا ترکیب اعضا ترتیب گلیافت و نوبت ولادت در رسید پس ملائک مقرب
 از ایک مذهب مرتب داشته مشاغل نور در محافل سور افروخته شد و مجامع
 در صوامع عرش آستین گشت فضل و رحمت تهید بساط میکرد و دست قدرت
 ترتیب قضاط میداد حظایر قدس پر شور و نشاط بود و عوالم علو در وجود و نبط
 آمد تا مقدم پاک حسین در محفل قدس چنین زیور کشور ابداع شد و بر تر از اجناس
 و انواع پس چون وقت فطام رسید و چون ماه تمام گردید از پرده مهجور
 خرامیده عمری در کتب عقل کل پدید آمد بنیای رسل بود تا نور هستی پاست
 و کنوز دانش پند و خست سر حلقه بزم تقدیس شد معلم ادریس گشت و نای راز
 توحید آمد بنیای رسم تهید گشت طیر کاشن جبروت بود سیر عالم ملکوت میکرد گاه
 حضرت ذات میدید که بزم خلوت و صرف حدت بهره هست خیرست و
 بهره نیست غیر و گاه بر عالم ذوات نظر داشت که مجمع خلق است محفل فرق و مبداء
 راه سیر و مقسم کعبه و در فیض انوار کل امر حکیم وجه حقایق میشود و ساخت کند
 طبایع معلوم کرد خواص هر ذات دریافت تقاضای هر طبع بدانت طنیت

خوب و زشت جدا کرد مردم دوزخ و بهشت فرق نمود و مبدء راه ترقی می نمود
 و اوج ترقی میگرفت تا در ملک تجرید حق تجلی داشت و وقت آن آمد که اهلش را
 بعالم ملک آید و جمال معنی و کمال صورت نماید بمطابق الیک من المحل
 الارفع و زقا ذات تفرق و متع جلوه دوم در توجیه ذات معبود از عالم امر و تجرید
 بعالم خلق تقیید در ازل بر توحش و غلبه می زد عشق پدید آمد و شمع عالم زد
 نور اول که از شرق زل تا پدید کوهر شریف محفل بود و چون بر توپاکش برستا
 وجود تابناک آمد سخت بر جانب جناب حق دید پس چهره جمال خود که آنکه
 غرور استغنا بود و این همه بحر و استعدا شاد حسن از آن مشهور شد شمع عشق از این
 موجود گشت حسن و لکشت عادت ناز گرفت و عشق کمرش جنب نیاز و نفیری
 موجب ناشکیبی این بود و جانکداری این بر عتوه سازی آن میفرود تا یکی
 شمع بیداری شد و یکی چهره بر پائی کشوده حسن را می تجلی آمد عشق را جا
 تسلی نماید حبس تحمل چاک دست تو را بر آورد خواست در دامن صافش
 چنانکه ندشخه جلالتش بایستد که ایاک آن ندنوایستنا مشرق لاجرم در
 خطرات افتاد و جنبشی بی حشر یا کرد که چندین عالم مقیاس از پرده غیب جلوه

تغذیه

لش

شود و ممالک وسیع پیدا شد و خلایق بدیعیه هویدا پس حکیم حکیم از ان جو
 خدیوی اجل لازم آمد که از عهده عمارت این ملک و امارت این خلق بر آید
 ذات پادشاه در ملک امکان قابل اشجاب دیده از نشاء قدس بخشید
 و بانثوه انس بر آمیخته از اجزای مختلف معجون کردند و بر جمله شربت
 مشحون که اعدای قدیم را هر چند در جای خویش جنک و خصومت پیش با
 در حضرت ملوک هستی خود از یاد رود و کینه دیرینه برباد کوهر وجود
 خسرو سیر کیهان شد و مژده این خسرو تمام عوالم شکر گشت تا بعالم
 ملکوت رسید اهل آنجا را مستعد کرد که این خود ابناء زوده خاک است چه
 هم از عالم پاک کرد و قالوا اتجعل فیها من یقید فی الارض و یفک الدنیا
 و نحن ننتج کجک و نقدس لک عاقبت صوت این حال برای خسرو
 حسن که صاحب آن ملک بود عرضه کردند و او خود جوای میباید بود
 که پرده ستوری باز کند و پرده معنوی ساز غرم تماشا خرم کرد و مر کب
 کبریا بر شست همه جاقطع مسالک میکرد و سیر ممالک مینمود تا بسیر قد
 سماوات رسید کسی از نور جنبش و مهر برین افتاد که خسرو سیر ممالک

و اهل زمین

و مهر ستارگان سائر نجوم را نیز از زمین قدوم بر تو نوری و جلوه ظهوری بخشد
از عوالم فلکی بممالک عنصری توجه کرد و عشق معشوق تاب جدالی نیافرود
در موبک جلالت میراند و این بیت بر حسب حال میخواند و بنال آن سافراز
نا توانی بر خیرم و شمیم چون کردا بمنزل خسرو حسن شکرنا بخیر طبع در آورد
و چون بر صبح اشیر گذشت عنصرنا را ز غلغلنا نشانی گرفت که طبع و الایا
و سوی بالاشتافت عادت سرفرازی حبت و شیوه جاگدازی لمعه
روشنایی گزید و بر تو ز بهائی گاه در وادی طور نادی نور گردید و گاه در سلسله
ویران لاله و ریحان بر آورد شمع را آفت پروانه کرد و سمنند را عاشق دیوانه ساخت
پس موبک حسن بمنزل ثانی را در عرصه هوای روحانی شد و بر وجه لطف نظر
فرمود که جمله را بر پایه لطافت کشت و مرایه لطافت وقت هوا از وقت هوا
یا دو و بخت بسیار از زینت صبی نشان یافت نسایم نجد شمایم و جد پاد
شمایم خلد خمایم روح به پیر است گاه از جانب مین میوزید گاه بهخت پیر
میرساند روح و ریحان با خود قرین داشت و بریح رحمان در استین قاصد پیر
کفان شد و حامل تحت سلیمان پس چون از منزل ثانی غم رحیل شد لاجرم

فراموش آمد حسن و ورق خود نمایی در آب افکند آب و حق روشنی در خود
بدید نا کھان قابل عکس گشت که مایه زندگی شد و پایه پاید کی داد حیات
روح آمد و نجات کشتی فوح گاه شربت حیات بخشد گاه پرده ظلمات پوشد
خضر ازنده جاوید کرد سکندر را تشنه و نوید ساخت در تابان از بحر عمان سوار
غیث رحمت بر خلق کھان بیارید از ان پس محل حسن پاک بخل صرم خاک در آمد
جهانی تیره و شکاید مجال قرار و در یک نیافت غمان غمیت بر تافت
و میل معاودت فرمود عشق را با خاکساری بستی بود با خاکساران الهی یا
شحم تهوی در فرع خاک ریخت آتش شوق در وجود خاکیان زد و جملگی بخود
و پیرا بر حضرت حسن التجا بردند و دست دعا بر آورده نالشی عاشقانه کردند و خوا
عاجزانه که چندی در ملکشان توقف کند و قدری بر حالتان تملطف
کر خانه محقر است و تار یک بر دیده روشن نشاغم ناز سرکش را از قبول
خواهش امتناعی بود رای خسرو حسن مخرف ساخت خاکیان در دامن تضرع
انگیزند که چون سلطان از غم مراجعت است و کجها را حد ممانعت نیست
باری از راه ملک کوچ دهد که مقصد قربت و تاشهرند خلافت ره و ره

پیش نیست و بجای مخالفت و تنویر نه حق با عرق زلفت بچند و عرض ضعیفان
پذیرفت روز اول که عازم حضرت گردید مسلکی سخت و منزلی صعب دید که عالم
و خاک بود و عادم حس و ادراک نه قوت نشو و نما داشت نه تربت آب و کیا هر
جلوه میکرد بهر جا عثوه می ساخت نه چشمی عاشق دیدار دیده کس را طالب خریدار برقع
دیدار کشود دیده پدیدار نبود طلعت رخسار نمود مردم بسیار ندید جمله را غافل و مدبوس
یافت و خفته و خاموشی اسی از شوق و طلب بود نه رمی از وجد و طرب کیناله
ستانه درین جانشینیم ویران شود آن شهر که میخانه ندارد حسن عرض نه ملالت کینه
عشق صورت این حالت بدید غله اسی بر آورد که در دل سنگ اثر کرد خواره
خانه شکر ساخت بهنگاه شوق گرم شد و دلهای سخت نرم آمد سخی آهن نمی
موم کشت و قوت بازوی عشق معلوم ستون خانه را افغان مستانه امو
پاره سنگ سیاه را زینت پستاله کرد مژده حصار را نطق فصیح داد و ذکر
سپنج سنگ را آئینه روی یار شد و شایسته عکس رخسار حسن قاهره عجب
ظاهر نمود که از خاک زرناب آورد و از خار که بهر نایاب یکمیر معشوق جهان
گرد یکمیر مخصوص شمعان ساخت پس از آنجا کرب عز و ناز بکشور نما باز زد

نفس نبات را آب حیات داد و فصل رسع را نقش بدیع بخشید که بر طرف کسار
خیمه میزد که در صحن گلزار جلوه میکرد و سبزه را خرم و تازه کرد لاله را سرخی غازه داد
زنگ شفق از سنگ عقیق کرو برد برک میا از طور سینا نشان یافت چشم
ز کس پر خمار شد زلف سنبلیله بدر سوسن بهان عیسی میروزه کشت ناطق غنچه
بسان میوه و شیرین کشت حامل چهره کلکون از حیب کلین برافروخت جوش
غلغل از جان بلبل بر آورد دامن دشت بخرمن و کشت بیاکن در عرصه باغ شمع
چراغ پیار است باغ و ستار از اردی بهشت آورد دشت و ناموز ابو
بهشت سرو و موز را آزاد کی آموخت پد مجنونا افتاد کی شجر را مایه برک برد
و سایه زیت فرم را روزی خلایق ساخت و رونق حدائق طبع خست طعم رب
خوشه غنچه توشه طرب و تاک در می شد و سکر زاده فی کشت سبب نخت
طیب انداخت نار غله نار فروخت نار بن مجمر آتش شد نارون خرم و دگر
کشت نقر نیاتی را بتجدی پایه ترقی داد که نخل خشکی بقوت اعجاز زبان تکلم باز
کرد و شاخ نخلی در عرصه خود نمائی دعوی خدائی نمود پس رایت عزم سما
از کشور نامی بجانب ملک حیوان افراشته وجودی آلوده دید و گریه می آلوده

ملکشان ویران و خراب چله شان مشنه خورد و خواب شهر و بازار آشفته کوی
و بوزن مارفته همه جا خانه لوث بود همه را حامل روث یافت لاجرم دامن پاک
در کشید و بسعت برق میکشد عشق بر ساقه عمارت بود و صوت ماجر اید بود
که مردم ملک قدس را با عالم لوم و لوث مجال نموانست نیست خوست
تا قدرت خویش ظاهر کند حسن خود کام را جلوه خرام رخس در مربع و کنس
وحش بود که ناکاه از پی دوان آمد و در پی آهوان شد و شوق صبی در جو
ظلمت کند قلب آرام را قرار و آرام نماند بهر سو چو دویدن گرفتند و پیر
خردوست رسیدن حسن را این صفت پسندید و دیده اشقائی کشود که چشمان
رهزن بهوش شد و نو عثمان مهر و خوش فزان پس سائر حشیا را لشکر عشق
در میان گرفت و آنروز بر رسم ترکان صید بر که فرمود جوش و خروش آید و جوش
برخواست شور و شور در هر یک طیور افشا دقمری و عذیب قدرت صبر و کثب بود
شهر بخودی باز کردند و زخم عاشقی ساز حسن چون آیت طلب بید چهره طر
کشوده قمریان را مقری بستان کرد و بلبلا از اجدم بستان نغمه هزار دستان
و ناله مرغ شب خوان روث بزم بستان شد کبک جلوه خرام گرفت

السر
نظم
ج. ۲

هزار دستان
زخمه

طولی منطق کلام کشود جلوه قهر طاموس غیرت چهره عروس کشت و حلقه زلف تار
چون خم کمیوی یار بهار اسایه سعادت بخشید و عادت قناعت عفتار
خلافت داده در ملک طیور پادشاه کرد و قلعه قافش شکار چش ملکوت که عمر
رنج سفر کشیده بودند و ابل وطن ندیده پرواز مرغان چهره امانت یاران وطن دید
بیاد یاران در آینه را آمدند و در هر یک مرغان پرواز باز و شاهین باناز و گلین باناز
که دیده این بغیرزی دوخته کشت و چکل آن بخوریزی آموخته یکی لایق دست اند
یکی صاحب طوق و کلاه تاثیر صحبت ناز است که مقار و مقلب را زانجو بخوار
باز دارد و بجان شکاری درازا اگر غر و تکمین سیب بود جای شاهین در بزم شاهان
کجا بود و مرغ دشتی را این فرو آید چرا شاه خوبان در ملک حیوان خرامان
میرفت تا بوادی سباع رسید شیر را شیوه شجاعت بخشید و پای جلالی داد که از
کنامی محض مطلق بهمنامی شیر حق فایز آمد و رانی آن حدود مخصوص خود او
تا بر رسم ملوک قانون سلوک نموده کمرش از مقهور قوت کند و عاجز از انطواء
مروت طبع لپک نوی غرور کرد که شد و غرور کرد دید چنگال برید لیری آتش
و یال هنر بهر تورا فواحه عشق جانی رطلان و حافی بود و هر جا بر روی خار و

و کام عقرب و مار چنان سرخوش و مست میگفت که یاران ناز و در را بر روی
 و زدن سان یارای که شش نیست و صاحب سیر و کلکشت را بر نطع سزود
 مجال کشتن و تنه میثی علی لاین و ایضاً تَحْفِیاً نَفْسِی فِدَاؤُکَ مِنْ بَاعِلِی سَیِّئَاتِی
 حَسَنَ اَرْجَا لَکِی عَشَقْتُ وَبِی بَاکِی اَوْ کَفْتُ اَمْ فَرَدَا مَوْعِدُ و رُو د و اَرْخَافَتِ سِتْ مِیْزَانِ
 تمهید رسوم بیافت باید همان بهتر که اکنون چاک و چست جانب شهر شش
 سخت از وضع آن ملک استعلام کنی و زان پس عموم خلق را از قدوم ما اعلام
 سکین که در مدت اترام رکاب سرگرم و در خطاب نشسته بود و پیوسته دل در
 حیرت بسته داشت و دست از دامن امیده بیکبار از استماع این امر در حال وجد
 و بر غرور و تخریر میرفت تا سواد باره بدید و بر دروازه رسید شتابان داخل شهر
 و در کوی و برزن همگشت ارکان شهر از خدمت کام و شادی خرام و تزلزل
 و هر سو و لوله اشاد که انیک لرزه آمد شهر شرف بخراب شد شهریان عرض نظر
 عشق چند آنکه گردش منمود و پریشان میفرمود مردمی محو و مبهوش میدید و نطقی از خوا
 خاسوشن مبهوشی در خور اعلام حال بودند که گوشتی قادر فهم سوال لاجرم در طر
 تعجب ماند که این قوم را باعث در ماندگی کسیت و موجب تشنگی چه گاه سودا و

داشت گاه در تاب تخریب و تا طلعه زیات حسن نمودار شد و صفهای سپاه
 بر کرد و حصار بر آمد همانا یک سیم شمال بوی امید و صالی رساند که بار دیگر بر ستار
 شهر از راحت و امن به ریافت و والی روح را نوبت فوج آمد خواست یقیم
 رسوم استقبال کند پای رفتارش نمانده بود مانند طفلان بسینه میرفت و افت
 و خیزان می شتافت تا بیاب حصار رسید و خضت بار گرفت شاه خوان
 در حایط مدینه داخل شد و آیت سیکینه نازل گشت که هر وجود آدم را نسج تمام
 عالم یافت ستر این راز را نیز فردا باز جست گفت که شور خلافت از سایر ممالک
 نوع امتیازی بایست که هر چه در هر جا هست فردا کامل آن بروجه حسن بکلی مجموع
 باشد و در آنجا موجود لیس علی الله مبتکر آن یجمع العالم فی وجهه بجمعه
 طبع سلطان با وضع آن ملک موافق افتاده همه را بگذشت و آنجا خانه گز
 چون تو دارم همه دارم و گرم هیچ نباید اهل ملکوت که جلوه جمال آدم دیدند
 حیرت بدندان کریده جمالش اسجده بر وند و جنابش را قبله کرده خدیو کیهان شدند
 و مقام طاعت گرفتند لا اله الا الله و انکبر و کان من الکافرین رسم عصیان
 در جمعه کیهان نبود و این خود بدعت است و این بود و بعد از کفر و کین لاجرم شیطان

وزشت شد و آدم شاپهشت کشته یک چندی وجود غیر در شود و خویش میکرد
 و خود را جمع عشق میدید و بمدم عثوه میبخت و خود بخود عشق میبخت و همزبان
 یاران قدس بودند نیز بانش جوران فردوسن یاری از ملک انس داشت
 نه کاری با نوع جنس خرامان در خلده میرفت و خندان با خویش میبخت
 انا من اهلوی و من اهلوی انا سخن رُو خان خللتنا بدنا دیدم بی بخویش فزیدم
 بغیر یار کردم بخویش جلوه عشقی آشیار مثال تیر شمشیر چون چهره میل پاک جام
 نقیض خاک مقابل سازد محرق و سوزان شود و مشرق و فروزان کرد و دلمعه جام
 حسن نیست که در منظر وجود آدم چهره تجلی میکشد و عشق را سورت القاب افزون شد
 و غله اشتیاق بر تیر میرفت تا مجال سگیسمانی نماد و طاقت شهابی نیار و لاجرم
 حکمت حکیم تجلی کوهر وجود حواری از پرده نهان بعرضه عیان در آورده بخت
 جناب آدم کرد و حسن دلکش را سیل تماشا افتاد بنائی دلکش دیدم تا سر
 آن بگردید منظر خسار را قابل اشخاب دیده بهما بخار است تجلی پفرخت عشق محزون
 در قلب آدم صفی مخزون و محشی بود که ناکاه از غم موکب حسن آگاه کشته بهر
 چاره محبت و جای نظاره میخواست تا بر وزن چشم گذریافت و در منظر یار

نظر کرده آتش شوق پفروخت و غرض صبر فرو سوخت چو دیده دید و دل از دست
 رفت و چاره نمناز نه دل ز وصل شکست دیده از دیدار شوی وزن و خلد بر
 یار و قرین گشت و عمری در کشور اصل همسر وصل بودند تا کمر شیشه شیطان عیان
 شد یا حکمت پچون چنان بود که خوردن کسدم بهانه کرد و بجانب غربا
 روانه کردند جفت از شوی طاق شد و عشق از حسن و فراق با ناله ها پیکر و فرد با
 و در دبیر بودند تا مرده رحمت از حضرت غرت در رسید و دولت ایام وصل
 باز آمد حضرت بولش را دیگر باره بر چهره جفت نظاره افشاده و ایم دل بر بند و صفا
 داشت و دیده در آئینه جمال تا طلعت غیر حواری مطلع کلمات و اسماء دید با لهما ام ای
 دریافت که نخل وجودش بارور است و شاخ اسکا از انوبت برک و بر طبع راوش
 از مرده وجود فرزند بغایت خرسند گشت و نازه نهال از با یکدیگر پیوند میداد
 تا نسل پاکش در ملک خاک شش گشت و مطهر حسن در ممالک انس منقب گردید
 و لیکن غالب مطهر را قالب طاهر از عرض جمال حسن قاصر بود که بریزی بحر
 و رکوزه چند کعبه قنوت کمروزه لاجرم در ورطه تحتس افتاد و هر جا جستجو نمود
 که منظر وجودی تمام را منظر مقام سازد و بروج احمل و جاجل کشاید پری و

تابستوری ندارد عاقبت کام طلب در راه سفر نهاد و در ملک مظاہر برآه
باطن و ظاہر روان گشته در طی این سلوک فرقہ انبیا و ملوک را فرق پیدا
و جنبہ جمال آشکار گردید کام اول که در ملک باطن بخدا شیب بن آدم را
بر این عالم سرور و مقتدی کرد و برپوشا ساخت و زان پس حضرت ادریس را
بشیر تقدیر این عالم خاک بطارم افلاک برده نوح بنی را کشتی نجات داد و حضرت
شربت حیات بخشید پورا از خلعت خلعت گرفت و دست موسی لغت پنهان نمود
و علی بن القیاس موکب سلطان حسن در مسالک باطن سیر ممالک و مواطن میکرد
و در مجاری سبل از مظاہر رسل بروفق مقصای حال سرگرم عرض جمال بود
تا بشیر کفان رسید و عشق سرکش برسان آتش ملک مصر در افتاد از وقت حین
و عشق محنت و خرن پدید آمد حسن از حبیب کفان سر بر آورد و عشق در سینه زلجنا
نمکن یافت خرن راه کلبه یعقوب گرفت پس جذب عشق مظهر حسن را بخود خواند
از شمع کفان ملک مصر رساند که زارم قوت پرواز دارم جذب تابدام اظہار
هم آشیان آرم ترا حسن رسته خود فروشی پارس است عشق طاقت پرده پوش
نیار و دیکسو بود ای جلوه کری بود و کرسو غوغای پرده دری تا ماه کفان

از چاه و زندان بجا عزت رسید و پیر کفان از دست اخوان بچنان محنت
و خرن عادت و انس بود که یک بشیر در آمد و بوی حبیب پاورد آن زمان
پایه اقبال جاده حسن آیت تاثیر عشق و خرن بغایت قصوی رسید بود که هر
یکبار در ملک مصر جمع گشت و هر چند در طی آن عهد خرن و حسن با ملک حبیب
پیش از پیش مجال عرض جانست داد و در منظر وجود یوسف جلوه سگویی نمود
که ناظر از دست طاقت بریده ماند و سامع از انجاست حیرت گردید و لیکن بعلم
اشراق علوی مستشعر بود که جلوه جمالش را بر وجه کمال عرض گاهی دیگر مقدر است
که این خود منظر از مناظر اوست و هر دو عالم منظر از مظاہر او و لغت کل
حسن فی الوری قاصر عن حسن جدی پس پای طرب در ملک حبیب
بهدایت نور قدس جانب نسل پاک و ذریه تابناک جناب سمیع شتافت و
فرع بعد اصل در مناظر ظاہر و مظاہر مظهر نقل و تحویل میکرد و بشوق لغت و عشق
و طوف کعبه مقصود کوچ بر کوچ میرفت و میگفت کختم قدم زره طلب من پدل
این بود عجب که بدست مخلص پناو تو قیمتی گری رسد

الافاقی خمر و قل لہ ہی انحر ولا تقنی نرا اذا المکن انحر و حج باسم من اہو

و دعوی عن الکنی فلاخیر فی اللذات من دونهما شرفا شکیکم و ان کشفه خود
 و شادم که حکمت ازل از روز است تعلق بر این داشت که جلوه جلال شش
 از مطلع جمال خواجه خسرو انکار و نمایان سازد و از بد و بنای جهان تا این عصر
 زمان که عهد معبود خاتم سرور است هر چه از حکم قدر و قضایا بحد تقاضا و مضار رسید
 از مقوله تمهید مقدمات مطلوب تقدیم مبادی بر مقصود بوده و اذا اراد الله شیئا
 یسأله استجابة کوه حسن عشق را از عالم قدس سخت سفر دزد و در هر کجای تپید
 و جذبه تا تیری نمادند که ذرات کون و مکان را در خور و سع و امکان مری و مهج
 کشته بهی مشغل و بامری مؤثر سازند که در آغاز و انجام خسرو گردون غلام را
 مشغ منفعتی شود و موجب مصلحتی باشد پس تربیت مراتب از فلاک و کواکب اجرام
 و موالید هر یک بر وفق قابلیت بجهت تربیت گرفته حرکات شوقی در طبقا
 فوقی پدید آمد و عالم طبایع بمقوش بدایع از آستانه کشت و چون نوبت نوع
 انسان رسید پایه تربیت را مایه ترقی بایست لاجرم بر توحس جلوه انبساط
 یافت و هر کس را از هر طرف شور عشقی بر سر و شوق و وجدی در دل مشاد
 که بقوت اجذاب آن در ملک وسیع زمین که خاص خدیو زمانست سیر نیاید

ناره کنند و تقدیم محام بی اندازه تا بدین و مرور سبب است اموری که هنگام
 ظهور دولت معبود لازم و ضروری است موجود کرد شاه جهان آگاه به گاه جهان
 که پیشکاران قاهر و استوانا هر قصور و ایامین را بقوش توانین بگاشته باشند
 و خدو و بوسایتین با نور و دریا چین از آستانه نقشی در بزم طرب باشد و نه گاه
 محتاج طلب علی بذات و فی زبانی نوع انسان که در طی عهد و زمان عشق و ارانی
 کزیده کشور آرائی نمودند هر چند بطایفه و خیمه و زین بود و صاحب تاج
 و کین بسکن در واقع و نفس الامر حکم خادمی مؤتس و چاکری مهندس و
 که قبل از تشریف اروع سلطان برای تربیت خیمه و خرگاه و طیف صفه درگاه
 میورت اردوی همایون مامور شده طرایف و زخارف زمانه را برای مصار
 پادشاهانه جمع آورد و همت بر آن کمار و که خیل سلطان را به سنگام و رودین جمیع
 ابجیات را به عیش و نشاط موجود و حیثا باشد با مثل گه مرث که واضع سلطنت
 بود مثال شیخی ادیب که طفلان کتا بر تعلیم آداب به خلق توانموز را از بوی
 طاعت این درگاه واقف و آگاه ساخت و بهوشنگ بوش و بهنگ که میوه
 از شاخ و آتش از سنگ جت حکم سالار خوانی داشت که کسان بهیج مسکون را

که بر سفره احسان وجود طفیل وجود یمنی لذات برگ و نوادید و سببا
 طبع و شوی آرد که لک طهریست و یونند که روی اقبال بطرد غوال نهادن
 سر سبکی بود که بحکم دیوان بدفع دیوان مامور گشته ملک سلطان از غدر و
 و شرابزنان محروس و مصون دارد و چشید که طاق ایوان پفرخت و طرح
 بیندخت و اهل صفت پرورد و کسب و صفت سپاه و دربان خادمی معمار
 عالمی پیشکار بود که کاخ سلطان را بفروشن و اوانی و نقوش خسروانی و صنایع
 و اعصاب رطیب آریسته رسم صفت و فلاح را برای ترتیب لباس تهیه
 اساس خاص درگاه و رعیت و سپاه دایر کند و در عرض مدت هفصد سال که
 نوبت غر و اقبال او بود قواعد و پسند و قوانین چند که انجام کار بکار خدام این
 دربار آید در سبط زمین نهاده قانون رفاری بایر و لاله امصار و ملوک
 اعصار دهد که نظم کتاب و ربط مرکب و جلب منافع و کسب ضایع بر همان
 طرز و بر همان آیین عمل نموده چهره عروس ملکه اهر بار بطریقی تازه غار گزینند
 تا جلوه جمال بپایه کمال سازند و در خوار القات خواجه خسروان آمد بچو ماند
 بعروسی عالم که سبک شح و کران کاین است شوی و زید سلطان جهان

که یمن خسروان شیرین است

در بدایت حال که خسرو حسن در ملک خود آدم مقام کرد و نوع بشر در روی زمین
 مشته گردید و در عالم را اول کردش بود و بنای آدم را آغاز خضانت پرورش
 خلق گیتی را هنوز چندان حوصله و طاقت نبود که نظاره جمال حسن توانست نمود
 لاجرم مانند بعضی از غیران که تازه ثروت رسیده اند و جامه زرد و سرخ و
 چنان در ورطه غرور افتادند که موج غیرت اوج گرفت و طوفان در عرض خاک
 پدید آمد باده خاک آلودان مجنون کند صافا که باشند نام چون کند
 و بعد از واقعه طوفان حضرت نوح علی نبی و علیه السلام را رفته فرزند ماند که حام
 و سام و یافت نام داشت و چون از حام جرم و خطائی در حضرت پدر
 بود و زکات خود شنید که سودا گرفته حسن شکل پسند را مقبول طبع از جنه
 و پر تو تجلی بجانب سام و یافت انداخت که کوهر پاک بسیار و ملوک و نسل این
 دو حضرت تعبیه یافت چون هر دو یکیت و حقیقت کو یکیت او و پیرهن با
 پس حضرت نوح فرزند رشید خویش یافت را نامزد بلاد مشرقی فرمود و او را یازده
 بود که از اول ملک چین تا آخر خاک روس مکن ایل و اوس ایشان گردیده

چون پرتو حسن خواجہ ملوک نندماہ تابان و مہر خشان از آئینہ جمال ترک درخشان
 بود حضرتش را در دیده اولی الا بصارت شوکتی پشما پدید آمد و جمله را بی اشتیاء
 نیز کی و اقرار رفته بر سایر برادران مقدم گشت و ملک پدید آمد و در زمانه
 با من و امان قرین ساخت و خور و وزیر را بفضل و زلفت نوحه در میان
 ملک پدید رسید و تفرج نمود و هر جا چشم تماشا کشوده پرتو حسن در فضائی بی
 برقرار و نشیب تابان بود و مقامی دلکش را طالب خوانان تا بموضع سلیمان
 رسید مقامی دلکش و نغز دید و فضائی خرم و سبزه که بادشمالش راحت جان بود
 و آب و نوش مایه روان اغنی المزاج عن العلاج نسیمه باللطف عندہ بود و رگوده
 لوشا بدست سالانہ غیره فغدا غریقا من حیث استوده و این موضع محلی است از
 نواحی شرق در غایت ترتیب و صفا و رقت آب هوا که بر جانب جنوبش در
 عظیم مانند کوثر و تنیم جاریست بہمت شمال دریاچه زلالی کہ کوئی منبع ماہ نیست
 یا آسمانی در جوف زمین و در حد شرقی کوہی با فرو شکوہ مشون بجایال ابنوہ و در حد
 غربی دشتی پر سبز و گشت و مرزی چون باغ بہشت و ہر چہ خوشکوار
 و ہر جا پشہ و مرغزاری کہ رشک چشمہ جوانست و جفت روضہ رضوان خوش گام را

ترتیب آن مقام خوش افاد و موگب ترک در میانجاہ موقوف غر و جاہ حشا
 ابتدا خانہ خیمہ کہ سقف پی از چوب نی داشت بنا کرد و چندی در آن بسر برد
 تا بترتیب اساس خراکہ و تقسیم خواص رکاہ ملکہ شہ و ارث ملک یافت شد
 و رایت سلطنت بغایت مہمیت پفرخت و اقدی گوید کہ ترک بن یافت با گوشت
 ابن جہان ایران معاصر بود و ہر دو یک عصر و اصنع رسم سلطنت و حامی ملک
 و مملکت گشت و زان این رسم تازہ را در قطار زمین شیوعی بی اندازہ داشت
 کہ بعضی از اولاد سام و حام را در ممالک مین و ہند حبش و شام نیز دخیل اقد
 و قشام پدید آمد این سخن معلوم شد کہ این رسم و این قانون زکیت وین کاو
 نقش نگارنگ کونا کون نصبت پرتو نور حق و لمعہ حسن مطلق کہ اکنون از نو
 پاک و کوہستہ تا بناک خدیو جہان تعمیر بدان کنیم از زمان ارجیب جمال
 ترک عیان بود و مانند تیر اعظم در شرق و غرب عالم تجلی نمیدود بہر آئینہ نمود
 بہر جا خست از وی کشت کوئی ہمانا عکسی از تجلی آن در آئینہ او نام و خواست
 کہ خلقی در عالم اقتباس متبذ اسرار جلالت کردند و بسیار در بوم ایالت خداد
 اسباب سلطنت و دارائی ترتیب دادند و گاہ چہاں برای شاہ جہان ز

وزیب عکس روی تو چو درآینه جام افتاد عارف سوخته دل در طمع خام افتاد
حسن روی تو یک جلوه که درآینه کرد این همه نقش درآینه و نام افتاد

ذکر ترک بن یافت و اولاد او

در توارنج مشهور است که ترک بن یافت اول خانان ملک شرق است و اول
چهار فرزند در وجود آمد مهر ایشان خودک بود و بسوز خودک بود که روزی
بر ساحل رود سنلوک بعبادت اینای ملوک صید ماهی نموده تخته چند ثاول فرو
افتاد قاپاره گوشت بریان از پنجه دست بپایوش میچاود در قطعه زینی شور برآید چون
بر گرفت لحم سمک اطعم نمک بود و ذوق عجیب یافت شامگاهان که از دست
شکار شجر و حصار خرمید صورت حال بعض پدر رسانیده خاص و عام را
و شوقی تمام باستعمال این نوع ادام حاصل شد و کان نمک از خاک ترک
پدید آمد خط شرق که از پرتو حسن مشرق صباحت کشته بود معدن ملاحی کشته گردان
چین را بجای شیرین نمک یافت و غلغل و شور از نمک و سماک خواست صبا
با ملاحی یافت پیوند نمک پاشنی دادند زنده و با بجمه راست اقدار ترک
در تمامی ملک پدر و املاک و برادر چنان افراشته شد که با آنکه ایشان هر یک

غزو خلع و چین و انقلاب با سم خوش موسوم است و حدود و سوارشان با یوت
مخصوص ترک آشکار و معلوم باز تا اکنون در تمام ربع مسکون جنگی را در حکم ملک
داند و بنام ترک خوانند و او مهر فرزندان خویش را برای ولایت عهد
که بر تو پاک حسن را مظهر بود و لاجرم القای مقابل ملک و فرمود و او را این پنج
لقب و تا کننده کارهای خطیر کرد و بر جمله بزرگان امیر و او خود شهریار
قادق قاهر بود که بر عموم ایلات و احشام و قارب نبی اعمام بفرط یکست فضل و
ریاست یافت و نفس خویش در محل موسوم بپور بوق و قار قوم و جبال اورتا
و کورتاق یلاق و شلاق میگردد و آن دو کوهیت شامخ و عظیم که هر یک نام
آیت خلد نعیمند و فضل ربع محیی عظم ریم این پاز لاله های رنگارنگ و آن
پاز میوهای کونا کون باد در سایه درخشان کسرتینده فرش بو قلمون خوا
ادب فضل الله طیب نام نامی آن شهریار را در جامع رشیدی ابو لجه خان ضبط کرده است
و بعضی این لقب را مخصوص ترک بن یافت گرفته قومی دیگر برانند که این خود پوا
فرزند نوح نبی است و علی ای حال اختلافی در این نیست که حضرتش در طلوع
انوار حسن از ناصیه جمال پیا قوی خان بوده و این اسم علم مرکب مشغول است

چه در اصطلاح اترک و مغول پ مقام و جاه و تحت باشد و با قوی خدیو سوز
 بخت و در مقابل جمال حسن از نظر وجود و پیکر شود قراخان اختلاف رویا
 و احتمالی حکایات صاحب جهانگشا که در عهد منکوقاآن بود و در موبک بلاکو
 و باقا خدمت می نمود و بسبب انساب ترکان و ذکر اسلاف بزرگان الشقی
 چندان کرده تاریخ او که در سبک لفظ و معنی سحران غیرت آب زلا
 محمود غار از امبول خاطر نیاده بترتیب کتابی جامع اشارت را که تمامت احوال
 اترک و اصل و نسب و فضل و ثروت و مقام ایشان از در طی قرون و اعوام این
 زمان تا عهد حضرت نوح مسیح و مشروح سازد پس برای انجام این امر خبر اولوا
 چند خزانه خانان اترک و قراخان را در اک بدست آورده بقدر امکان توضیح
 اقوال و شقی احوال مبالغت کرد تا جامع رسیدی پرداخته شد و مطاوی فیض
 و فحای اصول آن در بندگی او و سلطان النجاشی تو معروض و مشهور شد پیر
 آگاه و خاصان درگاه را از مسلمان و مغول موقع قبول آمد و از روی تحقیق یو
 تصدیق یافته موافق تاریخ مذکور قراخان بواسطه غیر از صلب و بی با قوی وجود
 آمده و لکن در تواریخ مشهور ثبت و موطور است که بعد از پ قوی فرزند خیز

کیوک خیل ترکا ز امر ترلوک بود و ولایت عهد ملک بخلف الصدق خویش
 النجی خان نقویض نموده مغول تا مارا ز او در وجود آمدند و هر دو وارث تحت بیهم
 کرد و ممالک خویش بر ایشان تقسیم تر حسن پاک از مطلع وجود مغول تابان شد
 و در نقل و تحویل مخرج و شتابان بود تا از صلب او نیز چهار فرزند زکو موجود کرد و چا
 کافرو با کار بود پس چون کوه بود و نیت شد و خواجہ خسروان و خسرو زمین و
 خلد الله سلطانه عظم برمانه در نسل اخا و قراخان مقدر بود و صورت این امر در
 علم و مشکوه یقین اهل ملکوت منور و مصور خسرو حسن مظهر وجود قراخان از آن چار بنایا
 انتخاب نموده وارث ملک مغول مالک رد و قبول فرمود

جمهورانیه سیر برانند که قراخان قهرمانی بد سیر و شجاری مقتدر بود و در خجده
 حق و جهل مطلق چندان توغل نموده که هیچ آفریده را در عهد و مجال اقرار خویش
 و خیال تقدیس و تحید ممکن نمیشد و در کبر و جلال کفر و ضلال بجائی رسید که کشتی
 ضحاکت و شد او اترک حسن مشکل پسند مشکل و ناپسند قناد که در ملک بود
 چنین منزل و مقرر کردند لاجرم رایت نهضت بغایت سرعت برافروخت
 چون یک مخرج ماه که در سیل حاکت قطع مسالکت کند و تا صبح صادق تیر

خواستن نماید و ظلمت وجود قراخان ساری بود تا پر تو شعاع دلفروز از مطلع
جمال اغوز طالع نمود و ترکان را در وقایع ولادت و دلائل سعادت و اعتقاد
چند است که اسناد آن بر حضرت انبیا و خلص اصفیایان و روایت از آنجمله
گویند که هنگام ولود تا سه روز کام و دمان شیر مادرینا لود و هر شب در عالم خواب
بما در خطاب میکرد که شیر تو وقتی خواهم خورد که نمون و حق شناس باشی نه کافر
و ناپسند و مادر چند عشا لی بخواب خویش نکرده تدبیرات دیگر پیش گرفت
ذره سود بخشید و قطره شیر نوشید تا بفضل بزوان ملهم و متقلک شد که رؤیائی
از مقوله انما و اعلام است نه ضغاث و اعلام پس از روی خلوص صدق بدین
حق درآمد تا طبع کودک هوای پستان کرد و میل مادر بحق پستان بود و دین
پاکش از خلق بچنان تا عمر کودک یکسال رسید قراخان برو حق آداب اترک
برای تشخیص نام مثال احتضار عام داده محفل سوپا راست و غلغل عیش بپا خوا
مرآن بچه را پیش و تا خشد بسان سپهری برافروختند جمیع حضار و خوا
دربار را از آن بزرگوار در آن سن و سال سگفت آواز هر جیت و هیز با
در انتخاب اسما و القاب سخن میرفت سران قبایل مجتمع بودند و سوره و اعظم

ست که طفل ضعیف بسان مسیح لسان فصیح گشوده گفت نام من اغوز است و چون
این نکته خارق عادت و آیت سعادت بود بر تعجب حاضران و ارادت ناظران
فرزده قراخان فرزند عزیز را چندان بار شد و تمیز دید که دست حیرت بدندان گیرد
گفت از دیر باز تا اکنون از نسل ترک و اجداد بزرگ کودکی بدین خوبی و زیرکی
در وجود نیامده این پسر را چند آنکه حق جمالت جاه و جلال خواهد بود و فرو کمال
خواهد یافت و با جمله اغوز روز بروز در چشم پدر گرامی تر میشد تا بس بلوغ و جلال
رسیده بحکم پدر و حشر عم خویش کو رخا نرادر نکاح آورد و عرض ایمان با و کرد و او را
عظیم شکر دید و اندیشه نمود که عم و پدر و خیل و حشر را ازین راز آگاه سازد لاجرم بر
او و قطع گفتگو کرده و حشر عم دیگر را که او را خان نام داشت بخوابت و او را نیز بهجا
عقیده دیده چشم از وصال جمال هر دو پوشید و بزعم اترک چندان قوه او را
داشت که لفظ الله و کلمه توحید را و در زبان کرده بی آنکه علم ادب خواند و لفظ آخر
داند در کمال فصاحت می گفت و سامعان را و معنی آن تا قیل میرفت و بخاطر میرفت
که تکرار آن را تا شروجد و سماع است یا تحیر را لحن و اسجاع و چون خود نمون و موجود
و قوم را ملحد و شرک میداد غالباً از حضرت پدر فارق بود و با اعمام و اقوام

موافق نمیشد تا بوقتی زینا و دلکش طبع عالم خرم و خوش بود که دو کوه و نامون بخش
الوان مقرر غم کلکشت بجا ریل تفریح و تکار کرده شامکایان که از غصه سید
بجانب شهر زخمی گشت از حوالی سرای غم خویش گشته اتفاقا بوقتی از جوار
خورد و خورد که برب جوی بیجا نشوئی مشغول بودند چون خواست که کافی فراتر
و بغفلت بگذرد با نهامی سر و شوش آمد و معنی این پیشکش مثال سرو
استاده برب جوی چنان نظری یار سر و بالارا اغوز را از مشاهده این جایان
رقار مانده چشم دیدار کرد و هر سو نظاره میکرد اما در غم خویش یوزخان را دید که
برقع روی بر کشاده و برب جوی استاده و لیران ماه روی و دختران جایان
چون ناله بر کرده و لاله در باغ کلن سیرین حریف جمعند و او خود مانند شمع که بزم یاران
فروزد و جان پروانه نوزد سرگرم تماشای جوار است و در قصد مردم شکاری
دفع کمان خلق را تا نشود مطلع دیده بوی دیگران دارد و دل بسوی او نظرت
بمقتل شادین متربب اخوی احم المقلین مقلد و لقد اصابت فؤاده من جنجا
عن ظهر منان بهم مضرد چشم خور ز آناه یک تیر نگاه خاطر اغوز را چنان صید کرد
که زمام شکیب و غمان و کرب با کرده بی حشیا از بس فرو داند نصیر عن ذلت

حتی لا حرکت له و من اضعف خلق الله رکنا حسن و دلکش آغاز خود نمائی کرد
عشق قاترا نوبت رسانی رسیده پای توسط در میان نهاد و پرده شرم بر انداخت
ناد و یار یکدل با اشارت لحنی توسط لفظ را زول معلوم کرد یکدکشت و خلوتی خانه
از غیر بسته با هم نشسته و از هر طرف حرف سخن پیوسته اغوز گفت از باجرای من
و دختران غم با خبری و میدانی که اکنون دل در تاب کمند بسته دارم و جان
از تیر نکاست خسته ولی آگاه ترا دوست خواهیم داشت که دوست خدا شو
و راه بوی جوی من کان یطینی النحوة جها لولم تحب الله لا تحبها و حشر را پای
دل از جای رفته بود و عقل و دین بر جان مانده توان انکار داشت زبان قرار کرد
که و جهت و حتی ملأ فاطرة فطرک آمنت بالله الذی بفضله قد صولک احب من
نجه و من سبب منظرک تا لیه کنت مالکافی شقوتی لولم ارک اغوز چون سخت را
رام و معشوقه را بکام دید در سبط بساط طوی تعجیل نموده یار یکدل ای همه خود کرد و ایام
در بر او بود تا بیات عم را بلا و غم قرون شد و نار حصار جان و جسد فروزان پس
وقتی که قراخان جشنی عظیم داشت و دختران و عروسا را طوی میداد آن دو عروس
مایوس که با حریف حرام مانوس بودند در بزم حضور زانو زده ابامی اغوز را

از دین آبا بوضعی بی محابا معروض داشت که آتش خشم در سینه قراخان شعله ور
و فوراً عازم قتل گشته موکب او را در ساحت دشت بسیر و کلکشت مغول یافت
و بی تامل با گروهی بنوه از گردان چالاک و ترکان بی باک که خون پدر چون شعله
و شکر نوش کنند و مهر پسر بکام خطر فراموش برشته مانند سیل بایل و بحر سیل میخیزد
خاتون اغوز نیز یکی بحضرت شوی دوانده کید آن دو خاتون و مقصد قراخان را
بعضی بساند اغوز چون راه گیرند دست ستیز گشوده آرزو تا شام صفدران خون
آشام را از دو جانب حد حصار و نوک کسان صاحب بود و باغها خون چون
و جله چون در کوه و نامون روان گشته در شای کیر و دار یعنی بر قتل قراخان رسید
که فوراً بدو جان کرد و فوجی از خیل مغول بخش اغوز پیوسته مدت بهشتا و چها
با اعمام و بنی اعمام و سایر طوایف اقوام جنگ میکرد تا بر ایشان غالب آمد
و تا مار و مغول چاکری و را قبول کرده از شهر انانچ و بحر سنلوک تا حد خوارزم ورود
چگون در قبضه تصرف در آورد و زعم ترکان این است که از آب چون نیز گشته
اکثر ربع مسکون را بضر بستمی عرضه تخریب ساخت و در مرز توران و ملک ایران و خطه
بند و صوبه سند و روم و فرنگ هیچ جا مقام و درنگ نکرده و باز بموطن مسقط

را پس خضت نموده حدود و رتاق و کرتاق را که یورت آبا و اجداد او بود
مقرر جلالت فرمود و خرگاه زرین بفر و این برافراشته محفل شن یار است و با
روس اوس و معارف طوایف فرمان داد تا خلقی کثیر از ترک تازی و جمع
و با اتفاق آغا و اینی بر بخت خانی نشست دست کرم بیدار و رم کش دو و بیع
و شریف را انعام و تشریف داد و تاریخ مغول مسطور است که در ایام آن طو
هر روزه بقید استمرار نصد سر مادیان و نو دهنر را که سفید صرف سفره دعوت و خرج
تجارب حضرت او بود و دیگران را از اقارب خویشان که در روز رزم قراخان دست
از جان گشته بموکب پیوسته بودند ایغور لقب کرد اقوام قفلی و قلج و قارلوق و
چقچاق و آقاجری ز نسل ایشانند و باعث اختصاص این طوایف اقوام بدین
اسامی و القاب همان است که در تواریخ مشهوره مسطور و در رسنه و افواه
مشهور گشته مگر از ذکر آن مومهم اطباء خارج از سیاق این کتاب است
و ذکر اولاد اغوز خان و احوال اخاد ایشان
پوشیده نمائند که آنچه در باب اغوز مسطور شد موافق صحایف و الواحی است
که در عهد چنگیز و اوگتای از خزائن چین و ختای بدست آمده و در عهد باقا و غازی

ترجمه شده و در بعضی امور با تواریخ عرب عجم از قبیل شاهنامه و معجم و تاریخ طبرستان و ابن جوزی و دینوری اختلاف دارد چه در هیچیک آنها هیچ وجه حکایت روا از غور اغوز از رود جیحون و تخرک اکثر ربع مسکون نیست بعضی از متاخرین نوشته اند که شاید بعد از مرگ کیومرث و قبل از پادشاهی هوشنگ که چندی امر در ملک ایران محمل بود این واقعه حادث شده باشد ولیکن این توجیه نه از روی تحقیق است نه قابل تصدیق چرا که اکثر قدامت‌گرایان یافت را معاصر کیومرث گفته اند و نوبت اغوز در اواخر عصر جمشید و اوایل عهد ضحاک بود و بعد از او بفاصله هزار سال تور بن فریدون بر ملک ترکان غالب شد و با بحکم در تاریخ مغول مسطور است که اغوز شش سر بود و از هر سر چهار فرزند در وجود آمد که از هر یک بوقتی اندک جمعیتی پدید گشته خیل ایشان از نام پدرشان یافت که تا اکنون بهمان نام معروف و مشهورند و از سایر طوایف ممتاز و مخصوص آمده اند که انبای اغوز بیکر و غرم گاه کرده کمانی زرین با سه چوبه تیر در دست بنحیر یافتند و نزدیک بر دند اغوز خان حکمازاسه پاره کرده حاصل خلاف همین ساخت و سخمام شاه را هم انبای کین کرد پس معترزا پوزوق لقب داد و کمتر از او چوق و شکر دست راست را بهتران

دست چپ را بهتران داد و فرمود که چون سی در حکم سفیرت و کمان بمنزله ام سخت پادشاهی و بخت قایم مقامی آن پوزوق خواهد بود و بروی این صفت بعد از وفات او کون خان که معتر پوزوق بود بر تخت پادشاهی نشسته هفتاد سال سلطنت کرد و او را یانگی نام را از قبیل جورجه منصب زارت داد و او را عاقل شیار بود و بنیای عواقب را در بدایت جلوس کون خان زبان بخت کرد و عرضه داشت که اغوز پادشاهی بزرگ بود و چندین ممالک تخرم نموده خرابی پایان و سیله و چارپایان گذاشت اکنون در ربع است که این مال مشی پایمال روزگار کرد و آن نام نیک برشتی گویا شود طریق صواب است که این پست چهار سپهر را خیل و حشرومان و دوات یورت و مقام مفروز باشد و هر یک را تمغائی علیحه و آنقونی جدا گانه مخصوص کرد تا هیچ گاه حکمان خلا و خیال جدائی فیما بین ایشان دروهم نیاید و موجب وام دولت و بقا نعمت شود کون خان رای صایب زیر پسندیده داشت و قسم هر یک از احفاد اغوز معلوم و مفروز کرده مهر و نشان ایشان را که تمغای آنقون گویند معین فرمود و بسنگام اجل موعود تخت شخیر یار برادر و دکنه برادر خویش آبی خاثر

قایم مقام نمود و زان پس ملکه و زخان بخت نشسته فرزند خویش مکی خاوا و بعد
ساخت و چون او در گذشت تخت پادشاهی از نسل پوزوق بقوم او چون رسید
و تنگیز خان که فرزند ششم اغوز بود و مظهر حسن و لغز و وارث ملک پدر و صفا
جاه و خطر گشته یکصد و ده سال بخت خسروی بود و زان پس عابد و منزه وی
و در ناصیه فرزندان تامل میکرد تا ملکه حسن از جنبه جمال اکبر و اولاد خویش طالع بد
منور خانی ایل منصب جلیل قایم مقامی بنام نامی او نوشت و او را ایلخان لقب
کرد و چون نام و نشان او را اغوز طوایف اغوز بر وجه تفصیل در توارخ مشهور
و دو اوین مشهوریت و هر جا که هست بتدریج ایام و تصحیف کتاب معلوم میگردد
و محمل و نام مضبوط اند لازم آمد که نام و نشان طوایف و اقوام ایشان بطیف
خیل بیا یون و اتصال اروج میمون شاه شاه اسلام و مالک الملک انام
عزیزه و دام عزیزه در ذیل این کتاب مذکور گردد و حسب المقدور در تصحیف
و تصریح معانی و تفسیر لغات و تقریر اصطلاحات سعی بلیغ مبذول افتد
تا بپرتو وجود اقدس و مقدس که شمع فیض نام و بارقه خیر عاقل بر جا
حال انام از گذشت و آینده فوزان و مانده است نام رفشان زنده آید

و فهم آید کان فراید غاشت به موج الاحیاء از شرت یدیه فی الدبر از آقا
واقوئا و لم تجد ذكره الا وقد احيى اذ انكرت فی الاحیاء امواتا ایزد لقائ
چون خواست که گوهر وجود و خواجه خسروان و خسرو نیکو از آن معنی حسن از
و سایه ذات غرور و صورت نور پاک و تیر تابناک است در عالم آب و خاک جلوه
شود و بدو بدت کتبش نام روز قیام در ملک دوام باشد حسن چون خویش نسل
میمون آدم تعبیه کرد و خیل یافت و وارثان سعادت و محافظان آمانت
فرمود تا نوبت اغوز رسید پس بطریقی که عالم دنیا را در اول ایجاد تیرتیب
سسته و ترکیب طبایع اربعه مایه قوام و پایه دوام داد و در آرد و از زمانه است
پست و چهار گانه نهاد عالم ملک اغوز را نیز منبای نظام بانهای عظام مقرر داشت
و شش پیرا بر جای شش حبت کماشته هر یک اچار فرزند رشید بخشید تا در مقام
ارکان قایم شوند و عرش دولت را بمنزله قوایم و چون حاصل ضرب شش در چهار
باساعات لیل و نهار مطابق بود و خداد مجاد اغوز با اعداد ساعات شب و روز
موافق آمد و این نکته برای نظر ظاهر و جلوه کرد که اطوار و وضع و ادوار و طالع
عالم این ملک عالم دهر و تعداد و تأیید باید و تا نیکو الهی مساوی و مساوی است

و تارکن وجبت در طی جهان است و شام و صبح از دور زمان فروغ و لوت
 این اُروغ مشرق قطار جهان و مشرق سر زمان خواهد بود ^{اُطلع الله نور}
 عنهم فترأهم طالع الانوار اُروغ الله سره فیهم و دعائهم معادن لا تسر
 شاید این مقال است که از عهد ظهور ترک تا حال که چندین هزار سال است
 از زمین بقل و تحویل کوه سر وجود و عنصر معبود خواجه آفاق و خسرو علی الاطلاق
 ملکه و سلطان بهواره اشرار و تیرا قبلان و اولاد اول و از مطالع شرف طالع و بر
 جهان لامع بوده و هیچ گاه ممکن نباشد که در روی زمین اُروغ خسروی و از فرا
 سپهر پرتوی نباشد و این مطلب در حدیث است که موبک خدیوی حسین
 از بد و کوچ و رحلت از ملک ملکوت تا اکنون بهواره مظار خیر و برکت در اثبات
 نقل و حرکت بر عوالم اجرام و سابع و اجسام زیران کرده و دود پاک ترک خفا
 شرک و اوجحض عبور و سیر محط رحال خیر نموده این زمان که نوبت طلوع بدو
 و سطوع مهر شوکت است بطریق اولی بر تو فضل از ساحت و هر دریغ نخواهد داشت
 و ما جهانت رایت جهان بینی خواهد فرشت ثبت است بر جریده عالم دوم و
 دور معبودش با دوار زمان مساوق خواهد رفت و باشد باید معانق خواهد گشت

از نسل این

ساده خافه
کون

بلکه چون ذات جلیل حق را ظل ظیل عالی است و ظل را از ذی ظل مجال تخلف
 نیست کوه بر آتش از چون و چپ پروت و مدت ملکش از ازل و ابد و
 و الله متم نوره و لو کره المشرکون فاشکر اللهک یا خلیفه الله اعطاء ملک الان
 ذوالها آولت تقصیر دوله مأمونه شدت با ذیال الا بود جلالها جاء
 حسناء بخلافه بعدا فتن الخلائف حسنها و جمالها مخصوصه لک دون
 غیرک یغنها و دلالتها و عافاتها و مصالحها و تدوم مادام الاله کما تری یبقی
 متى یبقی الفصون ظلها

ذکر فرزندان اغوز

فرزندان اغوز خان است و چهار نفرند و اقوام پوزوق سطايفه و طایفه
 کون خان چهار شعبه پس شعبه اول از طایفه کون خان قاضی است که فرزند
 همین کون خان بود و از بس در فیصل امور شعیب نمود و اوراقای گفتند که در اصل
 لغت بمعنی شعیب و شدت و اکنون با لجا زکمرهای کوه و سنگهای سخت را
 بدان نامند یورت و وولاد و تا عهد لیجان در دیار میطل و کنار سیحون بود
 و بعد تسلط توران یورت و وطن دور مانده اند و در عهد محمود با آل سلجوق

کون خان فخر
بر که اقباب
مومینه

مستقر گشته و از آب چون گذشته در حد و دیرخان و مرغاب مقام کردند
 اکنون نیز ساکن حدود دشت و داخل طوایف ترکمان و خیل جان نشان
 دولت ایشان میباشد شعبه دوم بائی است که فرزند دوم کون خان
 اتاکی و باو ریاسگی مفوض بوده و در دار وزارت نشو و نما نموده سعی و زیر
 دست برادران و سرور بهادران گردید و بر ساحل قراقرم و آن یورت گرفت
 که با موطن اصل و زیر قرب جوار داشت و چون در وفور نعمت و علو تهمت
 بر بکنان تقدیم یافت و نام نیکو بفضل وجودت بر آورد و او را بائی است که گفتند
 که آن معبسی اسم است و اکنون او گویند و بای معنی بزرگی و شکوه و مال و
 انبوه است و معلوم نیست که احفاد و در چه عهد بایران آمده اند چه تا عهد تیمور هیچ
 نام و نشانی از طوایف امرای ایشان مرئی و مشهور نداشته همین قدر مبرور
 و مشهور است که طایفه از این قوم بر حسب حکم تیمور بغزو شامات مامور شده چند
 در آنجا بودند و چون باز معاودت نمودند در حد و دشت و کرگان نشسته
 باین دلیل قاجار پیوسته که اکنون بشام پاتی نموده و در جمع طوایف قاجار
 محبوب و لکن از عهد دولت صفویه تا زمان این دولت علیه سران سپاه و یگان

آگاه از این قوم در رکاب پادشاهان بوده و در سفر و حضر خدمت می نمودند
 این زمان چندین امیر بزرگ از پات مطلق و پات شام و معسکر شاه اسلام
 موجود است یکی از آنجمله امیر کبیر محمد علی خان که در حد عراق عرب سالار سپاه
 و برادرش اسمعیل خان عاکف حرم درگاه دیگر امیر ولیر پیر قلینان که اکنون در حجر
 پیرانت و با چکات شیران و فرزندار جندش محمد باقر خان که در حضرت نیاب
 سلطنت و ولیعهد دولت چاکر جان شاست و افواج نظام را سالار بارو
 چهار از قوم پات شامند و در سبک خوین و امرای قاجار از قوم پات مطلق
 نیز در ممالک عراق و فارس و آذربایجان و خراسان امر و خوانین نامدار و
 بی شمار موبک قدس در ظل رایت و حضرت اعلی را مشغول خدماتند اقدم
 ایشان امیر عظیم الشان ابراهیم خان که در عهدش عمر خویش در بندگی خانان مغفور
 و چاکری دارای منصور صرف کرده و اکنون باقی عمر را بخدمت درگاه کعبه
 وقف و برادرش اسمعیل خان که امیر هزاره الوار است و ولیر معارک پیکار دیگر
 مقرب حضرت علی خان که چندی تغزار و پیل را مانند زنده پیل حراست کرده
 بر اجناد آن ثغور و ایلات آن حدود ریاست یافت و برادرش حسن خان که چاکر

محمد بن بهمنی خان

خاص شهریار است و صاحب غر و عتبار دیگر از این طایفه بزرگان بسیار
در ملک خدم دربار سپهر غلام است که ذکر ایشان موجب اطباء خواهد بود
و تخصیص این چند نفر از آنست که ذکر ایشان در وقایع دولت روز افزون
که من بعد بعون خدای چون در ذیل این کتاب بطور خواهر گشت پیشتر از او خواهد
و بهتر آن بود که نام و نسب ایشان پیشتر معلوم و باجمال مرقوم گردد و سیمیم الف
اولی نام این شعبه در هیچ تاریخ نیست مگر جامع التواریخ و او را فرزند سیمیم کون
نوشته اند و یورت او در سرحدات ممالک مشرق بوده و در سلطنت اروع
چنگیز و سایر سلاطین اترک امیری معتبر و بزرگی نامور از این قوم در وجود
اکنون نیز نشانی درست از ایشان در ایلات ممالک محروسه نیست و اگر
خام و طموس است شعبه چهارم قراولی که پسر چهارم کون تان است یورت
او در حدود کولانا بود که آن سوی شخر پانچ و پنجمین مرحله از قراقرم بالاتر است
بهوش شدت سرد است و جبالش نهایت سخت خلق آموذغ در عهد قدیم
ایلات کشتی بوده اند و خیمه سیاه می نشسته این پسر را قراولی نام کرده اند
خیمه سیاه و چون در موبک بنا کو لشکری تمام نامور شد که بر تمامی طوایف اقوام

حوالت رفت فوجی از این قوم نیز باین ولایت رسیده در کوه بسیار چشمو که
اکنون داخل محال سا و جبل غ است مسکن گشته اند و چون از دوحامی چند
در اشم آنها بودند رفته رفته بطوایف افشار پیوسته که بالفعل جزو طایفه افشار
و فوجی از مردان کار در سلکت سواران نظام و سربازان خون آشام دارند و عشا
ترکمان نیز از این شعبه چندی است که در خیل سائر شعب و خل گشته و ذکر ایشان
خام مانده باجمه از این قوم شخص معروفی که نامش قابل ذکر و حالش در شرح با
مسموع مگردید بی بهره باشد و بهر جانشند در هر کسیت و ایل و خدام این حضرت
جلیل می باشد **فرزندان ای خان که دویم پسر غور خان است**
چهار نفرند اول یار که نامش شقاق از یار شقاق و بمعنی برانزدگی
یورت او در حدود بلانس قاری صیرم بود در تاریخ مغول نوشته اند که قاری
صیرم شهری عظیم قدیم است که چهل دروازه داشته و از بدایت تا نهایت آن
یکروزه راه بوده در عهد قبل از آن تعلق با ولاد او گتای یافته و مسکن اوس
قاید و و قوچکی گشته اترک مسلمان در آنجا می نشسته اند و از نسل یار از امیر
جلیل و بزرگی برانده که نام او در تواریخ مانده باشد نیست **دویم دگوش**

مسلک
ساده و جلدی که در
نقد و مرغ
است

ای تبر که هم گفته

که معنی کرد آورنده است یعنی جامع الثبات یورت اولوس و در پیا
 نا و ور بوده و قاعده منکوقا آن نام نشان ایشان در افواج هزاره و صد
 و فوجی بر حسب قیمت در جرک سپاه ملاکوبایران آمده اند و در نواحی ارس
 مسکن گرفته سدی در غایت رصانت تمام نمودند و نا و ور کوئی نام کرده
 بر و رایام خراب ویران مانده بود تا درین عهد عید بام و فرمان حضرت
 ولیعهد دولت قایم شده تجدید عمارت یافت و مرغ آن به تبریز نظام
 ابراهیم خان سرتیب تفویض رفت و بخیل آباد موسوم گشت و در
 که معنی ملک گیرنده است و یورت قدیم او معلوم گشته از نسل او خیلی عظیم در
 ترکمانان است و سببان ایشان را جانی جدا گانه است که غلبت باک و توانا با
 نه چندان نازک و زیبا چهارم بایرانی که در بادیه با شغیرت و مقام داشته
 معنی نام او صحرانشین است و اولاد او قاعده لیجان در همان حد و وسیع
 و قشلاق مینوده اند و اکنون از اعتبار ایشان جمعی فراوان دخل خیل ترکمانان
 و حکام استر با در بنده فرمان فرزندان پل و زخان چهار نفرند
 اول و شر که در اصل اتفاق با خود از او شفاقت معنی پریدن و کین انجا

ولیعهد قایم
 شد و در آن
 عمارت
 عظیم
 ساخت

پل و زخان
 چهار نفرند

پل و زخان

کینه از پستی و چالاک و جلدی و مبارکی است اولاد او در موضع راوین
 راحت کرین بودند که نزدیک کلور است و کلوران آنجا است که یورت خلیفان
 بود و چون کار دولت او در آن مقام بالا گرفت قوم مغول انبال نیسک و
 و بعد از آن هر که راجت سلطانی بود و تحت قاعده ای می نشست با ضرورت و
 مقام قوریتائی عام میشد چنانکه بعد از مرگ کیوک با تو که مهرش در دکان بود
 عارضه در دپای داشت لاجرم برای محفل کنجج با ستدعای سایر شخرا دکان
 و استحضار امر او و نوینان ایلچی فرستاده فرزندان خجائی و وگشای ابا نمود
 که یورت میمون و تخکاک چکنیر خان اوین و کلور است و تمید قوریتای درو
 قچاق خلاف یوسون و یاساق پس کوقا آن با برادران جانب داشت
 شافیه حضرت با تور در یافت و چون خواست که بر تخت نشیند باز خا
 کلوران رفت و پس دی آنجا ماند تا اجتماع شخرا دکان دست داد و در همان
 میمون بعضی با توقا آن شد پس وقتی که برادر خویش ملاکو خان را برادران استاف
 اقوام او شرفتمت خود را از هزاره و صد پسون کردند و جمعی غنچه از این قوم
 بدین ملک رسیده در ممالک آذربایجان که تخکاک ملاکو خان بودند و تون

کینه از پستی و چالاک و جلدی و مبارکی است

اولاد او در موضع راوین
 راحت کرین بودند که نزدیک کلور است
 و کلوران آنجا است که یورت خلیفان
 بود و چون کار دولت او در آن مقام بالا گرفت
 قوم مغول انبال نیسک و
 و بعد از آن هر که راجت سلطانی بود و تحت قاعده ای می نشست
 با ضرورت و
 مقام قوریتائی عام میشد چنانکه بعد از مرگ کیوک با تو که مهرش در دکان بود
 عارضه در دپای داشت لاجرم برای محفل کنجج با ستدعای سایر شخرا دکان
 و استحضار امر او و نوینان ایلچی فرستاده فرزندان خجائی و وگشای ابا نمود
 که یورت میمون و تخکاک چکنیر خان اوین و کلور است و تمید قوریتای درو
 قچاق خلاف یوسون و یاساق پس کوقا آن با برادران جانب داشت
 شافیه حضرت با تور در یافت و چون خواست که بر تخت نشیند باز خا
 کلوران رفت و پس دی آنجا ماند تا اجتماع شخرا دکان دست داد و در همان
 میمون بعضی با توقا آن شد پس وقتی که برادر خویش ملاکو خان را برادران استاف
 اقوام او شرفتمت خود را از هزاره و صد پسون کردند و جمعی غنچه از این قوم
 بدین ملک رسیده در ممالک آذربایجان که تخکاک ملاکو خان بودند و تون

پل و زخان
 چهار نفرند

گرفتند و رفته رفته بزرگان نامدار و میران با و قارا را ایشان پیدایش
 و خیل ایشان از چندان زیاد و تشارید آمد که در فارس و عراق و خراسان
 جای بسته بهر جا ممکن گرفتند پایتکین یافتند و چون در حضرت ملوک بصد
 نیت ملوک میگردند که در هی از ایشان در زمان صفویه و سایر زمان بیست
 امارت رسیده بعضی اوقات در مقامت آذربایجان صاحب امرومان
 بوده اند و سالهاست که ولایت رومی و سلوکس میکن این اوست ایشان
 و همواره پیکر پیکان جلیل الشان داشته است جلال می فرشته اند تا این
 عهد فرخنده محمد لوی اعتلای این قوم با وج کمال رسیده بغیرت و
 و دولت پیوند بارگاه بلند و استان رچند خدیو روی زمین و خرد دنیا
 و دین بادشاهی ویدیشیه ممتاز گشته و سینه شانه زده با و قار که باغ دولت را
 بهارند و کاخ شوکت را کار از بطن نبات افشار در وجود آید اکنون از سره
 این خیل سران با فرو جاها چاکر درگاه بیاورند که چندین مثل اغوز و ملکه و زارنده
 جاه و چاکر درگاه خویش دهند و متر ایشان امیر الامر احسنقلی خان
 که حال و نیامی شهادت کان است و اس و اس ازادگان و فخر اکبر

همه اینها را در کتاب
 تاریخ ایران از
 ابن خردادبه
 و دیگران
 نوشته اند
 و در این کتاب
 نیز آمده است
 که اینها را
 در زمان
 ساسانیان
 و صفویان
 و قاجاریان
 و در این کتاب
 نیز آمده است
 که اینها را
 در زمان
 ساسانیان
 و صفویان
 و قاجاریان

فرج الله خان که بچند در حضرت خدیو جهان سالار تقیان بود و چندی
 سردار سپاه میان شد و برادرش علیخان که در حضرت شهادت و لیعهد
 قاهره صاحب دیال اعتبار است و صاحب یاساق بار دیگر از کما این قوم
 قایدان سپاه و غازیان کین خواه در ظل لوی منصور است که حصن کرد و
 کشاید و تاج کیوان رباید از آنجمله عالیجاه محمد ولی خان که در تپ خا صه یان
 داخل امرای هزاره است و قاید فوج سواره و عبد الصمد خان که سرسنگ
 سواران نظام است و ضرغام معارک اشقام قومی دیگر نیز در سلک سربازان
 خونریز منسلک میباشند که بعد از این بفضل الله معین ذکر ایشان در شانی
 کتاب خواهد آمد و چون نام این ایل از کثرت استحال شهر با قنار است چار
 ذکر ایشان شود باین نام مطور خواهد گشت و و هم یکدیگر و این لفظ از
 اعلام مرکبه مشغول است اصل آن بویوک دپل لی بوده بویوک معنی بزرگ
 و دپل معنی زبان و لی از ادوات بنبت میباشند اکنون بجذف تخفیف از
 وضع اصلی تحریف یافته بگبدلی مشهور است چنانکه تازیان عبد شمس بنی خوا
 و یارسیان شاهان شاه را شهنشاه گویند فردوسی گوید شهنشاه شبت

بجز از تقیان
 و برادرش علیخان
 قنبر
 سرور ملکان
 و قنبر
 خط کاخ الطوا
 محسوده کبریا
 معنی بلسک
 لادوی الحفود
 رزین بر
 و سبیل
 به به ملک
 نبه
 سر سینه
 و سینه
 و سینه

عریضه و بعد مر حوم که بعد از فتح قوچان بخاک
خاقان مغفور نوشته چون اول کتاب کاغذ
فخماه بود آخر کتاب بنیسه کاغذ فخماه هم

عرضه داشت کمترین غلام جان شار بموقف باریافتگان حضور ساطع النور
شاهشاه عیجیه جهان پناه سایه رحمت یزدان مایه رفت سبحان پادشاه عادی
بازل شصت بار بر کف دریا دل خدیو معدلت پرورد و در محنت کسر قبه عالم
و عالمیان روحی و روح العالمین فداه میرساند که بعد از آنکه غلام فدا
گشته بتایید الهی و طالع پیروال شاهنشاهی کرده از سنکر نادری بمحاصره خوشا
رفت عالیجاه سهراب خان سرستپا با سربازان شقاقی و مراغه و تفنگچیان
قائمن و شابوری و جمعی سواره و پیاده عراده توپ بدر و آذر و شمشیر
و خود با بقیه سرباز و سوار و توپخانه بدر و آذر و شمشیر و انشت و افواج قاهره
سرباز را از هر طرف بکشد و پاریچ و بردن لقب و پیش بردن سنکر و پرکردن
خندق مامور داشت و غلام فدا درگاه آسمان جاه فرمان میرزا را بعد از ورود
از سربار با عالیجاه محمد رضا خان بر سر آنها کماشت از آن طرف عالیجاه سهراب

الحمد لله

مهندسی موسی و جوگی مهندس سنگرای سربازان شقای را از سه جانب
 خندق برد و سنگر سربازان مراغه را بر سنگری عالیجاه حسین پاشای مقدم به
 دروازه مشهد رساند و سنگر دیگر عالیچاهان امیر اسد الله خان خزیده حاکم قاین
 و میرزا حسین خان در رودی سرگردنه شوروی محمول کرد و از انطرف عالیچاهان
 حاجی قاسم خان سرتیپ فوج خاصه و محمد علی پاشا تاجک و سرتیپ فوج
 دوم مهندسی سرتیپ کلین و سرتیپ سنگرای خود را از چند جا خندق را
 از هر جانب توپها در سنگر ها گذاشته شد و شبها بمیان خندق رسید برج و بند
 یکطرف قلعه بضر توپهای بزرگ با زمین یکسان شد چمناره کار را بر محصورین
 شک کرد و غایب بسیاری خراب شد زیاده از یک هزار و پانصد نفر بزرگ و کوچک
 بضر کلکوله چمناره و توپ در محضر قتل رسید توپ شنگالی که دشت بی فایده
 و مرشد جمعیت شنگالی که چند بار روز و شب بر سنگر عالیچاه محصوران هجوم کردند
 مغلوب و مقهور گشتند چنانکه جمعی از آنها خود را از دست سپاه منصوب خندق انداختند
 چنانکه لب خندق و پشت خاکریز میان خندق کشید و سه شب متوالی از غروب
 آفتاب تا طلوع صبح خنک بود کار از توپ و تفنگ بکار و نیزه و ننگ استخوان

بهندسی موسی و موسی هندس سنگریزای سربازان شقای را از سه جانب
 خندق برد و سنگریزایان مراغه را بر سنگریزای عالچاه حسین پاشای مقدم بدو
 دروازه مشهور رساند و سنگریزایان عالچاه پاشایان میر اسد الله خان خیرم حاکم قاین
 و میرزا حسین خان در رودی سر کرده نشاء بوری محول کرد از انطرف عالچاه پاشایان
 حاجی قاسم خان سرتیپ فوج خاصه و محمد علی پاشایان کوسرنگ فوج
 دوم بهندسی مشرک و علی شمشیر شمشیر شمشیر شمشیر شمشیر شمشیر شمشیر
 از هر جانب توپها در سنگریزایان شمشیر شمشیر شمشیر شمشیر شمشیر شمشیر
 یکطرف قلعه بضر توپهای بزرگ با زمین یکسان شد چنباره کار را بر محصورین
 شک کرد و غایب باری خراب شد زیاده از یکبار و پانصد نفر بزرگ و کوچک
 بضر کلوه چنباره و توپ در هر قبل رسید توپ شمشیری که دشت بی فایده
 و شمشیر جمعیت شمشیری که چند بار روز و شب بر سنگریزایان عالچاه پاشایان هجوم کردند
 مغلوب و مقهور گشتند چنانکه جمعی از آنها خود را از صدها سپاه منصوب خندق انداختند
 چنانکه لب خندق و پشت خاکریز میان خندق کشید و سه شب متوالی از غروب
 آفتاب تا طلوع صبح جنگ بود کار از توپ و تفنگ بکار و نیزه و شمشیر

این کتاب در کتابخانه
 کتب خطی است
 شماره ثبت آن ۵۵۵
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵
 در کتابخانه
 کتب خطی
 شماره ثبت آن ۵۵۵
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵

معارف این احوال محتسای شاهانه عالم پناه روح العالمین فدا پی دلی
 طاهر شد پول خلعت شایه رسید سوره پیاده فوج فوج وار دشت یاس و پرست
 محسوس و شوق و امید وری خدنگه از آن پیاده شد محسوسین از جنگ خندق و خرا
 دیوار و ضرب کلوله توپ و چهاره و بنا شدن خندق بسته شدن دروازه با مضطر
 افتادند و بنای شوش که نشسته رضاقلی خان اول غم فرا کرده چون از هیچ طرف
 راهی نیافت عالیجا بجعلی خان را که پیشتر از او بار آورده و طوق بندگی گردن
 بود و واسطه غنوت قصیر کرد و خواست که برای اطمینان او و مالی شهر که مان جان خود
 عرضه تلف نموده بودند فدوی دولت قاهره جناب قایم مقام او را و مرد مرآتوه
 و نزد این غلام آمد و غلام خویش او را قبول کرده آخر الامر رضاقلی خان را بدو نجات
 با هزار شوش و اضطراب لباس بدل از قلعه بیرون آورده خود را بجا در فدوی
 دولت قاهره قایم مقام انداخته و او را شفیع خود کوامروز که جمعه هجدهم است
 مشارالیه سرگشته و شرمسار با هزار عجز و انکسار با شاق قایم مقام شمشیر گرد
 خود را پای اسب خورشید مرتضی شاهانه روح العالمین فدا انداخت
 بالفعل او مغلوب و مغرور غایت خاسر در دوست و برج و باره شهر سپرده

این کتاب در کتابخانه
 کتب خطی است
 شماره ثبت آن ۵۵۵
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵
 در کتابخانه
 کتب خطی
 شماره ثبت آن ۵۵۵
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵

غازیان
 در کتابخانه
 کتب خطی
 شماره ثبت آن ۵۵۵
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵

این کتاب در کتابخانه
 کتب خطی است
 شماره ثبت آن ۴۵۶
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵
 در کتابخانه
 کتب خطی
 شماره ثبت آن ۴۵۶
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵

غازیان منصور و شوکت دولت روز افزون میامن اقبال بنو ال عیسی
 خسرو بهمال بر همه دور و نزدیک خصوصاً افغان و خراسانی که همه آنها حضور
 آشکار گشت و برای ابلاغ این خبر عالیجا به مقرب حضرت محمد طاهر خان
 روانه استمان همایون شد و مفصل اوضاع ایام محاصره بعضی محول
 گردید غلام فدوی کمتر چاکری از چاکران دولت قاهره میباشد
 و آنچه شده بفضل خدا و امداد بخت بلند سایه خدایند
 و دامن جان شاری بر گمر زده به خدمت که مقدر
 کرد و چاکرانه معمول خواهد شد الام
 الاشرف لافلس الایع علی

مطاع

حرم علی صغیر لشرعی
 در کتابخانه
 کتب خطی
 شماره ثبت آن ۴۵۶
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵
 در کتابخانه
 کتب خطی
 شماره ثبت آن ۴۵۶
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵

این کتاب در کتابخانه
 کتب خطی است
 شماره ثبت آن ۴۵۶
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵
 در کتابخانه
 کتب خطی
 شماره ثبت آن ۴۵۶
 تاریخ ثبت آن ۱۳۰۵

السلطان ناصر الدين شاه فاجار خلد الله ملكه و سلطانه

٥٧

الحمد لله تعالى انزل في مشوره منظور كدر مخرج كوه و مخرج اخراست
عهد شاهنشاه زمانه و بهر قهرمانان و طين شيراز و اكر كنهان شاهنشاه
پروا السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان
شاهنشاه ايران و الانباز بن ابان الباهر في عهد الدال الفاروق و فها و ميرزا
دامر اقباله بسلك نظامه و در آمد و خدام چند بر كاشت انرا سلا مشرفه و صفاء
لطيفه و انرا كرامت و كرامت و تكليف و تكليف و ثواب و ثواب و انرا
كتابك هذا كتاب الوفاء و كرامت الباع المعبود و صفاء و ثواب و ثواب
و الخ و ابد علوم و شوار و مسا و لو كانا اعظم الكبرياء و اعظم الابل و العفو
انرا جطر طلب و اجها و شيراز و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب
انرا شاهنشاه افاده او ابد است و انرا كرامت و ثواب و ثواب و ثواب
شريفه و اظمت و مراقبت و ايا كرامت و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب
فها و ميرزا بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان
امير كرامت و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب
در كرامت و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب و ثواب

السلطان ناصر الدين شاه فاجار خلد الله ملكه و سلطانه
الحمد لله تعالى انزل في مشوره منظور كدر مخرج كوه و مخرج اخراست
عهد شاهنشاه زمانه و بهر قهرمانان و طين شيراز و اكر كنهان شاهنشاه
پروا السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان

سلسله نسب قائم مقام از بنفرد است كه مرقوم ميشود

ميرزا ابو القاسم قائم مقام بن ميرزا

عيسى قائم مقام بن محمد حسن بن ميرزا عيسى بن ميرزا ابو الفتح بن ميرزا ابو الفخر
ابن ميرزا ابو انجم بن سيد رضا ابن سيد روح الدين بن سيد قطب الدين بن
سيد بايزيد بن سيد جلال الدين بن سيد بابا بن سيد حسن بن سيد حسين
ابن سيد محمود بن سيد نجم الدين بن سيد محمد الدين بن سيد فتح الدين بن
روح الدين بن سيد نيك الدين بن سيد عبد الله بن سيد محمد بن سيد عبد المجيد
ابن سيد شرف الدين بن سيد عبد الفتاح بن سيد مير علي بن سيد علي بن
سيد مير علي بن سلطان سيد احمد بن سيد محمد بن سيد حسن بن سيد حسين
ابن سيد حسن بن الاقطس بن علي اصغر بن زين العابدين بن الامام العام
ابي عبد الله الحسين بن امير المؤمنين علي بن ابي طالب صلوات الله و سلامه

عليه و عليهم اجمعين

الحمد لله تعالى انزل في مشوره منظور كدر مخرج كوه و مخرج اخراست
عهد شاهنشاه زمانه و بهر قهرمانان و طين شيراز و اكر كنهان شاهنشاه
پروا السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان

الحمد لله تعالى انزل في مشوره منظور كدر مخرج كوه و مخرج اخراست
عهد شاهنشاه زمانه و بهر قهرمانان و طين شيراز و اكر كنهان شاهنشاه
پروا السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان

بعضی از قصاید قطعات قدسه الکفاهه فخر الکتاب تاج الادب و سیده
الوزراء میرزا ابوالقاسم قایم مقام است المتخلص

شش می

بسم الله الرحمن الرحیم

این طایر مفرخه که پیداست بر شاخ که خود زمی است از چه فلک دارد در چرخ نیست که سیرش همه بر مازهای سیلی که پیداست بگل سکر خورشید آید همه زان آخر خشنده سینه نه دارد و آخر چو کند میل بهر خورشید جهان کرد از اویره و نهان اندول این که دیدید آید کوی یا خوب بیان سپنم امروز درین یا مکتب والای و لیحه در این روز	بالا تر و بالا تر از این کنه خضر و خود فلک است از چه زمین آرد بالا سیلی که چو شش همه برابر در سیری که کار در زمین زهره زهر زاید همه زمین کوهر از زنده هکت زربار و دوزیور چو شل خیل بهر جا خورشید جهان کرد و از او روشن نوری که پدید آمد از سینه سینا رازی که شنیدم خبر از شب اسرار بر خور که عالی رسد در که اسرار
---	--

باز آمده با کام دل از کعبه معصوم زان دشت همه است سوار است سوار دشت از کعبه اسبان سواران دلاور باغی است بسیار است در عرصه افروخته زین چرخ بسی همسوار هر سوگری با نیست از کعبه زمین محرور و پیروین همه در جوش فدا دیباچه زیبا تر از استرقعت یکقوم آمد از دشت بجزا یک قوم گزین سرگشت بحیرت باجت میگویم کی رسیده آخر من از تو برج اندر و در محو زاهد گفت این کعبه از تست که گویند سوار گفتم ملک گفتند گفت آری گفتم	چون خواجه جن و بشر از مسجد فصا زان شهر به نقش و نگار است سوار شماره رعنای جوانان دلاور چرخ است پیاوسته از در کعبه افراخته زان جلد بسی دره و طوبی هر جا کذری سرو نیست پیر است پیر سرو کل و نسین همه در جاده دیبا جوشن همه روشنتر از آینه یک قوم آمد از دشت بجزا یکقوم گزین لب دیوار تماشا تا کی رتومن باشم در مانده و در امروز بر قصه اندر و در مدرسه ملا دگفت بد از عرض خود اندیشه و پروا آوخ که شد گشته کام دل اعدا
---	---

گفت از چه برسی که شد عادل گزین	بی حجت قاطع نکشید سنج بسا
گفتم نه اسم ز کس آلا تو و کر نه	نطق من و تقریرها کو کی و حاشا
گفت از من اگر بیم بداری گزین	گفتم بکجا گفتم سنجاک در دارا
عاشق آن نایب باشه کیستی	دارای زمین یا و ردین داور و
آن گزاش بر پیش روی دو خیزد	ازا بر نم از لجه یم لولولا
وان کند دگر متش آید و ریا	از زر غناب از آب غناب صبا
هر جا ریش سخی افتد خیزد	از خاک نی از نی شکر از شکر حلا
گر بر تو لطفش نبود باور آید	کی شخ بکل پاک بکل خار بخرما

در قوت حکمش نبود جلوه گر آید

کی این صافی از صخره صفا

ای خسرو فرخنده که کرد بخت	دو شب رورست مداره سال
اینک بر که بد و کاه نیست	امروز بکم تو مرا شد حال
وین نیز یقین است که دارای جهان	از رزم تو و برزم تو زین بنده سوال
پانچ چه دهم و کز اخوند تو بفرما	زین بنده چه بنده بجز صفی مقال

بگشتم

بگشتم اگر پوشم در ملک تو هر جا	باشه خللی که چه بقدر خلال است
از عیش تو و وحیش تو گریسم کوم	شده دشمن مال است و چه دشمن مال است
وز کنج تو و رنج تو که جوید کوم	کنجش نفراق اندر خوشی وصال است
وز ملک تو که پرسد کوم که وجودش	در ملک جهان مبداء خیرات فعال است
هر فصل و اثر کاید از این بدایه	باعایت عاقبت و سنمال است
جز این که درین ملک مگر ضعیفان	بر هر که ز حاجت و حاجت حلال است
ترکی است در این کوچه بسا کی ما	کر خرد فروزن فروزن بر کمال است
دل درددل و خون ریزد و جان کز دست	کین شیمه ماسته از غیغ و دلال است
کر مندی او بند می شه غیغ و دلال	کونیز لقیل اند چون این بقتال است
انصاف من آید ز بهای من خوا	کانشا و شهنشاه را همه فرخنده بقال است
از ترک من امروز کمر بادم آرفت	کز دست تو بر کنج تو در روز نوال است
ورنه ز چه در ملک تو ویرانه دو خانه	کین خانه محض تو و آن خانه مال است
شاه سجده ای که ز یک پر تویش	شاهی چو ترا این همه حاجت حلال است
کین بخشش بی حد را حدی بنده آخر	جود تو مگر جود هدای تعال است

نرس

کس یک پیمان کند خرج دنیا	کیرم قبل مال تو افزون مال است
تا کف کف فضل تو از بزل حرام	مال تو هر کس طمع کرد حلال است
وین طرفه که از کج تو هر خام طمع	مال است مثال است و مرا درو مال
فرداست که چون کیسه تهی شد گویند	کین جامل بی صدفه سزاوار نکال است
روزیکه بحکم تو من و عیان را	دیوان جدل نسخه میدان جدال است
کتاب ترا فکر حسابست کتابست	حساد مرا مکر و فسادست خیال است
یک طایفه را زمره از بازار دشت	یک طایفه را همه از ماضی حال است
این طرد مرا جوید و جوای طراد است	وان نزل ترا خواهد خواند انزال است
هم با صره از دیدن ان طایفه کورا	هم ناطقه از گفتن ان واقعه لال است
هم وایم چون اشتر بکسب مهار است	هم عاقل چون باره بر سبب عقال است
عقل است که چهل کتب جهاد است	جهل است که عقل محرد بحال است
که طاک و بنان نیز تخریر حواس است	که نطق و بیان کرم تقریر سوال است
هم نند ترا ز مرغ سنان محلس است	هم کند ترا ز حد قلم حد نال است
تیر فلک افتد بر نزل که دگر بار	در فرق کتاب عقل است و حال است

در فرق کتاب عقل است و حال است

بهر

بر عین میگوید کایوای فلاست	پیاپره درین خم صحنه خیال است
پنید و بسی عبرت کیر که چون	عالی نسبی با چه کردی بحال است
در شهر شمس شمارا چه قناده است	امروز که با دودنی چند بحال است
شاه تو خود امروز تصور کن کارو	این بنده دران ورطه مال بحال است
ان کیست که گوید کنه از جو و ملک بود	کابنای زمانش همه مانند عیال است
وان کیست که گوید طلعت اهل طمع	کین طایفه را فرض شعاع بحال است
وان کیست که گوید خود ازین بخش	سیم در من شتر است و سفال است
بالتد همه گویند که این عامل جابل	در داد و ستد نقص و جود بحال است
وان کس کفر و تر خورد از مال تواند	برتر مقام است و فروتر بمقال است
زان مردکی هسته سخکوی خدن	کوماک ز می است که خوش خط و قال است
در ورق کتاب پسنی قلمی راست	اکنون که مرا جان و ترا کنت قال است
من گفتم و رفتم و گرا این گفته کناه است	کبذ تو که بر قاعده سین بلال است

من بی کنه و خدمت دیرینه شفیق است	و در توبه و ادب عید او بدیع است
----------------------------------	---------------------------------

فراخت
سین مال عند الله این

کوه چو تواند بد ما گوید بد کوه	انجا که نشوند بصیرت و سمع است
یک تهمت و خدمت آنخوا که اند	در قهر بطی آمد و در غم و سیر است
با تکیه نشینم از ایر که چه سب	از واحد مو هوم موجود است
گر عفو کند و رکنند خواجه مطاع است	در قهر کند یا کند بند مطاع است
جز جاده کوی تو ندانم نشنم	راهی بخدا ملک خدا اگر چه وسیع است
سی سال مرغ نتوان کرد و فراموش	سالی دو که مرغی ندانم مرغ است
اصحاب که حبله با جنت کوه	وین بنده درین بنده و حیدر و بی است
این دوری نزدیکی ازین کرد و کشود	نه قاعده تازه و نه رسم بد است
بنگر که اگر قربت احتیاج رسول است	و انگاه که اگر تربت بخدا و تقی است
دیروز بکام از تو مرا شهد و شکر بود	امروز بکام و کربانم تقی است
زین پیش پس از نوشتن تو هر که تو خرم غم	چون فصل خریفانی هر فصل ریح است
خوشید فلک شب قدر حنیض است	غم نیست که چون روز شود و اوج رفیع است
زود است که چون مبلار اسرارید	ان قلب شریف که ازین وضع صریح است
حسب حال ای محتاج فرزند	نه زین عجز زنی که همچو شش بهیج است

بوکر و عمر بن که جبار بودند
مورخ حسن بن که بنیاد واقع

خود شش و شصت و منست آنکه بکام	ساطع شد چون غره غرای ساطع است
آن طلعت شد که طالع شود آری	نه هر دم کردم که هر برش بهزیج است
با تکیه که بدربان تو عار است که گویند	با تکیه دوی فلک قرین است و قرین است
مارا چه که در مدح و بیجا باز شمایم	کاین خواجه منوع آمد وین خواجه منع است
یا زید زمین است و فروتر زمین است	یا عسر و رفیع است و فراتر رفیع است
یا شربت این صاف خم و ناب نیست	یا قیمت آن لای غم و درد و شح است
در ملک ملک همچو منی لایه رجوع است	کر عدل عیسم است و کر قتل ذریع است
با تکیه که مرا بس بود این بحث که لعل	وار و شد در سینه غنیمت است
همام من بکنت م آنخوا که شیدا	کوشش و شش و شش طفل صریح است
باینده مصارع بود امروز و تودا	کش چرخ بلند از یک آسیب صریح است
آن جامع اضداد که با پاکی دامان	رسوای دو عالم بتولای ریح است
بخش من و هنام من از بخت نیک	یک وجه وجهی آمد و صد ضرب و جمع است
این صدمه بدیده چاره و آن یک	آنخوا که که ناید به شش صریح است
من در تکیه یک طبع نیم لعین است	او در طرب از اینکه صنیع شش است

شاه را بنده ابوالکلام
همدان است

ربیع ششم است
ربیع ششم است

الکلیف العظام و هو شیخ
الکلیف العظام و هو شیخ

فرق است میان دوا و القاسم کور است	احرار قرین این را اشتراک در بر است
اوروز و شب اندر بر خدام و جیه است	این و میدم اندر دم صمصام و قیاس است
یکروز باشد که من گوشه نشین را	تمت نه زهر کوش به صدام و قیاس است
کر عدل شهنش بنو و حال من امروز	صدره بتر از حال سیرا و دو کعبه است
لیکن بخدا شک که در درگاه	من بیکت و خدمت دیرینه شفیع است

امروز که باشا جهان باه جهان است	روز رمضان نیست که روز رمضان است
ما را بدو راه است درین فصل کار	کین کاش جان آمد و آن خواهر جان است
هر جا که بودیش و طرب سروان است	هر جا که بودی و رنج و تعب سمره است
زین زمره نغمه و مقامات چنین است	زان همه مرک و مناجات و اوان است
در سال نو نامه نوایشا جهان خواه	جامی که به از گورت و نیم جان است
حالی که جهان جمله جوان گشت غنیمت	پیران خور دبا و ده ولی شاه جوان است
کویند طبعین با که ترا خاصه درین فصل	زین زمره سی و زه که نرسد زین است
از بادیه بود و سود و نهد روی به بود	رنجی که کنون از سهر و ازیر قان است

و بعد از این که این است ازوم

نغمه که نهد دل و جان است

مفتی چه دهد توی و قاضی چه کند حکم	کر خود کنهی هست نه بر شاه جهان است
و آن کسیت که شب را تو اگر کوئی روز	کویند پست است او کوید که خان است
جز نبده که کر مورد الطاف تو باشد	یا عرضه قهر تو بیک شایان است
من بنده عیان کویت این را از اکثر	چندیت که راز تو ز من بنده نهان است
کین جنک و جدالی که تو در خاطر داری	کار است که بس عده و شوار کران است
وین خیل و سپاهی که ترا باشد هدیه	باطیفه روس کجایان و توان است
امسال سال است که این خیل و خستما	به حیره و نه جابه و نه مشق و نه ان است
و آن غلکه که گیرند به شخواه مواب	در وزن سنگ و در رخ کران است
سیراز مشق و نظام از نه سپاه	از فله و جمال و خرک درویشان است
امروز ترا دیدن سان لازم و وا	به حسن مز و جمال رمضان است

وزیر و کمان کوی نذران قامت و ابروی	
کین است چو تیر آمد و آن خم و کمان است	
در احوال و اقشون و همایان گفته و قی که چنگ و شکر و دگر	
بگریز به سنگام که هنگام گیر است	رو در پی جان باش که جان بخیر است

جان است آنت که آسانش توان داد	بشکس که آسان چه و دشوار چه است
آن سحر هم بر زن از جنک بدر زن	نه مرد نه دواست نه قبح و نه است
آن بهوی رم کرده که در یک شب بگذرد	از روزگم آمده در دینج و دیر است
از رودار سر بگذر و بشت که اینک	روست که دنبال تو برداشته است
حاشا که توان آهن و پولاد برین	بادش نه موین که نه تداست و نه است
پر کرد و خراز چه شود حیف بود	آن سبیل شکن که بکل خالیه است
بار و نه را بخت و ز مهر که بکسخت	آن خطلم برین که چه باغچر بر است
برشته بصدای و بی عاری و است	باز از پی اخذ و طبع دانک و فقیر است
نه دشمن روست آوند و جنگ و جدال	او تازه عروست پی جمع جهیز است
چون آن کچه شکر کن بر دلو طوی	باز از پی طعم و مزه جوز و مور است
ای خاینان و نمک شاه و عهد	حق نمک شاه و عهد که بر است
سخت عجب آید که ترا با صد و ده توب	رکعت بستی ز نهضت که تیر است
کوید که غلام در شامش هم	باله نه غلام است اگر دست کن است
آن پر خورگم دو که یک حمله ببلعد	هر یک و رطبی که بر سرفه میزد است

زنگ باغچر
رصف از نه در کج

در غر و غنابین که بالف و بکرو است	در قدر و بها که چرخ و سن است
آخر من ای قوم بگوئید که این مرد	چیزی که شهنش پسندیده چه است
نه فارس میدان نه که دونه سوار است	نه صاحب ادراک نه عقل و نه تمیز است
جواب قطعه نواب عبدالعزیز ای دارا که جانب نواب سلطنت	
ای بلند اختر برادر کین ستمگر آسمان	دست خود را از گزند جاده تو گناه یافت
خواست تا ناگاه تا ز دوباره بخیل تو یک	حافظان باره جاده ترا آگاه یافت
زان بان زبان بیان هر لفظ و معنی گفت	صد هزاران آفرین از لسان او یافت
نامه کا بدین زبان خایه شیرین سخن	خوش را خواندن و نظم انوری او یافت
دیده و دل چون آن خط مغرور نهاد	ساختی دی فرا و راحتی غم کا یافت
لیک از آن سبک و بیاق و لفظ و معنی یافت	کان ل نازک ز مابی موحی اگر یافت
آن بعض الظن اثم ای برادر جان چرا	در میان ما تو بدخواه و بدگوراه یافت
که شکایت داری از اقران خود آسوده	کاست بر تر از اقران و از آسوده یافت
ای برادر غم مخور که عذر را خوان جسد	یوسف کفغانی اول جاده و آخر جاده یافت
اندک اول صکر که در آخره بیداری	آنچه در خواب از سجود آفتاب یافت

نمی
و لمعه

صبر کن جان برادر را که کام دل رسد	حضرت یعقوب باز از حضرت استیافت
رو به رگاه شهنشاه که هر کوچه	یافت غرور جاه از درگاه شهنشاه
خاصه زان پس کین اسرار غیبی	اشطام از استقام ظل الله یافت
بشنو از من پند و در انجام کار خویش	خواه خرج آن نصاب پنج تا پنجاه یافت
تا نیایی در طلب هرگز نی در طلب	گو کسی که در تجارت بی طلب نخواه یافت
گر ندیدی چاکری مجرم که از یک لطف	ایمنی از شر چندین دشمن بدخواه یافت
خود نم آن بندگی که باز از یک لطف	جاه خود از اوج غفلت در حقیقت چاه یافت
خاک درگاه شهنشاه بشو و غرور بخش	
کاتب این صفت از خاک این درگاه	
کرد و جهان کام دل راحت جان است	من و سل تو جویم که به از هر دو جهان است
فلسفی خرم عشوه اینجا که پدید است	باور کنم وعده اینجا که نهان است
گویند که آن بار که عز و شاک است	گویند که این کار که ذل و هوان است
اینجا که پدید آید بیم چنین است	آنجا که نهان است چه دانیم چنان است
من گوی تو جویم که به از عرش برین است	من و تو جویم که به از باغ جهان است

غیر از نظر سلطان است

صیدم کند آن آهوی مشکین که شب و روز	در کشتن وی تو جهان است و جهان است
از زلف چو زنجیر تو در بندم و در	در هم کس که چه دو صندل گران است
این طایر قدس نه بدست بودش نه	با آنکه هر جاد و جهان است و جهان است
در دایره کون و مکان نیست و کمر است	در دام تو شش کون و سام تو مکان است
تا با سر لغزش تو داریم سر کار	ما را چه سرو کار بکار و خوبان است
از صوفی و شری چه نشانت چه تا	بی پادشاه که نه نام و نشان است
با کشمش کافر و مؤمن چه رجوع است	بی دین و دلی را که نه این است و نه آن است
در کیش من ایمانی اگر هست بعالم	در کف سر زلف چو زنجیر بیان است
که واعظ مسجد بخیر این گوید شنو	آن احمق بچاره چه داند حیوان است
زان مسجد و سجاده مشوغره که زاهد	کرک است و بخواهد که بگوید شبان است
گو بر این که چه بیا هر که خود زاهد	کان زهد فروش اینجا بکشاده و گمان است
در رسته مار سم غریبی است که ایمان	ارزان بفروش آید و نصاب گران است
که مذهب اسلام همین است که اورا	حق بر طرف بفرجه دیر معان است
او خون دل خم خورد این خون دل خلق	باور تو اگر که این بستر از آن است

در حضرت شیخ از نفسی سرور برآرم
 پنهان بخورم با دود و سپید انگیزم
 کوزه نظران را چه عجب که عجب آید
 رنج بیل اندر کف طفلی است و کوزه
 دل که بر من کشد و پیدا نشود با
 پیدا تر از این که بتوان گفت بگویم
 کیرم که زبان آیدم از گفستن این راز
 کرد در سحر دای تو بازم سر جو بزا
 دل باخته را که بجز عضو زبانی است
 من هست و نهی و تم و هر کس چنین است
 ای که بجز من که ز دیدار تو دوم
 چو هست که بدنامی عشق تو درین شهر
 اینجا که چنین است پس اینجا شکفت
 ز اشک ز نالیم چو چرا چرخین است

معذور بدارید که دل در جفان است
 رندی و بوسنگی من فاش و حیا است
 کین سیر کین در پی آن تازه جوان است
 دیوانه چه در پی اطفال دوان است
 عالم همه دانست که اندر جهان است
 تا باز نکونی تو که این راز نهان است
 رسوای غمت را چه کنم از سود و نیت
 سودی اگر مریزین سر جانست همان است
 خاموشی از جمله زبانهش زبان است
 کی در پی مال است و کی غمخوار جان است
 چشم که در آن جمله برویت نگران است
 با ما است و دل تو بکام و دگران است
 ز اینجا ز برنجیم چو دلدرا چنان است
 کر نام ز ما کام ز بهمان و فلان است

رفتی تو و بعد از توستمها که بخت
 آن مدبر منجوس که امروز چو کاس
 آن زاهد ظالم که باز به فروش
 اینها همه بگذارد خدا داند کار و روز
 خود را همه دانید و مرا هیچ ندان گفت
 که زرق و فسون است مرا و راست اما
 آن کافر کوفی که صوفی گفت است
 باشد که حسینی نبود ورنه درین عصر
 گرفت چو سین اینک فرزند حسین است
 یک طایفه سادات حسینی را مسال
 سی و ز بود و روزه بهر سال و درین سال
 بروند ز ما هر چه بدیدند نیتین بود
 ای کاش که کذاب منافق شدی کن
 گفتند با شش کستی که درین

که شرح دهم شرم ازین ملک بنیان است
 با تیر و کمان سوی فلک در طیران است
 که کی است که امروز بدین کلاه شبان است
 که تو همه دانی همه سینه چندان است
 اما چه نسیم من و او هم چنان است
 من چه بستم ارکا رنطق اسب و بیان است
 خود صاحب شغل و عمل شمر و نشان است
 بس شمر و نشان است که با سیف و نشان است
 گرفت این فقره کوفی لقیان است
 نه خورد و نه خواست نه آبست نه نان است
 روز و شب با حمله چو روز و رمضان است
 خواهند کنون آنچه نداریم و کمان است
 این جمله رصد دل تصدیق بیان است
 کنجی است که صدف در آن کنج نهان است

و آنگاه لطیفی که ندارد چو الفیج	یک الف نوشتش نه مهلت آمان
اویس کنه و قوم کنه کار عظیم	اویس سپه و خصم سپه داران
گر گفتن این صفتش از نهان بود	بگرفتن این وجه ز ما فاش عیان
ای وای بر احوال فستی که درین ملک	کارش همه به صلیت عیان است
با اینهمه اینان چه کند از نه مایم	از جان خدایم و لعیب زمان است
کر اوست بمن دوست دشمن بود	کرش شیرین است و کرسل دمان
شما تا توجه دانی که ازین عارضه تو	در حمله ممالک چه سخنها میان
بخرام بجرگاه که عالم همه بیند	همشید که غشبه بجرگاه کیان
ورا و بسند دمن اینها را بالله	رؤیه چه شود دشمن من شیران
چون خوب بدمن همه با دوست کوم	کین خوب بهمانست وین بد زلفان
بار غبت او هر چه خزان است بهار است	بار هبت او هر چه بهار است خزان
که صحر قمرش بوز و هستی اعدا	چون برک ز رانست که از بادوران
در نه نکشید که در ساغر این قوم	خون من بتم زده چون خون رزان
یار تو بکنند از وجودش اگر امروز	در عالم اگر دادگری هست همان

یک لحظه معاذ الله اگر عهدش نبود	ظلم است که گرفت کران تا بکران
کوهر چه بخوابی تو بفساری ما را	چند آنکه ترا جور و جانات تو است
دور از تو و نزدیک بخضم تو بود رنج	
تا رنج کعبه با سهر و یار قان است	
رویش و طرب و وقت نشاط و شغف است	خلف چنگ و نی و عود و ساز هر طرف است
شمس را نوبت تحویل سرج گل است	شاه را نیز اقبال سرج شرف است
چشم که دون همه بر شعله سیم است	کوشش کسی همه بر زمره نای و دلف است
ساقی بر خم سبوح که مقام سباح	لعل خشان بلبل و کان خشان یکف است
جنس نهاده در طره قی گرو است	نقد کا نهاده آرشش شای تلف است
بخشش شایخشنده که ذرات جو	خط او را همه از فضل خدا و کف است
نامور خمر و خصم اشکر عباس است	خص او نام و کافات بهار است
آنکه از دست کهر بارش در جله جهان	لعل و یاقوت با زرانی سنک و خرف است
و آنکه امروز بدر بارش از خیل جهان	پیشکشهای بیای صدف و طرف است
یک طرف خازن و سنکاه بدل نعم است	یک طرف عارض و دستوی غصه کف است

آسمان بردش افتاده بسرو مبدست
 زهره مجر ز سرافسکنده و سر بر کرد
 چرخ اگر محروم از خورشید آرد بشا
 زانکه هر ثابت و تیاره که باشد بک
 دست شاه آن کند امروز که عالم گویند
 شاه در خنده که خود شیمه والای شهن
 طبع دون را بدرم داری حرص و طمع است
 خاصه امروز که کم باشد اگر بدل کنیم
 نه ازین که ستاره شمران یکویند
 یا ازین راه که آرایش بر نم نور
 بل بشکرانه این نعمت عظمی کامرو
 خسرو بنده حدیثی با جازت گویم
 عید خدام تو روزیست که از نعمت تو
 نه یکی روز نوار سال که در هر دروشت

خسروان در برش استاده با صفت است
 بهر نظاره این بر نم زین غیبت است
 یسکفت است که هر پیر کهن را خرف است
 جمله بر خاک هر شمشیر شمشیر حشمت است
 با تقدیرین بدل و سخی نیست که بذور است
 جمله باشی و دانی جهان محنت است
 دست ما را بدرم بخشی شوق و شغف است
 هر چه در بجز و بر از حاصل کان و صد است
 کافاق فلک امروز به بیت الشرف است
 یاد کار نیست که از عهد ملوک سلف است
 روز دارائی سلطان سر بر تخت است
 کرچه برای تو خود را ز جهان شکست است
 خاکین بکیره از کلین وین مقتطف است
 روز افزونی و انبوهی آب و علف است

عیدی امروز اگر هست مرا آن سبب است
 نه کرویی که نشیند و بیسند که کفر
 عید اگر کفاید از دفع احادیث
 نه مکر نیک بود این که ملک اسلام
 شاهان کرچه لطیفند و ظریفند ولی
 مکر آن کاوک بی شاخ بر ابد ماند
 از جهادش همه اعراض و تجافی است
 کرچه تقدیم جفا و افتاد این صوم و صوة
 خود تو غواصی و ما جبهه شنا کر که ترا
 آب بجا رچه فروست ولی هر کس را
 توئی آن شاه مؤید که بتائید خدای
 هر کجی رایت صفین مفت بل کرد
 جای دارد که همیشه نازد و بر خود با
 خوانمت مهر نه مهری که بچرخ از بکست

که چرا کوسن از بعد هزال عجب است
 برق خاطف بود و دین خدا مختطف است
 همه را عید عید و همه را کف و کف است
 روس و کرده چو کرکس بهوایی حشمت است
 این نه هنگام لطافت مقام ظرف است
 کشتن کیدم تهر از گاه و علف است
 در صلوایش تبسّم بهیچ حشمت است
 چه توانست که این طایفه را مقترن است
 در و کو هر کف و ما همه را لای و کف است
 در خور و سعت و کنایه شکت و معرفت است
 در عینت برو تیغ صیحت بکف است
 شاه چون فارس صفین همه جانشین است
 سگنی امانت تو فرخ خلف است
 دانمت ماه و نه ماهی که برنج از کلف است

همه از نعمت تو جسمی بی خدمت است	هر چه در ملک و رحم کون حصول لطف است
توئی آتش جهان آنکه دل و جان ترا	مهر سلطان بخت مکرّم و موفّق است
بخدا شیر خدا اگر نظری با تو نیست	هم درین نعر که صد شمشیر از هر طرف است
با چنین ملک محبت که نه بروق حساب	در میان تو و همسایه تو منتصف است
این دو همسایه پر مایه که در زمین	صفت آن نیرو بانی است که بر زمین است
کی چنین عاجز و مقهور شد ندی مروت	هر دور اسر مکتب در شد همچون کشف است
لیک درنده چو زنده است و کین کرده	نه کله خمر است و نه ربه مکتب است
کرک با کله قسیر است چه جای طرب است	کفر از خست بدین است چه جای شغف است
راستی این که نه دیندار و نه دلتخواه است	هر که امروز تعطیل و سبب متصف است
ز آنکه از کشور اسلام کنون چنین	بستم مغصب است و بجای معصف است
هر کی محبوس و مسجد و معبد میسبوس	همه بتخانه و میخانه و بیت اللطف است
ما همه واقف ازین قصه و دانای نهان	واقفیت و فصل و عمل من وقف است
جمله از لطف تو مغرور و ز خدایت	اولا این بند که خود هم خط معترف است
ز آنکه از چاکر ویرینه نشاید غفلت	بعدی سال که بر در که میستغف است

عفو کن عفو بر این بنده که اکنون نیم	اقتضای شش بهین حرفت شعار حرف است
در فتح قلعه خوشان گوید و این قصه	سید و مفاد بیت ادب بقدر بد است
موت و حیات که خیر خلق زمین است	زندگی آصف است و مرگ ایمان است
این دو بوقی که یک بشارت	بر در شمشیر زمان و زمین است
گوید کی شاه شاد باش که امروز	خادم تو شد دو خاین تو غمین است
مردّه ای سایه خدا که ترا باز	نصر عزیز از خدا و فتح مبین است
چمبر خاور کشته کشته چو دریا	امت موسی بکشت شرعین است
قلعه که باقرین شش دوش قران دا	وّه که بقارون علی الصباح قرین است
از دم خمپاره مار و سنکر سرباز	چون دل بیچارگان قتله این است
قلعه چو با توب حمله که بکوبد	فرق چه مابین همنسین و کلین است
کنده چو فرمان رسد که بایشش اثبات	ترک چه داند که داریا که درین است
حکم و لعیب پادشاه پذیرد	هر که درین عهد از بنات و بنین است
ز آنکه برای خود او بکس نکند حکم	بلکه برای صلاح دولت و دین است
منتر شرق است و غرب که شنه را	چاکری از حرکت چاکران کین است

خبر از شمشیر

بصف اله و له و این
الدوله عبد الله خان است

در ترک
دار مغرب ترک و درین
مغرب تخمین است

حکم یورش چو رور روشن فرو از گنجند ق پیاده لشکری از	خاک چنار از خون سنوز عجم است رفت به لای برهای مستین است
ترک بچربیت شهاب که در شب از مد دعون کرد کارش این فتح	رویش طراز دیو لعین است زانکه ولیعهد را خدای معین است
شهر جوشان شود چو شهر جوشان	کرد مد دعون کرد کار چنین است

تو گنج خویش پسندی خراب ملک مگر وجود تو خود شد که چاره نتوان یافت	فنا که شکفت آورد فانی نیست که این مانده جو است یا زمانه نیست
تو خود چو عالم جودی که در همه عالم چرا تو یکی مال جهان بادویی	بهر گران سخن از جو بیکرانه نیست مگر مستی از خاک استمانه نیست
خدا کو است که باطل عاقلست ترا غباری از تن قصرت بود چرخ را	بجو دوری خلق جهان بهانه نیست زیخ دیوار امروز بام خانه نیست
اگر چه گنج ترا مشکان بمن گویند ولی تو دانی وایر که در شان گنج	خواب گشته ز تیر جالان نیست خود از خصایص این کوهریکانه نیست

مرا چه کنم بود آن تو جاودانه جان	که گیتی آباد از جو و جاودانه است
در شکایت از حاکم عراق گوید	

ای داور دین پرور عادل که ز علت آنی تو که در مصر جفت هر که عزیز است	کبک دری انصاف شهباز است از طاعت درگاه تو اغراض است
حکم تو چنانست که چون نافذ گردد ملکی که ملکش سپاهی نیست	از چشم بتان غمزه غماز است ترکی ز سپاه تو بیک ناز است
هر جرم که از تو بجهان کو تو خیزد گر گنج و صدرک طلب روی بدرک	از برق شتاب از عداوار است شمسیر تو تالیسنه و فقار است
بل تا حد پاریس و پتر پورع بیکم با عدل تو عالم تواند که منظم	بهر سنگ تو بانه سرباز است در ملک تو یک جبهه و یک غار است
جز حاکم بیداد که بوم و بر ما و طمعش که بر سر جمل فتن	کو قلم بحرص از دهن آراست از بال و پر غنفت پرواز است
کرناظر گردون شود از فرقد و جورا وز ناظم الحان شو و اسجاع و اعان	خواهد که قرین درو و انباز است از پرده منصوری و هنار است

صد شطب ساع باید که درین فن
خودیش ندیدیم و یسکن برزکی
شکون و دهر طرح و برنجی که کند اش
زان اشک تسمان همه انداخت که
مالی که با بنجام ز ملکیت توان یافت
بر دایچه مراد بود بجز دل که نیاست
آن زهره کی بود مراد را که تواند
ترکی که بیک لحظه دل و جان جهانی
جان برسم اول بند و پودیند
عدل تو مکر باز دل غمزه ما
زان سان که طلب کین تجار خور را
ای آنکه ز عدلت سبک تازی توانم
چونست که در عهد تو اموال من این
کرفاش سخا می شود در ازوی او

سرسق از آن اخلاص بهارستان
از عهد و وفای و عهد انجاریستان
با چوب فلک و مفت ز راز رازستان
آتش کند و مایه ز خراستان
خواهد که ز یک قریه در افغانستان
از طره آن لبت طنارستان
مرغ از کف طغی قدر اندازستان
ز افسون و جادوی فوسارستان
دل در بر او جان دهد و نازستان
از غمزه آنجا دوی غارستان
فراتش تو از فرقه برآزستان
آهوبره ز آهوبک و نازستان
یک اعور عیار و غل بازستان
فرما بسلامی که از ورانستان

و تو سنی آغاز کند خیر و بستان
و در خود نستان تو مکر باز پیمبر
زیرا که شهنش چو بسالار بفرمود
دیدم که نه فرمان دهنه موقوفه نوشت
و آنگاه که تصریح و کنایت تواند
گفتم که چو شهنش فرمان کند این
ناکه خبر آمد که از و نستان و امن
فراتش غضب بر سر ارباب و رعایا
زان سان که مکر خیل و غلب
یا حاکم اخفق و چلید بچماول
یا شحه کوکلان میوت از پی دروا
مانده شاهیم و شه از بنده سر جان
کر شه طلبد مال تو هر جا که یقین است
و مال خود و مال رعایا همه خواهد

تا رایض قهر تو بمبارستان
باز آید و با قوت انجاریستان
کاموال صدور از کف انجاریستان
این مال باطناب و با یارستان
یک غائب ایضاح و بالغازستان
انصاف من از حاکم گرازستان
خواهد که ز نوپشکشی بازستان
استاد و با ابر و با کارستان
باج از چشم بصره و آهوانستان
صد ساله خراج از حشر لارستان
افتاده و مال دوج و دارستان
باید که بخت دارد و بندازستان
باید که ز بغداد و شیرازستان
باید که ز یک قلعه بکرازستان

دوج و دارستان
از طوبی ترکاکان

در مال مرا خواهد انصاف بین است	کز لشکر غارتگر جان بازستاند
بر مزرع غارت زده کرد خل کوبید	باید که بساح و بحر ازستاند
چون بن پس از خدمت یکقرین بماند	کاین کیف مخصوصی ممتازستاند
گو خدمت سی ساله با بازدهد شاه	تا نعمت سی ساله ز ما بازستاند

مردی که کدایان ستانند ز فردور

ظلم است اگر شاه سر او درستاند

خسرو اجزول این بنده که خود قایل	کو خرابی که نه در ملک تو آباد بود
شکوه دارم آماز فلک زانکه فلک	یار او باش شود یا و را و غاد بود
نه بدیم ز آرزاکه نه همچون شب و روز	خود بنامی و قوادی معتمد بود
نگذ صاحب شغل و عمل آنرا هرگز	که نه در صنعت اخذ و عمل استاد بود
مسجد و سرب و محراب بکجاست و ده	کوشش گیری همه بایست و سجاد بود
من نشیادم و ز راقم و در مذمت او	وای بر آنکه نه ز راق و نه نشیاد بود
جامه با سازد خونین همه چون خرقه	تا یکی عین در ملکی داماد بود
مثل بن و این پیش مشربد کوئی	مثل زال و پند و نوا داد بود

این قطعه را که در کتابهای
جدید علما و شاعران
صدوق و کاتبان
و کاتبان و کاتبان
و کاتبان و کاتبان

ظلم باشد که بعد تو و با عدل تو	زان جفا پیشه مرا ناله و فریاد بود
خواجگ تا نشان مرا بین که معطل	کنج در خاک مرا بین که بکف باد بود
یکدم نیست درین کلبه که با راستی	کنج قارون همه در ارم عابد بود
یکره آخر تو ازین پیر خرف کشته پس	کین چه افراط و چه تفريط چه میداد بود
سایس ناس کجا شاید رقاص شود	قایم قوم پس باید قواد بود
تو چرا فادیک فلسی و سیم و زرتو	که بشیر از رودگاه سجدا بود
که عبور شش در حجره تجار افت	که گذارش بدم کوره حداد بود
که بشمیر فرستد و زیانی که رس	از تو و سود زهر کن فرستاد بود
بدر شال که از بدر شال تو خردند	بالوش خرمی ارزش احاد بود
بلکه هر جنس که خواهی تو درین مرش ارز	که بود هفت بدیوان هفتاد بود
یار باین زهد یانی چه بلایی بوده	کین بلاها همه در حق زما و بود
لعن بر شیخ عدی و اضع قانون بدی	کا دل این قاعده در دین تو نهاد بود
هر چه نهاد بود که بحقیقت بکر	زین گروه است او بشیطانش آباد بود
عزت بنده و مشغولی این قوم بجا	یاد کار نیست که میراث زاجداد بود

لیک اگر آخرین قصه بیاورد به	عمرتی را آنچه در آن واقعه افتاد بود
چو شد آن صاحب سلطان جلالت	خلف الصدق تو سلطان نش ز حفا بود
خود شهنش شد آگاه و گریه بخت	زان گروه آنچه مرادیده بیناد بود
مر ترا خونی سی ساله بود آنکه مرا	یکدو سال است که گویند ز حفا بود
آنکه شگشت و شگشت شهنزایا	حذر از تنم بد هر که از و زاد بود
نختم آید عجب از خسرو عادل زینان	قصدا بآب کشت و امین از اولاد بود
ملک و امین از آن تخته بکن کانون	چو صیست که در پنجه صیست بود
راه این سیل کرد آن که معمور ملک	رخنه خاشاک باز ناستاد بود
من خود این چادرین باغ نشاندیم	خرمن عسمر مرا شعله و قاد بود
و آنکه می تهر بها کردم و دیدم کین	چاپلوسی کند و در پی ارضا بود
حال که ساله بسته ز نصرالدین	که چنان چون رسن می کشید بود
سودا دوستند و همه چون سودیر	که ببا نومی من عرضه میداد بود
آه از آن مسجد و آن خواندن و راد	و آن سخنها که پس از خواندن او بود
نه مگر پارس بود مولد سلمان کانون	خود ز بخت بد مامول شداد بود

استاد محی الامان
شیراز اعدا الدوله

بصفت آطلبارت بنود آب ظهور	پاک و ناپاک چو احمب اضا بود
خواب بس ای بخت خفته شب بیدار	خیز که صبح است و آفتاب برآمد
خسرو انجم که دی بسم سفر کرد	اینک امروز بازار سفر آمد
آینه عالم از بزرگ فرو رفت	باز فروزان صنیقل سحر آمد
دیده ز خواب و خمار شوی که کوئی	دولت بیدارم این زمان بیدار
دیکش پوده بر سر از که اینک	حلقه بختش فاد و بانک درآمد
بارد گر آن بختم رفقه مارا	بر سر بیمار خود مگر گذر آمد
از بر ما که بر رفت و محنت ما خوا	فصل خدا بین که باز چون برآمد
شرم کنم که کنم شمارش جان	ز آنکه بغایت تیر و مختصر آمد
شکر قدش بگویند شکوه جوش	جوش اگر چه فرون ز حد و آمد
خواست که باما کند ز بدتر اما	در لطف ما ز خوب خبر آمد
جور خوش آید ز هر که در چمن سن	سرو قدش از ناز بار و آمد
سرو که از ادوبی ثمر بود از	سوری و سرین و بختش درآمد

خود ملک است آن سپهر صورت
 ز آن لب و دندان بحیرتم که تو کوئی
 تالاب شیرین بگفت کونکشا یه
 زدن شود جان از و چنانکه مکر باز
 خاصه که ناکه زور در آید و گوید
 خسرو غازی ابوالمظفر عباس
 آنکه مکر برق تیغ اوست که هر جا
 و آنکه مکر باغ لطف اوست که هر جا
 صیقل بدین جمله و شش و طیر بود
 که شکارش بهانه بود و لکن
 که حد مستقوال روس بناگاه
 وز تفلیس کشگری تغلب
 شه چو شیند این سخن بصدی خیمه
 پس خبر آمد بشاه روس که اینک
 یار پی اندر شایل بشر آمد
 حقه مرجان و رشته کهر آمد
 کی شکر از لعل و گل و گلشکر آمد
 معجزه دیگر ز عیسی و کرامت
 مرده بده که قدم شه خبر آمد
 آمد با فتح و نصرت ظفر آمد
 خرمی از کف دید شعله و رآمد
 ساحتی از صدق یافت جلوه کرد
 صیقلی است جمله شیر آمد
 در همه جای حدیث مشتهر آمد
 رو بولایات لیسنه و خور آمد
 زی سپه ایروان بشور و شر آمد
 تا بر آن کرده بد سیر آمد
 موکش همچو سیل منهدر آمد

چاره ندید او جز آنکه باز مسبق
 لشکر تفلیس و کنج نیز بناچار
 جمله بعد از خطای خویش که ما
 ورنه کفی خاک و شتی از خاشاک
 انقض از غم شه چو شکر دشمن
 شاه بخشود و گفت باید بخش
 لیک قضا و قدر چو چشم بر آمد
 صاحب دس اندران کربوه و دس
 زین طمع او را که عهدشامان شکست
 خواست که سودا و دارین سفر آمد
 عهد شکن کام دل نبیند هرگز
 داد که آن یکانه کوهر خشان
 که سپردن تیغ تست پس از چه
 تیغ تور و جعبه کافر تیغ است
 راند بحلیت ز راه صلح در آمد
 جانب نگاه خویش پی سپر آمد
 دیو باین کار زشت را هبر آمد
 سیل دمان را چرا بر کند آمد
 جمله بان جراد غمت شر آمد
 داد بهر کو بر نخیل و در آمد
 تاجه قضای ملک مقتدر آمد
 کش سر شیطان شکوفه شجر آمد
 نفع نیامد که سر بر ضرر آمد
 مرک همین سودا و ازین سفر آمد
 که چه خداوند شست و شر آمد
 چیت که هم تیغ نیز و هم سپر آمد
 در کف تست آنکه کف من کفر آمد
 لیک نگاه حافظ دین سپر آمد

شمس ملک بدرک قسبر و لیک	رای تو شمس کی بدرک قسبر
نور خورشید ماه روی لست و کره	نه ز چه روحایت ستان زخور
کر چه ز بخت تو خصم خام طمع	مدت ایام زندگی بس آمد
لیک ز روس امنی محوی که دشمن	هر چه بود خور و تر بزرگت آمد
چند هزاران هزار خیل و حشر	کم شده کوار شماره یک نفر آمد
آتش اگر خفت بس بود که چو بخت	باز نسیمی ز جانشعله در آمد
کشور باین اگر چه حاکم پیشین	کرد بدام و ز خوب نظر آمد
کر در ریخته از حکومت یافت	از پس او خاتم تبسمان سپر آمد
دشمن همسایه و املی بنزدیک	چو دیوار که دست در کمر آمد
فرصت جویند صلح و شاه جهان را	کاری پیشین سخت و خطر آمد
ز آنکه هم اسباب صلح باید و هم جنگ	جست و خجسته کار چون تو پیر آمد
ورنه نه باور کند خرد که یک جا	ماء معین جفت نارسد آمد
جز تو که داند که کار دولت دین را	از چه رسد نفع و از کی ضرر آمد
را از طبیعت بیامی خرد مشهور را	فکر همین کار علت سهر آمد

خاصه بوقی چنین که از دو دست	مخزن کیستی تویی ز سیم و زر آمد
عالم در خواب و شاه عالم بیدار	یا و رویارش خدای دادگر آمد
جان و سر عالمی بعد از انصاف	شا چه چنین خدای جان و سر آمد
داد کرد و در از آستان تو یکجند	در سحر چرخ صیانت مقرر آمد
تر کلام و طلال شرح چشم از	شرح دهم هر چه زین نسیم سپر آمد
تا تو برستی بجای خوان نوات	ما حصرم جمله پاره جگر آمد
کر چه برای من و عدوی امین	از تو بهیم و ضرب سیم و زر آمد
لیک مرا ضرب سیم و سیم و زر تو	جمله یک طرز و طور در نظر آمد
ز آنکه ترا خواهم و هر آنچه تو خوا	غایت آمل منشن بر اثر آمد
دور ز بزم تو لطف خازن خلد	سخت تر از علف مالک است آمد
آن توئی ای پادشاه بیک سبقت	تلخی حفظ حلاوت شکر آمد
ورنه ز هر کس که جز تو باشد باسد	شکستیم ز هر تلخ تر آمد
افسر اگر بر سرم نهند تو کوئی	بر سرم از دهر دهره و سهر آمد
خواب نه بر خاک آستان تو ام	چشم کی آشنای بیشتر آمد

دیزه خور خوان تست اینک پس از تو	هضرش جمله باره جگر آمد
شکر خدا را که زمین مادم چندان	خاکدست باره بر بصر آمد
شرط حیات رهی دعای تو باشد	کرچه دعای شریطه مختصر آمد

زاده چه طائی تو که این شسته تیغ	از دست تو سوراخ بسوراخ گیرد
خلق از همه دنبال تو هست عجب نیست	یک بوه ندیدم که رستلاخ گیرد
حرف از دهنت است که فشان بجبهه	یا تیر که از معده نفاخ گیرد
آنی تو که چون نسیم ی خوانی و تازی	نظم از سخن عجمی و شماغ گیرد
هر کو بتو همسایه شود در چمن سدل	از جنت و ارضه نضاح گیرد
من از تو گویا نم ازیرا که روایت	کر صاحب تقوی نه ز او شاخ گیرد
ورنه توان گفت که در جگر کشتا	شاهین زحمات نفاخ گیرد
در مذمت از سگ گشت با شکر	شیری که چو کاوش بر شاخ گیرد
مردی که ز صید می صمام نبرد	شاید که ز یک پر صملاخ گیرد
وان دل که ز صد سرش جاش نبرد	باش که ز یک ناگس جماغ گیرد

مصلح چو گوشت
جماغ مرد مکتبه

بنو عجب از مرد کشتا و ز که بدعا	از باغ برون آید و در کاخ گیرد
بس را کب در اهل که چودی در پشت	ز می شهر بشمال و بشرواخ گیرد
بلبل که بود عاشق حسن اکل اکل	و باغ شود ز باغ چو کستلاخ گیرد
سار آ و چکا و ک که زستان برشتا	هسچون طخ از بدوی طلاخ گیرد
با این همه عیدی که بولا بود شش	پا قند که بصد ناله و صد اخ گیرد
بر فاحه نسبت نتوان داد که	از بسکوه که سر و جملواخ گیرد
مرغی که خورد و دانه همه ز یک ناگ	حاشاک ز غنود و در شراخ گیرد
چون باد خزان بار زران جمل خور	آسیمه بر لانه و هر لالخ گیرد
چاچو زین باغ بد راه ندارد	ناچار ازین شاخ بان شاخ گیرد

مخدوم من ای آنکه مراد همه علم	مانند تو یک یار وفادار باشد
چونست که این بار که باز آمدی از را	رفقا و سلوک تو چو هر بار باشد
در محفل عام آئی از آن بو که مبادا	در خلوت خاص منت بار باشد
و آنکه بعثت با و رود یو بر بحسبکی	کین در خور یای چو من از بار باشد

شمال شرق و هر یک
شرواخ هم آن است که
سخت و درشت باغ از سالی که
وراه رفتن خسته و از زده نفو
غلام طلاخ ابا ق
جلواخ صحای و کعبه غیر
شراخ خوشه مار کیک است

ای جان عزیز من اگر یار منی تو	باید که ترا با دو گری کار باشد
از خانه کل جانب برانه دل ای	کاجا اثری از در و دیوار نباشد
در خانه کل شاید اگر غیر بود لیک	در خانه دل غیر تو دیار نباشد
آنجا سوز از جز تو کسی ره برد اما	اینجا بکسی جز تو سزاوار نباشد
که حاجب من در بر رخ صاحب هست	تقریر ز جل پیش تو دشوار باشد
ز اندیش هر پش که آواز برارد	باید که ترا لیک بشوار باشد
ورخ و غلطی کرد چو استاد با کجا	بایست ترا این همه اصرار باشد
من خود کنم اقرار نویسمم اگر او	اندیشه و کس تاخ باقرار باشد
عالم همه دانند که امروز مرا کجا	یک لحظه نباشد که بجزوار باشد
و آنکه کسی چون تو که حرفی که شنیدی	ممکن نیست که در هر سبزار نباشد
آنی تو که هر جا که بگفت ردائی	دیگر بکسی مهلت گفتار نباشد
بهیوده سخن کوئی و خواهی که شرف	جز گفت و شنید تو مرا کار نباشد
کم گوی که بامرد خردمند سخنند	حاجت سخن گفتن بسیار نباشد
ناخوانده و ناگاه میا هر شب هر روز	تا هیچ کس از روی تو سبزار نباشد

الرجاء لک رفع الشک

خوشید که هر روز پدید آید و غریب	زان روست که هر روز پدید آید
مه نیر از آن چپ و نهان سبزه دهر	تا در فطر حلق جهان خوار باشد
دین ز چه باقی است از بقای و لعل	ملک ز تیغ جهان کشای و لعل
دولت دنیا و پاوش عقیقی	هر دو بیست از برای و لعل
مهر از چه شمع جمع جهات	کز خیمه یا باد از سایه و لعل
باغ و بهار از چه نیست اگر نیست	نسخه از خلق جان فرای و لعل
عید معیت از برای کسب سعادت	روی بخت و با بختان پای و لعل
کاشت می کرد و می بین خدا بود	شادی شبن طرب فرای و لعل
روز نو از سال نوی سینه بکنجد	هیچ غم از شادای و لعل
نفس لکرا نکر که طایر و واقع	در کف سایه های و لعل
نیست قضاء و قدر کرد و پستما	روز و شب اندر در و لعل
آنچه رضای خدا و خلق در آن است	جمع کنند این دو با و لعل
زان نبود در تمام عالم یکتن	کو کند روز و شب و لعل

شیمی و سلم باشد آنکه گوید	از سر صدق صف شای لعیب
زانکه کنون طبع تشیع و سلم	نیست کمر سایه لوی لعیب
و آنچه بود مدعی خلق و عالم	جمله بود عین مدعی لعیب
دین بی دلی ندارد لا شک	هر که ندارد بدل ولای لعیب
زود بود کاسمان بلرزه در افت	از فرغ و باک کس و نای لعیب
هر چه جمال و عقی روسی بستی	جمله شود خور و دار دای لعیب
خاصه کزین پس سه خزان و شر	و مبدم از لطف اولیای لعیب
قبلی و سبطی نجات و غرق نخواهند	جز یکی ضرب عصای لعیب
قدرت حق کجبان بزرگی و راوی	جای دهد در قبابی لعیب
نعت لعیب بود اینکه شنید	تا چه بود نعت پادشاهی لعیب
فختمی شاه کز برای مهابت	بر در و بار اوست جای لعیب
آنکه گر مهابتی سر وانه او کرد	پادشاهانرا همگی لعیب
و آنکه در مهابتی بیکرانه او گشت	مایه این جودت سخن لعیب
شکر و سپاس و جود و نعمت و جودش	کرده لعیب گفته وای لعیب

زانکه و لعیب در بایک نظر او کرد	منتخب از حکما سوا لعیب
بس سر سر باز جهان شکر جان با	باخت و ری پای با و پای لعیب
باز فرستد سپاه و لشکر کین خوا	و مبدم و نو بنو برای لعیب
ما همه سر بر کفیم و کوشش نفران	تا چه بود اقتضای رای لعیب
نه چو کردی خل که یکتا از ایشان	پای نیست در دفعای لعیب
تو بخستین چو خواست یا و کردی	عهد لعیب یا وفا لعیب
پشت دادند آن چنانکه تو کوئی	همی نبودند آشنای لعیب
وای بر آن گمان که شرم دارند	نیز و لعیب ز خدا لعیب
طایفه بی بهاکه هیچ نبند	قدر وجود کز انبهای لعیب
دشمن مال خدای و دین پیب	دوست جان خود و عطای لعیب
بماند اگر مبعی حیات بودشان	علت دیگر بجز حیا لعیب
جمله تیول مواجبت و رسم است	حاصل هر شهر و روستای لعیب
و ز نرسد یکدم از آنچه بخوا	آه و فغان خیر و آرزوی لعیب
رقعه چو باران نوحه بار بار	بر سر خدام بی سنوی لعیب

ورندنی کز مان جواب فرستند	عرض شکایت بخاک سپید
تا بهر نام سزا خوراند نعمت	اینهمه اسحق بود سزای وید
خود سزا باشد اینکه هر سزای	جان دهد اندر ره ولای وید
ایزد دانا سزا مید که کرد	جان چنین ناکسان فدای وید
کام و زبانش مباد کویا هرگز	کره شانی گشت شای وید
ماه و خورشید را بقا ست میکرد	ایزد یکتا ز مابقی وید
در ره دین خدا و ملک شهنشاه	جان و سر باشد فدای وید
خسوا ای آنکه خدام درت از کفیز	ذره را بر تر ز خورشید آرا کنند
هر کجا از لای نفی مردمی باشد سخن	قامت ذات ترا پیرایه آرا کنند
مر ترا فرست کند وادیردان از ازل	ویران کر خوشتر با خود لقب آرا کنند
کیستند این خود پسندان کز پیری	با غلامان رکاب حضرت آرا کنند
تبع تو بنیاد خصم از ملک و پادشاه	کین قفسیران را حتی در ست آرا کنند
بالله از انصاف باشد خود کنه از تیغ	کز غنی کردند و بر تو عرض آرا کنند

اینکه در این کتاب
مستوفی است
از کتب معتبره
و این کتاب
در این کتاب
مستوفی است
از کتب معتبره

که بنودی تیغ تو اینان کجا پیداند	کین همه باد و بروت و عرضه را پیداند
غارتی کاکنون به نگاه میکشاند	چون تو باستی که بر لشکر که اعدا کنند
لشکر اعدا بهل ایان که نشان میداد	کافر مگر حمله خبر بر پشت و جلو آند
چون تو نشانیدی بجای خوشن گزین	گشت جان خیزند هر دم و دعوی بجا کنند
بجی را باشد به تیغ تست و سرشک	ز دمی ترشند و بخت بخت بر پیا کنند
خود کنه ما چه بود آخر که فرشتان	چو بیدارند و پایی بنده را بالا کنند
و آنکمی ناپاک زادی را که اهل فتنه است	قد نازیباطر از خلعت دین بپا کنند
ایزدانان را جزا بدد که ز تیار این	پخته پیش تو رشت و رشت را زیبا کنند
آه از این احوان که خود قصد برادر چون	باز خود در شمش افغان و او را کنند
یوسف بدین را خود در چاه افکند	پیش یعقوب حزن کشی چون بخواهند
همکاران من را بنقوم کافر کنند	بالله از این بوالعجب تر کس پید کنند
با وجود تو اب این ابی قحط را	در جهان قائم مقام سید لطفا کنند
میل نیست بین کانی قوم ما و از آنچه	عظم بر ما دان نهند و ظلم بر ما آند
تایلی کوساله بر پا خیزد با نکی کند	دین او گیرند و نقض بیعت موی کنند

عیسی چاره گر یکدم فرو و آید ز رخ	رو بخار مذ چست پشت بر عیسی کنند
بس چراغ بی فروغ از روغن لاف دروغ	بفرورزند و عدیل مشعل مضاعف کنند
صد ساس ثبات از کذب و بین و تیر	بهر هر پیچیده در هر ساعتی بر پائین کنند
یکد و جوز یوح اگر آید کفشان از نشا	پای کوبان کف زبان صد فقر بر جودا کنند
باقدر این قوم هر کس حرفی که هر از جز	یا ز قرد و علف یا خارا ز حرم کنند
گاه چون من جاگر مداح خدمت کارا	بیکه بر در گشت توجیب بیا کنند
گاه ز کانی جودیر که از اعدام بود	در وجود دارند و شش و شش و شش کنند
پس چنان در جوف او باد مکاید و در	کامل نوبخانه دم اندرم سر باشند
تا برزق و شیداد مدبر مطرود را	در خورق ساط برزم اودا کنند
رانده در کاه حق بایس تپس را	عارج معراج اوج مسجد اقصا کنند
دعوت باغ شمال اندر شب قد روال	ثانی آئین حدیث لیلۃ الاسری کنند
نیستد از سامری در ساحری این کوه	از چنطق عجم کوه ساله را کوی کنند
ورنه اعجاز شیخ آورده اند آخر حیا	مروه پر مرده صد ساله را احیا کنند
ورنه شیاوند بستی کران ده روزه	هر کی را خود بعدل و راستی بیا کنند

بمنده صابر زنجانی است

دعد مارا کرد و فادنی کنون با یسوی	کا ندرین سنکاه چون سنکاه بخون کنند
در بر عرش جلال اندر احادیث طوال	عرض خدمتها دهند و وضع مینا کنند
لیک اکنون آنچه گفتند شنیدیم و گند	خامشی گیرند پیش و حیل و حاشا کنند
و ر بلوئی کین خطا بود و تو کردی در جوا	روی و پشانی ز سنکاه و این جوا کنند
گاه بی شرمی عیاذ بالله اندر شکو	روی سخت خویش همچون صخره صفا کنند
گر کریمان دست خود دریا کنند انقیاد	همزه بگذرند جای دال پس دریا کنند
با چنین قوم آل خاسر آن بد آموزان	شاید از منصب خود بکله استعفا کنند
منشین ایشان خدا ناخوایسته اکنون	در حق مالکاش قدری کمتر کنند
بیم آن داریم که ز بشتان بر دل رنند	تنگان آرند و نطق بستم را و ادا کنند
نی خطا کفتم شاید ساق ایشانرا کرد	که هزاران رنم کار اندر دو ساق کنند
خود طلیق عرض بخشند این جماعتها سزا	کز زبان شاعران اندیشه و پروا کنند
لیک ذره خورد ترزان است کا ندر برزم	خبت او گویند و در القدر رسوا کنند
خود ز بانسان چون مسلم بریده با و خورد	تا چه حد برای ملک را رای لواطلا کنند
تو همی خوش باش و خرم باش و صفا	در حق مالکاش اعدای ما کوی کنند

جا در آل و لطف کشفند
است موقوف

من ندانم که مستی خاوش است یا	زین سحایه بیدار از عروقه الوقی
باغ باز از فرست و روین جوان	کهستان چون یار وستان
طرف کلزار آن چنان شد که گزگونی	خود تو کوئی طرف کلزار جهان
باغ را ابر بهباری آبیای	کرد و باد بهکای باغبان
الفت سرو و تندر و بل و کل	چون صبا وستان در بوستان
گاه چون معشوق و عاشق با شقایق	سفر حقیقت که سخن با ابروستان
لالهای روشن اندر صحن گلشن	طیرو بخش روشن آسمان
قطره های زلاله بر رخسار لاله	چون عرق بر روی یار وستان
آفتاب ابر چون رخسار خوبان	که نهان شد در نقاب که عیان
ابر نیان بر بساط باغ وستان	چون کفش جهان کوهرستان
صبحدم باد بسا باغ صفا را	تا که شاید یکی از خادمان
از پی خاشاک روی چسب و جاک	استین بر کرد و دامن برستان
پس بپاس مست و پا داشت نعمت	همچو فراشان شه با فردشان

باغ صبا یک از غایت
تبریز است در این غایت
مجموعه و غایت

شاه عباس که از انصاف و عدلش	نام این عهد و زمان مهندمان
آسمانی کا سمان و اخترانش	که نه شاه دروان و کاخی بهستان
آفتابی کافاب آسمانش	چاکری از چاکران آستان
هندوی کردون که کیوان نام دارد	بر در ایوان هجش پستان
مشری تاشتری شد نعمت	و اعطی نغز و خطیب گیتی و آن
ترک آنجه نقد روز و فوج چشم	جهان فشانی کرد تا صاحب نشان
تیر چون این پیر مسکین روز تابا	دقرا اندر پیش و کلک اندر نشان
زهر و کامد شهره در شادی برش	چون یکی از خادمان شادمان
بهر ابلاغ بشارت فتوحش	مه چو سبکی تیر و هر سور و شان
خاضع سنگامی که این سنگا پیا	در غنور ملک دین از کافران
روم شوم و روس منجوس از جانب	غرشان تسخیر و ذریای جان
هم خدا داد که این کشور خدا را	چند رزم سخت و ناورد و کران
صد سفر چون مفتوحان کرد این تهمین	کر تهمین یک سفر و مفتوحان
ریش را کایت و فتح است	کا در شهر واد که در یلقان

که برانداز گنج و در ملک گنج
 که بروم اندر بزم زرقم صبر
 بچنان کامکت در اندر زرم دارا
 بل خیان کین پادشاه استعانت
 آن سکندر یک برادر داشت کورا
 وین بکشد برادر در برابر
 برخلاف شاعرانش بند کورم
 کان دو با کاه و بس که تاب گزشت
 دین خداوندی که از آغازستی
 در بر شاه جهان فتح شد
 زین سبب زینسان که بر درستی
 اجتماع اندر جهانست کورا
 کی کند چون سمن در هر دم
 یاسیاش را بر باران اش

نچه اندر نچه باشی ریان شد
 چون فریدون بادش کایان شد
 با دو مرد بدکش بهستان شد
 از یکی ذات غریب مستعان شد
 دیدی آخر کرب و قصد جان شد
 صد چو دارا بن که دارای همان شد
 نه سیاوش و شش رویین تیران شد
 آنچه کردند بکستی دستان شد
 هر چه را گفت آنچنان شو آنچنان شد
 نیست ماند که بهشت قرآن شد
 کامیاب و کامکار و کامران شد
 در جدال رویان و رویان شد
 شعله نین تنی تند رفتان شد
 بار باران چو آب از ناودان شد

یا چو خنک خنکی شه رخسارستم
 کوسر کاسی بلند آوا شد اما
 و آنچه از چنک پلنگان در سنگان
 شاه کجاست که شد شاهی از نو
 جیش شه را از آن خطر نماید که شه را
 ظلم و جور از طره و طور عدا و دادش
 دست بیداد از گریبان غریبان
 زین همه بگذر که در سنگام هجا
 تا ز یک کوش هزار آشوب شود
 زان شکست و فتح پی در پی که مارا
 این زمان کایا صمد است غمت
 چنین فصلی که فرشتگوه و پیمان
 شاه مارا آن فراغت کو به پند
 آنقدر فرصت کجا دارد که دنا

رو بسین و تیر بی کبرستان شد
 دیدی آخر آنچه اندر خاوران شد
 و ز فسون دیو در مار نذران شد
 عاقبت در ماند و در غار نیکان شد
 استعانت از خدا می ستان شد
 ناپیدا از و هم و بین از کمان شد
 ز احتساب کبرانش بر کران شد
 حصن حصن حفظ حصن ایروان شد
 در بلا و بایزید و موسی و دان شد
 در حد و لکت کران و ارگوان شد
 کافر مگر فرصت او را یک زمان شد
 جمله پنداری پرند و پریشان شد
 کیستی از تاثیر فصل آخر چنان شد
 بوستان را کی بهار و کی خزان شد

گیناز کار از مناسبت
در لوت روبرو

میگویند شهر را به بلو میگویند
در وقت که او تیر خلاص
گفته و مغضوب شده بود

کی شاط آرد کسی را کودمادم	گفت که از کشتاد و غرچان شد
دل توان داون بنابر نازنین	بی نیاز از کینیا زار میتوان
ورنه تا آید خبر کاینک نکلس	در فلان سرحد چپین شد یا چنان
یا وجه صرف سربازان غاری	باقی اندر پیش بهمان و فلان
تا نبارید بر دربار کیستی	نرخ جان از زان نرخ مان کران
یا و نام او پیرام او بر یک جا	خاکبوس که شاه جهان
آن کی خدمت رسان از شاه	و آن که از صاحب دستمان
با چنان فکر و خیال اتحی غمت	خود خیالی بس محال است امتحان
یا و بزم دوست کی آرد کسی کو	نام زرم و شمش در دربان
از محمد شب پیرس آنها که بمن	در عراق نفیاق از این و آن
هر که باد یوانه شد همچنان آخر	بایدش مانند من بی خانمان

مرحوم قایم مقام از قول میرزا شاهر

حضر و ادین پورا می کار ملک را	هر زمان از دولت تو رونق دیکر بود
این همان ملک است آن کشور که پیش از تو	گفتی از بشور و شهر منکا میشته بود

کبود

که نبودی یک سبب با نده که با کسی	سرحد ملک تو مستطین و کالنج بود
بس حسارت باشد اما هر کی را از حد	خدمتی فرما که اورا لایق و در خورد
در زمان صبح و هنگام فراغت جزو	کونه غفل از فسون افسون کرد
جز شهنش جهان فحش شد از شهن	کیست که را خسر وی مانند تو چاکر بود
وز هزاران بنده که دارد در نسل پاک	کیست که را چون تو خدمتکار و فرمان بود
و بر نبودی پشیمانیت خبر تو دیکر	وارث تاج و سریر و یار و اسیر بود
تو پشادین نیردانی و نیردانی	از نفاق و کینه خواهان بد است بر تو
ملک ایران چنان بد ویران کرد از حد	که خنیل کا فرمان را تیغ کوفت بود
در بنا شد حفظ تو این ملک و این کشور	پایال نعل اسب و شهنان یکسر بود
راست خوابی تیغ تو اصل و کار شریع	و کسی خوابی جز این کوید که را باور بود
آن توئی که صدمت کز روشکوه بر تو	روز سبج لرزه بر اندام شیر بود
زود باشد که نفاق غم تو در شرف	هر کجا دیر کلیم مسجد و منبر بود
عاشق سرا کی بود جز در عهد تو	کا نقد رجا و جلال عز و فخر و نور بود
کنج پروری بهر دلیش خاک گشت	در کف خدام دارای سکنه در بود

صاحب اکمل میدان سخنانی
چون تو میگردی و میگردی
بهر خرد و عجز و خوارید
که من را بود و تو را نبود
چون بسبب معانی را بد
و در پای سنان کران را بد
فکر است این سید از درواری
چون بستاند و بستاند
این چو کلک است و بکار آید
که یک خط و خط و خط و خط
یا چو مار است و خط و خط
به سوی خط و خط و خط و خط
که خط و خط و خط و خط
دید که خط و خط و خط و خط
که خط و خط و خط و خط
که خط و خط و خط و خط

صد هزاران ملک بهار است که از دی

قطعه آن چنان که بادل جان	کار سومان دانه ستراید
نه همین دو دمان آدم را	قطع عیش و مستر ستراید
توب عباتش شاه را ماند	که بکیشان مضمر ستراید
بلکه قطع حیات عالم را	کره بعد که ستراید
خاصه وقتی که بانک جوشش	مره بعد مره ستراید
که حارت بود جوابش را	حاضر الوقت ذره ستراید
سردار قطعه چنین را شاه	صله از سوط و ذره ستراید
یا باد آنچه کرده است نقیب	با ادیب معره ستراید
یا دمان جانبش عرا	مقلو از لای و غره ستراید
دره و کوه در و د کا	کر کوه و بدره ستراید

این قطعه در حوض حاجی حیدر علی خان شیرازی است که وقتی مهر را میزدند

جمن داد و خدیو آن توانی کار در عالم	که پشت چرخ گردون پیش خدام تو هم باشد
نحو چاکرانت از چه کرداری تو کر خان	سعد و آخرت جسد در سلک خدمت باشد
میان شکون بی شکون فرق نهاد	که در دار خدایت این نکته با وصف قدم باشد

شاه و مینو ذره ستراید
تفریح است

نقیب حاجی حیدر علی خان
علم الهدی

کجا باشد شکون آن فانیات مفسد را که	بعینه همچو غم در ملکشان بل اعم باشد
اگر از تخم اسلا خود است این با خلف لا	زنج مرده شوشاخی که رویش خشم باشد
و اگر از دیگران است احی انصاف این کاین	بدست دیو زادی بد زادی مهر جم باشد
از اندم کین جود بد قدم را بسطیادی	ترا ز چیت پی در و محنت دم بدم باشد
کهی بخور اندر کشور تبریز و خوی	کهی رنج از شکست کعبه دو هن ز کم باشد
بیا این سفله را مالک دستور ملک کن	که نحسی در سفر خوشتر که سعدی در غم باشد
وجود مانع از جوش قدم اندر عدم نهاد	که مرد بد قدم ستر که در ملک عدم باشد
پسید ز که داری با سیاه و سواد کن	که با جی خوش قدم بهتر ز حاجی بد قدم باشد
طلا و ستر از خواهی بخواه اما بدان این	که دینار و درم از بهر شاد و کرم باشد
بر دهنی رصید پر دینت بود پنهان	همه رنج و الم آرد چو از جور و ستم باشد
ز سر خدایان تا حد و شور و کل کجا	تیمول خاص کاه تو بروجه اتم باشد
ولی نان ملک پر حال ترا حال چه خبر	حنا و خل و خرج و کتاب کیف و کم باشد
مرالغت کن از این خیانت پیش طاران	اگر کنج تویم باشد ترا یک قطره نم باشد
نه عشر و نصف کار و احتکار غله قحط آرد	نه خرج مرکبش بی قیاض النعم باشد

ز کم نام رفو به یک در کعبه

تو که کل از توابع ابروالت

مکر شاه جهان کشتی شده که کشتی	خداوند که چندین الف و یار و درم
کشتی است در سیال دانی که در کشتی	کتاب و تر توجیه و در دشت قلم
ز یکم خاک بچه بارگاه از غله مکر	چه است این کشور ازین جل و چشم
زین از چندین چشم باید در کشتی	بعد از آنکه از یک میرای کج قلم
کشتی شد این جان مال مردن شد	این ملک مال پادشاه محترم شد
ز خاک پارس و زندان و خوی حکم کرد	که از کم کرده هر چه آید بدست منعم شد
مرا زین و بیدار بود زین استاج	که خادم همه محرم و خاین محترم شد
چرا از دست شد بد شری زهر غم تو	که شهزاد دست او هر آید بدتر غم شد
نه شامی نیم چون تو سلطانی رسیدم	که این جانور از تنه شب سیرم شد
چرا ما کشتی رود شمشیرین خدایش	که بگوید که صد قید چو سیرم شد
اگر زان بجز بستم منت ایرد که بستم	بدر کاهی که کف العالم و غوث الامم شد
حدیث حاتم ارداری بیای و اگر بابت	حدیث جرمها و نعمت تو محترم شد

روزگار است این که عزت بد که خوار

چرخ بازگردان باز بچه با سیاه

مهر اگر آرد بسی جا و بی سنگام	قهر اگر آرد بسی باز و نا هنجار و دار
که بخود چون ریش تهمت لایم	که چو پیمان و پیشان جانب کفار و دار
که نظیر مالکینک و بایستان فیسر	گاه با سیرت و با سیرتک و با سیرت و دار
که بلوری چند از انجا بر سفاین حمل	که کروی چند از انجا بر سیوان و دار
که به تبریز از پطربور غمی غلام	که تفلیس از خرسان شکر و دار
شکری را که بکام کرد مردم خوار	کشوری را که بدست مردم مردم و دار
هر چه زین اطوار دارد عاقبت چنین	بر مراد چاکران سر و قار و دار

تا شد دل من بسته از لطف و خیر	هم دل من بسته از هم و کام و زید
تقدیر چو پیر من و دل و فتن و نشا	باقوت تقدیرش اندیش و تغیر
چون دل اسیر آمد در حلقه الف	تدیر اسیر آمد در حلقه تغیر
این یورایوان من ایوان من از تو	که طعن بفرخار زندگاه بشیر
تا با تو ام از بخت منم خرم و شاد	چون بی تو ام از منم رنج و دگر
جان از بد هم شرم زخم خشت افاق	بوسش و عذر لبش شربت و نذر

بوالکلیک کیتان
افسر از مناصب
روست

رخسار خوشدل است که رضوانش برایت	کوئی بشکر لعل و گل مشک و کمی شیر
جا کرده در آن غلد و شیطان که بدست	دارند بجم دام و بکف تیغ و بزه تیر
نشکفت که بخیر کندم دل و دین زانک	بس هوش پیر بگر فشد بچگر
تدبیرش چیست که شد لبش از آرزو	جرمی بجان نیست خوگراه شود پیر
زاشت کی عشق تو کرد و دشمن رفت	در خدمت کاه خداوندی تقصیر
بخشید چو بر آدم داد جهان دار	شاید که بجن شد و ارای جان گیر
عباس شه آن خسرو فرخت که کبر و	اوزک شهنشای باقبضه شیر
ناکه بشین سپه نو نطلبت	از باغتن آوردی چون باد بکیر
انکه بلب آب رسید که بدیدی	از روز شب شیر در آینه باقیر
چون صبح فکندند ز تشکیک	بر صفحش توشش همی مهره تشویر
این گفت صوابست کنون نهضت یارو	چون دوش مباد که شود در کشت یاد
و آن گفت که حرب رو ایست که امروز	همیشین بتقلیل است هم خصم شیر
تو تن بغزاده که احکام قضا	نه قدرت تقسیم است نه مهلت باخیر
بردی به برش سوی حصن مخالف	چون آنکه بنی برد سوی بدر تبدر

۲ عیان گشت

از حبش تو از رفت سوی حصن بحیر	کز شرع بنی رفت سلامت سیر
هم تیر و سنان آنجا بر صفحه ستی	آجال رجال آورد در معرض تحریر
از روز جزا داد مکر و غرور شتر	کافصا تغیر و نصار است بتقریر
افتاده یکی بر خاک از صدمه ناخج	غلطیده شکم در خون از ضربت شیر
لیقوم همه ناله در فرسکنده بر نهال	یک قوم همه نعره بر آورده بر
این در زرشب بر زو بکند کز و آن	و آن در کرمش کار و لغم یار و جان
در مکتب عالی است و زری که قضا	این ملک تدبیرش چون صرخه تپد
این قصیده وقتی که شاهزاده محمد میرزا از عراق تبریزی آمده	
بیا و راحت جان من ای غلام یار	منم غلام تو جبرئیل و مکر و جام یار
از آن مولد هر خیر و شرف و عقیل	صحت خاص نخواهد و عیال یار
ریا و زهد چو ناموس دین با و دلا	ز جام می مدد از بهر استقام یار
سعیده دم چو جهان دارد در ظلمت	تو روز روشن در پرده ظلام یار
کلاه و شانه و پسته خواه از رخ و زلف	بیا صبح نهان در سواد شام یار
وزان دوشنبه بر تاب عین سیرین	هزار مرغ دل اندر شکم یار

قبایوش و کله بر نه بگر بربند	سنان بخواه بجان زه کن و حرام
یکی کاور تازی ترا د برق نهاد	سبک کزین کن و زین بند و در لکام
پی پذیره شدن با هزار شوق و تاب	مران تکاور در پویه و خرام
برای لاشه من نیز چار پانی چست	خمش کن بارس و راهوار و راکم
بشهر تبریز شهنشاهه از عتاق آمد	بیار باره و با جده و استبام
کلاه و موزه و دستار بنده را هم	چنانکه رسم بود در صف سلام
وزان پس من و اخراج هم زمان	دران موکب سال و احتشام
وزان عبا که خیزد ز فعل مرکب شاد	ضیاء دین این عهد استبام
مرا که حرمت دیرین با دو ادم با	ازین پذیره شدن غر و حرام
و کز شاری باید دلی که پیش تو بود	اگر بخشی بار بے بوجه و ایم
و کز قبول نفیت بیا و خانه طبع	بر و ب هر چه بجا ماند با التیام
جهان جهان که را حاکم و بجان	طبق طبق شکر از منطلق و کلام
بخاک در که شاه جهان محمد شاه	یکی عریضه از این کترین غلام
که ای شاه جهان و جهانیان	ترجمی بفتیران استبام

کمال عجز من اندر نظر میار ولی	جلال جد من آن سید ابام
تقدی بسرا بر قبیل که بود	ز نسل طاهر سغیم و ابام
حقوق خدمت جد و پدر بجد و پدر	بیا و خویشن ایشاه شاد و کام
ترا که گفت که بدنام زن بزدی را	امیر و حاکم مروان نیکنام
وزان سبب املاک بنده بجا	برون رقاعه رونق و نظام
بیاز ملک من آن ستمگر را	که با و نعمت امان برو حرام
و کز نیاری باری کوشانی را	که این مقوله سخن را خست نیام

در مدح خاندان اعظم فتحعلی شاه قاجار گفته

بالله ما هذا انجربا بقدر ما هذا انجربا	هذا الذي تصفونه ملك كريم او شير
من في الدنيا في الخافقين هو الملك	وهو العزيز المستعان المنتصر
من جهة دار ايم و بغضه را	وقضائه سوء القضاء و قدره فوق
وسخائه ملك السحاب و شبهه المطر	و كلامه ملك الكلام و منكره ريت
هو السيد في الغربين من بحر و بر	و مقدر الاقدار في الاقطار من خير و شر
و ابو الملوك اداة الطهر الميامين الغر	و ابن الخواقين القروم القاد و الغر الزهر

من آل قاجار الکرام اولی الهامه و الخط	خلف بن الوری ترک بن یافت
یزه یوز ترک کجا یز هوب سیدنا مضر	طل من الرحمن بفتح العلی
ففتح منه واصلی و انصر منه و الی	و اشتهجی بسمه حتی تغوزا
سائر الممالک و الملوک اذا نهی اذا	فاذا قضی امر افاتار القصار مؤتمر
واذا تمز بلقالب کل جلد مقشعر	وید کدر الصم اجملا و الصلا بکمر
واذا حترت بالعباد فکل ذنب مغتفر	وینر اغصان المنی هنر الصبا لشجر
فاذا تمیم ضا فالورد و عیم عن زهر	فلکما یا قوته تفت عن عقد الدرد
فوق من حج حجج و لبی و اعتمر	بما اثر موعظ خرفوق الحکایه و الخمر
البدر کی خده حاشا کلا و الی	ایست الصبا فی الصقیل مذی شوم کی
ان الملیک اب الملوک هو الذی اعطی	من کون معنی واکوان الوجود هو الصور
ملک الممالک و الاراک و الملک و الی	مرعین علم الکتاب و تریات السور
و یا فیصل الخط و کشف اسرار	رت الصحایف و الصفا ح اذا سطر

سمت من امتداد زمان عمری	و من نهی اتانی بعد امر
-------------------------	------------------------

و من یومی و من ساعات یومی	و من شهری و من ایام شهری
و من شغلی و من شرکاء شغلی	و من دهری و من نساء دهری
بفادت اخوتی و بقیت و سرور	و وحدانا بلا عصد و ظفر
و جاور فی کلاب بنی رعاة	طغاة من ذوی ناب و سفر
اذا ما جئت بالاعجاز یوما	تعارضنی مکائد هم مجر
وان شرت بالانوار لیل	تقابلنی ببار ذات جر
فذا حش کل قصا بقصر	و لایع کل فحار لفجر
و شب مقبلا نعلی حتی	هو و ان یسلخوا بمقام صدر
فکم من حاسد حسبی و محب	و کم من طالب ششی و وفی

ای قصید را در شکست جوان او غلی که و یعهد مجرم ان شکر ابنه را شکست داد	در ماه شوال ۱۲۳۷
نصرت و آل و بخت و دولت و فتح و ظفر	چاکران آستان شهریار و ادکر
هم در آن ساعت خسرو خیمه زد و بیرون شدند	باغلان رکابش هم کاب هم سفر
چون یربان در ره خدایت پویند	تا مگر گیرند بیکه سبقتی بر یکدگر
همچنان رسم تا ساعات ملک یازید	یافت از مین قد و م شش کوه ویر و فر

بخت آیدش تخت شهر و خرد
کی مطیع امر ویت رشت و نیک و خرد
رختی فک که از اردوی سعید
سوی شهر قلعه را غم یکدو زی
شاه خست داد و چون روزی دور بود
قلعه که حبیب چرخ هفتین بر کرده
گفت سبحان این که ما من افلاک
از چهره باشد بر و بشد عداسی
لحلی بخامد و حقان زاده ریش خور
بخت خندان کشت ازین کفار کشت
ناکمان از پره مامون باری میرود
مکب سردار ام قاید حبیب عجم
بخت پیش اقبال و شکوفه فوج ازین
هر که جان بر دشت یه از سنگهای آن
شورشی افتاد از آن یورش در اهل بانی
شهر پر آشوب شد پور چرخ مغلوب
هم در آن دم جابه رومی بن پوشیده
تادان کسوت شود پور چرخ را
کافد اندر خیل و جال از ظهور مستط
گفت بخت این خوشبخت حد القلاب
تادان کسوت شود پور چرخ را

نزلت نور قلعه
مطهر است که در دهنه دره بانی
بهر حفظ شهر خندان

و حسن حاکم بانی
پور چرخ حاکم بانی
که حاکم بانی و زین
سرحد دار بخت ایله
عالمه نور چرخ او
ام اصلا و زین

پیر که چون پذیرفت از جوان
جمله از بنال او صحت بخت
راهبان عیسوی با صدها جان
این کتب انجیل خاج و آن بسند
رحم کن بر جان قومی بیست
آن توئی که لطف تو خندان
رای ای قست و ماضی که از قلم
شاه رحم آورد و شفقت کرد و هلاک
روی کیستی چون شب نامد روز در آن
کر بلا در میان آمد بکین بستان
ناکمان آمد پدید از حصن شهر و غیب
شاه شد شدم و خیل چشم از خشم
نصرت انجیل دیتی کرد و دستوری
پس کین کرد از پنهانی در کسوت
بخت از آن بر کشت و بن از حصار آمد
هر چه شیخ معتقد بود و فقه معتبر
میش تخت خسروی بر خاک نهادند
کی ترا اکیل و تاج از ماه و خورشید
عفو کن بقصیر ششی ناسزا می
و آن توئی که قهر تو سوزان بود و نار
امرا ترست و ما فرمان پذیر و مؤثر
خادمی کار و امیر شهر را از در بدر
شد سیاه آمد شاه از آن کاران
صفدر با فرد و شک و کبری بخیر
آتش تو بلفک و شعله تیغ و تبر
تا کی خیزد بدفع آن گروه بید
تا یک گفت کشت آن قلعه را بر تو
با دو فوج دیگر از ایران نامور

حصن شهر بولست
کینه از حسن سفید قلعه
که حکام شهر بانی و زین
یکطرف شهر از سنگ و کج
و همین سبب این
شهر است

تا حصار سفید و حصن شهر بایزید	ریش را شد مقام کیش را شد
بر بروج آمد عروج آن سه فوج بحر موج	چون و حاجی استکان بر آسمان اندر
خطبه نصرت بنام خسرو دشمن شکن	خوانده شد چون از جام لشکر دشمن
صبح دم دیدم جوانی بر در استاده پاک	گفتم این خود کیست شمشیر گفتم
گفتم که حاجتی داری بجا بیا کوی	گفت مالی حاجت آلا بمن فاق آبش
الغرض پیش رفت و گفت ~~مکت~~	ده هزار از فارسان لشکر پر خاشخ
وز حدود و ناحیه مانند مار حیا	بر حصون سیه بایزید باران شر
تا برای بریدن و پرنش و پند	ترکت راز حالیا ز آمد بکلی سوله مر
اسب و مرد استوار از بس آن قفا	با دواندی کرده آید پیاده کی
تا بر آمد بر تلی کعبه از هر دو کرد	خاست بکند حرب و ضرب کرد و در کرد
یک طرف نهارجوی و یک طرف کوی	بماند و فریاد و دوی آن باغی این
شاه مردان را گردان چون مدد آمد	لشکر شیمی سپاه ستیان بدگر
از کفی تا داشت تیر جان کان جانشین	در خست تا شد شمشیر آمد و سوره
در بلا کفر کین از آب تن اهل دین	از سران مشرکین نخل سنا شد بار

ناجیه یار از ملک
خلفه خیر بایزید است که تقد
بایزید آن و بر جان
از رزقه ابروم است
خالیانز کلی سوله مر
کفی تر جان خنیش
شهر شور شهر و لاله
در آن کفر منان سر در تافت
و ویران رخت

دشمنها شده بخون و تیغها شکنگر	اینهمه خوار شکافت آن همه لولاد
جان دشمن در تکت نعل سینه تنگ	هوش اعدا بر پر تیر خدنگ تیز بر
خستگان بسته ناله ایچ آه و در	پشت نه کی کشته در خون بچو ایچ
غازیان بر تازیان چون بر هر بران	کیشان با بهوشان چون باغزالان
دختران پر دکی چون اختران در	نه بجا در در حجاب نه بمعجزه
هر رخشان بی سلب لعل خشان از	چون خلقی در طلب دین هبا کرده
کوگان بی کناه آخر نشان بر روی	کل قشانه بر کیا و ل خشانده از
رخ چو می پنی شیر و خوی چو رال بر	لب لاله عبیر و خط چو مال بر
سهد و شکر در ریح و مشک و عنبر بر	جام با ده بر حقیق و نسیم ساده بر
بس پرزادان نقره چو بادام در	دیورادان ادر آغوشن شیا طین
این چو کبک آن چون رخ این لوزان	این پری آن هرمن این جاشکاران
این بکل پوشد زره آن بوزنه بند کرد	این چین مشک تار و آن بکش شکرت
این بلب رنگ طبر خون آن تیغ امار	این کهر در لعل خشان آن لعل اند کهر
در حدود ملک میر آید طفر با جیش	باز پیش شهر مار استمان

فتح آنجا بود دید آن موکب و جیش و
 ماکه آپیش شاه و بوسه زد بر خاک
 خدمتی فرما که در آنجا ام آن کوشش
 شاه پیش که چند از شهر را خواهی
 باز پرسیدش که چند از خانان کنی
 یکن تا یک سپه در طاعت عیادت
 لوح برکت از بس و نقش از کمال
 مایه یون کن سوراخ از زبان چهره
 دیده فکر دورش در ازل راز پری
 خوانده در خوردی بسی در سنای
 نقش سرو بکین و سر و بیدر
 این گفت آنجا و از حاجت و از میران
 روز و شب می اند تا وقتی پای در
 خاک را سیرا دید از چشم جلال
 و آن همه خیل و بغال و ثروت مال و
 کی غلامان ترا بر خان و قصر خرد
 طاعتی فرما که در تقدیم آن بوم
 گفت آن تست ملک است به سر
 گفت یکن بس سالاران در خاطر
 یک سال یک جهان در بستان
 دل به نیز نک فزون و لب بایت
 کار و ارون کن بشمارش و نفع
 جرای نکته دانش از قضا سر قد
 خورده در سل بنی شش حفا می پر
 گفتش نغز و همه مغر و مفید
 برد با خود مهری چونان که گفتیم
 کرد و شو شو محبت بود و غوغای
 دشت را بریز دید از توده لخت حکم

شاه بر چهره جان
 به یک اقا سر شتر

حلق بریده برادر برادر هر طرف
 لختی آسود و نظر کشود طبعی کوفت
 هم در آن ساعت بغیظ و قهر و اطراف
 بخت و شش بخوابش و شش گداز
 یکدم اینجا باش از کاوش بسا شکر
 شاه را کار بود و دستح لایه منفرد
 تیغ و مصحف بر کف و عجز و ضارب
 داو شد خط امان و فتح هم در آن زمان
 دولت اندیم و الفضا کرد و راه و رفت
 روز دیگر چون بخت حاج مهر افروخت
 برده ما از سلیم و صره ما از زرباب
 شبه بر او بخشید بر اتمام او خط درید
 فکر شیطا بر آورد از دل و آکنده
 پس بود او آن مالک را و او خطی سپر
 دست یازین پدر هر سو بخون ریزان
 کرد عدونه نام ماند و نشان و اثر
 اندر آمد موکب منصور شاه بحر و بر
 فتح آمد بشتاب گفت نعم استقر
 یک شت اینجا مان و از پوشش پوشش کرد
 تار از شهر فوجی از ثقات متحد
 داغ طاعت بر رخ و ذیل اطاعت کرد
 رفت و والی کرشان آورد از قلعه
 تا بیار و حمل های نقد و حسن و سیم
 میر و م آورد باج از بخش سقل خیز
 تنگها از نقد مصر و نافه از شکله
 وز خلایق فخره شد شمال و مغر
 کرک عثمانی ز بر تشریف لطف
 تا دهن صد حمل هرالی خراج ستم

ای باد سببا جز تو کسی کو که رسا	این عرض بخاک که ردای فرامز
کی شاه جهان کرک که در کشتیست	دزدی که بود خازن کالای فرامز
بولب سخن از جام می کوثر و در دل	دارد هوس هر چه بسای فرامز
احسن بود امانه بدین مرتبه کاخر	عقبی بنهد در سر بسای فرامز
آخر نه مگر هر شبهه در زیر توان خفت	روزا رتوان رفت ببالای فرامز
زین چشم خورم کی که با این همه غلا	حاشا که دهد دل تبتی فرامز
خوب باغ جهان است که پند	هر شام و سحر روی دلارای فرامز
کر شه چو سکنه طلبد چشمه جوان	کو میطلب از سوی سخن فرامز
کل کید و سه روزی که باغ آید در باغ	زیاست به سپهر چون رخ نای فرامز

جانان نفسی آخر فارغ زد و عالم باش	نه شاد و شادی شونه غمزه از غم باش
وارسته ز کفر و دین آسوده ز مهر و کین	نه رنج و نه غمگین نه شاد و نه غم باش
نه عید جهان افروز چون روز خوش نوروز	نه عالم سوک و سوز چون ماهرم باش
نه باد هوا بواج بر خوسته همچون موج	نه تراج سما بر خاک فشت به چو غم باش

نه روضه طوبی خیر چون روضه غایتی	نه در تف ناری تیر چون نار جهنم باش
نه جاهل و جانی شونه کافل و کاف	نه بیت رخانی شونه اخرم و اخرم باش
نه پیش سپه قیام چون قاتل و کاتل	نه بافتلق دایم چون طره بر چم باش
از رای زنی بخت به شونو سخن سخته	نی از پی هر خامی نا بخت چو شلغم باش
کردست به پیری کا ندر قدش می	بجستل مجر و شوخ بسل مجسم باش
ور کوشش کنی با من بر زن کمر و من	از عقل مجر و شود عشق سلم باش
ور عشق همیوزری بی پرده و پروا ورز	دیوانه و شیدا شوافتا عالم باش
بر یاد بخت سیر جانی ده جامی کیر	با جان سپاری زی با جام دوم باش
زان لعل لب میوش می نوشن کوش	نه بر لب شر و نه تشنه زمزم باش
ما بال لب است و خوش سر خوش و مجسم	اتر لب پیران کو آشفته و درم باش
رندانه پیا شورا هم بی کم و هم بی کاست	نه همچو کاران که رست کی خیم باش
بر خیز و بر پیوند از خویش و زن فرزند	نه یاد برادر کن نه یار پیرم باش
جهدی بکن و جان جوی جان بکن و جان جوی	نه جاده رنجان جوی نه قاصد سر چم باش
راه طبع و کیش بر خیش و کیش	نه بخت و نه مردانه و محکم باش

دیارت اگر بود و شوکر کن دین آ
 نه راه شیطان بنده دیو برندان
 کردی کنی زندان تا آصف جسم باشی
 در جسد کن خانه تا دام شود دانه
 صبار بود کردم یک کو تر از آن کندم
 بس که سینه میخفت بی جاده و جامت
 صد معجزه اگر آری تا با بخت داری
 در نیمه راه شلاک منزل کنی ز بهار
 که رای رکوب آری بزحمت نه زین
 خوش خوش و سه کام از خود بر گیر و فراتر
 و پرایه بهمت را بالا تر ازین خواهی
 در بانی ازین سرور جا که رود کو
 با چاکری اویش از شیر فلک باشی
 از جوق سکان شاه و امان و خوشتر شو

نه در غم دنیا و نه در غم در هم باش
 نه دل بلیمان بنده نه در غم خاتم باش
 رودی و هوای خود زندان کن و چشم باش
 تا خانه بویانه گرفت چه آدم باش
 که خورون او گویند آواره عالم باش
 پس خلعت کرتی بپوش و کرم باش
 دوست یهودی چند چون عیسی می باش
 با هدیه کی گویند همه شود و هم باش
 نه همچو و خوشید بر آهنگ و هم باش
 بالا تر و والا تر زین طایفه باش
 رو چاکر درگاه دارا می باش
 محسود و مغرور شو مسجود و منتقم باش
 بر در که او خود کو از کریم باش
 برفوق سماک چرخ بشتاد و مقدم باش

جانش است کنش او دار جهان بود
 در عیش به از پرویز در طیش به از بیز
 هم با شش بهمن هم با هنر قارن
 بر خلق چو بخشی بهر نفس ترا تران
 که روس کین تا ز چون سد سکندری
 سرباز و سوار اول از خیل هم بکین
 ملک قرم و مستوستان قرال نو
 غوغاست بر سوس اندازد که الکسند
 خافض چو بنوع آید منصوب شود محرو
 و آن نوح مجاهد باز بالک صدف
 و آن والی خیل گرج با خرج هزاران
 و آن مهدی فرخ فال و معرکه و جا
 سردار و سخنان را کو خون عدو شد
 زان پس که شانی را دارای جهان فرود

که حمله جهانداران عظم شود اگر م باش
 در عمر به از بشید در ملک به از جم باش
 هم با تن روین تن هم با دل رستم باش
 بر خیمه آری قهر قتال ترا رستم باش
 و در روی آغاز و با حمله سیغم باش
 پس غم جهاد و رستم غم آروم باش
 بر روس سبط شو بر روم سبط باش
 آن خیل و مشرجه شکر کو در غم و ماتم باش
 که رایت شمعالی باست و خضر خیم باش
 آن شتی غیرت را انداخته در غم باش
 بر عادت سیم برج دو پیکر توام باش
 نه واپس و نه دنبال بل استی و اقدم باش
 و آن خازن خاین را کو حسره باغم باش
 رو هر چه پس پی کوی نه اعمی و اعجم باش

حمد نیان
 شمعال خان نوح خان
 از رؤس قلع و آغ

حسن خان
 سردار حسن خان
 و حسن خان بلوچ حسن خان

آن کسیت که کوید سنیر و زلفش چو پری
یا از در شب بگریز یا آخر سن و اکبر باش
بماند که نشاید گفت این قصه و نه پند
کو پیر معمر کوی یا شیخ معتمد باش
من از هشتاد و نه پند یریم و قول خصم
در معرض عهد و نهی کولا شو و کولم باش
ای نایب شاه آخر که راز خفاست
کوی ظاهر و با هر شوی مغلق و مبهم باش
و انکار که پیش از پیش معشوش و مشوش
فرما کی همچون شمس طریقه و نظم باش
ویرانه شود هر بوم کا بجای که راز و بوم
تا کی بهیودی شوم کونی تو که محرم باش
بس و بنای بس گفتار تو زین پس
نه ملزم مدح و نه عیقت ذم باش

هنگام توقف در دوی همیون در چمن اوجان بعرض خالص عظم میرزا محمد رفیع

آن لصد خصال الهی القدر
انما تصد کمال و جمال و جلال
جه لقلب لقلب للعقل عقل
بغضه کفر و الحاد و وزر و وبال
جوده کب نه لایعطاء لانا
فهو بالرق صمان و الخلق عیال
عدله قسط حق قاسط فی اعدال
فیه موت و حیات و ثواب و نکال
و فراق و عیاد و عشاق و صیال
و بیعتی الهی حیا کما یفنی الضلال
فی لاکوان اعمال خفاف و ثقال

ثم للعلم اعمار قصار و طوال
ولدا یرسکون فیها الی الاخری افعال
فحساب کتاب و جواب و سوال
و حجم و نعیم و ضرام و طلال
قلیم فی کفیه بحری کما تجری لنسبال
فیه الکفر اضطراب و اضطرام و تعال
ولین اتح جاده و بلال و جمال
و بیت نظم السلم و یشتد افعال
منه حکم و مثال و من الدهر افعال
فمنه غصن مورق منه علی الدنیا طلال
متطل منه من کان له بالخیر فال
من ملوک و سلاطین لهم ملک و مال
ترتوی من رسته منه و باد و بلال
و ریاض و حیاض بل بکار و جمال
فهو بقره فی الغوص و تمالیال
او سحاب کب فی جواب و سجال
للعبدی طح اوجاج للوری عذال
ساحر سحر لکن سحره سحر لال
فانسکاب و آباب و انهار و انهار
و سواد عت و ماض و ماتی و حال
منجرب عما یقول لکس فی السرقال
لی عصی تهتر ما هنر عصبی و حال
قل لحدادک یا صد رطلوا و تلوا
و غمی کان لبعض منهم الیوم مجال
فلوسی الیوم فصل و لفرعون افعال
لن تخاف الا لعدان حاله و غیره و بغال
ان اقواما الی اعداء اعدا کمال
بلعتم من موالیک سیاط و صیال

انت صدر فی ذری لافکرک والاقول
کل علم تم تعبد الوری قیل وقل
لک مجداله وادامت الدنیا زوال
دوم و شش بالغزاهت جنوب و شمال

در مدح ظل سلطان علی شاه کفیه

نوبت است بیا تا طرب کبریم
سال نو بخار کنیم ز دل کبریم
چون ربیع و رمضان هر دو یکبار
روزه کبریم ولی در کبریم
حیف است باده که می صافی اجبریم
از کف این فصل و بی صوفی کبریم
کبر روزه کی کوزه می ست دهد
بار این روزه سی روزه دل کبریم
صفیان چون همه پیر این سر کبریم
کبر بخت امان دامن کبریم
سبحه کبر باید از آن زلف سلسلیم
مصحف است شاید از آن خط کبریم
چون کل حس از کلین خضر شکفت
از بتی ساده بطی باده اجبریم
باده روشن ساختن نوشیم
طره سنبل در پای صنوبریم
جنت باقی در چهره ساقی نسیم
شربت کوثر در چشمت سیاهیم
راه دار کوثر و جنت بفسون وده
و کرا از جوئی سل حرف مکرر کوید
ما نقد اینجاست جنت کوثریم
ما از آن نمک شکر فکرم کبریم

زهره در مجلس رقص کند چون شط
ساعی از کف آن ماه میوریم
سبزه چون باسن یا سمن آید حکیم
نسخه از خط آن سرو و شکریم
در چنین فصلی انصاف کجا رفته
ترک عیش و طرب و قی ساعیم
که کنگره را ما راز آن ماه جدا
کافریم از نه پی مذهب کبریم
چون در طاق احکام میب بند
لاجرم طاعت نام کبریم
کوهر کان بر وجود محمد که بنام
از همه عالم امکان کبریم
آنکه چون کلک کبر باش زرق کند
جیب و امان ورق و درو کبریم
کلک او را آهوی تبت کویم
خط او را بخط نافه افریم
بس خط باشد اگر نافه آهوی خطا
با خط فشی شمعزاده بر کبریم
قره العین شهنشاه علی شاه
همچو جمشید و فریدونش کبریم
سایه بر دکان که ز خورشید رخس
پر توی در خم این طاق مخیریم
فی خطا کفیم مده و دستر همه را
از یکی ذره دین نمی کبریم
آن ملکرزاده که با شاه جهان شکیان
همچو داود و سلیمان کبریم
با ولیعهد شهنشاهش آما و آبا
چون دوسرور که ز زهر او زحیدیم

دو جهان من جهان را در هر دو جهان	روشن از طلعت این هر دو برادریم
میل از همه با جوشن و مغرینیم	ذیل این همه در مسجد و کعبه کبریم
عزم از همه در آتش کردیم	حزم این همه در آتش کبریم
عیش این همه بس و منظم کنیم	جیش این همه منصور و منظم کنیم
زهد این را همه چون بفرصت می آید	تبع این همه چون حیدر صغیر کنیم
هوش این را همه با نغمه بر لب نشنوم	کوش این همه با ناله تنه کبریم
رای والای ترا عقل محروم کنیم	رکاب سبای تو روح مصیور کنیم
خویش را جوی ترا غلده مقدس بایم	جو و موجود ترا زرق مقدر کنیم
تا بر شمع قلمت رنگ تشبیه جسته	مشک و سبر را بویا و معطر کنیم
تا بذل علت عهد تو تسل بشد	ماه و پروین را تابان و منور کنیم
خیل خدام ترا یکسره در زهد و ورع	سید و سرور و سلمان را بود کنیم
جز یکی غشی بد کار که در شغلت او	از فحول فضلا حجت محض کنیم
ظل ظن آینه فرزند شهشه را کاش	اگر از رسم و ره غشی و قریه کنیم
ز آنچه عنت نام نبی کرد در احکام نبی	و استان بگرد صفت شکر کنیم

ای بر زمین خدیوی که بتایند خدا	تاج را بر تو بر زمین و در خوریم
زان تر شاه جهان افشربختی شد	که ترا بر سرشان همه افکیریم
خسرو داد کرد اگر ترک ادب باشد اگر	پرده از راز نهان پیشیشان بگرییم
اگر اشارت کنی امروز و اجازت بخشی	با وزیر الوزرا این سخن بگرییم
آنکه در رای تو چون عرض جهان عرضه	عقل را داله و شسته و آب بگرییم
آنکه طریش را در چاکری حضرت تو	راست ما را سطو و سکندر کنیم
ای وزیری که ز انصاف تو در کشوری	دست این کوته ز کبر و ترسیم
چون پند تو که در عهد تو با ساده خان	پرده عصمت و ناموس ز رخ بگرییم
یا رخی را که چو خور در خور ستوری	همچو رشتان جان در پس بگرییم
یا چو بانوان کوبنده قادر بسیم	یا چو خاتومان رو بنده و چادریم
ما همه اهل کمال آباد از اهل کمال	پایه رفعت بالاتر و برتر کنیم
سخن را گوئیم چون صاحب و صبا گوئیم	قلم را گیریم چون مانی و آذریم
حجره را بارخ افروخته خست ساریم	خانه را با قد افراشته شکریم
همه از شک و کل آب نمک خیزد و ما	از کل و لاله دل می و شکریم

ای بخت ای صاحب جام	ای وصال کشته اصل حرام
ای پستونک شام میروم	ای با تو ترفه شادیک آم
ای خرم صبر از تو بر باد	ای خانه عمر از تو ویرانم

عجل فی هذه القصيدة من الشکوی مشکاة قصیده جمالا الکازرانی

این قصیده از بخت و صاحب جام
بافتند و در این کتاب

هم کو کب سعد از تو منجویم	هم مایه نفع از تو سرانم
تیغ است ستاره و تو جلادم	سجن است زمانه و تو سجانم
از روز ازل توئی تو همراهم	تا شام ابد توئی تو هم شامم
چون طوق فشرده نکست قومم	چون خار گرفت سخت دامم
عمر سیک روز و شب میباری	بر خوان جفای صرخ ممانم
وین سفله که میران بودند	جز خنفل بایس و صبر حرامم
خون سازد اگر دمی آبم	جان خواهد اگر دهل نامم
جلا عجل نداده بختاید	از شتر درد و غم رک جامم
زان سان که سکان بچینه کردند	باسک صفقان شامه بر خوانم
این گاه همیشه زند بچنگالم	وان گاه همیشه کرد بدندانم
تا چند بخوان صرخ باید برد	از بجه دوتان جفای دوانم
این سفله که آسمانش منخواند	کینش من از چه روست میدانم
قرصی دوشنزون ندارد و دوا	کز برک و نواتی است بمانم
ترسد که بکبدیه صد معاذ الله	یک لقمه از آن دوقطع بمانم

ای سفله اگر چه من که باشم
من دست طمع زمان شستم
آنکس که مراد و دندان داد
عباس شه آئینه از کف رادش
رز عکس مرغ مهر چشمت
از ریزه نان خوان او باشد
جامم بوجود جو داورنده است
کر کا فرقی نعمتش بشم
در منکر فضل و جنتش کردم
تا دور ندیدم آسمان آن
کوئی نه منم هما که می گفتی
یکدم نه اگر بکام من کردی
چون شد که کنون ز جور وید
ثعبان و اسد صریح من بود

روزی خور و خور فصل بجامم
تو دستم بشوی از جامم
نان از کف پادشاه ایرانم
یک قطره چسکید و گفت عمامم
یک ذره و گفت مهر تا بامم
مغزی که بود درون ستونم
چونما که بخون عروق شریام
حقا که درست نیست ایامم
انکار بود و بفضل رحمام
نشست بسر چو لیت غضبم
بر تر بخطر چرخ کردم
او شبش بخصیض باز کردم
تا عرش رسد فروش و افنامم
کامروز صریح نور و سطر نامم

اینکه در این کتاب
در این کتاب
در این کتاب

ای شعبه و کرفلک شب باری
من منظر مار و اژدها دارم
این خاشاکت به باد اگر باشد
با آنکه شای شب بروز شب
آن شاه که آسمان وجودش بود
که رزق جهان زوخل دیوان داد
دادم که ز راه تربیت خواهد
نه خام و جام و خنثی خورده
مضار دهد مرا که پیش آرد
اوراق مرا باره پیراید
تا رونق دآب من بهین آید
بیارم و در دستم دآوداند
که تب تب مستلا بود لاشک
ور علت من ز رنج استسقا

هر شام چرا کنی هر اسامم
از عقرب کور خود مترسامم
کمتر عصای پور عمرامم
میخوانم و بر زبانش میرامم
پیوسته طفیل خوان حاسامم
جز من که ذوی الحقوق دیوانم
باریک میان بان میکرانم
فریاد چون خران و کادامم
از خیل جهان بروز میدانم
تا در کد ز در سدره غصانم
چون لعل و دبدب چرخ سوانم
تدبیر علاج و راه درمانم
اساک بود ممد بجرانم
بایست مدام داشت شامم

زین جوع عطش بود اگر خمر
 دین طرفه که روزگار سپندار
 وان کور دل آسمان همیراند
 ای سفله تو کیستی که میرانی
 هر چند مقل و مفلس مینی
 صد شکر که در وجود خود دهم
 مرغ دل و آتش غم اینک است
 با چشمه چشم خورشیدان فارغ
 جز خون جگر مباد در جام
 چون شاه ز رحمت قرین آورد
 حیف است که باز حرص وادارد
 نه جوی مجره جرعه بر بایم
 ایشاه جهان چو اینت نیست
 دامن بدو عالم از غیش ندنم

جان شاید ازین دور و بر نام
 کز جوع عطش تلف شود جانم
 از سفره بسان کلبه جو جانم
 از سفره عام خود بدین سانم
 نه تشنه آب و کرسنه نامم
 بر خوان طعامهای الوانم
 که حرص بود و مرغ بریانم
 از راه معین و راج ریگانم
 بر خوان شکر اگر هوس رانم
 با خیل ملک نه نوع اسانم
 بر آب و علف مثال حیوانم
 تر خرمن چرخ خوشبستانم
 من بنده بهشتال و اذعانم
 شاید ز دو دیده خویش نامم

آن یک کف اگر ز کف رود و الله
 من هر دو چوب کف داده بگرفته
 پنداشت که بس کران خریدم
 شاید که ^{ازین} بون ترم دار
 دانم که کمریز پا نیم ور نه
 صبار ببال اگر زنده سنم
 سی سال بستانش خود کردم
 گیرم که روم کجا توانم رفت
 من بنده چو کینه پذیر
 این بود سزای من که بغرضی
 چون راه وفا بر استی رفتم
 ایخوا چه پیاپی بفروشم
 ای کردش و هر خوار تر خواهم
 چون شمع بخواش دل جمعی

نه در غم این نه در غم آنم
 یک کف ز غبار راه سلطانم
 ایخوا چه که خوش خریدار نامم
 ز از رو که از و کجاست توانم
 هر بار چرا کف کردی نامم
 زان بام بود محال طیانم
 اکنون کجا روم کرا خوانم
 کرا از تو سه هزار فرمانم
 حاکمی که بود و رای حکام
 کاهی بسلان که بهما نامم
 شایسته صد هزار خدانم
 و رفعت دهند باری ستانم
 وی شحت قهر و دور تر رانم
 در شعله جان خود بسوانم

در آتش دل چو لاله بسوزم
 چون ز آله بخاک ره بیندازم
 ای تیغ بلا بر رخ غم
 ای خنجر کین بخار حلقوم
 تا من بپشم که قدر نعمت را
 یکروز ز رحمت حضرت اودوم
 هم باز چو بار قرب در بایم
 ای شاه جهان نه حدین شاه
 لیکن بخدا نمانده با این حال
 صد کریه نهفت در کلو دارم
 کمرای تو بود آنکه من بچشم
 بایست بمن نهفت فرمائی
 نه این که بکام دشمنان زاری
 من گیتم آخر ای خدا کارند
 در خون جگر چو غنچه بشام
 چون باد و بخون خود غلطانم
 وی نیش جفا برن رک جانم
 ای شتر غم بکاه شیرانم
 از خدمت آستان شه دامنم
 نزدیک هزار مار و نیرانم
 آتش که بود شود گدازم
 کانی که نه سخن بر من تو را نم
 امکان سکوت و جای گمانم
 در ظاهر اگر چه شاد و خندانم
 زان تربت آستان جدا مانم
 زان روز که بود عظم منم
 رسوای فرنگ و روم و ایرانم
 طومار خطب شاه کیهانم

و انگاه رسول ما این شه
 او ماسطه کی نکو همی داند
 دامنم که چو باز کرد و از این شهر
 چون خادکی دگر که میسکونید
 میسند بمن که ناکسی قاص
 از قول تو گوید و نه قول مست
 حاشا نکند که کرده سیال
 زان سان که سر گذشت چندین بار
 آمانه چنان که قطره زان بحر
 بل بین و فاش و آشکار است
 من نیز بسفوه کیت کو کوید
 یا آنکه بصدر ثروت و سامان
 یا آنکه بکاخ عنبر و دیوان
 هم خوردم و هم خورادم از خود
 یک ناکس ناسرزمی کشانم
 ز و واسطه کی نکو نمیدانم
 هم باز زنده هزار بهت نام
 کرده است بهما برود و هرام
 تشنیه کند بر من شام نام
 سو کند بدایت پاک و نام
 سیرا بهر خود و حاس نام
 سیلا سخا ز بحر طغیانم
 در خلق چسب بر از و نه نام
 بار و سیرا بر فصل نیام
 با بهت تو کم از سلیمانم
 کمتر ز صد و آل سامانم
 در چاکری تو کم ز نعمانم
 آنقدر که از شمارده و اما نام

دادم بخلاق و پیرسیدم	کا عدا ی غیبت با که اعوام
زبان که چو کرک خون من شستند	آن کیست که نیست گریه خوانم
ایشان نه اگر خجل ز من شستند	من خود خجل از جای ایشانم
تا دواش منست اگر دیرین	بر پای همی نعل مغیلا نم
تا من باشم که خار کلخن را	در کاشن خامش شاه نشام
من هر چه کنم کنم بود لیکن	از رافت تست چشم فرام
هر چند فرون شود مرا سیاه	عفو تو بود فرون عصیانم
امروز ز هر چه کرده ام تاحال	وز هر چه نکرده ام پشیمانم
افسوس که پیر شستم و هم باز	در کار جهان چو طفل نادانم
نه سالک راه و رسم ترویج	نه عالم استرا و بهتانم
نه فن فساد و فتنه میوزم	نه درس یا و سماع میخوانم
نه غشی کار با سبزه موم	نه مفتی رازهای پنجم
نه مانع برک عیش و روشم	نه قاطع رزق حبش سلطانم

زبان است که هر زمان بلای نو	اید بسرا ز جفای دورانم
مانند زری که شکم کم گیرد	پویسته بوزیر پیک و سندانم
چون سیم و غله هر که بدبندم	هم باز پس آورد بدگانم
تا چیزی تر از خوف ببارم	بی قدر تر از کعبه برعامم
از کار معاد و خویش مشغولم	در کار معاش خویش حیرانم
در بند و فاز طبع آزادم	در چاه بلا ز غدر اخوانم
از بسکه ز جان خویش دستنکم	شد پوست بتن مثال زندانم
وز بسکه ز هم زمان جفا دیدم	از سایه خویش تن هر سانم
کوهی همه شیر و دروغم دادم	مادر که لب نهاد پستانم
از تیغ جفای چرخ مذبحم	در گوی وفای خویش قربانم
نه در غم خانه تیریزم	در پی کار و بار طحسانم
ایشاه جهان بیا حرم کن	بر من که ز سر گذشت طوفانم
اساک اگر کنی مبعرو فم	تسبیح اگر کنی با جانم
بعد از چهل و هفت سال عمر خرم	روی از تو کدام سو بگردانم

ز خوان نعمت نعمت آبادی طمع کردم	که صدای غضب در جان ز شایگان دارم
ز سبزان تشنه ساز خضم انداز تری	هزاران عرضی در هر که زار هر کران دارم
همچو آره نادر جنگ و شپاره باد جنگ	که پیش حمله شان پولاد چون پیکان دارم
رسد که حکم والا کرین ز می چرخ شوالا	خداوند که شویش از بروج آسمان دارم
بجنگ کین نه انگ از آن سر جنگی فر	که هم عمارت او هم نیک که بهش زبان دارم
علیه و آن مرد و آن کهن نام و نامود	که در اوصاف اصد دان از زبان دارم
برات فوج شیران زان بین دره	که بهر طبعی نه از بندش استخوان دارم

این قطعه از قول قایم علی رزاق بیک بنی سیکی از حال

ای غریبی که مال و جاه ترا	بغنا و زوال مشتاقم
بانه آن روز و روزگار گذشت	که غمت کفستی ز عشاقم
بس کن این ناز و غم و غلامد شرع	کرد خواهی سزای احراقم
بعد هفتاد سال عمر مکر	بنده باز از کوه فراقم
مر ترا حد و دق سزااست لیا	من نه حد آدم و نه دق قاتم
که بعقد دوام خدمت تو	بود چندی عودش شواقم

تا خوری بهره ناز اطلاقم	خوب کردی که طاقش کردی
دغل شهر و تپول استقام	ورنه خور دی تو راست پس کو
مشرف مستمرو اطلاقم	چند نازی که این منم امروز
نه کران آید و نه شاقم	اگر اطلاق مستمرو کشت
من نه محسوسم و تو خلاقم	لیکن از خجوت تو رنجم از آنک
همچو خرزیر سیخ و شلاقم	تو که تا این دوزه بودستی
که کنی مستمال اشفاقم	کوئی از بند و بندگی خواهی
ورگند شه طاعت و تحاقم	که مخور هر که این نخواهد
بن آتم که بعد ز راقم	تو نه رزاق عبیدی و بخدا
بنده ات و رشوم و رساقم	بخدا که خدا شوی نشوم
جای دیگر برات ارراقم	کاش ز رزاق کل حواله کند
که نه شیتادم و نه ز راقم	ورنه تو رزق چون سنی ندی
هر چه ماند از طعوم و ادواقم	رو بخویشان خویشتن بخشان
که بایات صدق مصداقم	که بر زقند و شید شهره من

برشته قزل دواتی چند
 من میسر شفا قیم که برند
 نه بر دینسی که رزق رسد
 بل یکی چاکرم که ورد بود
 که تو ندی ہی برات بدید
 شاه عیسی آنکه کر نکم
 حالی آن چاقو رشال و کلاه
 از بر تخت شاه خواهی دید
 شیر ز اشغال ماکند
 آب در چشم آفتاب آرد
 تیغ من این زبان بود که بود
 سحر آن بود که بگویند
 خواجہ کوچند ممتحن داری
 چند ازین لعب کو دکان کوئی
 بر در این قرآ و آن اقم
 که بیسلاق و کتبلا قم
 که ز سلاسل که الباقم
 مرجش در عشق اشراقم
 از کف خویش شاه افایم
 شکر احسانش از پدر عالم
 چون بسر بر بند و بر نیام
 که بر از نه رواق این طاقم
 بامک ارعاد و بیم ابراقم
 شعلہ تیغ بر آسم
 بهتر از تیغ و تیر و مرزاقم
 کلک حراف و نطق حر اقم
 که با شفاق و که با شفا قم
 من نه پیرم که طفل قد اقم

الباق کوھی
 نزدیکی سلاسل

شفاق میباید
 شفاق روگردانان و باطل
 علم که می نمود

من مکر کو دم که بفسی
 یا یهودم که ترس پیچ دی
 یا یکی بچه بزرگ کا مروز
 شرم دارای نعال و کعب من
 آسمان وزمین بمن خندند
 زانکه تو اوج ظلم و جوری من
 و حکمت ای نو دکان کشود من
 کم کن این کبر و طمطراق که نیست
 نه توانی که اکل و شرب تو بود
 تو بهانی که دخل و خرج تو بود
 چه شد آخر کون که باید کرد
 خلق از خلق ناخوش تو شدند
 تا تو با جورو با هبت جفتی
 که توئی در دینده در مانم
 که بحساب و که بحسرام
 هم زد و رفاق و هم زد و رفاق
 نو بشرا مده رزق استقام
 که رئیس صدور و اعن اقم
 کر بود با عهد و میثاقم
 موجی از بحر عدل و احسانم
 شیخ صنف و پیر اسوام
 طاقت آن طرب و این طاقم
 که ز ادرار و که ز اطلاقم
 که ز انعام و که ز انفاقم
 خاکپای تو کسل اما قم
 جمله مستون حسن اخلاقم
 بنده در مهر و در وفا قم
 ورتوئی ز هر بند تریاقم

هم زد و رفاق

طرب و طاق
 به جاست

کم بشتاق و اخذ کوشش کن	باطل السحر اخذ و شلتاقم
زان خذر کن که روز عرض حیا	عرضه کرد و بطون اورقم
نه در عدل شاه و راه عراق	بسته اند و نه بنده دستاقم
ای شیرینی که غر و جبه ترا	بدوام و ثبات شستاقم
بمدحیت که یاد کار نیست	عاشق صادق عشاقم
بوالهوس نیستم معاد	نه هوسناک و نه فرشتاقم
کر نه مدح تو در سخن گویم	مستی نکال و احراقم
سر بدخواه و ستم بدکورا	من چو برارم و چو دقاقم
زرق و شید و فسون چو نغم	نه فسون سازم و نه زراقم
روزی من حواله بر کف نیست	کر چه دانم که کیست رزاقم
چون چنین است بس فراوان	قیمت اندر میان ارزاقم
تا که ندی نیستم و سر نه	فت از هر غر و فرساقم
و هر هست چو که باد کران	نسبت اختصاص و اطلاقم

باز گویم که هست با و کری	نسبت اهل شهر و رستم
هر چه خواهم رواست نه اگر خد	عاریستم بری رشتلماقم
صاحبان نظم را بعد چنین	گفتم ولیک هست الحاقم
لطفت اریار شد لغفتم و کجا	شهره در روز کار و آفاقم
واکنهی با وفا و صد وصف	در زمان فرد و جبه طاقم
در نه هستم چو پسته بغم	از درون بوج و وزیرون حاقم
این قصیده را از قول پادشاهان ایروانی که بسیار بیل و کوفته	
چشمی بکشا مکر نه من انم	کر حسن نظیر ماه تا مانم
بکست نه مکر گفت زلفیم	بشکسته مکر خدک تر کام
با تیر که مکر نه فت کم	باز لطف سیه مکر نه فتقم
در عشوه مکر را حجت دروسم	وز عشوه مکر نه افت جاعم
چون شد که نبر و خواجگان	مانند کعبه سحر عماسم
زین سبزه فغان که خوا که مکرید	در سایه سبیل کاستانم
حسن کل اگر ز سبزه افزاید	زان سبزه بکل چو استانم

عشاق مرا چه شد که یکسان شد
 هیچ نفروشد آنکه خوانان بود
 و آن خواجه که بد اسیر و دیندار
 آن گریسته مرا چون شنید
 در بسته بکنج حجر نهشته
 و آنگاه بدست و اعطی بر کوی
 چندان گوید که دل بحال بد
 ای کافر ظالم ارتودین داری
 رضوان زکجا و باغ حسن
 و دوزخ زکجا و نار عشق من
 اینک بحشم دور لعل جانین
 دروازه پیش چشم این یاران
 در موقف این معسر منصوب
 کاری نه مرا جز اینیکه پیوسته

اندوه نشا ط وصل و هجرانم
 یکدم بد و صد هزار تو مانم
 امروز کند اسیر در بانم
 و آن دسته مشتری بد گانم
 سودا کرد و شکسته را مانم
 افتاده ز بخت بد گریبانم
 از روزه و از نماز و استغاثم
 کم کوی مکر نه من مسلمانم
 کو وعده و دهباغ ضوایم
 کوزه هره برد بنار ویرانم
 کفتری که به از هزار ایمانم
 چون آینه پیش چشم کورانم
 چون زیره میان شهر گرانم
 بنشته ز خود مکس همایانم

و آن بو لهوسان که گردونم
 در مصر شما که دمبدم آمد
 ای کاش یک دوزخ بهیاد
 با آنکه خدا کو است یوسف
 این است که لبش تو پندار
 خطی است مکر نجه کلر نکم
 جرمی بوجد خود نمیدانم
 ایندو که لباس خلقت پوشید
 با موی زنج بر نخوانند
 دین جرم و دگر که کام بد خوانان
 دین طرفه که غر چکی و قواد
 ز آن روی به پیش خواجگان
 جز میر نظم نام کز وفا دارد
 که او ندید کمان بر کاید

همچون کسان پریده ازانم
 هر روز بسوق برده یارانم
 زالی که کمران خردنه از انم
 در حسن غلام خود نمیدانم
 بر خرمن گل مسیده ریگانم
 کردی است مکر مکر و مرجانم
 جز موی که رست از رخ انم
 از کسوت حسن خواست عریانم
 صد مصحف اگر بر برهی خوانم
 بر ناید ازین خیف حمد انم
 خواهم که کنم و یک شوانم
 ناکام ترا از حبیب اقرانم
 در حضرت خود غریز و همانم
 امروز بدست یک لب انم

با همت او فرون ریمورم	وز دولت او برار سلیمانم
بر شاخ شناسی مدح اویم	هم نغمه بلبل خوش الحانم
لیکن نه خوش آیدم که از اویم	بر گویم از او هر آنچه بدانم
باری کمش دعا و این است	باشد ز جناب سبب سحانم
کور از قضا اگر کند بستی	کرد و بخت ای جان اویم

بکی از حال نوشته

ای بزرگی که در دوا عالم است	جز تو مطلوب جز تو محبوم
خوب اگر بگذرد بمن یا بد	از تو باشد همه بد و خوبم
تا تو از فضل صاحبم بود	طالع سعد بود مصحوم
یکدو پیش ازین ز مهر تو بود	ماه و مهر سپهر معلوم
بنده راغب خلق بودم و خلق	راغب خلق و خلق مرغوم
با همه بد قوار کی گشتی	ثانی یوسف بن یعقوبم
چون ز جابستمی ز بهر کوب	مرکب چرخ بود مرغوم
چرخ کردون ز خوشه پرو	دسته می بست بهر جاروم

پس سپاه سعور گفتی	خیل نخلند و بند یعسوبم
این زمان بمن که در بباط	میسکند کا دو غر لکد گویم
طالبان مرا کز کا کنون	همه را مستفید و مطلوبم
گر بدرگاه جاه تو کز د	عمر بر این سیاق و اینم
واکم نطق بسته را آخر	من نه از شکم و نه از چوم
صبرم از حد گذشت بیداری	بنده قایم مقام ایوم
چند ازین وعده که یاد آید	همه از وعده ما عی غیوم
من نه آنم که چون تو کدابی	بفریب بود کذبم
خیز کلک و دوات و کاغذ خواه	تا نویسی جواب مکتوبم
ورنه ظا هر کنم که اکنون نیز	من نه مخدوم و نه منسلکوم
آسمان وزمین بر آشوب	با تو اندم که من بر آشوبم
شغل من صدق صرف بود کن	بهمان شغل باز منصوبم
بلکه در خیل اصدقای عباد	تا بر وز حساب محسوبم
مر ترا سر بستم باید گفت	که تو بدی بطعنه سبکوم

خانی چون ترا غضبشید	من چرا بی گناه معصوم
ناهب مال شه توئی و ترا	دفع باید نه من که متهوم
نشیدی که که خدای عرق	هم درین سال کرد سلوم
من چو آئینه ام برابر تو	راست بینی که بنده معیوم
تا توئی حاجب اندرین درگاه	شکر نه که بنده محجوم

ای وای که یک غلط گفتم	از گفتن خوشتر بشیام
جز جاده کوی تو نمیدانم	با این همه وسیع ملک بشیام
در ملک رضایت منم خوشتر	از گوشه خانه های ویرانم
خاکره شاه هشتمین بود	به از شاه هی روم دایرانم
ای دست اجل بگر بازوم	وی خلعت آخرت بشیام
ای سنگ لحد بفرق من بشیام	وی خاک بخویش ساز پنهام
ای شام فراق دورتر رانم	وی صبح وصال بیشتر خوانم
کوئی که مدا خون دل باشد	کا مرد زبون شده ز چشمم

دوشم بوقاق آمد آن خسرو با	می خورده و خوی کرده خندان غمنا
چانه های غریبان همه در حایه زندان	دل های پشیمان همه در لطف پشیمان
زلفش شبکاران در زان حلقه یک	چشمش بخار اندر زان سوزان
از غمزه این بیدار بخت نهفته	از حلقه آن پیدای بخت دوی نهان
خورشید فروزان در پرده طلعت	در آتش سوزانش حشر شده حیوان
کوئی پری در شده در کسوت	کوئی ملکی آمده بصورت پشان
آویخته از سرو سی و شته سبل	آمیخته با سبزه تر لاله نعلان
سبل نه زره و بود و سوز و دار	لاله نه زره بود و سبزه زره نعلان
کس سرو ندید است که بی معجزی	از زنده بگیرد دل و در مرده دید
سبل شنیدیم که بی معجزه داد	خورشید بخوش کند و ناخفتان
هر لاله نیار و خفت بر خوش حد	هر سبزه نباشد جفت با حبه جان
این سبزه مکر سر زده از کاشن خویش	این لاله مکر آمده از زور رضوان
درایم از آن سبل برتا که در شهر	دل در زده جان خواهد هم با تبار

بسته خود و هم خود بست بسی دل
 افکنده بسی دام بلا در ره جانها
 بسته بسی پای گرفتار زرقا
 مرغی است که بر کلین طورت پروا
 بر نور عیان آرد پیرا طلمت
 کافور شمع تو ان خواند و شمع تو ان
 شیطان بود از شیطان خلد بران
 هر آدنی دو ملک شد همراه
 آشفته دلی در حلقه آلف
 بچای و درمان و آوا و دورا
 کفتم نه توانی آن من آبی بر دو کف
 کفتم چه کنم که روی کار و ز حال
 گفت این که از تست که جز نشنید
 باز است ترا دیده و من بسته بهمت
 بسته خود و هم خود بست بسی دل
 افکنده بسی خون دل از دیده
 بکشد و می دست تمکارت
 زانغی است که در کشتن خلد بران
 در کف نهان دارد سرمایه ایمان
 که خلد بکا فرزند آتش مسلمان
 پیوسته رستان در آتش
 نه هر ملک شد همسر و شیطان
 چون کوی که گشته بود در خم چکان
 بشکست و گشته و بر تیره جان
 انصاف من جز دل تو کیست
 هم بسته بر نخیری و هم بسته بر ندان
 پیرانه سرافت و گری در پی طفلان
 شوخ است تر حنینه بهمت

دین طرفه که در زمره دانایان خود
 کاهی یکی خواجه سپاریم که بشود
 کاهی یکی بنده فرد شیم که کرد
 تا دیده نظر باز و نظر باشت غماز
 که طالب دنیا می بگریز شت
 کفتم جدا از تو پناهم که نداری
 در تا کمیندی که همی جوی پر خاشاک
 نه تخم سپیدی که بر آتش جدا جانی
 کم کوی ازین گفتن عذر آری بتوبه
 زیرا که منم چاکر سلطان و نرید
 که زندگانی دارم از بندگی است
 با خدمت دیوان و گرفتاری بسیار
 که فرصت نهادن دل در بر دلم
 هر شب منم و شمع و رقههای پیاپی
 بشمار ی و سپاری و دل در کف
 دل کندن از مشکل و جان کندن
 او خواجه فرمان ده و تونده فرمان
 که حنینه کند اینم که بسته کندن
 و صاحب تقوا می پر میرسان
 شرم از من و شک از خود و اندیشه زرقا
 و ز تب بگریزمی که بی کوی ندان
 نه زال نشدنی که بشیون کند فغان
 شرم آری و بر این عوی در خط بطلان
 این بهمت و این نسبت بر چاکر سلطان
 چنانکه بخون زنده بماند رک شران
 بارنج سفرای و خطرهای فراوان
 که مهلت افشان جان در ره جانان
 هر روز من و سیم و سخنهای پریشان

شاه جهان از سر تاجم فروز	چند سنجی بر محلت تعین
لیک نه بخشید و بلکه نفوذ	درد و گرا از رسوم و بزرین
باسپی این چنین و یکد و سه	کرد و لیعهد و معرکه کین
هر بر خوار در مقابل صفین	قهر بکفار چون مقاتل صفین
نفره کوسان چنان که نعره نذر	حمله روسان چنان که تهنیت
روسی دیوانه با پای ده چوبه	اصف فرزان با سواره چووزین
خسرو فرزند بعزم بر زم مخا	امن بر زمین بان آذر بر زمین
توب و لیعهد و رعده های نواینگ	تبع حستان و بر قهای نواینگ
معرکه چون گرم گشت از دوطرف	آتش توب و تفنگ و نیزه و زو
شکر فرودین و خمسه و رسی از ان	باز پس آتش و توب و خستین
ماند و لیعهد شده و توب و کوب	غلفه فلکند و در عوالم اری
گفت که اگر اضم سیف باید واد	کرده گرم از تنور و لقمه سنگین
لقمه سختی چنانکه هضم نکرد	تا کند هضم روح کافر بدین
کرده گرمی که هیچ معجون	می کند همچنان تولد تسخین

الغرض از روز پاشد و لبید	ایکه و تنها بصدت محل و کین
تاشب تازی رسیده از دوطرف	آتش توب و تفنگ و معرکه کین
پس خبر آمد بارگاه و بهرس	واجب و لازم شد این تعین و
کای همه سر کرد و کابن شیک و دایر	اسم خوانین و راه و رسم خوانین
آینه بگرفته با انامل محبوب	غالیه فشانده بر محاسن کین
مازک و نرم انچنان که رنجه کند	باش محل بروی زمین نذرین
مقنعه ننگین بعا دینون	به بود از جنگین بعا دین
طایفه نوبل و نوح و نوکا	نوکلتان درع پوشش سفلی پرچین
یوسف مصر آمد در ملکوتی یاد	حلقه نسوان مصر و حریر کین
بر عجب است اینکه خانانه خرامد	دختر ساقی بجنگ و شکر و کین
سخر و ساکین بهل که رستم و	نچه نینار و زدن است نکارین
نه صف ابطال حرب و سلمه کا	نه برا خراب و معرکه کین
دست نکارین چنان سر زد که لبید	کرد و بخون عدوی فخر سلطین
ایکه شینی خبر ز هول قیامت	خیز و قیامت بدشت شدت

سخر و ساکین کسم
سر کرد و روس است

از کجاست که این
آرامان مدینه
از باریان
سر دولت ایران
قدح

هشتادک فی که صد هزار هزار
حد حسام آن چنان که حدت غیاث
تیب سواران فرشتگان که فرشتا
تو بچیان آن موکلان که سپا
نیزه سبز و صالوات یکبار
شکر تیر و ایروان و ارو
دیل و سرآورده انقدر که شمارش
کفر فاده بچک شکر اسلام
ایزد و انا و پادشاه توانا
از پی ابلاغ این شایسته سی
خلق و مادام شش و عشرت و اطرا
حس و مادام شش گفته و خدا
جمله باقبال خسروی که شاکش
فتح شاه آنگه غشی جاش

از در کات عجمیش آید قضمین
آب سنان آنچنان که شربت سلین
نا صرطه برای نصرت سن
کاف بریدین ست مالک سجن
از دو طرف دو سینه آمد پیر
خضم شکار زند به پیش در این
نه بقیاس آید و نه حد و سن
همچو کبوتر بریز چنگل شایه
کرد و عباس شش توجه و سن
رفت بهر سو مشران و فرامین
شهر سر بر برب و زور و این
چونکه بفضل حبس لاله و سن
چرخ بلند آورد ز ماه و دروین
بر خط خسروان شد خط قرین

دولت او در جهان پاید چند
افسرد باد بر تارک کمر و دن
شاه چهارادعا گفت تمام
کین فلک نیلگون پاید چند
تا مه کانون بود پس از تشرین
روح این گفت صد هزاران

لا بهاء لا دماء لا بیان لا عیان
البطرام قواره ام بقدر کالمان
قل متی قرنت یا بیدق شطرنج الشرا
ان یرانی الفلک الاعظیم ما بالحقا
اتری تخفص قدری بعد ترک الاسترا
انت نفع صادر فی صدر ایوان الصدا
نعم ما بلغت بالمال من ملک النفا
واطلب الاموال من حیث تری لقا التجا
انما الاملاک من عثرک فی نه و غنا
و یحکم یا و منا غبا کم صارت مطا
فما ذات مدعی یا مدعی شغل الزمان
ام یعارین لکل منها الف مغنا
ومتی اقرشت یا الام من رهط القرا
این اشاک یا غنوف من ملک الحما
قل لنا من انت حتی غنمی ملک الزیا
سافر من دارة کانت لک بالجموعه جان
فاعلن باشت من غیظ و طین حرا
واضعن عثر علیها تارة من بعد تا
و که الاملاک فی عدم و حسرو حسان
هل یرحی عاقل من علقم الاله المرا

ذهب عن دوقه الدوله واليه ينسب
وهو في مخزن بيت المال من الاموال
او كما تفعل في محلة القطن شراره
اورايم رشوة تحت غشاء الاستعانة
قلت نبذ امنه والعقل بكفيه الا

فهو باق لقرع الشرع والعرف حجا
فاعل ما بعد ما يفعل بالانبار فاره
هل سمعتم سرقة نظرفي زني التجار
فيه سرقل ما يدرج في طي العباد
انا بيكار بودي الحق ام الله كاه

من حسن القصايد

دلانا کی شکست از دست هر چنان بکشتی
برو بروی ازین خانه بر از خوشی بکشتی
سفر بقطعه از ایران بدوخت وطن بکشتی
دین دوز من طور غن بیکو بکشتی
چو غمها باشی و معدوم باشی از وجودی
بیامرغ ارشوی بلبل شود آشفته کل بکشتی
نمرغ خانه که بر روی آب کفی دانی
همان بهتر چو پروانه گرت آتش بجان

در آرزو کاینها جمله زین بیت بکشتی
کرن و دیوان دیوانه کند جان بکشتی
ولی صده سفر خوشتر جواری درو بکشتی
تو این طالع نحواپی دید ما کور و لفن بکشتی
که خود را کاه ماده کاه نر بکشتی
که کبر معنی جفا باری زیار خوش بکشتی
کسی جو رزن و کاهی جفا بکشتی
ز شمع تخمین نه شعله خار و کون بکشتی

و که چون کبک کسار تخی زخمی بدی
تو ای طوطی که در هند و تمان بکشتی
تراغم خصم درین آینه و پنجه درین سینه
چرا در خانه دشمن چو محبوبان بکشتی
پر شکسته بال است حال خسته پس بکشتی
اگر داری بوش کف نفس بکشتی
بباغ اند شوی تازان بازان با هم اواران
خس لقمه شب آویز از غن بر اغوان بکشتی
بیارین تنگنا پر ممان چو جعد درین بکشتی
جهانی را شربت با سحر از دست تست بکشتی
تو خود با ترک خیزری چو شینی و بر خیز بکشتی
مگر از خیل خدام شهنشاه جهانی تو بکشتی
تو هم از رای تدبیر مراد سرو از فی شای بکشتی
خیانت پیشه کردی با من حق دشتی بکشتی

رشت تیر زن ماری دست بکشتی
چو این کین چو اور کین دشمن بکشتی
وزان هر چه کپسینه بس افت بکشتی
مگر در پای جان چون زن لطف بکشتی
هوس داری که در کج قفس چمن بکشتی
بساط باغ و راع و جلوه سرو و سمن بکشتی
طربهای نواز دُنبال غمهای کهن بکشتی
زمرغان سحر خیزان بکشتی
که آفت از تن حیات از برون بکشتی
طمع داری که در طرف مقل کج بکشتی
هر آنچ از چشم او پنی چرا از چشم من بکشتی
که جرم دیگران ازین ضعیف بکشتی
خیانت پیشه کارنرا پیشکار و مؤمن بکشتی
چه مدبر را مدبر را هنر را رای زن بکشتی

محمی راسطل بخاری محسن امینی کلمه	بلیدی را بله خوانی سودی را حسن پستی
ز فانی را مصافی پیش اگر آید خجل کردی	چو باطل را بطل دانی و خاتون را خشن پستی
تو از فکر غزا و کبر عذرا در گذر ورنه	شوی رسوا چو زین زن خصلت آن عجز پستی
بکالاف و همکام کزاف از مردان دیدی	مگر کن تا بوقت کارشان کمتر زین پستی
بیا بکه ز این سو و آن سو خود کافر و نه	اگر برای شیشه بوی رنگ مگر بوی پستی
همه کندم تا جو فروش اندازد بکن چو	چو به بند از چه در بد آن صبا پستی
تو خود کوه از شوی کاهی یک یک هشتاد	بر ایشان طمع کین کاستن از خوی پستی
نه از عشق آخور همچو خرقن زیر بار اند	که بس بار من آخور درین دار من پستی
ز آخور دور شو که خر شوی خر کوشای	که نه آب و علف خواهی نه جل و نه پستی
چرا بایست گفت آری که چون کوان بر داری	فزون بینی من هر جافه فی ذری پستی
به از هفتاد من پستی قطوری کزین پستی	قطور لفظ و قطر اشش تن چندان پستی
جواد ضام و جلال نافع را درین میدان	نیستی فرق تا در پویه و در تا ختن پستی
بیا بکش زبان و هر چه خواهی گو گزاین	نیستی مهر تا مهر خوشی بر دهن پستی
هر جا باشی و صد به پستی زان تنو	که اینجا خاتم است به پستی

کمالی که در این کتاب است
در این کتاب است که در این کتاب است
در این کتاب است که در این کتاب است

نهال خدمت و کالای قدمت را درین خدمت	پریشانی ثریا بی پستی پستی
در لغت کن از سر و صدق و صفا	درین بازار بر آزار اگر غیر از غن پستی
من این سرمایه را اودم اینجا خطا	تو باری پند و عبرت چو در حال پستی
نهیدی هر مراسی از درویش در که	چنان که کشید بس را با به پستی
مگر این بند کبیا و پرستش که مگر م	نبود افزون کینان کاندربست از پستی
پس از نیکو منت مزد خدمت هاست کین	فرشته دیو را با هم قرین در پستی
نیم من ملک آخر که امین نوع حیوان را	چون سنجاب خور عمری مجال پستی
نه آب نان آب و وی و کرا کرد و پستی	عیالی میر و خور و دوزخ مرد و زن پستی
درین فصل شاکر پشیرش ابروی بهمن	کنار هر شکر کنجی پر از در پستی
کنار بنده از طفلان است و اشک طفلان	اگر خواهی که طفلان بشان پستی
مرا پیر این چاک اگر کرد و متن زان	که طفلان مرا چون کل تن یک پستی
زغال و همیره با سیر و شغال اندرین جا	بسان چوب و توده مشک و صند پستی
سکان کوه را سنجاق و قائم در آما	کسان بنده را از جلد خود تیریدن پستی
پس آنکه در چنین حالت عملد از آن یوان	پی املاف جان بنده در سر و عین پستی

خدا گوید که بعضی الظن اثم وین عتلا	خداوند که با این بند بعضی الاثم
زبان چون از زبان آید جان بهتر بود	صلاح حال خود در انقطاع این سخن
بیا بگذر ازین نعمت که بدست بصد	چو فضل و بدل بی منت زرب و لطف

ایا شکسته سرفراز ترک تبریزی	شعار تو همه لبسندی و دلاوری
عبیر و عنبر بر عهد انور افشانی	عقیق و شکر بر مشک افرازمی
کسی بسبب آشفته برک کل سپری	کسی بلاله نورسته مشک بریزی
همی غلبی بر لالهایی ستانی	همی بگردی سبزه های پایری
باغ وستان باشی همیشه بان	چرا صحبت نامحرومان نبریزی
دو شوخ مستند آن دو ترک تنگ	کارشان همه خوشحالیست و خوریزی
فغان از آن دو سکر که قشای بگذشت	هزار مرتبه افتنه پای چنگیزی
تو کوئی این دنیا خسته در همه	مکر و دوروی و دزدی و تنگی
غلام زلف و رخ شاهان سیرم	خلاف مصلحت زاهدان دلمیزی
جماعتی متبرکه در ام عالم کنند	صلاح و سجه و سجاده سحر خیزی

ایا منافق معجب من از توان دلم	که دید جدم از کبر و عجب پروری
تو خود بهر من و بی برک و خوار باشی	بخی ک داری چون بستان پائیزی
اگر نه اجوف و هموزی از چه داری	هر دو پهلوا از ضعفهای همیزی
تو خود چه چیزی و آخر چکاره کنی	فغان و مال ز بیکارگی و بی خبری
خدای داد بهر کس هر آنچه لایق بود	نبایدت که بحکم خدا در آوری
تو خواه راضی باشی عزیز و خواه مباش	بلی قضاست که وارونه میکنی سیری
نه من که با تو باین چربی و باین می	بلویم و تو باین سندی و باین میزی
جز این که با تو بگفتم خیز و دزد باش	چکرده ام که بقصد ملاک من خبری
برو بباش چه باید مرا که نندم	ترا بهر تو باین بکینه بستیزی
مکر نه نایب سلطان روزگار د	سزای هر که کند دزدی کند خبری
عدوی جاهش نوشد شراب رومی	مدام دولتش آش لال کاری

ای بدیع هسته تر و بس بدیع	شعر چون شاعر را شاهد مسکنی
من چنان گویم که حرف زشت از سپاهم	تو چنان گوئی که لفظ خوب را بد کنی

که بعد لفظ اندرون بحرف من خط	توبیک لفظ اندرون خط و خطا صد
در چه ناید در عدد و خطا های نو	سجده صد و اندر بار بار اگر صد
جرم یاران چسبیت هر جا خود تو از محرو	زشت اگر داری مقبول را ردی
همچنان که هر چه دشمنانه گفت آسمان	اکتفا بر لفظ جمشید شده می
توبه کن استغفر الله کفر محض است تو	را از احمق را قیاس از راز احمدی
خود ترا باراه و بخت میگردان آخر چکا	راه خلق خویش را میکن اگر صدی
هر خطائی را خطائی فاش تراستی دلیل	راستگوئی دفع فاسد را با فدی
خود چو در سلک نظم و قید و زن آرانی	ظلم محض است آنکه مطلق را مقدر
گر گشت کرم ندانست کن و گرنه بی شرف	بیکنا مان را چو احمق مودری
که ز من پرسی را ما کن این اسیران	در نیمه سی و ابرام محمدی
چون دگر خربندگان از نعل و نغود	توجه ده داری که نعت تا میسند
تا کی جمل مرکب ای برین آخر چرا	تو بدین ترکیب از ذات مفردی
در خلایق طبع حست و اندیشه چون درو	بس جل و بحث عقل محدودی
مرد و انار را بد آید زین پنجهها زنیها	روزبان در کام درش که خوش ای

چند من پذیر و از نعت بر زبان گذر	ورنه پذیری و هزار موگد
که مگوئی چون سبب باری ز بحر کوفی	نعت شاهنشاه منصور مودنی
ورنه عرض خویش را در حلقه الوطی	عاقبت چون عرض صد الدین مودی
هر کس که روز بدترسد	باید نخور و غذای نفاخ
زیرا که چو نفع از آن عداست	ناچار برون چو بزد سوراخ
و آنگاه بخیره کی نشیند	خود بر جای خواجه ستاخ
و آن گنگند که بنده بالفعل	در رحمت آنم آخ و صد آخ
و جنت و جی ملأ	لفظ قد فطر کن
آمنت بالله الذی	بصنعه قد صور کن
أحب من تحب	و من یحب منظر کن
تا الله کنت ما لک	فی شقوتی لو لم ار کن
فحسب قسبی عنوة	روحی فدا کن ای سر کن

مسبب شخصان
مسبب شخصان
مسبب شخصان

و اگر چه
سید است و مادر
ن الی
فی سما
که گویند
نی بدست
مرشد
نی بودند
مردود

در سال شکیب چنان او علی گفته که بر روی تو بهائی که از شرک غمانی کردی حاکم کرد	
چون سال بر هزار و دویست و هفت	قیصر شد فتح شاه ز محو
جانش زار ملک شد بر زور	زین تو صد گرفت یک حکم زان
بسیار قایم مقام والد ماجد خود بنیاد است	
یا سید الوزراء مالی حاجه	آلا الیک وانت تعلم حاجتی
فانظر الی واسعها واسترح	من شر ابرامی و سوء حماحتی
در مدح میرزا حسین ولد میرزا محمد علی شکو گفت	
آنچه از شرکان جزیر حسین من کند	بر حسین کی از جفا لشکر دشمن کند
خال و خط شامی بنا گوش صبحی قامت	دجافل حسین از شرفی گوش کند
رشتی ایوانی بد نام شد	
رفتی که کنی رام خودت را	باز یچه کودکان حمام شدی
باین همه بخت که چرا خام شدی	باین همه بخت که چرا خام شدی
رشتی علی از حجره می دشت مرد	باساده رخان جانب کلکشت مرد

تخته
رشته علی از حجره کلکشت مرد
از خانه بکه بجهل از دست مرد

تبریز شین و در سخنان آدم شو	
سنگین فشین بکشت شربت	
رشتی علی این فتن شربت پور	این وجد و شط و سیر کشت پور
عاشق باید که نرم و سحر پور	این پست و بلند و کوه و دشت پور
ای خواجه مکر محاسن را چه فساد	
بر رشتی یک کوز که خواهی نمود	کر صدمه و ندانت نکرد و آزاد
ای خواجه بیا خوشتر ازین بند محو	
با این بجز و بغل که داری زنها	دل از طمع زمانه در بند محو
ای خالق خلق دای جاندار جهان	
یا شانه و استان ازین مغرود ما	رحمی کن وزین کند و مانم بر ما
یا رایحه باز گیر از ان کام و دما	

در مدح شاعر از خواجه
مردم ازین بخت خوشتر

این بخت بخت
فصل شاعر از خواجه

شیطان توئی ایجا بی و عیار توئی	برون کن لبو اشیر ز کلزار توئی
اما که دین کار زبان کار توئی	کو مالک حسد و مالک نارتوئی
ایقوم که جذب من به از غضب سنا	مقصوبی نال من به از غضب سنا
با من بکنید انیمه نخوت بخدا	صد تر ب عزل من از غضب سنا
ای فسله ترا بکار شامانه چکا	این کار خطیر را به پیکانه چکا
من کر همه نقد و سوس لوان بخرم	من دانم و دیوان بتو دیوانه چکا
از نقد شعیرم او استریمه مرد	در هست زری شعر با سیت سر
وین بکران که بستم انجا از شعر	احمال سفر بدوش و باید بر
اینجان عظیم شان مرا خوا برین	خود را کلنور سته بکلزار برین
تو نصف کلی نه کل چو چشم	یک بیدار بیدار برین

و نه بیا
نشان طلاق ایجا بی و عیار توئی
اما که دین کار زبان کار توئی
ایقوم که جذب من به از غضب سنا
با من بکنید انیمه نخوت بخدا
ای فسله ترا بکار شامانه چکا
من کر همه نقد و سوس لوان بخرم
از نقد شعیرم او استریمه مرد
وین بکران که بستم انجا از شعر
اینجان عظیم شان مرا خوا برین
تو نصف کلی نه کل چو چشم
یک بیدار بیدار برین
عد کلر نجاه است و نصف
نجاه بیت و نجاه
مطابق عدد است
فیه الذکر است

این شعبه بود که جان او در است	یا ثالث بوی سیر و دود شط است
چون میوه بکایه لزار است و لی	لرز عجبی که کرش از پی تبتا
نه دل نه دین نه زور و نه رستم	بعجز و ناتوانی اندر رستم
بهرم کر بخشی در خور قست	بقهرم کر یکسر در خور رستم
دینا که در او خوبی و خیر سندی	جائیکه بهر او دلی بند سندی
چیزی که در ان بینی پسندی	ور هست بخر خان دما و نندی
کفتی که شد خوب گشتی معصوب	بد شد شاه از تو شهر دین و عیوب
ایخواجه ترا چه با من و خواجه من	من دانم و انکه بکنم با من و خوا
شیطان که میگوید افسون کردم	آدم ز جان و لبه برون کردم
با تله که اگر نبود که میگفت	از پایا و نه کم نه فسنه برون کردم

و نه بیا
نشان طلاق ایجا بی و عیار توئی
اما که دین کار زبان کار توئی
ایقوم که جذب من به از غضب سنا
با من بکنید انیمه نخوت بخدا
ای فسله ترا بکار شامانه چکا
من کر همه نقد و سوس لوان بخرم
از نقد شعیرم او استریمه مرد
وین بکران که بستم انجا از شعر
اینجان عظیم شان مرا خوا برین
تو نصف کلی نه کل چو چشم
یک بیدار بیدار برین
عد کلر نجاه است و نصف
نجاه بیت و نجاه
مطابق عدد است
فیه الذکر است
و نه بیا
نشان طلاق ایجا بی و عیار توئی
اما که دین کار زبان کار توئی
ایقوم که جذب من به از غضب سنا
با من بکنید انیمه نخوت بخدا
ای فسله ترا بکار شامانه چکا
من کر همه نقد و سوس لوان بخرم
از نقد شعیرم او استریمه مرد
وین بکران که بستم انجا از شعر
اینجان عظیم شان مرا خوا برین
تو نصف کلی نه کل چو چشم
یک بیدار بیدار برین
عد کلر نجاه است و نصف
نجاه بیت و نجاه
مطابق عدد است
فیه الذکر است

این مجموعه خراید و کنجینه فراید که دراری منظوم و لالی منشور است بسی
 و استقام نواب مستطاب امیرزاده والا که ستوده سیر خجسته خیر سلطان
 اویس میرزا جمال اجدان حضور بیا یون علیحضرت شاه شاه اسلامیان
 خدا الله ملکه و سلطانه در دار اختلاف طهران بصفت طبع در آمد و کان ذلک
 فی شهر شعبان المعظم ۱۲۱۰

فهرست کتابها فی هذا الکتاب

کماله عروسیه	صفحه ۲۲۷
ریاضه چهارمیه کبیره	صفحه ۲۴۷
ریاضه مفتاح النبوة	صفحه ۲۸۱
ریاضه چهارمیه صغیره	صفحه ۲۹۱
ریاضه اثبات نبوت	صفحه ۲۹۹
رساله شکور عربی	صفحه ۳۲۴
سایر خاقان	صفحه ۳۷۸

